

INSTITUT ZA KRIMINOLOŠKA
I SOCIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Dragan Jovašević

KRIVIČNA DELA UBISTVA

KRIVIČNA DELA UBISTVA

Beograd 2017

Dragan Jovašević

KRIVIČNA DELA UBISTVA

Beograd
2017

Prof. dr Dragan Jovašević
KRIVIČNA DELA UBISTVA

Izdavač
*Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
Gračanička 18, Beograd*

E-mail
krinstitut@gmail.com

Za izdavača
Dr Ivana Stevanović

Recenzenti
Akademik, prof. dr Miodrag Simović,
redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci i sudija
Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Prof. dr Borislav Petrović,
redovni profesor i dekan Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Prof. dr Ljubinka Mitrović,
redovni profesor Fakulteta pravnih nauka Pančevo pskog univerziteta
Apeiron i Ombudsman Bosne i Hercegovine

Dizajn korica
Tatjana Zlatanović

Komputerska obrada teksta
Slavica Miličić

Štampa
Pekograf

Tiraž
300

Izdavanje ove monografije finansiralo je
*Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Republike Srbije*

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
GLAVA PRVA	
KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ŽIVOTA.....	11
1. UVOD	11
2. OPŠTE KARAKTERISTIKE KRIVIČNIH DELA PROTIV ŽIVOTA I TELA	13
3. SISTEMATIKA KRIVIČNIH DELA PROTIV ŽIVOTA	15
GLAVA DRUGA	
KRIVIČNA DELA UBISTVA	19
1. UVOD	19
2. UBISTVO.....	20
3. TEŠKO UBISTVO	21
3.1. Teška ubistva prema načinu izvršenja	21
3.1.1. Ubistvo na svirep način	22
3.1.2. Ubistvo na podmukao način.....	28
3.2. Teška ubistva prema pobudama izvršioca.....	31
3.2.1. Ubistvo iz koristoljublja	34
3.2.2. Ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela	38
3.2.3. Ubistvo iz bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda	38
3.3. Teška ubistva prema okolnostima izvršenja i posledici	42
3.3.1. Ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju	42
3.3.2. Ubistvo pri kome se sa umišljajem dovodi u opasnost život drugog lica.....	49
3.3.3. Ubistvo pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe	49
3.3.4. Ubistvo više lica.....	52
3.4. Teška ubistva prema svojstvu pasivnog subjekta	52
3.4.1. Ubistvo lica u vezi sa njegovim poslom	53
3.4.2. Ubistvo lica u vezi sa posebnim svojstvom	58
4. PRIVILEGOVANA UBISTVA.....	59
4.1. Ubistvo na mah	59
4.2. Ubistvo deteta pri porođaju	75
4.3. Lišenje života iz samilosti.....	76
4.4. Nehatno lišenje života	77
5. UBISTVO PREDSTAVNIKA NAJVIŠIH DRŽAVNIH ORGANA	77

6. KRIVIČNA DELA UBISTVA U OKVIRU	
MEĐUNARODNIH KRIVIČNIH DELA.....	79
6.1. Uvod	79
6.2. Genocid	81
6.3. Zločin protiv čovečnosti.....	83
6.4. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva.....	87
6.5. Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika	90
6.6. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika	92
GLAVA TREĆA	
KRIVIČNA DELA UBISTVA U SUDSKOJ PRAKSI	95
1. UVOD	95
2. UBISTVO.....	95
2.1. Starija sudska praksa	95
2.2. Novija sudska praksa	104
3. TEŠKO UBISTVO	106
3.1. Novija sudska praksa	106
3.2. Novija sudska praksa	119
4. UBISTVO NA MAH	125
4.1. Starija sudska praksa	125
4.2. Novija sudska praksa	131
5. UBISTVO DETETA PRI POROĐAJU	133
6. NEHATNO LIŠENJE ŽIVOTA.....	134
7. RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA.....	136
8. RATNI ZLOČIN PROTIV RANJENIKA I BOLESNIKA.....	137
9. RATNI ZLOČIN PROTIV RATNIH ZAROBLJENIKA.....	138
GLAVA ČETVRTA	
KRIVIČNA DELA UBISTVA	
U MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM PRAVU	139
1. UVOD	139
2. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA STATUTU	
MEĐUNARODNOG VOJNOG SUDA	141
2.1. Ratni zločini	142
2.2. Zločin protiv čovečnosti.....	143
3. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA ZAKONU BROJ 10.	
KONTROLNOG SAVETA ZA NEMAČKU	143
4. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA STATUTU HAŠKOG TRIBUNALA	144
4.1. Teške povrede Ženevskih konvencija	145
4.2. Kršenje zakona i običaja ratovanja	146
4.3. Genocid	146
4.4. Zločin protiv čovečnosti.....	148
5. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA STATUTU TRIBUNALA ZA RUANDU	148
5.1. Genocid	149

5.2. Zločin protiv čovečnosti.....	150
5.3. Teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskeg protokola iz 1977. godine.....	151
6. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA RIMSKOM STATUTU.....	152
6.1. Genocid	152
6.2. Zločin protiv čovečnosti.....	153
6.3. Ratni zločini	154
GLAVA PETA	
KRIVIČNA DELA UBISTVA U UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU.....	159
1. UVOD	159
2. ISTOČNO-EVROPSKE DRŽAVE	160
2.1. Poljska	160
2.2. Estonija	163
2.3. Letonija.....	167
2.4. Litvanija	170
2.5. Ruska federacija	171
3. ZAPADNO-EVROPSKE DRŽAVE	182
3.1. Nemačka.....	182
3.2. Francuska ..	188
3.3. Italija.....	194
3.4. Švajcarska	201
LITERATURA.....	205

PREDGOVOR

Monografija pod nazivom: "Krivična dela ubistva" predstavlja teorijsko-praktično sintetičko delo nastalo kao rezultat proučavanja ove značajne bezbednosne, kriminološke, kriminalističke, socijalno-patološke i pravne pojave koja ima istorijski dugu tradiciju, poznatu od najstarijih vremena, ali se po svom intenzitetu, učestalosti, pojavnim oblicima, obimu i intenzitetu prouzrokovanih posledica posebno istakla u drugoj polovini 20. veka. Ona je namenjena prvenstveno kao obrazovna i inovaciona stručna literatura za sticanje osnovnih, kao i produbljenih znanja o osnovnim pojmovima i institutima vezanim za krivičnopravnu zaštitu života od svih oblika povrede ili ugrožavanja, kao i oblike i vidove ispoljavanja ubistva kao najopasnijeg i najtežeg oblika napada na život čoveka.

Radi se o monografiji koja sveobuhvatno i interdisciplinarno obrađuje problematiku krivičnog dela ubistva (u osnovnom, kvalifikovanom ili privilegovanom obliku) sa teorijskog i praktičnog aspekta, kako u domaćem, tako i u uporednom krivičnom zakonodavstvu. Ova je materija, inače, sadržana u odredbama niza međunarodnih pravnih akata donetih u okviru i pod okriljem univerzalnih ili regionalnih međunarodnih organizacija, ali i u odredbama domaćeg, u prvom redu krivičnog materijalnog zakonodavstva (Krivičnog zakonika Republike Srbije - KZ). Tekst je nastao kao plod višegodišnjeg teorijskog i praktičnog bavljenja autora različitom problematikom krivičnopravne zaštite najznačajnijih društvenih i ličnih dobara i vrednosti, među kojima poseban značaj ima život čoveka ili pravo na život čoveka.

Sadržina monografije sveobuhvatno, dakle, obrađuje materiju krivičnog dela ubistva u različitim oblicima i vidovima ispoljavanja sa: a) teorijskog, b) praktičnog i c) uporednopravnog aspekta. Toj osnovnoj nameni prilagođeni su način, sistem, metod, stil i sadržina izlaganja posmatrane problematike. U težnji da se olakša savladavanje ovog dosta dinamičnog, složenog, obimnog i razuđenog gradiva, autor je nastojao da na savremen, jednostavan i pristupačan način izloži teorijske, uporednopravne i praktične aspekte, pojам, obeležja, karakteristike, oblike i vidove ispoljavanja osnovnog, klasičnog krivičnog dela koje spada u krvne delikte – ubistva ili protivpravnog lišenja života drugog lica.

U ovom monografskom istraživačkom delu je ukazano na više pravnih aspekata posmatranog krivičnog dela. Tako je posebna pažnja posvećena izlaganju osnovnih pojmova, sadržine i karakteristika različitih oblika povrede ili ugrožavanja života ili prava na život kao krivičnih dela koja su poznata od najstarijih vremena do današnjih dana. U osnovi ovih izlaganja o krivičnopravnoj analizi posmatranih krivičnih dela nalaze se nova zakonska rešenja predviđena u Krivičnom zakoniku Republike Srbije koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine.

Na ovom su mestu takođe sadržana brojna teorijska, ali i praktična shvatanja o posmatratim temama. Pri tome je korišćena obimna pravno-teorijska i zakonska literatura, kako naše zemlje, tako i više drugih zemalja, relevantni međunarodni pravni akti (doneti u okviru i pod okriljem Organizacije ujedinjenih nacija i Saveta Evrope), kao i aktuelna sudska praksa.

U izlaganju ove veoma, složene i obimne materije korišćena je sva raspoloživa inostrana i domaća pravna, kriminološka, policijska, kriminalistička i kriminalnopolitička literatura, zakonski tekstovi naše, ali i stranih zemalja, kao i aktuelna sudska praksa što ima veliku upotrebnu i praktičnu vrednost.

Beograd, juni 2017. godine

Autor

GLAVA PRVA

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ŽIVOTA

1. UVOD

Krivična dela protiv života i tela drugog lica predstavljaju stara, arhaična krivična dela, prisutna od najstarijih vremena u pisanoj pravnoj istoriji. Takođe ova krivična dela su propisana na prvom mestu, pored krivičnih dela upravljenih protiv života drugog lica, u svim savremenim krivičnim zakonima (zakonicima)¹. To je i razumljivo jer se radi o krivičnim delima kojima se povređuje ili ugrožava fizički integritet čoveka, dakle, njegova telesna konstitucija, fizičko ili duševno zdravlje, pa je društvo naročito zainteresovano za očuvanje ovih ličnih, ali i društvenih vrednosti².

Stoga su i u našem krivičnom pravu, u Krivičnom zakoniku Republike Srbije (KZ)³, u posebnom delu, na prvom mestu sistematizovana krivična dela protiv života i tela. Time su život i telo određeni kao najznačajnije ljudske, ali i društvene vrednosti⁴. Iz naziva ove glave proizilazi da je objekt zaštite kod ovih krivičnih dela određen kao dvojaki skup vrednosti. To su: a) život (ili pravo na život) i b) telesni integritet, fizička konstitucija čoveka (ili pravo na nepovredivost fizičkog integriteta).

Jedno od najznačajnijih prirodnih, fundamentalnih, opšte civilizacijskih, univerzalnih ljudskih prava predstavlja svakako pravo na život⁵, odnosno pravo na nepovredivost fizičkog integriteta čoveka⁶. Ova su prava osnov i uslov postojanja svih drugih ljudskih prava i sloboda i spadaju u najznačajnija ne

¹ J. Buturović, Karakteristike krivičnih dela protiv života i tela u krivičnim zakonima republika i pokrajina, Pravni život, Beograd, broj 8-9/1979. godine, str. 1-22.

² B. Kraus, Krivična dela protiv života i tela, Priručnik, Zagreb, broj 4/1958. godine, str. 322-336.

³ Službeni glasnik Republike Srbije broj 85/2005, 88/2005 i 107/2005.

⁴ Z. Stojanović, Prirodno pravo na život i krivično pravo, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1/1998. godine, str. 3-15.

⁵ Z. Stojanović, Pravo na život kao prirodno pravo čoveka, Pravni život, Beograd, broj 9/1997. godine, str. 3-12.

⁶ Č. Ignjatović, Krivična dela protiv života i tela u nacrtu Krivičnog zakona Republike Srbije, Zbornik radova, Nacrt novog Krivičnog zakona Republike Srbije, Kopaonik, 1994. godine, str. 15-20.

samo lična, već i opštedorušvena dobra⁷. Pravo na obezbeđenje nepovredivog telesnog integriteta je zajedno sa pravom na život garantovano nizom međunarodnih pravnih akata⁸. To su: a) član 6. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima sa fakultativnim protokolom⁹ i b) član 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa protokolima broj 4, 6, 7, 11, 12 i 13¹⁰.

I domaći pravni akti u Republici Srbiji i to akti najvišeg značaja afirmišu zaštitu života i tela čoveka. Tako čini i član 11. Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama Državne zajednice Srbija i Crna Gora iz 2003. godine¹¹. Članom 12. ove Povelje štiti se nepovrednost fizičkog i psihičkog integriteta. Na sličan način postupa i novi Ustav Republike Srbije¹² iz 2006. godine. Tako član 25. Ustava zajemčuje nepovrednost fizičkog i psihičkog integriteta. Takođe je izričito istaknuto da niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, niti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima bez svog slobodno datog pristanka.

Stoga je i razumljivo što su život i fizički, telesni integritet od najstarijih vremena bio objekt krivičnopravne zaštite, ali ta zaštita, u doba feudalizma ili pak robovlasničkog društvenog uređenja, nije bila potpuna i jednaka za sve članove društva¹³. Krivična dela povrede ili narušavanja života ili tela se nazivaju klasičnim prirodnim, pravim ili opštim (atavističkim) krivičnim delima¹⁴ za razliku od društvenih, zakonskih (evolutivnih) ili političkih krivičnih dela koja se po načinu kažnjavanja i karakteristikama razlikuju među pojedinim državama i pojedinim istorijskim periodima¹⁵.

⁷ Z. Stojanović, Jugoslovensko krivično zakonodavstvo u funkciji zaštite ljudskih prava, Zbornik radova, Jugoslovensko krivično zakonodavstvo i slobode i prava čoveka i građanina, Beograd, 2001. godine, str. 9-19.

⁸ B. Janković, Međunarodna građanska i politička prava čovjeka, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1960. godine, str. 145-170.

⁹ Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori broj 7/71 i 4/2001.

¹⁰ Službeni list SCG – Međunarodni ugovori broj 9/2003 i 5/2005.

¹¹ Službeni list SCG broj 6/2003.

¹² Službeni glasnik Republike Srbije broj 98/2006.

¹³ V. Petrić, Krivična dela protiv života i tela u sudskoj praksi Srbije za vreme kneza Miloša, Analji Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, broj 1/1959. godine, str. 76-81; Đ. Milović, Delicti protiv života i tijela u svjetlu propisa vinodolskog zakona, Vjesnik Historijskog arhiva, Rijeka, broj 10/1964-1965. godine, str. 63-103; Đ. Milović, Krivična djela protiv života i tijela u srednjovekovnoj Rijeci, Historijski arhiv, Rijeka, broj 6/1965. godine, str. 200-214.

¹⁴ Š. Vučović, Krvni delicti u Srbiji, Beograd-Zaječar, 1984. godine, str. 17-23.

¹⁵ B. Kraus, Krivična dela protiv života i tela, Priručnik, Zagreb, broj 5/1958. godine, str. 443-452.

2. OPŠTE KARAKTERISTIKE KRIVIČNIH DELA PROTIV ŽIVOTA I TELA

U Krivičnom zakoniku Republike Srbije, u posebnom delu na prvom mestu su sistematizovana krivična dela protiv života i tela. Time su život i telo određeni kao najznačajnije ljudske i društvene vrednosti. Iz naziva ove glave proizilazi da je objekt zaštite ovih krivičnih dela određen kao dvojaki skup vrednosti. To su: a) život (ili pravo na život) i b) telesni integritet (fizička i psihička konstitucija čoveka, odnosno pravo na njihovu nepovredivost).

Jedno od najznačajnijih prirodnih, fundamentalnih, opšte civilizacijskih, univerzalnih ljudskih prava predstavlja pravo na život. Ono je osnov i uslov postojanja svih drugih ljudskih prava i sloboda i spada u najznačajnija, ne samo lična, već i opštedruštvena dobra. Pravo na život je garantovano i nizom međunarodnopravnih akata kao što su: 1) član 6. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima sa fakultativnim protokolom¹⁶ i 2) član 2. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa protokolima broj 4, 6, 7, 11, 12 i 13¹⁷. Pravo na život garantuje i član 24. Ustava Republike Srbije¹⁸, odnosno nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta utvrđuje član 25. ovog Ustava.

Život i telesni integritet su od najstarijih vremena bili objekt krivičnopravne zaštite, ali ta zaštita nije bila potpuna, niti jednaka za sve članove društva. Krivična dela povrede ili narušavanja života ili tela se nazivaju prirodnim ili opštim (atavističkim) krivičnim delima za razliku od društvenih (evolutivnih) ili političkih krivičnih dela koja se po načinu kažnjavanja i karakteristikama razlikuju među pojedinim državama i u pojedinim istorijskim periodima.

Objekt zaštite kod ovih krivičnih dela je čovek kao živo ljudsko biće, tj. njegov život¹⁹. Zaštita života počinje od momenta rađanja čoveka i traje do momenta nastupanja njegove smrti. O tome kada je čovek rođen, odnosno kada počinje zaštita života, u pravnoj teoriji se razlikuju tri shvatanja. Prema prvom shvatanju zaštita života počinje sa započinjanjem procesa rađanja deteta, što znači sa procesom njegovog odvajanja od tela majke. Po drugom shvatanju,

¹⁶ Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori broj 7/71 i 4/2001.

¹⁷ Službeni list SCG – Međunarodni ugovori broj 9/2003 i 5/2005.

¹⁸ Službeni glasnik Republike Srbije broj 98/2006 od 10. novembra 2006. godine.

¹⁹ Č. Ignjatović, Krivična dela protiv života i tela u nacrtu Krivičnog zakona Republike Srbije, Zbornik radova, Nacrt novog Krivičnog zakona Republike Srbije, Kopaonik, 1994. godine, str. 15-20; M. Đorđević, Život kao objekt krivičnopravne zaštite, Pravni život, Beograd, broj 9/1995. godine, str. 43-55; J. Ćirić, Javno mnenje i krivična dela protiv života i tela, Pravni život, Beograd, broj 9/2001. godine, str. 25-43.

život čoveka počinje sa delimičnim ili potpunim izlaskom deteta iz tela majke, dok po trećem shvatanju samostalan život deteta počinje sa prestankom placentarnog i početkom plućnog disanja. Naše zakonodavstvo prihvata prvo shvatanje.

No, od ovog pravila postoji izuzetak prema kome krivičnopravna zaštita života počinje i rođenja čoveka. To je slučaj kod ubistva (uništenja) ploda čoveka u telu majke pre nego što je započeo proces porođaja - kod krivičnog dela nedozvoljenog prekida trudnoće gde se pored ploda štiti i telesni integritet, zdravlje i život bremenite žene.

U pogledu momenta nastupanja smrti, odnosno momenta do kada traje krivičnopravna zaštita života takođe se u pravnoj teoriji razlikuju tri shvatanja. Prema prvom shvatanju smrt nastupa sa prestankom disanja i rada srca i pluća (prividna ili klinička smrt). Prema drugom shvatanju život čoveka traje sve do nastupanja biološke smrti – a to je trenutak kada nijedan organ ne pokazuje znake života i ne odvija se nijedna životna funkcija. Prema trećem shvatanju koje je prihvaćeno u našem pravu smrt čoveka nastupa sa nastankom cerebralne ili moždane smrti (prestanak rada mozga) koja se sastoji u gašenju svih moždanih funkcija. Momentom nastupanja smrti ne prestaje samo krivičnopravna zaštita života i telesnog integriteta, već je taj momenat od značaja za presađivanje organa i delova tela²⁰.

Život i telesni integritet su objekt zaštite se samo kod ovih krivičnih dela. Naime, u Krivičnom zakoniku postoji više krivičnih dela koja su uperena protiv života ili telesnog integriteta, ali uz istovremeni napad i na druga dobra kao što su dela protiv: zdravlja ljudi; životne sredine; opšte sigurnosti ljudi i imovine; bezbednosti javnog saobraćaja; čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom²¹ itd. Za razliku od krivičnih dela protiv života i tela, ova druga dela nisu jedino, isključivo ili prvenstveno uperena protiv života i tela.

Zaštita života i telesnog integriteta predstavlja društvenu funkciju, pa stoga ona ne zavisi od volje pojedinca. To znači da je bez značaja na postojanje ovih krivičnih dela pristanak povređenog lica²². Istina, sa razvojem medicine, posebno hirurgije na polju presađivanja (transplantacije) organa ili delova tela, pristanak na davanje pojedinih organa ili delova tela je sve prisutniji²³. Takođe,

²⁰ Transplantacija organa i tkiva je uređena posebnim zakonima i to: Zakonom o transplantaciji organa i Zakonom o transplantaciji ćelija i tkiva (Službeni glasnik Republike Srbije broj 72/2009).

²¹ D. Jovašević, Krivično delo ubistva u međunarodnom pravu, Pravni život, Beograd, broj 9/2004. godine, str. 3-25.

²² Z. Petrović, Telesne povrede i pristanak povređenog, Pravni život, Beograd, broj 9/1996. godine, str. 121-133.

²³ B. Čeđović, Transplantacija delova ljudskog tela i pravo na život – krivičnopravni aspekt, Pravni život, Beograd, broj 9/1995. godine, str. 85-91.

važeći Zakonik predviđa i posebno privilegovano krivično delo pod nazivom: "Lišenje života iz sAMILosti" gde "ozbiljan i izričit" zahtev za lišenje života pasivnog subjekta predstavlja privilegiju okolnost kao elemenat bića.

Radnja izvršenja ovih krivičnih dela može biti preduzeta samo prema drugom licu, ali ne i prema samom sebi. Samoubistvo i samopovreda nisu inkriminisani kao krivična dela. Samopovreda može biti pravnorelevantna samo u slučaju izbegavanja vojne obaveze ili zloupotrebe prava iz socijalnog osiguranja.

Učinilac ovih krivičnih dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice ova se dela mogu izvršiti sa umišljajem ili nehatom.

3. SISTEMATIKA KRIVIČNIH DELA PROTIV ŽIVOTA

Naše krivično pravo u posebnom delu, predviđa više krivičnih dela protiv života. Njihov zajednički imenitelj jeste: a) da su upravljena na povredu ili ugrožavanje života drugog lica – dakle, njihova se posledica javlja u vidu povrede ili ugrožavanja fizičke (telesne) konstitucije čoveka, odnosno njegovog fizičkog ili duševnog zdravlja i b) kod ovih krivičnih dela se ili kao jedini (osnovni) ili kao alternativni (dopunski) objekt zaštite javlja život čoveka, odnosno fizički (telesni) integritet (konstitucija) drugog lica i njegovo telesno i duševno zdravlje.

Tako se sva krivična dela protiv života mogu sistematizovati²⁴ u dve osnovne grupe. To su:

1) prava ili osnovna krivična dela protiv života²⁵ – ova dela imaju za objekt zaštite jedino i isključivo život, odnosno fizički integritet ili telesnu ili psihičku konstituciju čoveka²⁶. Ona se dela još nazivaju prava, opšta ili prirodna krivična dela²⁷. Krivična dela ove vrste spadaju u opšti kriminalitet, u podgrupu koja se naziva: "nasilnički kriminalitet". Često se za njih upotrebljava i naziv "krvni delikti". Ova su krivična dela u našem pravu predviđena u glavi trinaest, pod nazivom: "Krivična dela protiv života i tela". Ovde spadaju sledeća krivična dela protiv života. To su:

- a. ubistvo – član 113. KZ,
- b. teško ubistvo – član 114. KZ,

²⁴ A, Munda, Sistematika kaznivih dejanja zoper življjenja in telo, Ljubljana, 1951. godine, str. 34-41.

²⁵ A. Carić, Jugoslovensko krivično pravo i prav čovjeka, Pravna misao, Sarajevo, broj 3-4/1990. godine, str. 48-59.

²⁶ G. Mršić, Kaznena djela protiv života i tijela, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 2/2004. godine, str. 70-79

²⁷ M. Ristić, Krivična djela protiv života i tijela, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 4/1975. godine, str. 655-668.

- c. ubistvo na mah – član 115. KZ,
 - d. ubistvo deteta pri porođaju – član 116. KZ,
 - e. lišenje života iz samilosti – član 117. KZ i
 - f. nehatno lišenje života – član 118. KZ i
- 2) druga ili ostala krivična dela protiv života, odnosno fizičkog integriteta – ova dela imaju dvojako određeni objekt zaštite. Jedan objekt zapravo čini drugo društveno dobro, interes ili vrednost koje ima pretežni, prevalentni, dominatni ili primarni značaj u pogledu krivičnopravne zaštite. Ali se istovremeno ovim krivičnim delima napada, povređuje ili ugrožava i život čoveka, odnosno njegov fizički integritet²⁸. Dakle, ovde se radi o krivičnim delima koja su sistematizovana u druge grupe krivičnih dela, a ne u grupu dela protiv života i tela. Takva je njihova sistematika izvršena prema primarnom ili pretežnom značaju objekta zaštite na čiju povredu ili ugrožavanje su ona i upravljenja. No, priroda i karakter ovih krivičnih dela ukazuje da su ona istovremeno upravljenja protiv dvojakog skupa vrednosti koji čine objekt zaštite.

Prema primarnoj vrednosti kojoj se pruža zaštita kroz inkriminacije ovih krivičnih dela, ova su, zapravo, krivična dela sistematizovana u određene grupe krivičnih dela u Krivičnom zakoniku. No, ovim se delima istovremeno pruža zaštita i životu, odnosno fizičkom integritetu drugih lica koji mogu biti povređeni ili ugroženi preduzimanjem radnje izvršenja ovih krivičnih dela. I upravo iz toga razloga, najčešće se kod ovih krivičnih dela kao posledica preduzete radnje izvršenja i javlja posledica u dva oblika (ili forme) ispoljavanja.

Kao posledica osnovnog oblika ovih krivičnih dela javlja se najčešće kao sporedna posledica u vidu povrede života uz neku drugu, glavnu posledicu povrede ili ugrožavanja primarnog objekta zaštite.

Ova sporedna ili druga, ostala krivična dela protiv života su u našem krivičnom pravu predviđena u više posebnih glava. To su:

- a) u glavi dvadeset osmoj pod nazivom: "Krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije" gde spada krivično delo ubistvo predstavnika najviših državnih organa u članu 310. KZ i
- b) u glavi trideset četvrtoj pod nazivom: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom" gde spadaju sledeća krivična dela:

²⁸ M. Sverdović, Novosti kod kaznenih djela protiv života i tijela, Zbornik radova, Konačan prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Zagreb, 2003. godine , str. 59-71

1. genocid – član 370. KZ,
2. zločin protiv čovečnosti – član 371. KZ,
3. ratni zločin protiv civilnog stanovništva – član 372. KZ,
4. ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika – član 373. KZ i
5. ratni zločin protiv ratnih zarobljenika – član 374. KZ.

GLAVA DRUGA

KRIVIČNA DELA UBISTVA

1. UVOD

Osnovnu vrstu krivičnih dela protiv života koja su inače sistematizovana u glavi trinaestoj Krivičnog zakonika Republike Srbije iz 2005. godine predstavljaju krivična dela ubistva²⁹. To su različiti oblici krivičnog dela ubistva (protivpravnog lišenja života). Ova dela imaju za objekt zaštite jedino i isključivo život, odnosno fizički integritet ili telesnu ili psihičku konstituciju čoveka³⁰. Ona se još nazivaju prava, opšta ili prirodna krivična dela³¹ i spadaju u opšti, klasični kriminalitet nasilja. Često se za njih upotrebljava naziv "krvni delikti".

To su sledeća krivična dela protiv života:

1) obično ubistvo koje zakon naziva "ubistvo". Ovo je delo predviđeno u članu 113. KZ,

2) kvalifikovani ili teži oblik ubistva koje zakon naziva "teško ubistvo". Ovo delo je predviđeno u članu 114. KZ. Ovo krivično delo se javlja u više oblika i vidova ispoljavanja i

3) privilegovani ili lakši oblik ubistva koji Zakonik propisuje u četiri samostalna zakonska člana. To su:

- a) ubistvo na mah – član 115. KZ,
- b) ubistvo deteta pri porođaju – član 116. KZ,
- c) lišenje života iz samilosti – član 117. KZ i
- d) nehatno lišenje života – član 118. KZ.

²⁹ A. Munda, Sistematička kaznivih dejanja zoper življenja in telo, Ljubljana, 1951. godine, str. 34-41.

³⁰ G. Mršić, Kaznena djela protiv života i tijela, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 2/2004. godine, str. 70-79.

³¹ M. Ristić, Krivična djela protiv života i tijela, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 4/1975. godine, str. 655-668.

2. UBISTVO

Osnovni oblik krivičnog dela protiv života jeste ubistvo. Ovo delo je propisano u članu 113. KZ. Ono se sastoji u protivpravnom lišenju života drugog lica sa umišljajem pri čemu ne postoje posebne okolnosti koje ga čine teškim ili lakim.

Objekt zaštite kod ovog krivičnog dela je život čoveka ili pravo na život kao jedno od osnovnih, fundamentalnih ljudskih prava.

Radnja izvršenja je kod ovog dela određena na specifičan način - prema posledici budući da se ovde radi o posledičnoj dispoziciji. Tako se kao radnja smatra svaka delatnost činjenja ili nečinjenja, psihološka ili fizička delatnost, kojom se neposredno ili posredno prouzrokuje posledica – smrt drugog lica. To mogu biti raznovrsne delatnosti koje su podobne ili dovoljne da prouzrokuju smrt drugog lica. Ubistvo se može izvršiti različitim delatnostima činjenja i nečinjenja. Nečinjenjem se može prouzrokovati smrt drugog lica u slučajevima kada postoji dužnost na činjenje kojom bi se sprečilo nastupanje smrti.

Delatnosti činjenja su raznovrsne i mogu se vršiti na razne načine i raznim sredstvima, posredno ili neposredno. S obzirom na način izvođenja delatnosti ubistvo se može izvršiti direktnim, indirektnim, fizičkim i psihičkim dejstvom. Fizičko prouzrokovanje smrti, koje je i najčešće u praksi, ostvaruje se različitim sredstvima: vatrenim ili hladnim oružjem, oruđem i drugim sredstvima koja su podobna da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši. Psihičko prouzrokovanje smrti se vrši izazivanjem uzbuđenja, straha, prepasti ili žalosti u takvom stepenu koji ima karakter šoka, podobnog da blokira rad srca ili prekine drugu životnu funkciju.

Posledica dela je povreda u vidu nastupanja smrti drugog lica (oštećenog ili pasivnog subjekta). Za postojanje ubistva je potrebno da je radnja izvršenja preduzeta protivpravno, tako da ovog dela nema ako je do lišenja života došlo u nužnoj odbrani³², krajnjoj nuždi, vršenju dužnosti na poslovima javne i državne bezbednosti ili kada propisi službe to dozvoljavaju ili zahtevaju.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj³³.

³² D. Jovašević, Pravo na život i nužna odbrana, Pravni život, Beograd, broj 9/1998. godine, str. 43-61.

³³ Umišljaj učinioца da oštećenu liši života može proizlaziti iz okolnosti samog događaja (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 356/91); Kada se radi o vinosti učinioца za krivično delo ubistva, namera nije potrebna, već je dovoljan umišljaj (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 34/91); Ubistvo može biti izvršeno ne samo sa direktnim,

Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina.

3. TEŠKO UBISTVO

Kvalifikovano ili teško ubistvo predviđeno u članu 114. KZ postoji kada je umišljajno ubistvo izvršeno na takav način, pod takvim okolnostima ili prema takvom licu koji mu daju veći stepen težine i opasnosti za koje zakon propisuje teže kažnjavanje³⁴.

Objekt zaštite je život čoveka.

Postoji više oblika teškog ubistva koji se razlikuju prema: a) načinu izvršenja, b) pobudama učinioca, c) okolnostima izvršenja i posledici i d) svojstvu pasivnog subjekta. Kada se u radnjama učinioca stekne više kvalifikatornih okolnosti ubistva od kojih su neki ostali u pokušaju, sud je dužan da u pravnu kvalifikaciju pored toga što će uneti kvalifikovane oblike krivičnog dela unese i da su neki do njih ostali u pokušaju³⁵.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj. Za ubistvo jednog lica saučesnici mogu biti oglašeni krivim za različite oblike teškog ubistva³⁶.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina.

3.1. Teška ubistva prema načinu izvršenja

Teška ubistva prema načinu izvršenja u našem krivičnom pravu jesu: 1) ubistvo na svirep način i 2) ubistvo na podmukao način³⁷.

već i sa eventualnim umišljajem, a za izvršenje dela nije potrebna namera za lišavanje života (presuda Vrhovnog suda Srbije Kzz. 204/93); Motiv za izvršenje ubistva može ostati neutvrđen (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2124/98); Namera da se neko lice liši života nije subjektivni elemenat ubistva (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1545/99); Umišljaj optuženog prilikom izvršenja ubistva bio je usmeren na lišenje života što se zaključuje iz njegovog ponašanja spornom prilikom (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 608/2003); Optuženi je postupao sa eventualnim umišljajem jer je bio svestan da nanošenjem uboda nožem u vitalni deo tela oštećenog može da ga liši života, pa je na to pristao (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 649/2003); Postojanje direktnog umišljaja kod optuženog se ne može dovoditi u pitanje kada je on udarcima noža naneo oštećenom šest uboda u predelu trbuha i grudi i pored toga što je nakog kritičnog događaja pokušao da zaustavi krvarenje oštećenog (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 618/2004).

³⁴ D. Đorđević, Novi oblici teških ubistava u predlogu Krivičnog zakonika, Pravni život, Beograd, broj 9/2005. godine, str. 135-154.

³⁵ Presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 10/98.

³⁶ Presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 590/2003.

³⁷ D. Jovašević, Ubistvo na svirep i podmukao način, Pravni život, Beograd, broj 9/2006. godine, str. 97-113.

3.1.1. Ubistvo na svirep način

Ubistvo na svirep način je lišenje života drugog lica na način kojim se žrtvi nanose prekomerne i nepotrebne fizičke i psihičke patnje i bolovi velikog intenziteta. Budući da je svako lišenje života praćeno nanošenjem bola i izazivanjem straha, kod ovog dela bolovi i patnje se nanose s ciljem da se što više namuči žrtva, pa oni po intenzitetu i trajanju prevazilaze bolove i patnje koji prate obično ubistvo. Za postojanje ovog dela potrebno je da su preduzete delatnosti objektivno okrutne i stravične, te da je žrtva u svesnom stanju tako da doživljava i trpi njihovu surovost uz veliki bol, strah i patnju. Pored toga, potrebno je i da je učinilac dela svestan surovih i nečovečnih akata koje voljno preduzima³⁸.

Iz Zakonom upotrebljenog termina mogao bi se izvesti zaključak da se način preduzimanja radnje izvršenja (*modus operandi*) kod ovog oblika krivičnog dela smatra kvalifikatornom okolnošću za koju zakon propisuje strože kažnjavanje³⁹. No, prema vladajućem shvatanju pravne teorije, ali i sudske prakse to nije slučaj. Naime, ono što ovako preduzetoj radnji izvršenja daje teži vid, veći stepen težine i opasnosti, odnosno veći stepen krivice njegovog učinioца nije način izvršenja dela, već objektivne i subjektivne okolnosti koje stoje na strani kako učinioца, tako i samog ostvarenja krivičnog dela⁴⁰. Dakle, ovde se radi o delu kvalifikovanim naročitim okolnostima njegovog izvršenja.

Ubistvo na svirep način kao oblik teškog ubistva (umorstva) sa manjim terminološkim izmenama poznaće veliki broj savremenih krivičnih zakonodavstva pri čemu se upotrebljavaju različiti termini kao što su: "okrutan način" (Nemačka), "naročito ili osobito okrutan način" (Hrvatska, Ruska federacija), "svirepo" (Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora), "osobito mučan način" (Bugarska). To je lišenje života drugog lica koje karakterišu dve kvalifikatorne okolnosti⁴¹ koje kumulativno moraju biti

³⁸ Ako je učinilac bio svestan da radnjama koje preduzima nanosi žrtvi opasne povrede sredstvom koje je podobno da se lice liši života i ako je bio svestan da žrtvu mrcvari i muči u dužem vremenskom intervalu i da ista pati, radi se o ubistvu izvršenom na svirep način (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 927/90); Oštećena je usmrćena na svirep način kada su je dvojica optuženih istovremeno savladali i tukli po vitalnim delovima tela za vreme i posle obiljube (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1442/99); Veliki broj udaraca koje je učinilac zadao nože ubijenoj nije dovoljno da se izvede zaključak o svirepona načinu izvršenja ubistva ako nema dokaza da je učinilac svesno mučio žrtvu i ispoljio bezosećajnost prema njenim patnjama (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 74/2000).

³⁹ D. Petrović, Ubistvo na svirep način, Pravni život, Beograd, broj 9/1998. godine, str. 143.

⁴⁰ J. Čirić, Ubistvo na svirep ili podmukao način, Pravni život, Beograd, broj 9/2000. godine, str. 68.

⁴¹ Ovo je ipak novije shvatanje prisutno u našoj krivičnopravnoj teoriji. Starija doktrina koja je uglavnom zasnovana na odredbama člana 167. stav 2. tačka 3. Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije iz 1929. godine određivala je ubistvo na svirep način uglavnom na bazi objektivnih elemenata. Ovo je delo naime postojalo ako je do lišenja života došlo tako što je žrtvi nanošen veliki bol i teške muke mrcvarenjem, udaranjem, klanjem ili sličnim

ispunjene u svakom konkretnom slučaju: a) subjektivna okolnost vezana za ličnost učinjocu dela i b) objektivna okolnost vezana za ostvareno krivično delo⁴². Subjektivnu okolnost⁴³ za koju zakon kod ovog oblika krivičnog dela ubistva propisuje strože kažnjavanje čine karakteristike ličnosti njegovog učinjocu koje ga karakterišu kao okrutnu, beskrupuloznu i nemoralnu ličnost. Smatra se, naime, da je za postojanje ovog dela potrebno da je učinilac sebe prikazao kao bezobzirnog, bestijalnog i krvožednog čoveka koji hladnokrvno i sa zadovoljstvom, sa uživanjem muči svoju žrtvu⁴⁴. Objektivna okolnost vezana za težinu ostvarenog krivičnog dela koje se ispoljava u nanošenju preteranih i nepotrebnih fizičkih i psihičkih patnji, strahova i bolova velikog intenziteta koji traju duže vreme⁴⁵.

No, činjenica je kako to pokazuju brojni primeri iz sudske i kriminalističke prakse da je svako nasilno lišenje života praćeno nanošenjem bola i izazivanjem straha, odnosno da je svako ubistvo (sem eventualno ubistva na mah ili nehatnog lišenja života, odnosno lišenja života iz samilosti) u većoj ili manjoj meri "bespoštedan, surov i bestijalan akt" koji je uvek u većoj ili manjoj meri surov, svirep odnosno, u većoj ili manjoj meri izražava surovu i svirepu stranu ličnosti njegovog učinjocu koje stoga izaziva opštu osudu građana, posebno u slučajevima kada usled preduzete radnje izvršenja kod žrtve prvo nastupe jedna ili više telesnih povreda usled kojih posle kraćeg ili dužeg vremena nastupi i smrt⁴⁶. Iz toga bi se pak mogao izvući zaključak da nema strogo formalne razlike između običnog ubistva i teškog ubistva u ovom obliku što može predstavljati za sud nepremostivu prepreku u kvalifikaciji konkretne krivične stvari i potom pri odmeravanju kazne⁴⁷.

Dakle, potrebno je da osvetlimo subjektivne i objektivne okolnosti koje u svojoj sveukupnosti podižu kvantum opasnosti i težine učinjenog dela, odnosno stepen krivice njegovog učinjocu. Subjektivnu okolnost za koju

postupcima. Delo je skopčano sa teškim mukama za žrtvu, učinilac je svoju žrtvu mučio i mrcvario. (T. Živanović, Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, Posebni deo, Knjiga prva, sveska 1, Beograd, 1938. godine, str. 20; S. Frank, Kazneno pravo, Posebni deo, Beograd, 1934. godine, str. 38).

⁴² Osnov za kvalifikaciju dela ubistva na svirep način ne leži samo u načinu izvršenja dela već i u karakteristici psihološkog stanja učinjocu prilikom samog izvršenja dela (presuda Vrhovnog suda Kosova Kž. 499/81).

⁴³ Danas ipak većina autora priznaje da ovom obliku ubistva nije dovoljna samo objektivna strana već i subjektivno pokriće budući da način izvršenja dela otkriva učinjocu kao čoveka bez ikakvih ljudskih osećanja, krvožednog i bestijalnog tipa (J. Šipraga, Teška ubistva, Niš, 1984. godine, str. 69; M. Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1974. godine, str. 70; B. Čeđović, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1998. godine, str. 163; J. Tahović, Komentar Krivičnog zakonika, Beograd, 1957. godine, str. 337).

⁴⁴ D. Atanacković, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1981. godine, str. 135-136.

⁴⁵ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1981. godine, str. 164.

⁴⁶ V. Zlatković, Krivično delo ubistva na svirep način, Pravni život, Beograd, broj 1/1965. godine, str. 30.

⁴⁷ D. Jakovljević, Krivično delo ubistva na svirep način, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 4/1975. godine, str. 365.

Zakonik kod ovog oblika krivičnog dela ubistva propisuje strože kažnjavanje čine karakteristike ličnosti njegovog učinioца koje ga karakterišu kao okrutnu, beskrupuloznu, bestijalnu, brutalnu i nemoralnu ličnost. Smatra se naime da je za postojanje ovog dela potrebno da je učinilac sebe prikazao kao bezobzirnog, bestijalnog i krvozednog čoveka koji hladnokrvno i sa zadovoljstvo, sa uživanjem muči svoju žrtvu⁴⁸. Smatra se naime da se svirepost u subjektivnom smislu sastoji u neosetljivosti učinioца prema mukama, patnjama i bolovima koji se nanose žrtvi ili u sopstvenom naslađivanju, uživanju ili zadovoljstvu u mučenju žrtve⁴⁹. U pravnoj teoriji se, dakle, mogu naći i takva shvatanja koja ovo teško ubistvo vezuju za svirepe radnje i postupke pri lišavanju života drugog lica, odnosno, da se pojam svireposti vezuje za ličnost učinioца dela⁵⁰. Radi se, naime, o ličnosti koja svoju radnju izvršenja preduzima sa namerom, voljom⁵¹ da što više namuči, izmrcavari žrtvu.

U praksi se kao sporno može postaviti pitanje razgraničenja dve krivičnopravne situacije: ubistva na svirep način od teške telesne povrede kvalifikovane smrću. U oba slučaja učinilac prethodno žrtvi nanosi jednu ili više telesnih povreda, većeg ili manjeg intenziteta, kraćeg ili dužeg trajanja. I ove telesne povrede u oba slučaja dovode, progrediraju nastupanjem smrte posledice. No, ono što bitno razlikuje ove dve situacije jeste subjektivna strana učinioца – njegov psihički odnos prema učinjenom delu (odnosno prouzrokovanoj posledici). Kod ubistva na svirep način umišljaj⁵² učinioца je upravljen na lišenje života drugog lica uz prethodno mučenje, mrvarenje žrtve i nanošenje velikih, prekomernih i nepotrebnih patnji, muka i fizičkih i psihičkih bolova, pri čemu učinilac želi ili pristaje na takav način izvršenja. U drugom slučaju učinilac u odnosu na prouzrokovanoj posledici smrti postupa sa nehatom.

⁴⁸ D. Atanacković, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 135-136.

⁴⁹ I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, Beograd, 1998. godine, str. 24.

⁵⁰ D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2017. godine, str. 39-41.

⁵¹ Nanošenje usmrćenoj velikog broja ubodnih rana ne mora automatski da znači da se radi o ubistvu na svirep način kada je utvrđeno da volja optuženog za lišenje života oštećene nije bila usmerena, uspravljena na to da joj se nanose naročito velike muke i bolovi niti da je mrvaren (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 598/81) ; Ako je učinilac bio svestan da radnjama koje preduzima nanosi žrtvi opasne povrede sredstvom podobnim da lice liši života i da je bio svestan da žrtvu mrvaci i muči u dužem vremenskom intervalu i da ista pati, radi se o ubistvu izvršenom na svirep način (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 927/90) ; Za postojanje krivičnog dela ubistva na svirep način nije dovoljno da se samo iz načina izvršenja dela izvodi zaključak da li je izvršilac ubistva postupao na svirep način već je neophodno utvrditi da li je učinilac išao za tim da žrtvi nanese naročite muke i patnje koje prelaze stepen mučenja žrtve koji inače redovno prati izvršenje krivičnog dela ubistva (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 894/95).

⁵² U pravnoj teoriji preovlađuje shvatanje da se ovo ubistvo može izvršiti sa direktnim i sa eventualnim umišljajem.

Objektivna okolnost vezana za težinu ostvarenog krivičnog dela se ispoljava u nanošenju preteranih i nepotrebnih fizičkih i psihičkih⁵³ patnji i bolova velikog intenziteta koji traju duže vreme⁵⁴. Kod ovog dela bolovi i patnje se nanose s ciljem da se što više namuči žrtva, pa oni po intenzitetu i trajanju prevazilaze bolove i patnje koji prate obično ubistvo. Kao ubistvo na svirep način u sudskoj praksi se najčešće smatraju: ubistvo skopčano sa mrcvarenjem žrtve uz upotrebu vatre ili vode, ubistvo polaganim i dugotrajnim davljenjem ili gušenjem, ubistvo izgladnjavanjem, nedavanjem hrane, vode ili potrebnih lekova ili medicinske pomoći⁵⁵ itd. Dakle, za postojanje ovih kvalifikatornih okolnosti potrebno je ispunjenje više uslova⁵⁶. To su:

1) da se žrtvi nanose iznadprosečni fizički i (ili) psihički bolovi i patnje. Kada, dakle, postoje bolovi i patnje nepotrebnog i prekomernog intenziteta, "iznad proseka"⁵⁷ koji znatno prevazilaze bolove i patnje prosečnog intenziteta koji prate svako "obično" ubistvo predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće mora da utvrdi u svakom konkretnom slučaju imajući u vidu konkretnе okolnosti i karakteristike ličnosti žrtve⁵⁸ (njegovu uzrast, fizičku konstituciju, izdržljivost, snagu, zdravstveno stanje, raniju povređivanost, sredine i prilike u kojima živi i radi, prethodno iskustvo). U razmatranju ovog pitanja, u sudskoj praksi se postavlja i sledeće pitanje: da li ovi bolovi i patnje treba da su objektivno okrutni, stravični, surovi, prekomerni ili pak žrtva treba da ih neposredno subjektivno doživi, oseća na takav način. U svakom slučaju pri proceni da li postoje "iznadprosečni bolovi i patnje" sudu je od velike pomoći

⁵³ Svirepost ne podrazumeva samo fizičke već i psihičke bolove ili patnju koje se nanose žrtvi (presuda Vrhovnog suda Srbije broj 526/84).

⁵⁴ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 164. No, u pravnoj teoriji ima i takvih shvatanja prema kojima je za postojanje ovog oblika teškog ubistva potrebno nanošenje teških, muka, patnji i bolova jakog intenziteta, ali koji mogu da traju i kraće vreme. To pak nije sam trenutak ili ono kratko vreme koje i inače mora da protekne da bi smrt nastupila posle preduzete radnje izvršenja (I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, op. cit. str. 34).

⁵⁵ D. Jovašević, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo, Banja Luka, 2012. godine, str. 23-27.

⁵⁶ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Republike Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 347.

⁵⁷ Kada su pokojnom zaživotno nanete 133 rane u vidu uboda i posekotina, a za vreme njihovog nanošenja pokojna je trpela fizičke i psihičke bolove visokog intenziteta, to predstavlja objektivni elemenat svireposti (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1247/98).

⁵⁸ U vezi sa ovim pitanjem u pravnoj teoriji ima mišljenja da se intenzitet i trajanje bolova i patnji kod ubistva na svirep način procenjuje s obzirom na fizičku konstituciju pasivnog subjekta. U tom smislu se navodi primer da odrasla lica lakše podnose bol nego deca što znači da bi svako ubistvo deteta gledano prema merilima i iskustvu odraslih moglo da se pravno kvalifikuje kao ubistvo na svirep način jer deca teže podnose i istrpaju bol. No, ova je dilema konačno razrešena u novom Krivičnom zakoniku Republike Srbije koji je u odredbi člana 114. stav 7. predviđe ubistvo deteta kao oblik teškog ubistva: Više: D. Jovašević, Krivični zakonik Republike Srbije sa uvodnim komentarom, Beograd, 2007. godine, str. 161-162; Lj. Jovanović, V. Đurđić, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2004. godine, str. 146-147.

nalaz i mišljenje lekara veštaka sudske medicine (specijalnosti traumatologije)⁵⁹,

2) u praksi se može postaviti kao sporno pitanje da li bol i patnja u smislu "svireposti" treba da budu intenzivni i oštri, ali kratkotrajni ili manje intenzivni u vidu tupog i tinjajućeg bola, ali u dužem trajanju. Ovo tim pre jer u većini slučajeva u praksi oštar i kratkotrajan bol trenutno dovodi do nastupanja smrti ili pak gubitka svesti, pa žrtva često i nema "priliku" da trpi neizmerni i prekormerni bol i patnju. S obzirom na svirepost, surovost, bezdušnost, bespoštednost način izvršenja ovog krivičnog dela, njegovoj prirodi bi više odgovaralo shvatanje da žrtva treba da duže vreme trpi neizmerne i prekomerne bolove i patnje. No, koliko je to dugo vreme nanošenja telesnih povreda, mrcvarenja, mučenja žrtve, u svakom konkretnom slučaju predstavlja faktičko pitanje koje sudska veće mora da reši imajući u vidu sve okolnosti učinjenog dela i ličnosti njegovog učinioца. Praktično se ova dužina trajanja velikih bolova, bolova i patnji koje su veće od onih koje redovno, po pravilu, prosečno nastupaju kod svakog ubistva⁶⁰ može relativno lako utvrditi – to je, zapravo, vreme od početka nanošenja telesnih povreda, pa sve do vremena nastupanja smrti,

3) za postojanje ovog krivičnog dela potrebno je da su delatnosti lišavanja života drugog lica ne samo objektivno okrutne, bestijane i stravične, već i da je žrtva u svesnom stanju⁶¹ za sve vreme preduzimanja radnje izvršenja tako da doživjava i trpi njihovu surovost uz veliki bol, strah i patnju. U vezi sa ovim obeležjem u praksi se kao sporno postavlja pitanje da li se radnje lišavanja života koje su istina objektivno posmatrane stravične, okrutne i bestijalne, ali su preduzete prema licu koje se već posle nanete prve telesne povrede nalazi u stanju bez svesti (iako živo), odnosno u komatoznom ili polukomatoznom stanju. U takvom stanju, gubitak svesti žrtve povlači istovremeno i gubitak

⁵⁹ Objektivizacija jačine i intenziteta bola i patnji se može izvršiti na osnovu karaktera povreda koje izazivaju tu "veliku", "iznadprosečnu" bol i na kraju dovode do smrti što ukazuje da medicinsko-ekspertski nalaz i mišljenje u tom slučaju imaju presudni značaj.

⁶⁰ J. Tahović, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1953. godine, str. 74.

⁶¹ Nasuprot vladajućem shvatanju da je za postojanje ovog dela potrebno da je žrtva u svesnom stanju u kome trpi neizmernu bol, muke i patnju, u pravnoj teoriji se mogu naći i takva shvatanja prema kojima je moguće svirepo ubistvo i kod žrtve koja je već izgubila svest pa ne oseća bol "pod uslovom da je način lišavanja života predstavlja beskrupulozno, postepeno i hladnokrvno gašenje života u bespomoćnoj žrtvi". U tom smislu može postojati svirepo ubistvo i onda kada je žrtva već usmrćena pa se teško skrnavi leš jer i ovo delo izaziva povećanu grozu i gnusnjanje bez obzira što žrtva nije osetila patnje i muke (B. Čeđović, Krivično pravo u sudskoj praksi, Posebni deo, Beograd, 1986. godine, str. 290). U tom smislu se mogu naći i određena shvatanja prisutna u nemačkoj teoriji prema kojima postoji svirepo ubistvo i onda kada je žrtva manje osećala prema njoj primjenjeni postupak usled otupelosti osećanja ili usled gubitka svesti odnosno za ovo krivično delo nije bitno da je žrtva uopšte ili u punoj meri osećala fizičke bolove ili psihičke patnje (A. Schonke, A. Schroder, Strafgesetzbuch, Kommentar, München, 1978. godine, str. 1097).

osećaja bola, što znači stanje u kome učinilac ne trpi, ne istrpljuje, ne oseća nikakvu bol ili bol koja nije srazmerna jačini, obimu i intenzitetu prouzrokovane povrede, tako da sve naknadno nanete povrede takvom licu ne mogu da ispune subjektivni kriterijum koji ovom delu daje osnov za pravnu kvalifikaciju "ubistva na svirep način"⁶²,

4) pored toga, potrebno je u konkretnom slučaju da je učinilac dela upravo pri preduzimanju svojih radnji u cilju lišenja života drugog lica svestan surovih i nečovečnih akata koje voljno preduzima, odnosno da je svestan da žrtvi nanosi teške, prekomerne i dugotrajne bolove i patnje i da upravo to i hoće pri konkretnom lišenju života, odnosno da bar pristaje na takvu mogućnost⁶³. To ukazuje da se ovo delo može izvršiti i sa direktnim i sa eventualnim umišljajem. Na taj način se, zapravo, ispoljava zločinačka volja učinioца pri preduzimanju radnje izvršenja ovog dela⁶⁴,

5) prekomerni i nepotrebni, "iznadprosečni" bolovi, muke i patnje koje žrtva trpi usled preduzete radnje izvršenja – lišavanja života ne predstavljaju posledicu ovog krivičnog dela. To je i logično jer se kod ubistva radi o delu sa posledicom povrede. To je osnovno krivično delo protiv života kod koga se posledica sastoji u uništenju života drugog lica. Iz toga se može izvući zaključak da nastupanje bolova i patnji na strani žrtve koja ih trpi u svesnom stanju za sve vreme dok ne nastupi smrt iako ne predstavlja posledicu ovog dela, moraju postojati u svakom konkretnom slučaju njegovog ispoljavanja. Te patnje i bolovi samo predstavljaju objektivni uslov inkriminacije⁶⁵ (zakonodavni motiv kažnjavanja) bez čijeg nastupanja u konkretnom slučaju uopšte i nema ovog oblika teškog ubistva. Naime, da bi u konkretnom slučaju postojalo krivično delo nije dovoljno da je nastupila posledica dela, već je potrebno da su ostvarene posebne ili dodatne pretpostavke kažnjivosti. To su, zapravo, materijalne pretpostavke kažnjivosti koje ne pripadaju ni protivpravnosti, ni krivici, ali one utiču na postojanje ili težinu neprava i na taj način utemeljuju

⁶² Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 165.

⁶³ Ako je učinilac bio svestan da radnjama koje preduzima nanosi žrtvi opasne povrede sredstvom koje je podobno da se lice liši života i da je bio svestan da žrtvu mrcvari i muči u dužem vremenskom intervalu i da ista pati, radi se o ubistvu izvršenom na svirep način (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 927/90); Oštećena je usmrćena na svirep način kada su je dvojica optuženih istovremeno savladali i tukli po vitalnim delovima tela za vreme i posle objlube (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1442/99); Veliki broj udaraca koje je učinilac zadao nožem ubijenoj nije dovoljno da se izvede zaključak o svireponačinu izvršenja ubistva ako nema dokaza da je učinilac svesno mučio žrtvu i ispoljio bezosećajnost prema njenim patnjama (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 74/2000).

⁶⁴ grupa autora, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije, Beograd, 1995. godine, str. 125.

⁶⁵ D. Atanacković, Objektivni uslov inkriminacije i njegovo razgraničenje od posledice krivičnog dela, Zbornik radova, Problemi reintegracije i reforme jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva, Beograd, 1995. godine, str. 56

kažnjivost, iako u odnosu na njih ne mora postojati krivica učinjocu u konkretnom slučaju⁶⁶.

3.1.2. *Ubistvo na podmukao način*

Ubistvo na podmukao način je lišavanje života drugog lica na prikriven, potajan ili lukav način. Napad na život žrtve se preduzima u trenutku kada ona to ne očekuje, pa nije spremna na odbranu. Za izvršenje dela koristi se poverenje žrtve prema učinjocu dela koje se zasniva na srodstvu, priateljstvu, ljubavi, poštovanju, ugledu. Podmuklost se manifestuje kroz objektivne (delo se preduzima potajno i prikriveno) i subjektivne (zla namera učinjocu) elemente⁶⁷.

I ubistvo na podmukao način u velikom broju savremenih krivičnih zakonodavstva predstavlja često prisutan oblik teškog ubistva sa manje-više istim upotrebljenim terminima kao što su: "podmuklo" (Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora, Nemačka), "krajnje podmukao" (Hrvatska) ili "lišenje bespomoćnog lica ili lica u stanju bespomoćnosti" (Ruska federacija, Bugarska). To je drugi oblik teškog ubistva koje je predviđeno u članu 114. stav 2. KZ RS. Ovde se radi o lišavanju života drugog lica na prikriven, potajan ili lukav način. Bez obzira što je zakonodavac prema jezičkom tumačenju kao kvalifikatornu okolnost za koju predviđa strožije kažnjavanje propisao "'podmukao način'", ipak i ovo delo ubistva karakteriše skup objektivnih i subjektivnih okolnosti pri njegovom izvršenju koje ukazuju na veći stepen težine i opasnosti učinjenog dela, ali i veći stepen krivice njegovog učinjocu.

Napad na život žrtve se preduzima u trenutku kada ona to ne očekuje, kada nije u mogućnosti da primeti radnju ili oseti sredstvo napada, pa stoga i nije spremna na odbranu⁶⁸. Za izvršenje dela najčešće se koristi poverenje žrtve koje je prethodno formirano prema učinjocu dela koje se zasniva na srodstvu,

⁶⁶ P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004. godine, str. 266-267.

⁶⁷ Ubistvo je izvršeno na podmukao način kada je optuženi lišio života oštećenog na prikriven i potajan način sačekavši ga kada se ovaj vraćao sa posla, te kada mu je bio sa boćne strane na istog potajno izvršio ispaljenje prvog projektila iskoristivši poverenje koje se sastojalo u poznanstvu sa oštećenim, kada on nije mogao da očekuje da će na takav način da bude napadnut od strane optuženog, što znači da je optuženi postupao na lukav način (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 816/99); Podmuklost u načinu izvršenja krivičnog dela ubistva se sastoji u prevarnom postupanju učinjocu i sa zlom namerom sticanja poverenja kod žrtve, te iskoriscavanjem trenutka kada žrtva nije očekivala napad na sebe (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1920/98); Dvojica optuženih su sa maloletnikom po prethodnom dogovoru na podmukao način lišili života pokojnog na taj način što su ga namamili da dođe na groblje, pa su ga zagovarala i dvojica optuženih pravila "zid" tako što su ga zaklanjali da bi se onda razmakli praveći prostor maloletniku da puca u oštećenog (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1953/2000); Kod ubistva na podmukao način, podmuklost se shvata u objektivno-subjektivnom značenju (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2074/2003).

⁶⁸ J. Tahović, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1962. godine, str. 77.

prijateljstvu, ljubavi, poštovanju, ugledu. Ovde se radi o kombinaciji iznenadnosti, neočekivanosti napada od stane napadača i naivnosti, lakovernosti ili bespomoćnosti žrtve. Podmuklost kao način izvršenja krivičnog dela se manifestuje dvojako: a) u objektivnom i b) u subjektivnom smislu⁶⁹:

Objektivne okolnosti kod ubistva na podmukao način, zapravo, predstavlja radnja izvršenja dela koja se preduzima potajno, prepredeno, lukavo i prikriveno⁷⁰. Praktično objektivnu komponentu podmuklosti predstavlja sam način njegovog izvršenja u smislu prikrivenog i potajnog izvršenja (iz zasede, na spavanju)⁷¹, trovanjem, posle opijanja žrtve itd)⁷². Pri tome treba istaći da se i obično ubistvo može i često se vrši tajno, dakle, ne u prisustvu javnosti, niti na javnom mestu. Ipak iz toga se ne bi mogao izvući zaključak da je svako tako preduzeto lišavanje života drugog lica - ubistvo na podmukao način⁷³. Tim pre što učinilac ubistva po pravilu bira način, vreme i mesto preduzimanja svoje radnje koja mu garantuje najveću uspešnost pri vršenju ubistva, s jedne strane, i mogućnost prikrivanja tragova izvršenog dela i neometanog napuštanja lica mesta, s druge strane. Naša sudska praksa pruža brojne primere podmuklog načina izvršenja krivičnog dela ubistva⁷⁴.

⁶⁹ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Republike Crne Gore, op. cit. str. 348.

⁷⁰ Potajnost i prikrivenost kao način izvršenja krivičnog dela ubistva mora biti izražena sa naročitim intenzitetom i mora da prevaziđa standardne okvire takvog postupanja koji mogu biti prisutni kod izvršenja drugih oblika krivičnih dela ubistva, a sem toga se podmukost i prikrivenost kao načini izvršenja dela odnose samo na žrtvu, a ne i na ostala lica koja su prisutna izvršenju ovog krivičnog dela (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1339/95); kada je optužena neopaloženo prišla sa leđa svom sada pokojnom mužu i ispalila mu smrtonosni hitac iz pištolja u potiljak kada se on tome nije nadao, ni bio u mogućnosti da se brani predstavlja objektivni elemenat podmuklosti (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1245/96); kada učinilac dok je pokojna sedula u fotelji i gledala televizijski program, ode u spavaču sobu i otuda donesenе gimnastički teg težine 5 kg, pride joj sa leđa i njime sada pokojno sa tri snažna udarca po glavi nanese tešku telesnu povredu od koj nastupi smrt (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 405/95).

⁷¹ Lišenje života drugog lica na spavanju samo po sebi ne predstavlja krivično delo ubistva na podmukao način jer za ovo krivično delo nije dovoljno samo da je učinilac prikriveno delovao već je uz to potrebno i da su ostvareni subjektivni uslovi tj. da je učinilac prevario, neiskreno ili zlonamerno postupao iskorisčavajući bespomoćnost, bezazlenost ili posebno poverenje ubijenog (presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine Kž. 10/79); optuženi je na podmukao način lišio života oštećenog tako što je iskoristio njegovu pripitost i nemogućnost da pruži bilo kakav otpor, kada je oštećeni legao da spava na livadi, prišao mu sa leđa i više puta ga snažno udario metalnim i drvenim delom ašova po glavi nanoseći mu teške telesne povrede od kojih je nastupila momentalan smrt (presuda Vrhovnog suda Crne Gore Kž. 178/92).

⁷² Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 165; Više: R. Kovačević, B. Kecman, Ubistvo u porodici, Beograd, 2006. godine.

⁷³ Podmuklost mora biti prisutna pri samom lišavanju života kao način na koji izvršilac ostvaruje ovo krivično delo (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 837/81).

⁷⁴ Podmuklost u načinu izvršenja krivičnog dela ubistva sastoji se u prevarnom postupanju učinioца i sa zlom namerom sticanja poverenja kod žrtve te iskorisčavanjem trenutka kada žrtva nije očekivala napad na sebe (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1920/98); ubistvo je izvršeno na podmukao način kada je optuženi lišio života oštećenog na prikriven i potajan način sačekavši ga kada se ovaj vraćao sa posla te kada mu je bio sa boćne strane na istog potajno izvršio ispaljenje prvog projektila iskoristivši poverenje koje se sastojalo u poznanstvu sa oštećenim kada on nije mogao da očekuje da će na takav način da bude napadnut od strane optuženog što znači da je optuženi postupao na lukav način (presuda Vrhovnog suda Srbije K. 816/99);

Drugi konstitutivni elemenat krivičnog dela ubistva na podmukao način jesu subjektivne okolnosti koje karakteriše zla namera učinioca, njegova pokvarenost, perfidnost, moralna izpačenost, nemoralnost⁷⁵, kada učinilac prevarno, zlonamerno, neiskreno iskorišćava, zloupotrebljava poverenje žrtve ili pak iskorišćava njenu bespomoćnost, bezizlaznost, nemogućnost pružanja otpora⁷⁶. Podmuklost kao subjektivna psihološko-moralna karakteristika⁷⁷ ličnosti učinioca ovog dela predstavlja odsustvo svakog moralnog skrupula ovog lica, njegovo nepoštovanje časti. Ovde se radi o licu koje krši principe, dogovore i izigrava poverenje. To je lice bez ikakvih skrupula koje svoju radnju preduzima iznenada, neočekivano uz prevarnu nameru⁷⁸.

Naime, kod ovog oblika ubistva učinilac smišljeno, planski, svesno i voljno zloupotrebljava poverenje žrtve, koristeći njenu bespomoćnost i bezizlaznost kako bi izvršio ubistvo⁷⁹. Praktično odluka da se pristupi izvršenju ovog dela se nikada ne donosi u kratkom vremenskom periodu, već naprotiv dugovremeno, hladnim i promišljenim razmišljanjem, planiranjem i pripremanjem ubistva kako bi se ono preduzelio u vreme i na mestu koje garantuje njegovu punu efikasnost. To ukazuje na poseban psihološki odnos učinioca prema posledici ovog ubistva. Stoga se neretko u pravnoj teoriji smatra da se ovde radi o delu koji se preduzima sa predumišljajem⁸⁰, posebno u slučajeviam kada učinilac namerno, ciljano kod žrtve stvara, razvija i učvršćuje odnos poverenja, utisak

podmuklost u načinu izvršenja krivičnog dela ubistva se sastoji u prevarnom postupanju učinioca i sa zlom namerom sticanja poverenja kod žrtve te iskorišćavanjem trenutka kada žrtva nije očekivala napad na sebe (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1920/98); dvojica optuženih su sa maloletnikom po prethodnom dogovoru na podmukao način lišili života pokojnog na taj način što su ga namamili da dođe na groblje pa su ga zagovarala i dvojica optuženih pravila "zid" tako što su ga zaklanjali da bi se onda razmakli praveči prostor maloletnju da puca u oštećenog (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1953/2000).

⁷⁵ P. Novoselec, Ubojstvo na podmukao način, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2/1988. godine, str. 56-58.

⁷⁶ Kod ubistva na podmukao način, podmuklost se shvata u objektivno-subjektivnom značenju (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2074/2003); ubistvo je izvršeno na podmukao način kada je učinilac sačekao sada pokojnog snabdeven metalnom šipkom i sakriven, zatim ga pratio koristeći pri tome motor pa mu je prišao sa leđa i udario ga nekoliko puta šipkom po glavi, a potom pobegao sa mesta izvršenja dela (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 846/90).

⁷⁷ Za postojanje krivičnog dela ubistva na podmukao način pored objektivnog elementa koji se sastoji u prikrivenoj radnji kojom se olakšava izvršenje krivičnog dela, traži se i subjektivni elemenat koji se sastoji u himbenoj radnji izvršioca (presuda Vrhovnog suda Kosova Kž. 76/80); subjektivni elemenat podmuklosti u izvršenju krivičnog dela ubistva se sastoji u tome što je optuženi smišljeno vršio krivično delo onda kada se oštećeni tome ne nade i kada ne može da pruži nikakav otpor (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 152/86).

⁷⁸ B. Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Druga sveska, Zagreb, 1958. godine, str. 72.

⁷⁹ Optuženi smišljeno vrši krivično delo kada se žrtva tome ne nade i kada ne može da pruži nikakav otpor (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 152/86).

⁸⁰ Iako u pravnoj teoriji ima i takvih shvatanja prema kojima se ovaj oblik teškog ubistva može izvršiti sa direktnim, ali i sa eventualnim umišljajem (grupa autora, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije, op. cit. str. 127).

da mu se veruje, kako bi se kasnije to poverenje zloupotrebilo i iskoristilo za iznenadni i neočekivani napad na život žrtve.

3.2. Teška ubistva prema pobudama izvršioca

Teška ubistva s obzirom na pobude izvršioca su: 1) ubistvo iz koristoljublja, 2) ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela i 3) ubistvo iz bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda.

Kod ovih krivičnih dela je od posebnog značaja vrsta pobude (motiva) na strani učinioca u momentu preduzimanja radnje izvršenja – lišavanja života drugog lica, što utiče na njihovu pravnu kvalifikaciju⁸¹. Pri tome je sudska praksa u velikoj meri razmatrala postojanje, utvrđivanje i značaj pobuda u procesu kvalifikacije krivične stvari. Tako, kada se radi o krivici (vinosti) učinioca za krivično delo ubistva, namera nije potrebna, već je dovoljan umišljaj učinioca⁸². Ubistvo može biti izvršeno ne samo sa direktnim, već i sa eventualnim umišljajem, a za izvršenje dela nije potrebna namera za lišavanje života⁸³. O nameri i motivu na strani učinioca ubistva, sudska praksa se bavila u više navrata: motiv za izvršenje ubistva može ostati neutvrđen u krivičnom postupku⁸⁴, namera da se neko lice liši života nije subjektivni elemenat ubistva⁸⁵ itd.

Teško ubistvo iz člana 114. tačka 5. KZ koje je izvršeno iz posebne vrste pobude učinioca određuju sledeće karakteristike: a) učinilac preduzima radnju lišavanja života drugog lica iz određene pobude⁸⁶, namere ili motiva, b) pobuda⁸⁷ se kod ubistva ispoljava kao pokretač učinioca na preduzimanje radnje izvršenja. Motiv je psihička pobuda iz koje se čini krivično delo, odnosno ono čime je učinilac rukovođen da izvrši krivično delo. Utvrđivanje motiva je nužno za kvalifikovanje teškog ubistva, c) pobuda mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela, d) pobuda određuje karakter umišljaja učinioca (kao oblika krivice) – direktni umišljaj, e) pobuda ne mora da bude ostvarena, realizovana u svakom konkretnom slučaju izvršenja ubistva. Dovoljno je da je pobuda bila motiv za izvršenje predmetnog

⁸¹ M. Čubinski, Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1934. godine, str. 328.

⁸² presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 34/91.

⁸³ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 204/93.

⁸⁴ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2124/98.

⁸⁵ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1545/99.

⁸⁶ Niske pobude su pobude, motivi koji nisu dostojni čoveka i koji se kose sa usvojenim moralnim shvatanjima društva. Koristoljublje se smatra takođe niskom pobudom (presuda Vrhovnog suda Hrvatske Kž. 1437/64 od 29. 7. 1964. godine i presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 51/72 od 11. 2. 1971. godine).

⁸⁷ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1316/75 od 23. 10. 1975. godine.

krivičnog dela⁸⁸. No, za postojanje dela nije neophodno da je i ostvarena namera kojom je ubistvo bilo motivisano⁸⁹ i f) pobuda je sastoji od psiholoških elemenata, subjektivnog karaktera koja se teško utvrđuje i dokazuje na osnovu objektivnih okolnosti ispoljene radnje, preduzetog načina i upotrebljenog sredstva. Ona se mora dokazati, utvrditi svim raspoloživim ličnim i materijalnim izvorima dokaza, iako je postojanje ove pobude u neposrednoj sudskoj praksi teško dokazati, to sudovi uglavnom idu putem prepostavljanja njenog postojanja bez konkretnijeg sagledavanja, određivanja i obrazloženja. Tome u velikoj meri doprinosi i teorijska nesigurnost, kao i nedostatak zakonske konkretnosti⁹⁰.

Pobuda predstavlja posebno subjektivno obeležje kod pojedinih krivičnih dela. To je okolnost koja podleže, pre svega, etičkom vrednovanju⁹¹. Ona se u krivičnom pravu javlja u dvojakom obliku: a) kao okolnost koja je od značaja za odmeravanje kazne – član 54. Krivičnog zakonika i b) kao kvalifikatorna ili privilegijuća okolnost, čije postojanje učinjenom krivičnom delu daje teži (teško ubistvo – član 114. tačka 5. KZ) ili lakši oblik (lišenje života iz samilosti – član 117. KZ). Iako nijedna pobuda (ili motiv) u potpunosti ne opravdavaju izvršenje krivičnog dela, oni objašnjavaju razloge učinioca za izvršenje dela⁹². No, u pravnoj teoriji se mogu naći i takva shvatanja prema kojima se pojam pobude izjednačuje sa pojmom motiva⁹³. Prema ovim shvatanjima pobuda objašnjava razloge iz kojih je učinilac izvršio krivično delo, pa na taj način ukazuju na ličnost samog učinioca takvog dela. Ovako određene pobude mogu da se javе u dva oblika. To su⁹⁴: a) negativne pobude – zloba, pakost, zavist, mržnja, koristoljubje, osveta, nemoralnost i b) pozitivne pobude – samilost, nužda, sažaljenje, osećaj odgovornosti.

U pravnoj teoriji se pod pobudama smatraju motivi ili razlozi zbog kojih je određeno krivično delo učinjeno. Izjednačavanje pobude i motiva čini i P. Novoselec⁹⁵ koji ukazuje da pobude ili motivi iz kojih je krivično delo učinjeno utiču na stepen krivice. Slično shvatanje zauzima i Z. Stojanović⁹⁶ koji kaže da se pobude (odnosno, motivi) mogu etički vrednovati što je značajno za odmeravanje kazne ili za kvalifikaciju krivičnog dela. Pri tome on ističe da ima

⁸⁸ I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, Beograd, 2002. godine, str. 34.

⁸⁹ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993. godine, str. 82.

⁹⁰ M. Radovanović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1975. godine,str. 184-185.

⁹¹ V. Grozdanić, M. Škorčić, Uvod u kaznenovo pravo, Opći dio, Rijeka, 2009. godine, str. 117.

⁹² M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Opšti dio, Banja Luka, 2008. godine, str. 406.

⁹³ N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, Beograd, 2005. godine, str. 153.

⁹⁴ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kaznenovo) pravo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005. godine, str. 156.

⁹⁵ P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004. godine, str. 401.

⁹⁶ Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002. godine,str. 78.

mišljenja prema kojima pobude treba ocenjivati u vezi sa stepenom krivice učinioca polazeći od toga da je stepen krivice veći što je motiv učinioca negativniji i obrnuto.

Deo pravne teorije pobudu i motiv smatraju sinonimima čime se posebno želi naglasiti motivacija učinioca na izvršenje krivičnog dela⁹⁷. Motivacija je, zapravo, delovanje ljudskog bića, onaj unutrašnji podstrek koji je uslov svakog njegovog ponašanja, svake akcije. Ona je rezultat težnje za zadovoljenjem određenih potreba od kojih su neke primarne, temeljne i egzistencijalne, a neke samo zadovoljavaju postojanje socijalno-psihološke ravnoteže⁹⁸. Pobuda (koja se često naziva i motivom) predstavlja unutrašnju psihičku snagu koja pokreće ljudsko ponašanje. Nijedna pobuda ne opravdava izvršenje krivičnog dela, ali nije ni lišena svakog krivičnopravnog značaja, pogotovo što se preko nje često manifestuje ličnost učinioca⁹⁹.

Namera¹⁰⁰ je svesna upravljenost radnje učinioca ka ostvarenju cilja čija predstava deluje kao pokretač radnje. Sa namerom postupa svako lice koje pod uticajem predstave o cilju preduzima određenu radnju da bi ostvarilo taj cilj¹⁰¹. Prema tome, da bi postajala namerna delatnost, mora da postoji cilj i predstava o njemu koja pokreće čoveka na preduzimanje radnje, i to na određeni način i određenim sredstvima i njeno usmeravanje na ostvarenje cilja. Namera je najviši stepen svesne i voljne upravljenosti radnje na ostvarenje posledice dela¹⁰². Otuda ona prepostavlja postojanje direktnog umišljaja. Namera je, u stvari, motivisanje radnje predstavom o posledici ili o čemu drugom što je krivičnopravno relevantno¹⁰³.

U izvesnim slučajevima namera ne odražava samo upravljenost radnje na ostvarenje posledice koja je neposredni pokretač izvršenja radnje, već i na ostvarenje neke dalje posledice koja deluje kao posredni motivisani cilj. Namera u krivičnom pravu se može javiti u dva vida: a) kod nekih krivičnih dela namera se odnosi na ostvarenje neposredne posledice dela, pa je ona konstitutivni elemenat bića krivičnog dela i b) namera se javlja kao posebno obeležje kod zakržljalih dvoaktnih krivičnih dela (krivična dela gde se njihov prvi deo inkriminiše kao samostalno krivično delo ako je izvršen radi ostvarenja

⁹⁷ Z. Stojanović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2005. godine, str. 281.

⁹⁸ Ž. Horvatić, Kazneno pravo, Opći dio, Zagreb, 2003. godine, str. 186-187.

⁹⁹ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 127-128.

¹⁰⁰ U uporednom krivičnom zakonodavstvu mogu se naći i takva shvatanja koja izjednačuju pojам namere i pojам umišljaja (V. Grozdanić, M. Škorić, Uvod u kazneno pravo, Opći dio, op. cit. str. 117).

¹⁰¹ Lj. Selišek, Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela, Ljubljana, 2007. godine, str. 148-149.

¹⁰² D. Jovašević, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo, Banja Luka, 2012. godine, str. 67-69.

¹⁰³ M. Radovanović, Krivično pravo, Opšti deo, op. cit. str. 184.

jedne dalje namere). Kod nekih krivičnih dela sa umišljajem, zahteva se i postojanje posebne namere učinioca. Namera se shvata kao predstava o nekom uzgrednom daljem cilju koji učinilac hoće da postigne izvršenjem krivičnog dela. To znači da namera prevazilazi umišljaj jer svest i volja učinioca obuhvataju i neke dalje ciljeve koje učinilac teži da ostvari preduzetom radnjom izvršenja¹⁰⁴.

Cilj¹⁰⁵ je rezultat koji čovek teži da ostvari svojom svesnom radnjom, pri čemu cilj u krivičnom pravu označava promenu ili stanje koje učinilac teži da ostvari izvršenjem krivičnog dela, a to je posledica. Cilj se postiže sa nastupanjem posledice i on nije sadržan u pojmu umišljaja. Kod pojedinih krivičnih dela zakon zahteva kao posebno obeležje subjektivnog karaktera "postupanje sa određenim ciljem" ili "postupanje u određenom cilju". To dalje znači da učinilac mora postupati sa određenim ciljem da bi postojalo takvo krivično delo¹⁰⁶. Cilj se od nameru razlikuje po činjenici sa on nije vezan za ličnost kao namera. Potom, cilj se realizuje nastupanjem posledice krivičnog dela, što kod nameru ne mora biti slučaj.

Motiv je unutrašnji pokretač svake odluke čoveka i njegove radnje kojom se realizuje odluka. On vrši uticaj na usmeravanje radnje ka cilju, te se nalazi u osnovi svake ciljne i namerne radnje. U teoriji krivičnog prava ima i takvih shvatanja prema kojima je motiv psihološka pojava koja se razvija iz nadražaja i psihičkih svojstava učinioca i kao takva uzrokuje voljnu delatnost¹⁰⁷. Neki autori¹⁰⁸ smatraju da motiv ili pobuda otkrivaju pokretače odluke na izvršenje krivičnog dela.

3.2.1. Ubistvo iz koristoljublja

Ubistvo iz koristoljublja¹⁰⁹ je lišavanje života drugog lica u nameri da se dođe do prekomerne i nepotrebne imovinske koristi za sebe ili drugo fizičko ili pravno lice. Pobuda koja učinilaca motiviše na preuzimanje radnje izvršenja se javlja u vidu pohlepe, požude za prekomernim i nepotrebним sticanjem i uvećanjem materijalne koristi, odnosno sprečavanjem njenog umanjenja. Ovde se ne radi o ubistvu radi zadovoljenja osnovnih egzistencijalnih potreba.

¹⁰⁴ N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, op. cit. str. 95.

¹⁰⁵ D. Jovašević, Krivični zakonik Republike Srbije sa komentarom, op. cit. str. 153-154.

¹⁰⁶ Z. Tomić, Krivično pravo, Krivično djelo, Sarajevo, 2007. godine, str. 93.

¹⁰⁷ Lj. Jovanović, D. Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2003. godine, str. 190-191

¹⁰⁸ M. Radovanović, Krivično pravo, Opšti deo, op. cit. str. 185.

¹⁰⁹ D. Jovašević, Ubistvo iz koristoljublja, Pravni život, Beograd, broj 9/2007. godine, str. 37-53.

Za postojanje dela je bitno da se radnja izvršenja preduzima u navedenoj pobudi, bez obzira da li je ona ostvarena u konkretnom slučaju.

Ubistvo iz koristoljublja kao poseban oblik teškog ubistva određuju sledeće karakteristike: a) učinilac preduzima radnju lišavanja života drugog lica iz određene pobude¹¹⁰, namere ili motiva, b) pobuda¹¹¹ se kod ovog dela ispoljava u obliku koristoljubive pobude (koristoljublje), c) pobuda mora da postoji na strani učinioca u vreme izvršenja krivičnog dela, d) pobuda određuje karakter umišljaja učinioca (kao oblika krivice) – direktni umišljaj, e) koristoljubiva pobuda ne mora da bude ostvarena za vreme ubistva ili kasnije u svakom konkretnom slučaju pribavljanjem imovinske koristi za učinioca ili neko drugo lice¹¹². Dovoljno je da je koristoljubiva namera bila motiv¹¹³ za izvršenje predmetnog krivičnog dela¹¹⁴. Najčešće se ovaj oblik ubistva ispoljava u vidu ubistva za nagradu, ubistvo radi ostvarenja nasleđa, ubistvo poslovnog partnera radi uklanjanja konkurenčije, ubistvo poverioca radi izbegavanja plaćanja duga i sl. No, za postojanje dela nije neophodno da je i ostvarena koristoljubiva namera kojom je ubistvo bilo motivisano¹¹⁵, f) koristoljubiva pobuda je sastoji od psiholoških elemenata, subjektivnog karaktera koja se teško utvrđuje i dokazuje na osnovu objektivnih okolnosti ispoljene radnje, preduzetog načina i upotrebljenog sredstva. Ona se mora dokazati, utvrđiti svim raspoloživim ličnim i materijalnim izvorima dokaza. Pošto je postojanje ove pobude u neposrednoj sudskej praksi teško dokazati, to sudovi uglavnom idu putem prepostavljanja koristoljublja bez njegovog konkretnijeg sagledavanja, određivanja i obrazloženja. Tome u velikoj meri doprinosi i teorijska nesigurnost kao i nedostatak zagonodavne konkretnosti¹¹⁶ i g) postojanje koristoljublja na strani učinioca prilikom izvršenja krivičnog dela predstavlja osnov za kumulativno izricanje novčane kazne uz kaznu zatvora

¹¹⁰ Niske pobude su pobude, motivi koji nisu dostojni čoveka i koji se kose sa usvojenim moralnim shvatanjima društva. Koristoljublje se smatra takođe niskom pobudom (presuda Vrhovnog suda Hrvatske Kž. 1437/64 od 29. 7. 1964. godine i presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 51/72 od 11. 2. 1971. godine).

¹¹¹ Motiv je psihička pobuda iz koje se čini krivično delo odnosno ono čime je učinilac rukovođen da izvrši krivično delo. Utvrđivanje motiva je nužno za kvalifikovanje teškog ubistva (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1316/75 od 23. 10. 1975. godine).

¹¹² Ubistvo iz koristoljublja postoji i u slučaju kada korist koja bi se dobila njegovim izvršenjem treba da pripadne drugom licu (presuda Vrhovnog suda Makedonije Kž. 162/84 od 16. 10. 1984. godine)

¹¹³ Koristoljublje je motiv za pribavljanje određene imovinske koristi za sebe lično ili drugog (presuda Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine Kž. 1020/64 od 25. 12. 1964. godine).

¹¹⁴ I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, Beograd, 2002. godine, str. 34.

¹¹⁵ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993. godine, str. 82.

¹¹⁶ Retki su krivični zakoni koji izričito određuju pojam koristoljublja. Takav je npr. raniji Krivični zakonik Čehoslovačke iz 1961. godine koji je u članu 89. stav 4. određivao da je krivično delo učinjeno iz koristoljublja ako učinilac sistematski i duže vreme krivičnom delatnošću obezbeđuje makar i delimično izvore prihoda (M. Kokolj, Đ. Lazarin, Imovinske krivične sankcije i druge imovinsko-pravne mере, Beograd, 1986. godine, str. 47).

takvom licu i to do znatno većeg maksimuma ove vrste kazne¹¹⁷. U ovim se slučajevima dakle koristoljubje tretira kao faktor tolikog značaja da može uticati na izricanje novčane kazne kao sporedne kazne i u situacijama ako ona nije uopšte propisana za konkretno krivično delo. Ovaj je potez zakonodavca logičan jer se u tim slučajevima novčana kazna javlja kao efikasna i pravična protivteža koristoljubivim ambicijama učinjocu krivičnog dela.

Ubistvo iz koristoljublja je lišavanje života drugog lica u nameri da se dođe do prekomerne i nepotrebne imovinske koristi za sebe ili drugo fizičko ili pravno lice¹¹⁸. Tako se koristoljublje kod izvršenja ovog krivičnog dela protiv života javlja kao određena pobuda, motiv (cilj)¹¹⁹, unutrašnji psihički pokretač, podstrek na određeno ponašanje (činjenje ili nečinjenje preduzeto različitim delatonostima, na različite načine i različitim sredstvima). Ova asocijalna, amoralna, "nečasna" pobuda se javlja zapravo kao konstitutivni elemenat ovog krivičnog dela odnosno kvalifikatorna okolnost kod lišenja života drugog lica¹²⁰. Da bi se u konkretnom slučaju moglo konstatovati da je određeno krivično delo učinjeno iz koristoljublja, potrebno je ovu pobudu na precizan i pravilan način utvrditi relevantnim dokazima. Posebno kada se ima u vidu da zakon ne daje definiciju niti preciznije određenje ovog pojma niti njegove sadržine¹²¹. Stoga se pojam koristoljublja određuje na različite načine. Tako se najčešće koristoljublje poistovećuje sa namerom pribavljanja imovinske koristi¹²². Neki autori idu dalje pa smatraju da koristoljublje označava pribavljanje koristi ne samo za učinjoca, već i za drugo fizičko ili pravno lice¹²³. Ovo shvatanje čak prihvata i domaća sudska praksa¹²⁴.

Slično je shvatanje¹²⁵ prema kome koristoljublje postoji kada učinilac vrši delo radi pribavljanja određene imovinske odnosno materijalne koristi bilo neposredno (direktno) ili posredno (indirektno). Pri tome ovaj oblik ubistva postoji i kada se ono vrši radi obezbeđivanja sredstava za osnovne egzistencijalne potrebe učinjoca odnosno njegove porodice. Smatra se, naime, da je za postojanje koristoljublja potrebno da je učinilac postupao iz pohlepe za

¹¹⁷ Ovakvo rešenje prihvataju brojna inostrana krivična zakonodavstva: Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Danske, Grčke, Hrvatske, Mađarske, Makedonije, Nemačke, Švajcarske.

¹¹⁸ G. Ilić i drugi, Krivični zakonik Republike Srbije sa napomenama, Beograd, 2005. godine, str. 118-119.

¹¹⁹ M. Čubinski, Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1934. godine, str. 328.

¹²⁰ J. Tahović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1961. godine, str. 266.

¹²¹ B. Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Prvi svezak, Druga sveska, Zagreb, 1956. godine, str. 80.

¹²² T. Živanović, Osnovni krivičnog prava, Posebni deo, Druga sveska, Beograd, 1938. godine, 21.

¹²³ M. Kokolj, Đ. Lazić, Imovinske krivične sankcije i druge imovinskopravne mere, op. cit., str. 46.

¹²⁴ D. Atanacković, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1978. godine, str. 94.

¹²⁵ Z. Stojanović, O. Perić, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 1996. godine, str. 74.

korišću¹²⁶, ali i radi zadovoljavanja nekih svojih osnovnih materijalnih potreba što prihvata i domaća sudska praksa¹²⁷. Drugi autori smatraju da se koristoljublje ne izražava samo kroz imovinsku korist ili pak nameru da se takva korist stekne za učinioca ili neko drugo lice, već se ono upravo izražava kroz želju za sticanjem ekonomskih dobara u neuobičajenoj, nezdravoj ili nemoralnoj nameri, kao stremljenje za vlastitom korišću koja ne uvažava u dovoljnjo meri interes drugih lica, posebno ubijenog¹²⁸.

Dakle, koristoljublje je namera ostvarenja materijalne koristi bilo kroz uvećanje postojeće imovine ili sprečavanje njenog umanjenja do koga je inače trebalo da dođe¹²⁹. Ta korist može biti protivpravna, ali ovo delo postoji i kada se lišenje života preduzima radi postizanja koristi koja nije protivpravna (npr. ubistvo lica koje ima neku materijalnu obavezu prema učiniocu dela kako bi se ta obaveza realizovala ili ubistvo lica koje ima kakvo potraživanje prema učiniocu kako bi to potraživanje ostalo nemamireno)¹³⁰. Ona se može javiti u vidu: nagrade, radi pribavljanja nasleđa uopšte ili u većem obimu, radi uklanjanja konkurenциje i sl¹³¹. Dakle, ovo ubistvo karakteriše ostvarenje nekog koristoljubivog cilja na strani učinioca. U teoriji se izdvaja i shvatnje prema kome je koristoljublje izraženo kroz posebnu nameru bogaćenja. Pri tome je od značaja za utvrđivanje postojanja i sadržine ove namere karakterna crta ličnosti učinioca koja se zapravo ispoljava kao bezrazložna želja za bogaćenjem, za sticanjem materijalne koristi ili je to pak ponašanje koje je motivisano bezrazložnom i neopravdanom težnjom za sticanjem protivpravne imovinske koristi ili za bogaćenjem¹³².

Takođe se kao koristoljublje smatra bezobzirna egoistička težnja, odnosno stremljenje da se postigne imovinska korist po svaku cenu¹³³. Ova težnja se može nazvati i "težnjom za bogaćenjem"¹³⁴. Dakle, pobuda koja učinioca motiviše¹³⁵ na preduzimanje radnje izvršenja se javlja u vidu pohlepe, požude

¹²⁶ Z. Stojanović, O. Perić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2000. godine, str. 98.

¹²⁷ No, u sudskoj praksi je prihvaćeno i stanovište da koristoljublje postoji i kada je korist upotrebljena za zadovoljenje životnih potreba (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 158/91 od 14. 2. 1992. godine).

¹²⁸ S. Frank, Teorija kaznenog prava, Zagreb, 1955. godine, str. 216.

¹²⁹ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 352.

¹³⁰ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993. godine, str. 82.

¹³¹ Lj. Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2006. godine, str. 352.

¹³² I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, op. cit. str. 34.

¹³³ B. Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Zagreb, 1979. godine, str. 80.

¹³⁴ Bereichern versucht – pokušaj bogaćenja kako u članu 41. određuje nemački Krivični zakonik (Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland, München, 1996. godine, str. 23)

¹³⁵ Motiv je psihološka pojava koja se razvija iz nadražja i psihičkih svojstava i kao takva prouzrokuje voljnu delatnost. Motiv odnosno pobuda otkriva intimne pokretače koji dovode do donošenja odluke da se izvrši krivično delo (M. Subotić, Motiv i njegov značaj u krivičnom pravu, Beograd, 1938. godine, str. 46; B. Čejović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2002. godine, str. 249; P. Novoselac, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004. godine, str. 230-232)

za prekomernim i nepotrebnim sticanjem i uvećanjem materijalne koristi odnosno sprečavanjem njenog umanjenja. Ona se sastoji u: pribavljanju poklona, novca, hartija od vrednosti, ali i kao oproštaj duga, svako drugo imovinsko pogodovanje¹³⁶ i sl. Za postojanje dela je bitno da se radnja izvršenja preduzima u navedenoj pobudi, bez obzira da li je ona ostvarena u konkretnom slučaju.

3.2.2. Ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela

Ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela je lišenje života drugog lica kako bi se omogućilo ili olakšalo izvršenje drugog krivičnog dela ili da bi se prikriло ranije izvršeno krivično delo uklanjanjem nekog lica kao svedoka, saučesnika ili oštećenog. Ovo delo ima dva vida.

Prvi vid ovog oblika teškog ubistva postoji kada se lišava života lice kako bi se uklonilo kao prepreka, smetnja za izvršenje planiranog krivičnog dela. Ovo drugo delo ne mora da bude izvršeno u konkretnom slučaju, ali njegovo ostvarenje mora da predstavlja pobudu za izvršenje ubistva koja postoji na strani učinioца u vreme preduzimanja radnje lišavanja života drugog lica. Ako je planirano krivično delo izvršeno ili pokušano, a za pokušaj se kažnjava, tada postoji sticaj između ubistva i tog drugog dela.

Drugi vid teškog ubistva u ovom obliku postoji kada se drugo lice (svedok, žrtva ili saučesnik) lišava života da bi se uklonilo kao svedok ranije izvršenog krivičnog dela. Za postojanje dela je bez značaja da li je ranije izvršeno krivično delo otkriveno ili nije, kao i u kom je svojstvu učinilac ovog dela učestvovao u ranijem delu: kao izvršilac ili saučesnik, da li je to delo izvršeno u našoj državi ili u inostranstvu.

3.2.3. Ubistvo iz bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda

Ubistvo iz bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda je lišenje života kome učinilac pristupa motivisan posebnom vrstom pobude - bezobzirnom osvetom ili drugim niskim pobudama bez obzira da li su ove pobude u konkretnom slučaju i ostvarene.

¹³⁶ ubistvo iz koristoljublja postoji u sledećim slučajevima u sudskej praksi: 1) kada je ubistvo izvršeno radi oslobađanja izvršioca od bilo koje imovinske obaveze prema ubijenom (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž 521/66 od 12. 5. 1966. godine) ili 2) kada ne postoji pravno podoban osnov da posle smrti imovina ostane ubici, ako je ubica opravdano verovao da će posle smrti imovina ubijenog ostati njemu, pa se time i rukovodio (presuda Vrhovnog suda Makedonije Kž. 12/75 od 12. . 2 1975. godine)

Ubistvo iz bezobzirne osvete je lišavanje života drugog lica iz egoističkih i samoživih pobuda koje karakterišu učinioca kao bezosećajnu i asocijalnu ličnost. Ovde učinilac lišava života drugo lice zato što je prethodno njemu ili njemu bliskom licu nanelo zlo koje je po svom karakteru, obimu, prirodi i težini značajno manje od ubistva kojim ovaj uzvraća. Dakle, ovog dela nema ako je zlo koje je naneto od ubijenog bilo veliko, srazmerno posledici smrti kojom uzvraća učinilac dela jer bezobzirna osveta znači znatnu nesrazmeru između zla koje je učinjeno i lišenja života tako da se na osnovu takvog povoda nikako ne može opravdati¹³⁷.

Ubistvo iz drugih niskih pobuda postoji kada se lišenju života drugog lica pristupa radi zadovoljenja amoralnih težnji, niskih strasti i nastranosti kao što je ubistvo iz: ljubomore, mržnje, pakosti, nacionalne, polne, etničke ili rasne netrpeljivosti, radi zadovoljenja nastranih seksualnih prohteva¹³⁸. Tako se, dakle, kao poseban oblik negativne, društveno neprihvatljive pobude javlja "niska" pobuda. Ona, zapravo, predstavlja kvalifikatornu okolnost pri čijem postojanju lišenje života drugog lica dobija teži oblik za koji Krivični zakonik propisuje strožije kažnjavanje. U teoriji se pojam "niske pobude" shvata u smislu generalne klauzule za čije preciziranje se u obzir moraju uzeti i postojeća moralna vrednovanja određenih pobuda. Sporno je da li sve pobude koje se moralno negativno vrednuju dolaze u obzir da se smatraju "niskim" pobudama. Stoga je potrebno da se na skali negativnog moralnog vrednovanja neka pobuda nalazi visoko da bi se mogla kvalifikovati kao "niska". Gde se nalazi ta granica, teško je reći tako da primena ove norme u velikoj meri zavisi od stava sudske prakse¹³⁹.

Ubistvo iz niskih pobuda je učinjeno kada sama pobuda na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela predstavlja težak moralni prekor učinioca¹⁴⁰. Tako se u pogledu nekih pobuda u sudske prakse ustalilo shvatanje da one predstavljaju "niske pobude" kao što su: ljubomora, mržnja, osveta, zavist, pakost...¹⁴¹. Pod niskim pobudama se smatraju one pobude koje ukazuju na ličnost učinioca krivičnog dela kao bezosećajnu, amoralnu, egoističku ili samoživu ličnost u koje sudska praksa ubraja: zadovoljenje amoralnih težnji, niske strasti, ljubomora, mržnja, zavist, netrpeljivost, zloba,

¹³⁷ Kada optuženi, u nameri da se osveti oštećenom što je trećem licu u tuči naneo lake telesne povrede, iz krateža puca oštećenom u glavu, tada postoji ubistvo iz bezobzirne osvete (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 39/2000).

¹³⁸ Ubistvo je učinjeno iz niskih pobuda kada je učinilac lišio života ubijenog da bi zasnovao zajednicu života sa njegovom suprugom (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 192/92).

¹³⁹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 192/92.

¹⁴⁰ B. Pavičić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str. 313.

¹⁴¹ Z. Stojanović, O. Perić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2000. godine, str. 98-99.

pakost, zlonamernost, nacionalna netrpeljivost¹⁴². Dakle, šta je to što predstavlja niske pobude kao kvalifikatorne okolnosti kod krivičnog dela ubistva određuje se na osnovu morala konkretnog društva¹⁴³. Iako i koristoljublje ili druga bezobzirna osveta predstavljaju takođe niske pobude, zakonodavac je pored njih pri kvalifikovanju krivičnog dela teškog ubistva upotrebio i formulaciju "druge niske pobude". U tom smislu se pojам niskih pobuda ocenjuje s obzirom na moralne norme ponašanja u određenom društvu. To znači da su niske pobude suprotne tim normama, njih osuđuje većina članova društvene zajednice. Ove pobude ukazuju na slab karakter ličnosti, bezkrupuloznost, pohlepnost učinioca¹⁴⁴.

Zapravo, navođenje "drugih niskih pobuda" kao kvalifikatornih okolnosti kod krivičnog dela teškog ubistva prema pobudama učinioca, zakonodavac je težio da "pokrije" sve ostale slučajeve ubistava koji se vrše iz amoralnih pobuda, a ne radi se o koristoljublju, bezobzirnoj osveti i sl. Koje se pobude smatraju niskim procenjuje se u svakom konkretnom slučaju s obzirom na njihov odnos prema vladajućim socio-etičkim normama u jednom društvu. Ove pobude su suprotne takvim normama i njih osuđuje većina ljudi u društvu. Niske pobude, dalje, ukazuju na slab karakter ličnosti učinioca, njegovu amoralnost i beskrupuloznost¹⁴⁵. Pod niskim pobudama se smatraju svi oni motivi koji nisu dostojni čoveka i koji se ne slažu sa usvojenim moralnim shvatanjima društva¹⁴⁶. Niske pobude, zapravo, predstavljaju takve pobude koje se sa moralnog i etičkog stanovišta smatraju naročito niskim. Određujući ovu vrstu pobude kao kvalifikatornu okolnost pri izvršenju krivičnog dela ubistva zakonodavac je pokušao da jednom uopštenom odredbom, odnosno generalnom klauzulom obuhvati sve slučajeve teških ubistava pored onih slučajeva koje primera radi navodi kao: koristoljublje, bezobzirna osveta i sl. Ovakva legislativna tehnika je nužna posledica činjenice da je skala niskih pobuda veoma raznovrsna i šarolika, te je nemoguće izvršiti precizno nabranjanje svih vrsta pobuda koje u kontekstu ostalih okolnosti konkretnog slučaja zaslužuju epitet niskih pobuda¹⁴⁷.

U nemačkoj pravnoj teoriji se kao niske pobude određujuju one pobude koje su prema zdravom osećaju moralno prezirne i koje se po tom kriterijumu, odnosno prema društveno etičkim merilima ocenjene kvalitativno pojavljuju

¹⁴² D. Jovašević, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom, op. cit. str. 58.

¹⁴³ N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, op. cit. str. 234.

¹⁴⁴ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 83-84.

¹⁴⁵ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, op. cit. str. 355-356.

¹⁴⁶ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2105/50.

¹⁴⁷ M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni deo, Banja Luka, 2007. godine, str. 42.

kao naročito niske i prezrive, odnosno kažnjive. Naime, kao kriterijum svrstavanja konkretnih pobuda na najniži stepen moralne ocene treba da posluže određeni za konkretno društvo prihvaćeni i proklamovani moralni principi čija povreda i kod neobrazovanog čoveka prema tako motivisanom delu izaziva izvestan osećaj prezrena i odvratnosti¹⁴⁸. Na sličan način i ruski zakonodavac tretira niske pobude kojima se učinilac rukovodio pri izvršenju krivičnog dela ubistva (član 105. Krivičnog zakonika Ruske federacije)¹⁴⁹. I drugi autori¹⁵⁰ niske pobude određuju kao normativan, socijalno-etički determinisan pojam čiju sadržinu nije odredio Krivični zakonik, već je to prepustio pravnoj nauci i sudskoj praksi da u svakom konkretnom slučaju pri određivanju ovog pojma polazi od vladajućih socijalno-etičkih i moralnih pogleda i stavova datog društva u određenom vremenskom periodu. Prema tome, niske pobude su one pobude koje su u oštroj suprotnosti sa vladajućim i opšteprihvaćenim moralnim normama i stavovima i koje nailaze na osudu većine članova društvene zajednice. Za njih je karakterističan posebno visok stepen moralne prekorljivosti, socijalno etičke predbacivosti, prezira. Dakle, ovde se radi o krajnje negativnim pobudama koje ponašanje učinioca čine nečovečnim, nečasnim i nedostojnim čoveka, a njega beskarakternom i beskrupuloznom ličnošću.

Dakle, kada se radi o ubistvu iz niskih pobuda, to je takvo krivično delo u kojem je učinilac dela motivisan takvim pobudama koje se ni po najstrožim kriterijumima ne mogu udostojiti čoveka, pobudama koje ukazuju na moralnu niskost učinioca i koje izazivaju težak moralni prekor društvene zajednice¹⁵¹. Dakle, niske pobude su takvi motivi zbog kojih se vrši ubistvo, a koji se ni po najstrožim kriterijumima ne mogu udostojiti čoveka i u suprotnosti su sa društvenim shvatanjima o ljudskom moralu. Takve pobude izražavaju moralnu niskost učinioca. Prema tome, da bi se pobude mogle smatrati niskim, neophodno je ispoljavanje takvog cilja učinioca koji se i objektivno i subjektivno mora tretirati u smislu niskosti¹⁵². Ovakvim zakonskim rešenjem je data mogućnost sudu da i u slučajevima u kojima motiv izvršenja krivičnog dela ubistva nije izričito određen kao kvalifikatorna okolnost primeni ovu kvalifikaciju za teško ubistvo ukoliko po njegovoj oceni pobuda koja je motivisala učinioca dela ubistva predstavlja nisku pobudu. Izdvajanje iz pojma

¹⁴⁸ H. Schonke, A. Schroder, Strafgesetzbuch, Kommentar, 9. Auflage, Berlin, 1959. godine, str. 779.

¹⁴⁹ A. I. Rarog, G. A. Esakov, A. I. Čučaev, V. P. Stepalin, Ugolovnoe pravo Rossii, Časti obšaja i osobennaja, Moskva, 2007. godine, str. 206-209.

¹⁵⁰ M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 42-43.

¹⁵¹ I. Simić, A. Trešnjev, Krivični zakonik sa kraćim komentarom, Beograd, 2010. godine, str. 99-100.

¹⁵² I. Simić, M. Petrović, Krivični zakon Republike Srbije, Praktična primena, op. cit. str. 35.

niskih pobuda: koristoljublja, bezobzirne osvete ili prikrivanje ili omogućavanje izvršenja drugog krivičnog dela predstavljaju pobude koje su u direktnoj suprotnosti sa moralnim načelima jednog društva, te stoga uvek predstavljaju apsolutno niske pobude bez obzira na kontekst u kome se javljaju za razliku od drugih vrsta niskih pobuda koje u svakom slučaju podležu oceni suda¹⁵³.

3.3. Teška ubistva prema okolnostima izvršenja i posledici

Teška ubistva s obzirom na okolnosti izvršenja i posledicu su: 1) ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju, 2) ubistvo kojim se sa umišljajem dovodi u opasnost život još nekog lica, 3) ubistvo pri izvršenju razbojništva i razbojničke krađe i 4) ubistvo više lica.

3.3.1. Ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju

Ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju¹⁵⁴ je dvoaktno krivično delo koje se sastoji iz dve nužno povezane delatnosti: a) nasilničkog ponašanja (kao krivičnog dela protiv javnog reda i mira) koje je po stepenu, težini i dužini trajanja, odnosno prouzrokovanim posledicama dobilo karakter bezobzirnog nasilničkog ponašanja i b) ubistva (kao krivičnog dela protiv života). Ovde se radi o lišavanju života drugog lica koje je rezultat obesti, bahatosti, bezobzirnosti i osionosti koje karakterišu učinioca kao asocijalnu i rušilačku ličnost¹⁵⁵.

Ovaj oblik teškog ubistva karakterišu sledeći elementi: a) lišavanje života nekog lica se vrši u vezi sa nasilničkim ponašanjem učinioca, b) nasilničko ponašanje mora biti bezobzirno i c) lišenje života se upravo vrši pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju učinioca. Objasnjavajući pojам ovog krivičnog dela u ranijoj sovjetskoj krivično pravnoj teoriji¹⁵⁶ se ističe da ovo delo predstavlja izraz kršenja elementarnih normi društvenog morala i pravila ponašanja. Učinilac ovog dela nema ozbiljnog povoda ili motiva za ubistvo, on ubija prosti tako jer to odgovara njegovom raspoloženju. Iako je ovo krivično

¹⁵³ V. Đurđić, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2010. godine, str. 23-24.

¹⁵⁴ D. Jovašević, Ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju – teorijski i praktični aspekti, Pravni život, Beograd, broj 9/2002. godine, str. 117-132.

¹⁵⁵ Bezobzirnost kao posebna komponenta subjektivnog odnosa učinioca prema delu podrazumeva takav stav učinioca prema ubistvu koje ga srstava u jednu posebnu kategoriju lica lišenih svakog osećanja odgovornosti za svoje ponašanje (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 58/91); Kada optuženi uđe u kafić sa izvađenim pištoljem, pa počne grubo i bahato da psuje prisutne goste, vreda ih i naredi im da legnu na pod kafića u koji ranije nikada nije dolazio i gde nikog ne poznaje, pa u oštećenog koji po njegovoj naredbi nije legao, puca i usmrti ga, čini ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1488/2000).

¹⁵⁶ grupa autora, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije, Beograd, 1995. godine, str. 127-128.

delo za proteklih četvrt veka opravdalo svoje postojanje i svršishodnost, još uvek u krivičnopravnoj teoriji traju rasprave o njegovoj pravnoj prirodi.

Tako se mogu naći shvatanja¹⁵⁷ prema kojima je pravna priroda ovog krivičnog dela sve do danas sporna i u teoriji i u praksi. Sporne su njegove dve kvalifikatone okolnosti – da je ubistvo izvršeno pri nasilničkom ponašanju odnosno koje se ponašanje smatra nasilničkim i da je reč o bezobzirnom ponašanju. Ovaj se autor pita da li uopšte treba i dalje kada se naše zakonodavstvo nalazi u fazi temeljite reforme zadržati ovu inkriminaciju ili ne. Iako je istina da je ovo krivično delo u naš pravni sistem uvedeno pod uticajem sovjetskog krivičnog zakonodavstva u težnji da se suzbiju i spreče najopasniji oblici i vidovi ispoljavanja siledžijskog, huliganskog,nasilničkog ponašanja sa teškim posledicama,ipak nam se čini da nema osnova za izostavljanje ove inkriminacije iz našeg prava. Tim pre što sličnu inkriminaciju poznaje i niz savremenih krivičnih zakonodavstava. Bez obzira na pomenute razlike koje postoje u pojedinim uporedno pravnim krivičnim sistemima savremenih država, može se reći da je ova kvalifikacija teškog ubistva zauzela svoje mesto u sistemu kažnjivih dela upravljenih protiv života. Radi se posebno teškim oblicima nasilja koje učinilac preduzima prema životu drugog lica, najčešće u vezi sa posebnim psihološkim karakteristikama ličnosti učinioca (huliganske pobude ili motivi, želja za ubijanjem, bezobzirnost, bezrazložnost postupanja i sl).

Iz zakonskog opisa krivičnog dela teškog ubistva pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju proizlazi da je lišenje života u tesnoj vezi sa nasilničkim, huliganskim, sileđijskim ponašanjem učinioca dela. Čak šta više može se reći da se ovde radi o dvoaktnoj radnji izvršenja (o radnji izvršenja preduzetoj u dve nužno povezane faze ili stadijuma) gde nasilničko ponašanje prethodi lišavanju života drugog lica. Dakle, ovde postoji tesna uzročna veza između nasilničkog ponašanja i ubistva. Naime, do ubistva i dolazi što nastaje upravo pri specifičnom načinu ponašanja koje se određuje kao nasilničko ili huligansko. Ovo krivično delo karakteriše dakle ponašanje učinioca pri njegovom izvršenju. To ponašanje ukazuje na specifičan,poseban odnos učinioca prema svom delu, prema svom ponašanju, ali i prema oštećenom (žrtvi). Takvo se ponašanje sa objektivne strane može definisati kao huligansko ponašanje. No, to ponašanje ima i svoju subjektivnu stranu. To se ogleda u motivima i subjektivnom odnosu

¹⁵⁷ Lj. Lazarević,Ubistva u jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu – de lege lata i de lege ferenda, Neka praktična pitanja kaznenog zakonodavstva Jugoslavije, Budva, 2000. godine, str. 13.

učinioца prema žrtvi koja se lišava života bez ikakvog povoda ili zbog bezznačajnog povoda¹⁵⁸.

Pojam nasilničkog ponašanja i kod ovog krivičnog dela treba tumačiti u skladu sa obeležjima ovog krivičnog dela protiv javnog reda i mira¹⁵⁹. No, u teoriji krivičnog prava može se naći i shvatanje da ovu definiciju nasilničkog ponašanja treba uzeti u obzir samo orientaciono¹⁶⁰. Krivično delo nasilničkog ponašanja predvidjeno je u grupi krivičnih dela protiv javnog reda i mira. Sastoji se u značajnijem ugrožavanju spokojstva građana ili težem remećenju javnog reda grubim vređanjem ili zlostavljanjem drugoga, vršenjem nasilja prema drugome, izazivanjem tuče ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem. Kao radnje izvršenja zakon je predvideo više alternativnih delatnosti. To su: a) grubo vređanje drugoga, b) grubo zlostavljanje drugoga, c) vršenje nasilja prema drugome, d) izazivanje tuče da bi na kraju upotrebio opisnu formulaciju i e) izraz drsko ili bezobzirno ponašanje.

Grubo vređanje obuhvata samo najteže oblike napada na čast i ugled drugog lica kao i svaku drugu tešku povredu njegovih osećanja (stida, prijeteta, religioznog, verskog ili nacionalnog osećanja) koja više manje kod svakog može da izazove opravdan revolt u toj sredini. Ovo grubo vređanje bi postojalo kada se nečija čast i ugled teško i bezrazložno povređuju, a što se procenjuje u svakom konkretnom slučaju imajući u vidu način vređanja, mesto i vreme izvršenja dela, okolnosti pod kojima se vređanje vrši, sadržina uvrede, prisutnost lica, posebno dece ili članova porodice oštećenog i sl¹⁶¹. Kod utvrđivanja kvaliteta i kvantiteta verbalnog napada na drugo lice treba posebnu pažnju posvetiti pravilnom podvođenju činjeničnog stanja ovog krivičnog dela za razliku od krivičnog dela uvrede¹⁶². Radnja grubog vređanja mora biti takva da kod ljudi u određenoj sredini izaziva opravdan revolt, gnušanje, prekor, prezir, podsmeh ili neku drugu reakciju sredine koja predstavlja grubo devalviranje i ponižavanje čoveka. Pored toga, i svaki drugi napad na osećanja čoveka koji je podoban da izazove ovakav revolt okoline čini radnju grubog vređanja.

Grubo zlostavljanje drugoga znači primenu takvog postupka koji izaziva fizičke ili psihičke bolove ili drugu veću telesnu nelagodnost (izlaganje hladnoći ili topлоти, polivanje vodom ili drugim tečnostima, najčešće

¹⁵⁸ B. Simonović, Ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju, Pravni život, Beograd, broj 9/1998. godine, str. 164.

¹⁵⁹ Lj. Jovanović, D. Jovašević, Krivično pravo II, Posebni deo, Beograd, 2002. godine, str. 80.

¹⁶⁰ D. Atanacković, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1985. godine, str. 137.

¹⁶¹ D. Jovašević, Krivično pravni problemi nasilničkog ponašanja, Branić, Beograd, broj 2/1996. godine, str. 26-27.

¹⁶² D. Lončarević, Neka razmatranja o krivičnom delu nasilničko ponašanje, Naša zakonitost, Zagreb, broj 7-8/1976. godine, str. 118.

prljavim, povlačenje za kosu, nos, uši, zavrtanje ruke, obaranje na zemlju i sl.). Ono u svakom slučaju mora da prelazi okvire fizičkog maltretiranja, a koje ne znači nanošenje telesne povrede.

Vršenje nasilja prema drugome je upotreba fizičke ili psihičke sile prema licu kome se povređuje telesni integritet ili mu se oduzima sloboda kretanja ili sloboda odlučivanja. U svakom slučaju kao rezultat preduzetog nasilja ne sme da nastupi telesna povreda u bilo kom obliku ili vidu. U smislu ovog oblika radnje izvršenja smatra se i upotreba nasilja ne samo prema licima, već i prema stvarima u cilju njihovog uništenja, oštećenja ili činjenja neupotrebljivim, posebno kada su ove delatnosti uperene protiv lica kome ove stvari i pripadaju ili u odnosu na njih ima određeni odnos.

Izazivanje tuče je stvaranje opasne situacije u kojoj može da dodje do fizičkog obračuna dva ili više lica. Za postojanje ove radnje nije potrebno da je tuča u konkretnom slučaju i nastupila. Pri tome učinilac ove radnje može i lično da učestvuje u tuči ili da podstrekava ili pomaže drugima na učešće u tuči. Ovde se zapravo radi o provokaciji fizičkog obračuna, a ne o običnom pozivanju na tuču.

Poslednji oblik radnje izvršenja krivičnog dela nasilničkog ponašanja jeste drsko i bezobzirno ponašanje. Ovde se radi o različitim oblicima ponašanja koja u znatnijoj meri odstupaju od opšte usvojenih normi pristojnog ponašanja, kao i drugi oblici nasilničkih ponašanja prema stvarima¹⁶³. Međutim, svi ovi oblici ponašanja moraju biti određenog intenziteta grubosti, surovosti, bezosećajnosti, bezobzirnosti, bahatosti, osionosti. Tako u ovaj pojam ne ulaze razni nestašluci, nepromišljenosti, neumesne šale i sitniji izgredi koji istina mogu da izazovu negodovanje i osudu građana, ali još uvek ne ugrožavaju njihovo spokojstvo. Ovde se, dakle, smatraju postupci i ponašanja kojima učinilac javno manifestuje da ne uvažava konkretne prilike i običaje u određeno vreme na određenom mestu i prema određenoj okolini¹⁶⁴.

Za postojanje nasilničkog ponašanja kao krivičnog dela (za razliku od prekršaja protiv javnog reda i mira) potrebno je da je usled preduzete radnje izvršenja u nekom od navedenih oblika došlo do nastupanja posledice u vidu značajnjeg (u većoj meri) ugrožavanja spokojstva građana ili u vidu težeg remećenja javnog reda.

¹⁶³ grupa autora, Komentar Krivičnog zakona SRS, SAP Kosova i SAP Vojvodine, Beograd, 1981. godine, str. 665.

¹⁶⁴ F. Bačić, Opći pogled na krivičnopravnu problematiku delikata nasilja, Zbornik radova, knjiga I, Zagreb, 1979. godine, str. 11.

Spokojsstvo građana je teže ugroženo kada je došlo do promene u osećajnoj sferi pasivnog subjekta prema kome je neka od delatnosti u sklopu ponašanja preduzeta, ali i kod drugih prisutnih lica. Te promene u osećajnoj sferi se mogu manifestovati u smislu osećanja straha, duševnog nemira, ugroženosti lične ili imovinske sigurnosti kada više nemaju pređašnjeg mira koji im je neophodan za uredan i normalan život¹⁶⁵. Zakon pri tome govori samo o značajnijem ugrožavanju spokojsstva, što znači da nije potrebno da je došlo i do njegovog narušavanja. Nasilničko ponašanje učinioца biće podobno da značajnije ugrozi spokojsstvo građana samo onda ako ne proizlazi iz motiva zasnovanih na ličnim odnosima između učesnika događaja. To znači da izbor pasivnog subjekta mora biti rezultat slučaja što znači da se bilo koje lice moglo naći u ulozi pasivnog subjekta koje bi se u određeno vreme našlo na određenom mestu sa učiniocem dela.

Drugi oblik posledice ovog dela se javlja u vidu težeg remećenja javnog reda. Ako javni red shvatimo kao stanje poštovanja određenog poretka koji se ogleda u ukupnosti normi ljudskog ponašanja za nesmetano odvijanje života i rada na javnim mestima, onda do težeg remećenja javnog reda može doći na dva načina. Prvo, kada se radi o nasilničkim ponašanjima nekog lica koja su usmerena na sprečavanje održavanja javnog reda i mira. Tu spadaju ispadci i izgredi protiv organa policije, u prvom redu, i grubo suprotstavljanje njihovoј službenoj radnji. I drugo, to su vandalska ponašanja upravljena na oštećenja stvari namenjenih za opštu ili zajedničku uglavnom javnu upotrebu.

No, u teoriji krivičnog prava, a još više u sudskoj praksi se opravdano postavlja pitanje da li sva ova obeležja krivičnog dela nasilničkog ponašanja treba da budu ispunjena da bi se ponašanje učinioца moglo u konkretnom slučaju kvalifikovati kao "bezobzirno" nasilničko ponašanje. Ovde se kao kvalifikatorna okolnost javlja upravo ispoljenja društvena opasnost sadržana u ličnosti učinioца dela, u njegovoj psihičkoj strukturi koja ga karakteriše asocijalnim, bezosećajnim, osionim, bahatim učiniocem kome ljudski život ne predstavlja nikakvu vrednost. Radi se, naime, o takvim situacijama gde upravo dolazi do izražaja siledžijski, nasilnički, hulganski karakter ličnosti (koje rešenje poznaju i drugi savremeni krivični zakoni) učinioца. Njega karakterišu: obest, hir, odsustvo svakog racionalnog motiva, bezrazložnost, bezobzirnost u postupanju, omalovažavajući odnos prema osnovnim ljudskim vrednostima, posebno prema životu drugog. To znači da je nasilničko ponašanje ovakvom učiniocu postalo stil života, konstanta crta njegove psihološke ličnosti.

¹⁶⁵ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1988. godine, str. 415.

Za postojanje krivičnog dela ubistva pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju potrebno je da dođe do lišavanja života nekog lica pri nasilničkom ponašanju koje treba da ima karakter i intentitet dejstva da se može okarakterisati kao bezobzirno. Bezobzirnost je ona kvalifikatorna okolnost koja upućuje na pojačani kvantum društvene opasnosti učinioca ovog dela. U slučaju da je pak do smrti nekog lica došlo u vezi ili povodom nasilničkog ponašanja koje nije bezobzirno, nema ovog krivičnog dela. U tom slučaju postoji sticaj između krivičnog dela nasilničkog ponašanja i ubistva sa umišljajem ili nehatnog lišenja života. Stoga je na sudskom veću težak, odgovoran i delikatan zadatak da ocenom svih okolnosti učinjenog dela i ličnosti učinioca utvrdi da li je u konkretnom slučaju nasilničko ponašanje iz koga rezultira smrt nekog lica bila takvog karaktera, prirode i značaja da se može kvalifikovati kao bezobzirno.

O tome kada se ponašanje nekog lica može označiti kao bezobzirno u teoriji krivičnog prava postoji više shvatanja. Prema prvom shvatanju bezobzirno je ono nasilničko ponašanje kod koga su svi načini njegovog izvršenja, dakle, oblici nasilja takvog karaktera da prevazilaze uobičajenu meru nasilja. Naime, ovde je bezobzirno ponašanje jedan od načina izvršenja krivičnog dela nasilničkog ponašanja. To je takvo nasilničko ponašanje kod koga su svi načini njegovog izvršenja karakterisani bezobzirnošću, njegovim posebnim intenzitetom koji prelazi običnu meru bezobzirnosti koja inače karakteriše svako nasilničko ponašanje¹⁶⁶. Prema drugom shvatanju ovde se radi o posebnom nasilništvu koje karakteriše izrazito intenzivno ponašanje. Ono prevazilazi jedan uobičajeni stepen bezobzirnosti, pa čak i uobičajenu meru nasilja koja se čak približava svireposti učinioca¹⁶⁷. Ovde, dakle, bezobzirnost ponašanja učinioca postoji kada nastupe takvi intenziteti trpljenja odnosno poniženja za pasivnog subjekta u konkretnom slučaju koji znatno, dakle, u većoj meri prevazilaze onaj stepen patnji ili poniženja koji uobičajeno prate nasilničko, siledžijsko ponašanje. To je ponašanje koje je objektivno gledano bezobzirno prema shvatanju sredine. Prema trećem shvatanju bezobzirnost nasilničkog ponašanja treba procenjivati prema opštem stavu učinioca prema ubistvu u kontekstu celokupnog događaja uzimajući u obzir sve objektivne i subjektivne okolnosti koje su bile od uticaja na odluku učinioca da izvrši ubistvo. To je, dakle, jedna posebna komponenta subjektivnog odnosa učinioca prema ostvarenom delu u celini i to ne samo prema radnjama nasilničkog ponašanja, već i prema izvršenom ubistvu¹⁶⁸.

¹⁶⁶ I. Simić, *Ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju*, Pravni život, Beograd, broj 10/1982. godine, str. 10-14.

¹⁶⁷ Z. Tomić, *Neka sporna pitanja kod krivičnog dela ubistva izvršenog pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1985. godine, str. 169.

¹⁶⁸ grupa autora, *Komentar Krivičnog zakona SRS, SAP Kosova i SAP Vojvodine*, op. cit., str. 130.

Bezobzirnost se tako može označiti kao hirovitost, obesnost, nemotivisano iživljavanje rušilačkih nagona koje nije motivisano nekom posebnom pobudom, već učinilac ispoljava svoju oholost i omalovažavanje tuđeg života kao osnovne ljudske vrednosti¹⁶⁹. Za ocenu da li se radi o bezobzirnom nasilničkom ponašanju važne su i okolnosti koje su uticale na odluku učinioca da izvrši ubistvo s tim što se radi o pravnoj, a ne o činjeničnoj oceni. Bezobzirnost se inače ispoljava i u tome što učinilac pokazuje krajnju ravnodušnost prema tuđim dobrima i vrednostima, što delo vrši iz obesti, iz rušilačkih nagona i što za vršenje ubistva žrtva ne daje nikakav povod¹⁷⁰.

Treća kvalifikatorna okolnost kod krivičnog dela ubistva pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju je što se sama radnja lišavanja života drugog lica preduzima u vreme,povodom ili u vezi sa nasilničkim ponašanjem koje je bilo bezobzirno. S obzirom da je zakon upotrebio izraz "pri" za određivanje vremena lišenja života drugog lica to treba tumačiti da do smrti drugog lica dolazi u toku, za vreme nasilničkog ponašanja ili neposredno posle toga, u vremenskom razmaku od početka do završetka nasilničkog ponašanja. To znači da je pre lišenja života učinilac već postupao nasilnički i to bezobzirno pri čemu vezano za to ponašanje dolazi i do umišljajnog lišenja života. Smrt može nastupiti za lice prema kome se učinilac dela već prethodno ponašao nasilnički, ali smrt može biti naneta i nekom drugom licu,običnom prolazniku, posmatraču ili pak licu koje se umešalo da bi sprečilo dalje vršenje nasilja prema nekome.

Bitno je da je smrt nekog lica nastupila u uzročno posledičnoj vezi sa prethodno preduzetom radnjom nasilničkog ponašanja koje je bilo bezobzirno. Ubistvo koje bi bilo izvršeno posle prestanka nasilničkog ponašanja ne bi se moglo kvalifikovati kao teško ubistvo, čak ni u slučaju da je učinilac svoju odluku da drugog liši života doneo za vreme dok je još trajalo nasilničko ponašanje. Ovde se radi o lišavanju života nekog lica koje je u najužoj vezi sa prethodno preduzetom radnjom nasilničkog ponašanja učinioca. Naime, nasilničko ponašanje, po pravilu, prethodi i prati sam čin lišavanja života drugog lica, ono predstavlja okvir, način, podlogu da uopšte i dođe do lišenja života.

¹⁶⁹ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit.,str. 168.

¹⁷⁰ Z. Stojanović, O. Perić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2000. godine, str. 96.

3.3.2. Ubistvo pri kome se sa umišljajem dovodi u opasnost život drugog lica

Ubistvo kojim se sa umišljajem dovodi u opasnost život još nekog lica karakteriše se upotrebljenim načinom ili sredstvom izvršenja i oblikom krivice učinioca. Ovde se radnja izvršenja preduzima opšteopasnom delatnošću ili opšteopasnim sredstvom na mestu i pod okolnostima gde postoji objektivna mogućnost, opasnost da nastupi smrt većeg broja lica. Svest da će preduzetom radnjom biti prouzrokovana opasnost po život i drugih lica upotrebljenim načinom ili sredstvom, mora da postoji na strani učinioca, pa on pristaje da i pored takve svesti ipak preduzme radnju. To znači da učinilac radnju lišavanja života jednog lica preduzima sa direktnim umišljajem, dok u odnosu na posledicu ugrožavanja (konkretnе opasnosti)¹⁷¹ života drugih lica postupa sa eventualnim umišljajem¹⁷².

3.3.3. Ubistvo pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe

Ubistvo pri izvršenju razbojništva¹⁷³ ili razbojničke krađe je dvoaktno krivično delo kod koga učinilac prvo preduzima silu (apsolutnu ili kompulzivnu) u cilju oduzimanja tuđe pokretne stvari, odnosno u nameri da prethodno ukradenu stvar zadrži i potom sa umišljajem lišava života drugo lice (smrt nastupa kao posledica primenjene sile, bez obzira da li je to vlasnik ili držalač oduzete stvari ili slučajni posmatrač ili prolaznik).

Ovo je poseban oblik teškog ubistva. Do njegovog uvođenja u krivičnopravni sistem Srbije ovakvo umišljajno izvršenje ubistva pri izvršenju krivičnog dela razbojništva ili razbojničke krađe bilo kvalifikованo u odredbi člana 169. Krivičnog zakona Republike Srbije iz 1977. godine pod nazivom: "Teški slučaj razbojništva i razbojničke krađe". Teško ubistvo pri izvršenju razbojništva ili

¹⁷¹ Da bi postojalo umišljajno dovođenje u opasnost života još nekog lica pri izvršenju ubistva, ta opasnost za drugo lice mora stvarno nastupiti, što znači da mora biti konkretna, a ne apstraktna (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 885/2006).

¹⁷² Kada optuženi baci bombu kašikaru i sa umišljajem liši života oštećenog dok su lica koja su se nalazila u neposrednoj blizini oštećenog zadobila povrede, izvršio je ubistvo pri kome je doveo u opasnost i život drugih lica (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1591/93); Ovo delo postoji kada optuženi liši života lice pri čemu doveđe u opasnost život još nekih lica tako što u bašti restaurana noseći sa sobom hekler, pride stolu gde je sedelo više lica i iz neposredne blizine u njihovom pravcu ispalii više hitaca čime pogodi neka lica kojima nanese smrtnе povrede, odnosno teške telesne povrede (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1628/2000); Kada optuženi ispaljuje sedam projektila iz pištolja u pravcu putničkog automobila, pa bude pogoden oštećeni koji je sedeо na mestu suvozača i koji je usled nastupelih povreda preminuo, tom je prilikom sa umišljajem doveden u opasnost i život drugog lica – vozača automobila (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 679/2004).

¹⁷³ D. Jovašević, *Ubistvo pri izvršenju krivičnog dela razbojništva, Pravni život, Beograd, broj 9/2009. godine, str. 593-614.*

razbojničke krađe, zapravo, predstavlja kvalifikovano pravo složeno krivično delo koje se može po svojoj pravnoj prirodi sistematizovati kao nasilničko imovinsko krivično delo. Ono je sastavljeno iz tri samostalna krivična dela. To su: a) prinuda – delo protiv sloboda i prava čoveka, b) krađa – delo protiv imovine i c) ubistvo – delo protiv života.

Za postojanje ovog oblika teškog ubistva potrebno je ispunjenje zakonom predviđenih uslova koji uključuju preduzimanje tri nužno, povezane delatnosti: a) radnje primene prinude prema nekom licu u određenoj nameri – da se na taj način zadrži prethodno ukradena stvar ili da se na taj način oduzme tuđa stvar od drugoga u nameri njenog prisvajanja, b) radnje oduzimanja tuđe pokretne stvari u nameri pribavljanja protivpravne imovinske koristi i c) radnje protivpravnog lišenja života drugog lica sa umišljajem. Kod ubistva pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe radi se o višeaktnom krivičnom delu kod koga učinilac, prvo, preduzima silu (apsolutnu ili kompulzivnu) u nameri oduzimanja (razbojništvo) ili zadržavanja (razbojnička krađa) tuđe pokretne stvari¹⁷⁴ i potom, drugo, lišava života drugo lice sa umišljajem gde se smrtna posledica javlja kao rezultat prethodno primenjene sile (bez obzira da li smrtna posledica nastupa za vlasnika ili držaoca oduzete stvari, odnosno slučajnog posmatrača ili prolaznika)¹⁷⁵.

U ovom slučaju pribavljanje protivpravne imovinske koristi (oduzimanjem ili zadržavanjem već oduzete tuđe pokretne stvari) se ostvaruje lišavanjem života drugog lica¹⁷⁶. To znači da se sila (u smislu neposredne fizičke, mehaničke ili druge snage, kao i upotreba hipnoze ili omamljujućih sredstava prema nekom licu u cilju savladavanja njegovog otpora ili sprečavanja pružanja otpora) ili pretnja neposrednim napadom na život drugog lica u vidu najave napada na život ili telesni integritet drugog lica (pri čemu pretnja mora da bude ozbiljna, stvarna, moguća i neotklonjiva) primenjuju neposredno u vreme i na mestu vršenja krađe u cilju pribavljanja (protivpravne) imovinske koristi – oduzimanjem tuđe pokretne stvari ili njenim zadržavanjem posle prethodnog oduzimanja¹⁷⁷.

¹⁷⁴ B. Brkić, Kaznena djela razbojništva i razbojničke krađe, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 11/2002. godine, str. 97-101.

¹⁷⁵ I. M. Nedeljković, Ubistvo iz koristoljublja ili razbojništvo sa ubistvom, Policija, Beograd, broj 11-12/1939. godine, 757-568.

¹⁷⁶ Ubistvo iz koristoljublja konzumira istovremeno izvršenu radnju oduzimanja novca od ubijenog u cilju protivpravnog prisvajanja (presuda Saveznog suda Kž. 17/58).

¹⁷⁷ Z. Stojanović, O. Perić, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 2006. godine, str. 75.

Ako je prilikom preuzimanja radnje lišavanja života drugog lica učinilac išao za tim da pribavi protivpravnu imovinsku korist (ako je, dakle, postupao sa koristoljubljem), pa time ostvari i biće drugog krivičnog dela (razbojništva – prilikom uzimanja nakita ili drugih vrednih stvari, novca i sl. sa tela žrtve), tada nema sticaja ovih krivičnih dela (postoji prividni idealni sticaj po osnovu specijaliteta), jer se zapravo preuzimanjem radnje izvršenja pod konkretnim okolnostima (upotrebljenim načinom i sredstvom, u određeno vreme na određenom mestu) ostvaruje, konkretizuje, realizuje samo koristoljubiva namera, pa u konkretnom slučaju postoji krivično delo ubistva iz koristoljublja¹⁷⁸.

Ukoliko bi u odnosu na lišavanje života postojao nehat učinioca, tada ne bi postojalo ovo delo teškog ubistva, već sticaj između osnovnog oblika krivičnog dela razbojništva i krivičnog dela nehatnog lišenja života (član 118. KZ). No, za postojanje ovog oblika teškog ubistva nije neophodno da je lišeno života upravo ono lice od koga se stvar neposredno oduzima, dakle od onog lica koje je pružalo otpor izvršenju ovog dela, ili prema kome je primenjena prinuda. Naime, do lišavanja života može doći u odnosu na bilo koje lice sa umišljajem u vezi sa izvršenjem i prilikom izvršenja razbojništva¹⁷⁹.

Pri tome je važno istaći da za postojanje ovog oblika krivičnog dela nije nužno da je umišljajno lišavanje života izvršeno u nameri oduzimanja tuđe pokretne stvari, ipak ono mora biti u tesnoj vezi sa oduzimanjem tuđe pokretne stvari. U nekim slučajevima može biti sporno da li se radi o ovom krivičnom delu ili teškom ubistvu koje je izvršeno iz koristoljublja¹⁸⁰. Ovde postoji poseban oblik umišljajnog ubistva koje se upravo i preuzima u funkciji izvršenja uopšte ili efikasnijeg izvršenja krađe. Dakle, lišavanje života drugog lica se pojavljuje kao sredstvo za izvršenje krađe, pa se ovo delo ne kvalifikuje kao teško ubistvo, već kao posebna samostalna kvalifikacija¹⁸¹.

U sudskej praksi se pojavljivala kao sporna situacija kada je pri izvršenju razbojništva umišljaj učinioca bio upravljen na lišavanje života nekog lica, ali je ipak došlo dao nastupanja teške telesne povrede. Naime kao problem u ovakvim situacijama se može pojavit pitanje pravne kvalifikacije – da li se radi o teškom obliku krivičnog dela razbojništva (koje je kvalifikovano nastupanjem teške telesne povred) ili pak o pokušaju krivičnog dela ubistva pri izvršenju krivičnog dela razbojništva. Mišljenja smo da u ovakvim slučajevima treba

¹⁷⁸ Lj. Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2005. godine, str. 352.

¹⁷⁹ G. Mršić, Kaznena djela protiv imovine, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 7-8/2006. godine, str. 132-142.

¹⁸⁰ Z. Stojanović, O. Perić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2000. godine, str. 271.

¹⁸¹ Lj. Jovanović, V. Đurđić, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2004. godine, str. 403.

prihvati drugo rešenje kao racionalnije i opravdanije. Tim pre jer se radi o načelnom problemu u krivičnopravnoj teoriji kada je potrebno kvalifikovati krivično delo kvalifikovano težom posledicom. Još je spornija situacija kada je osnovno delo razbojništva i samo ostalo u pokušaju (kada i pored primenjene prinude učinilac nije uspeo da oduzme tuđu pokretnu stvar iz pritežanja oštećenog lica), a pri tome je nastupila neka od težih posledica (bilo teška telesna povreda ili smrtna posledica).

3.3.4. *Ubistvo više lica*

Ubistvo više lica (ili višestruko ubistvo) je teško ubistvo s obzirom na obim i intenzitet posledice kada se sa jednom ili više radnji sa umišljajem liši života više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu deteta pri porođaju ili lišenju života iz samilosti¹⁸². Za postojanje višestrukog ubistva potrebno je ispunjenje više elemenata: a) da je više ubistava izvršeno u idealnom ili realnom sticaju (idealnom ili realnom) ili u povratu, b) da su sva ubistva izvršena sa umišljajem, c) da su sva ubistva svršena dela, d) da nisu izvršena ubistvo na mah, ubistvo deteta pri porođaju ili lišenje života iz samilosti i e) da je u izvršenju svih ubistava isto lice učestvovalo u svojstvu izvršioca, saizvršioca, podstrekača ili pomagača¹⁸³.

3.4. Teška ubistva prema svojstvu pasivnog subjekta

Teška ubistva s obzirom na svojstva (osobenosti) pasivnog subjekta su: 1) ubistvo službenog ili vojnog lica pri vršenju službene dužnosti¹⁸⁴, 2) ubistvo deteta, 3) ubistvo bremenite žene, 4) ubistvo člana svoje porodice koje je prethodno zlostavljan, 5) ubistvo sudije, javnog tužioca, zamenika javnog

¹⁸² D. Marjanović, O ubistvu više lica, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, broj 9/1986. godine, str. 14-17; Č. Ignjatović, Ubistvo više lica i ubistvo u povratu, Sudska praksa, Bograd, broj 10/1991. godine, str. 66-69; Č. Ignjatović, Ubistvo više lica u nacrtu Krivičnog zakona Republike Srbije, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, Beograd, broj 1/1994. godine, str. 13-17; O. Budakov, Pravna kvalifikacija krivičnog dela ubistva više lica, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, broj 7-8/1997. godine, str. 299-302; D. Jovašević, Ubistvo više lica – krivična odgovornost i kažnjivost, Pravni život, Beograd, broj 9/2003. godine, str. 167-179.

¹⁸³ Kada troje učinilaca u okviru zajedničkog umišljaja liše života dvoje lica, nebitno je iz čijeg su pištolja ubijenima nanete smrtonosne povrede (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 119/2003).

¹⁸⁴ D. Jovašević, Ubistvo službenog ili vojnog lica pri obavljanju poslova bezbednosti kao poseban oblik teškog ubistva, Pravni život, Beograd, broj 9/2001. godine, str. 55-72; D. Jovašević, Delicti nasilia prema ovlašćenim službenim licima organa unutrašnjih poslova, Zbornik radova, Delicti nasilia, Beograd, 2002. godine, str. 127-138; D. Jovašević, Krivičnopravna zaštita života pripadnika policije u obavljanju službene dužnosti, Zbornik radova, Ugrožavanje bezbednosti pripadnika policije, Beograd, 2003. godine, str. 99-118; D. Jovašević, Krivičnopravni aspekti ubistva policijskog radnika, Perjanik, Podgorica, broj 9-10/2006. godine, str. 17-25; D. Jovašević, Lj. Mitrović, Ubistvo policijskog radnika u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine, Policija, bezbjednost, građani, Banja Luka, broj 1/2008. godine, str. 5-19.

tužioca ili policijskog službenika u vezi sa vršenjem službene dužnosti i 6) ubistvo lica koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja.

U okviru teških ubistava mogu s erazlikovati dve grupe ovih dela. To su:

1) ubistvo lica u vezi sa njegovim poslom, službom ili delatnošću koju obavlja. Tu spadaju: a) ubistvo službenog ili vojnog lica pri vršenju službene dužnosti, b) ubistvo sudije, javnog tužioca, zamenika javnog tužioca ili policijskog službenika u vezi sa vršenjem službene dužnosti i d) ubistvo lica koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja i

2) ubistvo lica sa posebnim svojstvom gde spadaju: a) ubistvo deteta, b) ubistvo bremenite žene i c) ubistvo člana svoje porodice koje je prethodno zlostavljano.

3.4.1. Ubistvo lica u vezi sa njegovim poslom

Ovu grupu teških ubistava čine sledeća krivična dela: a) ubistvo službenog ili vojnog lica pri vršenju službene dužnosti, b) ubistvo sudije, javnog tužioca, zamenika javnog tužioca ili policijskog službenika u vezi sa vršenjem službene dužnosti i d) ubistvo lica koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja. Njih karakterišu sledeći elementi: a) svojstvo pasivnog subjekta, b) vrsta posla koju obavljaju i u vezi sa kojom se oni upravo i lišavaju života i c) umišljaj učinioca.

S obzirom na prvu kvalifikatornu okolnost ovo delo čini kada se radnja lišavanja života preduzme prema sledećim licima: a) službenom ili vojnom licu, b) sudiji, javnom tužiocu, zameniku javnog tužioca ili policijskom službeniku i c) licu koje obavlja poslove od javnog značaja.

Ubistvo službenog ili vojnog lica se sastoji u umišljajnom lišenju života lica koje ima svojstvo službenog ili vojnog lica upravo u vezi sa vršenjem službene dužnosti koju obavlja. Kvalifikatorna okolnost dela je svojstvo pasivnog subjekta koje se lišava života u vezi, povodom i dok se nalazi na službenoj dužnosti. Umišljaj učinioca mora da obuhvati svest o svojstvu pasivnog subjekta i nameru da ga upravo lišava života u vezi sa službenom dužnošću koju ovaj namerava da vrši ili je neposredno vrši.

Kao službeno lice u smislu člana 112. stav 3. KZ smatra se: a) lice koje u državnom organu vrši službene dužnosti, b) izabrano, imenovano ili postavljeno lice u državnom organu, organu lokalne samouprave ili lice koje stalno ili povremeno vrši službene dužnosti ili službene funkcije u tim organima, c) javni beležnik, javni izvršitelj i arbitar, kao i lice u ustanovi,

preduzeću ili drugom subjektu kojem je povereno vršenje javnih ovlašćenja, koje odlučuje o pravima, obavezama ili interesima fizičkih ili pravnih lica ili o javnom interesu, d) lice kome je faktički povereno vršenje pojedinih službenih dužnosti ili poslova i e) vojno lice.

A kao vojno lice u smislu člana 112. stav 6. KZ RS smatra se profesionalni vojnik (profesionalni oficir, profesionalni podoficir, oficir po ugovoru, podoficir po ugovoru i vojnik po ugovoru), vojnik na odsluženju vojnog roka, student vojne akademije, učenik vojne škole, lice iz rezervnog sastava dok se kao vojni obveznik nalazi na vojnoj dužnosti i civilno lice koje vrši određenu vojnu dužnost.

Ubistvo sudije, javnog tužioca, zamenika javnog tužioca ili policijskog službenika u vezi sa vršenjem službene dužnosti. Ovo se delo sastoji u umišljajnom lišenju života lica koje ima posebno službeno svojstvo – svojstvo sudije, javnog tužioca, zamenika javnog tužioca ili policijskog službenika. Ovo svojstvo pasivnog subjekta mora biti poznato učiniocu dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja. I drugo, radnja lišavanja života se preduzima prema ovim licima upravo u vezi sa vršenjem njihove službene dužnosti. Umišljaj učinioca mora da obuhvati svest o svojstvu pasivnog subjekta i nameru da ga upravo i liši života u vezi sa službenom dužnošću koju namerava da vrši ili je neposredno vrši¹⁸⁵.

Ubistvo lica koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja. I ovde su svojstvo pasivnog subjekta – lice koje obavlja poslove od javnog značaja i preduzimanje radnje lišavanja života tog lica u vezi sa vršenjem upravo ovih poslova kvalifikatorne okolnosti za koje zakon propisuje strožije kažnjavanje. Poslom od javnog značaja se u smislu člana 112. stav 32. KZ RS smatra obavljanje profesije ili dužnosti (lekar, taksi-vozač, novinar, nastavnik, radnik obezbeđenja) koja ima povećani rizik za bezbednost lica koje ga obavlja, a odnosi se na zanimanja koja su od značaja za javno informisanje, zdravlje ljudi, obrazovanje, javni prevoz, pravnu i stručnu pomoć pred sudskim i drugim državnim organima.

Krivično delo teškog ubistva u bilo kom od ova tri vida ispoljavanja karakterišu sledeće kvalifikatorne okolnosti¹⁸⁶: a) posebno svojstvo pasivnog subjekta u vreme preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela, b)

¹⁸⁵ Službeno lice je pokušano da bude lišeno života pri vršenju poslova hvatanja učinioca krivičnog dela kada je policijska patrola obaveštena da je pokušano obijanje prodavnice, pa dolaskom poremete učinioca koji pokušava da beži, a kada mu se jedan od policajaca približio, pucao je na njega iz pištolja, a potom i aktivirao bombu u pravcu policajaca koji su ga pojurili (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 250/2003).

¹⁸⁶ D. Jovašević, T. Hašimbegović, Krivičnopravna zaštita pripadnika policije, Beograd, 2002. godine, str. 46.

preduzimanje radnje izvršenja prema ovim licima upravo pri vršenju ili u vezi sa vršenjem njihove službene dužnosti ili posla koji obavljaju, c) preduzimanje radnje izvršenja prema ovim licima upravo u vezi poslova i zadataka koje oni vrše i d) pobude ili motivi kojima se rukovodio učinilac dela pri preduzimanju radnje izvršenja¹⁸⁷.

Tako ovo delo postoji kada učinilac zatečen od strane ovlašćenog službenog lica u vršenju krivičnog dela ispali na to lice koje je pokušalo da ga uhvati više projektila iz vatrenog oružja i pri tome ga pogodi¹⁸⁸. Drugooptuženi je sa umišljajem pomogao prvooptuženom u izvršenju krivičnog dela ubistva službenog lica pri vršenju poslova javne bezbednosti – saobraćajnog policajca u vršenju službene radnje kontrole lica¹⁸⁹. U praksi se ovo krivično delo najčešće ispoljilo preduzimanjem radnje izvršenja prema ovlašćenom službenom licu organa unutrašnjih poslova (policije).

Iako je svojstvo pasivnog subjekta osnovna kvalifikatorna okolnost kod ovog krivičnog dela ona nije i jedina. Naprotiv, da bi se uopšte moglo raditi o ovom svojstvu pasivnog subjekta u smislu ovog krivičnog dela potrebno je da se radi o određenom licu koje obavlja određene poslove i zadatke u okviru službene dužnosti ili poslove. Praktično ovo zakonsko rešenje se zasniva na dve osnovne ideje: a) svojstvu pasivnog subjekta i b) prirodi, vrsti i karakteru poslova koje ono vrši i u vezi sa čim se ono upravo i lišava života. U teoriji krivičnog prava¹⁹⁰ ima mišljenja da je ova druga okolnost čak dominantna što svakako ima svoga opravdanja. Naime, ovom se inkriminacijom upravo želete pružiti pojačana krivičnopravna zaštita samo i to onim licima koja obavljaju takve službene dužnosti i radne zadatke koji ih posebno izlažu riziku i opasnostima i mogućnostima da budu napadnuti i ugroženi njihovi životi i telesni integritet. Dakle, ove se radnja lišavanja života mora preduzeti prema određenoj vrsti pasivnog subjekta koje obavlja službenu dužnost, te određene poslove i zadatke kako to izričito stoji zakonu. To znači da samo ono lice koje u konkretnom slučaju obavlja navedene poslove i zadatke i za vreme dok ih obavlja može biti lišeno života i to upravo u vezi i povodom obavljanja tih poslova, pa da bi se takve delatnosti učinioca mogle kvalifikovati kao teško ubistvo¹⁹¹.

¹⁸⁷ J. Šimpraga, Teška (kvalifikovana) ubistva, Niš, 1987. godine,str. 192.

¹⁸⁸ presuda Vrhovnog suda Srbije Kžm. 54/93.

¹⁸⁹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 615/95.

¹⁹⁰ Lj. Lazarević, Ubistvo u jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu – de lege lata i de lege ferenda, Zbornik radova, Neka praktična pitanja kaznenog zakonodavstva Jugoslavije, Budva, 2000. godine, str. 12.

¹⁹¹ grupa autora , Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije, Beograd, 1995. godine, str. 138-139.

Sledeća kvalifikatorna okolnost kod ovog oblika teškog ubistva jeste da se radnja lišavanja života pasivnog subjekta upravo preduzima pri vršenju ili u vezi sa vršenjem, dakle u neposrednom obavljanju službene dužnosti ili posla, ali ne uopšte, već samo one koje je zakon izričito naveo, za vreme dok preduzima radnje, mere i aktivnosti u obavljanju određenih zakonom izričito navedenih poslova i zadataka. Ovakvo zakonsko rešenje ima dvojako određeni smisao. Njime se označava povezanost između izvršenja ubistva i vršenja ovih poslova i zadataka koji imaju poseban značaj za društvo-državu, a takođe se naglašava da se radnja izvršenja ovog krivičnog dela upravo i preduzima u vreme dok je i kada je pasivni subjekt preduzimao ove delatnosti. To znači da svako lišavanje pasivnog subjekta koje je izvršeno pod navedenim objektivnim okolnostima pri postojanju specifičnog odnosa učinioца prema ostvarenom delu ukazuje na postojanje ovog krivičnog dela.

Za postojanje ovog dela bitno je da je delo preduzeto "pri vršenju" ili "u vezi sa vršenjem" navedenih poslova i zadataka, što znači da je radnja izvršenja preduzeta u vreme kada je pasivni subjekt i vršio, dakle, obavljao ove poslove¹⁹². Ovu činjenicu objektivne prirode sud mora da utvrdi u svakom konretnom slučaju. Kada je pasivni obavljaо poverene poslove i zadatke za vreme čijeg obavljanja je i lišen života uvek predstavlja faktičko pitanje koje su utvrđuju na osnovu svih objektivnih i subjektivnih okolnosti izvršenog dela i ličnosti učinioца. No, sud mora u svakom konkretnom slučaju da ima u vidu da vreme izvršenja ovog dela nije samo ono vreme za koje traje konkretna aktivnost, delovanje pasivnog subjekta u procesu obavljanja zakonom navedenih poslova i zadataka. Naime, kao vreme obavljanja ovih poslova uzima se znatno duži vremenski period koji obuhvata i vreme pripremanja i organizovanja te aktivnosti, dakle, vreme koje prethodi konkretnoj aktivnosti, kao i celo vreme trajanja te akcije, odnosno celo vreme trjanja izvršavanja određenih zadataka, pa čak i vreme između više akcija koje teku kontinuirano i predstavljaju jedan sled i tok više planiranih delatnosti nadležnih organa i službi¹⁹³. Bitno je dakle da postoji neposredna veza između preduzete radnje lišavanja života i poslova, dužnosti ili zadataka koje to lice obavlja u tom trenutku, pri čemu se zahteva da je učinilac dela svestan da svojom delatnošću lišava života upravo lice sa određenim ličnim svojstvom koje pri tome obavlja određene dužnosti ili poslove zakonom izričito navedene¹⁹⁴.

¹⁹² A. Milutinović, Teška (kvalifikovana) ubistva s obzirom na posebna svojstva pasivnog subjekta, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2/1999. godine, str. 35.

¹⁹³ grupa autora, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije, Beograd, 1995. godine, str. 141.

¹⁹⁴ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Republike Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 356-357.

Za ovaj oblik kvalifikovanog ubistva karakterističan je i određeni subjektivni odnos učinioca prema delu. On se sastoji u tome što je odluka učinioca (svest, htenje, pristanak) da liši života neko lice upravo rezultat posebnog karaktera njegovih pobuda ili motiva a one se upravo odnose na: a) svojstvo pasivnog subjekta i b) na specifičnost obavljanja službene dužnosti, poslova i zadataka lica liшенog života. Praktično učinilac i preduzima svoje delo motivisan bilo kojom okolnošću koja je u vezi sa vršenjem ovih poslova i upravo prema licu koje obavlja te i takve poslove. Najčešće se radi o sprečavanju ili ometanju pasivnog subjekta u nekim njihovim aktivnostima pri izvršavanju poverenih poslova i zadataka ili pak o sprečavanju nekog drugog lica s tim što ovaj motiv učinioca može i da se ogleda u onemogućavanju ili umanjivanju efekata zaštite društvenih vrednosti koja se upravo neposredno i pruža vršenjem službene dužnosti, poslova i zadataka zakonom određenih.

S druge strane, to znači da lišavanje života koje nije motivisano okolnostima koje se nalaze u vezi sa vršenjem ovih poslova zakonom nabrojanih, ne predstavlja obeležja bića ovog krivičnog dela. Takođe, ako je kod učinioca postojalo više različitih motiva koji su ga pokrenuli na aktivnost lišavanja života drugog lica, a među tim motivima se nađe bar jedan koji je u vezi sa vršenjem navedenih poslova, tada se takva aktivnost učinioca takođe mora kvalifikovati kao teško ubistvo s obzirom na svojstvo pasivnog subjekta bez obzira na postojanje drugih motiva. Kada se govori o subjektivnom odnosu učinioca prema ostvarenom delu treba ukazati i na specifičnu sadržinu umisljaja učinioca. Sa aspekta posmatrane problematike, posebno je važna sadržina svesti kod učinioca. Naime, svest učinioca pored svih stvarnih okolnosti obeležja bića krivičnog dela mora da naročito sadrži: svest o svojstvu pasivnog subjekta, zatim svest o tome da svoju radnju preduzima upravo pri vršenju određenih poslova i zadataka od strane pasivnog subjekta i upravo u vezi sa tim poslovima pri čemu se učinilac upravo rukovodio određenom motivacijom u tom smislu¹⁹⁵.

Na sudskom veću je težak i odgovoran zadatak da u svakom konkretnom slučaju imajući u vidu postojeće okolnosti utvrdi sadržinu ove svesti učinioca. Naravno da će utvrđivanje svesti učinioca o svojstvu pasivnog subjekta biti olakšano ako je ubijeni pri vršenju svojih poslova i zadataka nosio uniformu ili drugi specifični znak službe kojoj pripada što je bilo vidljivo. To će biti siguran putokaz sudu da je u konkretnom slučaju učinilac znao tačno o kakvom licu se radi prilikom preduzimanja radnje izvršenje i šta više o kakvoj radnji toga lica se

¹⁹⁵ D. Jovašević, Ubistvo službenog ili vojnog lica pri obavljanju poslova bezbednosti kao poseban oblik teškog ubistva, Pravni život, Beograd, broj 9/2001. godine,str. 55-71

radi pri čijem preuzimanju je upravo on i lišen života¹⁹⁶. Naravno da pri tome poseban karakter i intenzitet svesti kao elementu umišljaja daje skup motiva ili pobuda koje su učinioca upravile upravo na preuzimanje radnje u vezi i pri izvršenju upravo navedenih poslova i zadataka.

3.4.2. Ubistvo lica u vezi sa posebnim svojstvom

U ovu grupu teških ubistava spadaju sledeća dela: a) ubistvo deteta, b) ubistvo bremenite žene i c) ubistvo člana porodice koje je prethodno zlostavljan. Njih karakteriše posebno svojstvo pasivnog subjekta (žrtve) u vreme lišavanja života koje učiniocu dela mora biti poznato (što znači obuhvaćeno njegovim umišljajem).

Ubistvo deteta je protivpravno lišenje života lica koje u vreme preuzimanja radnje izvršenja nije navršilo četrnaest godina života. Uzrast žrtve predstavlja kvalifikatornu okolnost, pa je za postojanje dela potrebno da je učinilac svestan da radnju lišenja života preuzima upravo prema licu koji ima ovakav uzrast i da to hoće ili pak pristaje na to.

Ubistvo bremenite žene je protivpravno lišenje života ženskog lica koji je trudno, bremenito što učiniocu dela mora biti poznato u vreme preuzimanja radnje izvršenja. Ovde radnja izvršenja ima dvojaku posledicu. To su: a) smrt bremenite (trudne) žene i b) smrt ploda deteta u telu bremenite žene, pre nego što je počeo proces porođaja.

Ubistvo člana svoje porodice koje je kraće ili duže vreme prethodno fizički ili psihički zlostavljan. Ovde se, dakle, radi o svojstvu pasivnog subjekta koji je član porodice učinioca dela (kao kvalifikatornoj okolnosti) koga je učinilac višekratno zlostavljao (nanošenjem fizičkog ili psihičkog bola, patnje, nelagodnosti), odnosno prema kome je učinilac ubistva preuzimao različite akte nasilja u porodici. Ovde se radi o dvoaktnom krivičnom delu gde učinilac preuzima dve nužno povezane delatnosti: a) radnje nasilja u porodici u vidu fizičkog ili psihičkog zlostavljanja i b) radnje prouzrokovanja smrti na bilo koji način, bilo kojim sredstvom. Bitno je da sve obe radnje preuzimaju prema istom pasivom subjektu, te da posledica dela u vidu smrti predstavlja rezultat umišljaja učinioca.

¹⁹⁶ D. Jovašević, Leksikon krivičnog prava, Beograd, 2006. godine,str. 487-488

4. PRIVILEGOVANA UBISTVA

Privilegovana ili lakša ubistva su različiti oblici protivpravnog lišenja života koja su izvršena pod takvim okolnostima i uslovima koja im daju manji, niži stepen društvene opasnosti i težine, za koja zakon propisuje blažu kaznu. Iako sam zakon ne poznaje ovaj termin, u pravnoj teoriji je gotovo opšte prihvaćeno da u oblike privilegovanih ubistava spadaju sledeća krivična dela: a) ubistvo na mah, b) ubistvo deteta pri porođaju, c) lišenje života iz samilosti i d) nehatno lišenje života.

4.1. Ubistvo na mah

Ovo je privilegovano (lako) ubistvo iz člana 115. KZ koje se sastoji u lišenju života drugog lica na mah, od stane učinioца koji je bez svoje krivice doveden u jaku razdraženost napadom, zlostavljanjem ili teškim vređanjem od strane ubijenog. Ubistvo na mah se ne može izvršiti u prekoračenju nužne odbrane¹⁹⁷. Delo čine tri elementa. To su: a) da je delo učinjeno na mah, b) da je učinilac u vreme izvršenja dela bio u stanju jake razdraženosti i v) da je u stanje razdraženosti učinilac doveden bez svoje krivice¹⁹⁸.

Delo je učinjeno na mah kada je do preduzimanja radnje lišavanja života došlo neposredno, u kratkom vremenskom periodu posle provokacije od strane ubijenog – posle njegovog napada, zlostavljanja ili teškog vređanja. Učinilac svoju odluku donosi u trenutku, iznenada, bez hladnog i dugovremenog razmišljanja.

Učinilac je u vreme izvršenja dela bio u stanju jake razdraženosti. To je stanje povećanog, snažnog uzbudjenja koje utiče na ponašanje, koje dovodi do afektivnog stanja visokog stepena dejstva usled čega dolazi do ograničenja ili do bitnog smanjenja sposobnosti upravljanja svojim postupcima. Ponašanje učinioца u ovom stanju je svesno, ali nije kontrolisano. Da li je postojalo stanje

¹⁹⁷ Presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 878/90.

¹⁹⁸ D. Jeftić, *Ubistvo na mah*, Narodna milicija, Beograd, broj 1-2/1960. godine, str. 27-31; P. Marina, Da li lišivanjeto od život na edno lice strana na storitelot vo razdragneta sostojba bez svoja vina sekogaš predstuvava ubistvo na mig, *Pravna misla*, Skoplje, broj 3-4/1966. godine, str. 54-61; S. Beljanski, *Trajna provokacija i dejstvo na mah*, *Pravni život*, Beograd, broj 8-9/1987. godine, str. 823-838; D. Lopičić, *Ubistvo na mah*, Beograd, 1989. godine; D. Jovašević, *Osvrt na krivično delo ubistva na mah*, *Bezbednost*, Beograd, broj 2/1992. godine, str. 183-192; D. Jovašević, *Krivičnopravni značaj privilegujućih okolnosti kod ubistva na mah*, *Pravni život*, Beograd, broj 9/1997. godine, str. 141-162; S. Đuričić, *Ubistvo na mah*, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, Beograd, broj 2/1998. godine, str. 82. -88; D. Jovašević, *Ubistvo na mah i ubistvo u prekoračenju nužne odbrane*, *Pravni život*, Beograd, broj 9/2005. godine, str. 197-217.

razdraženosti, da li je ono "jakog" stepena i intenziteta predstavlja pitanje na koje odgovor daje nalaz i mišljenje lekara veštaka sudske psihijatrijske struke¹⁹⁹.

U stanje jake razdraženosti učinilac je doveden bez svoje krivice, napadom, zlostavljanjem ili teškim vređanjem od strane ubijenog. Ovde se, zapravo, radi o provociranom ubistvu gde je sam ubijeni svojim prethodnim činjenjem doprineo da bude lišen života. Učinilac dela mora biti doveden u stanje jake razdraženosti ako nije skrivljeno izazvao situaciju zbog koje je došlo do napada, zlostavljanja ili teškog vređanja. To znači da on može izazvati konfliktnu situaciju slučajno, sticajem okolnosti ili sadejstvom slučaja, ali ne i skrivljeno čime isprovocira napad, zlostavljanje ili teško vređanje²⁰⁰. U stanje jake razdraženosti učinilac je doveden napadom, zlostavljanjem ili teškim vređanjem ubijenog, bilo da su ove radnje upravljene lično i neposredno prema učiniocu dela ili prema njemu bliskom licu (članu porodice, bliskom srodniku). Napad je delatnost kojom se neposredno, blisko i stvarno dovodi u opasnost život ili telesni integritet drugog lica, Zlostavljanje je delatnost kojom se nanosi fizička i psihička nelagodnost, bol i patnja, dok je teško vređanje povreda časti ili ugleda u većem stepenu, u većem obimu ili u dužem trajanju. Za postojanje dela je bitno da između napada, zlostavljanja ili teškog vređanja od strane ubijenog i stanja jake razdraženosti učinjoca (razjarenosti, pomahnitalosti) postoji uzročno-posledična veza²⁰¹.

¹⁹⁹ Ako je napad oštećenog u trenutku kada je optuženi pucao već bio prestao, a reakcija optuženog je usledila kao posledica stanja jake razdraženosti u koju je on bio doveden ponašanjem oštećenog, radi se o ubistvu na mah (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 635/91); Kod ovog dela je stanje bitno smanjene uračunljivosti uključivalo i jaku razdraženost u koje je stanje učinilac doveden bez svoje krivice, što je element ovog krivičnog dela, pa se ova okolnost ne može uzeti u obzir kod odmeravanja kazne jer joj je priznat uticaj kroz visinu zaprećene kazne za krivično delo ubistva na mah (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1020/2000); Procena da li je optuženi bio u stanju jake razdraženosti je pravni pojam i to pripada sudu pošto jaka razdražeost sadrži psihološki supstrat i paramedicinski sadržaj koji procenjuje sud (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 189/2002); Ubistvo na mah se ne može izvršiti usled jake prepasti, već samo usled jake razdraženosti izazvane napadom do strane ubijenog (rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 1543/2003).

²⁰⁰ Učinilac ovog dela ne sme biti kriv za napad kojim je doveden u stanje jake razdraženosti i ne sme dati povoda tom napadu, niti sme provocirati ubijenog (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 188/2006).

²⁰¹ Optuženi je emotivno nestabilna ličnost i kao takav sklon impulsivnom ponašanju i reagovanju, i stoga obična verbalna uvreda koju je pokojni uputio optuženom neposredno pre nego što će ga optuženi lišiti života objektivno optuženog nije mogla dovesti u stanje jake razdraženosti i pored kontinuiranog uvredljivog ponašanja pokojnog prema oštećenom u toku kritičnog dana koje međutim nije dovelo do kumulacije negativnog efekta, tako da se delatnost optuženog ne može pravno kvalifikovati kao ubistvo na mah. U konkretnom slučaju ponašanje optuženog kao impulsivno reagovanje (neplanirano naglo izvedena voljna radnja sa smanjenom intelektualnom kontrolom bez razmišljanja o posledicama) jeste jedno od svojstava karakterološke konstrukcije optuženog kao emotivno nestabilne ličnosti, ali koje je ipak bilo podstaknuto verbalnom provokacijom i vređanjem od strane pokojnog (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 137/98); Pod teškim vređanjem podrazumeva se takva vrsta vređanja koja po objektivnim merilima, a ne po subjektivnoj oceni samog učinjoca može prouzrokovati jaku razdraženost usled koje ovaj bez kritičnog rasudivanja i na mah odlučuje da izvrši ubistvo (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 568/99); Pod

Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je iznenadni umišljaj ili umišljaj na mah (*dolus repentinus*).

Iz zakonskog opisa krivičnog dela ubistva na mah proizilazi da se ovo delo sastoji u lišavanju života drugog lica na mah od strane lica koje je bez svoje krivice dovedeno u stanje jake razdraženosti napadom, zlostavljanjem ili teškim vređanjem od strane ubijenog²⁰². To znači da pored opštih obeležja koja su bitna za postojanje svakog krivičnog dela ubistva, za ovo delo se traži još i ispunjenje nekih dodatnih, privilegijućih elemenata (okolnosti) kojima se vrši konkretizacija samog ovog dela. Upravo su to one okolnosti koje ovom delu daju privilegovani oblik za koje je zakon i predviđao blaže kažnjavanje²⁰³.

Sve što će na ovom mestu biti rečeno o privilegovanim okolnostima koje ubistvu (dakle protivpravnom lišavanju života drugog lica) daju lakšu, privilegovanu kvalifikaciju i blaže kažnjavanje može se na identičan način primeniti i kod krivičnog dela teške telesne povrede na mah (koje je predviđeno u čl. 121. st. 5. KZ). Pravilna i zakonita kvalifikacija obeležja ovih krivičnih dela od značaja su ne samo za pravnu teoriju već još više za praksu u slučajevima preciznog razgraničenja pojedinih konkretnih, životnih situacija u odnosu na krivična dela ubistva odnosno teške telesne povrede učinjene u prekoračenju nužne odbrane odnosno učinjene u prekoračenju nužne odbrane usled jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom²⁰⁴.

Ovo krivično delo se dakle ostvaruje i radnjama učinioca dela (aktivnog subjekta), ali i radnjama ubijenog (pasivnog subjekta ili žrtve). Sa svoje strane ubijeni (žrtva) napada ili teško vređa ubicu te ovaj dolazi u stanje jake razdraženosti u kome ne može da kontroliše svoje ponašanje i na mah ubija lice koje ga je prethodno napalo ili teško vredalo²⁰⁵. Elementi krivičnog dela ubistva na mah koji ujedno i predstavljaju njegovu specifičnost (privilegijuće okolnosti), a koji moraju kumulativno biti ispunjeni u svakom konkretnom slučaju jesu²⁰⁶: a) ubistvo je izvršeno u stanju jake razdraženosti učinioca, b) učinilac je bez svoje krivice doveden u takvo stanje napadom, zlostavljanjem ili

napadom kod ovog krivičnog dela ne može se smatrati napad na imovinu, već samo napad koji je upravljen prema ličnosti (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1279/99); Ponašanje oštećenih i reči koje su uputili optuženima objektivno ne predstavljaju teško vređanje ili napad zbog kojeg je optuženi dospeo u stanje jake razdraženosti i u takvom stanju preduzeo radnju lišavanja života, već je reakcija optuženog posledica strukture njegove ličnosti (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 759/2003).

²⁰² Đ. Lopičić, *Ubistvo na mah*, Beograd, 1989. godine, str. 67-71.

²⁰³ D. Jovašević, *Krivičnopravni značaj privilegijućih okolnosti kod ubistva na mah*, Pravni život, Beograd, broj 9/1997. godine, str. 141.

²⁰⁴ S. Beljanski, *Trajna provokacija i dejstvo na mah*, Pravni život, Beograd, broj 8-9/1987. godine, str. 823-838.

²⁰⁵ Lj. Jovanović, D. Jovašević, *Krivično pravo*, Posebni deo, Beograd, 1995. godine, str. 120.

²⁰⁶ S. Đuričić, *Ubistvo na mah*, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, Beograd, broj 2/1998. godine, str. 82-88.

teškim vređanjem i c) ubistvo je izvršeno na mah (u trenutku) sa posebnim oblikom krivice. Da bi krivično delo ubistva dobilo svoj privilegovani (lakši) oblik potrebno je da u svakom konkretnom slučaju budu ispunjeni svi navedeni uslovi. To drugim rečima znači da se za postojanje ovog dela traži radnja (delovanje) ubijenog, ali i radnja učinioца dela i tek njihovim zajedničkim, obostranim, a često i istovremenim delovanjem ostvarena su obeležja ovog krivičnog dela.

Prva privilegijuća okolnost kod krivičnog dela ubistva na mah jeste postojanje stanja jake razdraženosti u momentu preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela. To je jedno izuzetno, posebno, specifično duševno stanje uzbudjenosti, ljutnje, gneva, razjarenosti koje kod učinioца dela znatno umanjuje sposobnost za normalno razmišljanje i reagovanje odnosno ponašanje. Kod ovog dela je stanje bitno smanjene uračunljivosti uključivalo i jaku radaženost u koje je stanje učinilac doveden bez svoje krivice što je elemenat ovog krivičnog dela pa se ova okolnost ne može uzeti u obzir kod odmeravanja kazne jer joj je priznat uticaj kroz visinu zaprećene kazne za krivično delo ubistva na mah²⁰⁷. Procena da li je učinilac bio u stanju jake razdraženosti sadrži psihološki supstrat i paramedicinski sadržaj koji u svakom slučaju procenjuje sud²⁰⁸. Učinilac dela dakle treba da se nalazi u stanju jake razdraženosti. Nema ovog dela ako je postojala "obična" razdraženost kod učinioца, ali ne jaka, u većem stepenu ili intenzitetu. Pod jakom razdraženošću treba podrazumevati afektno stanje visokog stepena odnosno jačeg intenziteta²⁰⁹. U ovakvom stanju sposobnost za shvatanje dela i sposobnost za odlučivanje je u većoj ili manjoj meri umanjena, skoro isključena, što naravno utiče i na ponašanje koje postaje nekontrolisano. Jaka razdraženost kod ubistva na mah mora biti tako jaka da prouzrokuje posebno duševno stanje u kome izvršilac bez ikakvog rasuđivanja i u trenutku izazvan delo izvrši²¹⁰.

Kada je optuženi u vreme izvršenja ubistva bio u stanju jake razdraženosti ili prepasti i bio vredan od strane usmrćenog to se ne mora pravno kvalifikovati kao ubistvo na mah. Da bi se radilo o krivičnom delu ubistva na mah potrebno je da učinilac ubistva deluje u stanju jake razdraženosti u koju je doveden napadom ili teškim vređanjem od strane ubijenog. Prema mišljenju veštaka optuženi je u vreme izvršenja dela bio u stanju jake razdraženosti. Međutim, te uvrede koje su mu upućene objektivno nisu mogле prouzrokovati afektno

²⁰⁷ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1020/2000.

²⁰⁸ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 189/2002.

²⁰⁹ M. Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1977. godine, str. 63.

²¹⁰ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 34/89.

stanje izraženo u jakoj razdraženosti usled koje bi optuženi bez kritičnog rasuđivanja u trenutku odlučio da izvrši ubistvo. Očigledno je da ponašanje usmrćenog ne bi izazvalo jaku razdraženost kod optuženog da on nije preosetljiva ličnost koja posebno drži do svoje časti i dostojanstva. Kako između povoda koji je izazao razdraženost i stepena te razdraženosti mora postojati određena srazmerna koju treba ocenjivati po objektivnim merilima, a ne po subjektivnoj oceni učinioца koja može biti posledica njegove preosetljivosti, to se delatnost optuženog čak i ako se uzme za utvrđeno da je delo izvršio u jakoj razdraženosti ne može pravno kvalifikovati kao ubistvo na mah²¹¹.

Samo po sebi se postavlja pitanje da li to stanje jake razdraženosti, dakle stanje jakog intenziteta afekta u kome se nalazi učinilac ovog krivičnog dela može dostići stepen bitno smanjene uračunljivosti. Prema jednom shvatanju u našoj krivično pravnoj teoriji afektivno stanje ne sme da dostigne stepen bitno smanjene uračunljivosti. Ako bi se to ipak desilo, onda bi se u tom slučaju radilo o običnom ubistvu, a kazna bi se prilikom odmeravanja morala ublažiti primenom posebnih odredbi o ublažavanju kazne zbog postojanja ovakvog posebnog psihičkog stanja učinioца. Prema drugom shvatanju koje smatramo ispravnijim (i koje prihvata domaća sudska praksa) treba ipak voditi računa o činjenici da li je stanje jake razdraženosti rezultat patološkog ili normalnog afekta, pa zavisno od toga doneti odluku. Stanje jake razdraženosti je bitan elemenat ovog krivičnog dela. U odsustvu ovakvog psihičkog stanja učinioца, nema ni ovog krivičnog dela. U stvari ovo stanje visokog intenziteta afekta neposredno treba da prethodi samom ubistvu. Jaka razdraženost je subjektivni elemenat krivičnog dela pa od samog postojanja ovakvog stanja i zavisi da li će učinjeno delo biti okvalifikованo kao ubistvo na mah ili kao neko drugo krivično delo²¹².

Afekat je posebno psihičko stanje sužene svesti, smanjene sposobnosti za pravilno rasuđivanje i reagovanje, praćeno spoljnim telesnim manifestacijama koje su nekontrolisane i koje je uslovljeno nadolaskom određenog jakog osećajnog uzbuđenja (senzacije) prolaznog karaktera²¹³. Po svom dejstvu afektna stanja mogu biti stenična (afekti koji jačaju psihičku i telesnu aktivnost kao što su bes, ljutnja, gnev) ili astenična (afekti koji potiskuju i koče psihičke i fizičke aktivnosti kao što su tuga, strah)²¹⁴. Kao afekti se posebno smatraju:

²¹¹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 138/92.

²¹² D. Jovašević, Osrvt na krivično delo ubistva na mah, Bezbednost, Beograd, broj 2/1992. godine, str. 183-186.

²¹³ V. Kambovski, Krivično pravo, Poseben del, Skoplje, 1982. godine, str. 15.

²¹⁴ D. Jeftić, Sudska psihopatologija, op. cit., str. 37.

duševni potresi izazvani navalom osećanja komplikovani predstavama koje nastupaju i prolaze najčešće naglo, većinom sužavaju svest sa uticajem na normalno rasuđivanje i propraćeni su telesnim pojavama²¹⁵. Dakle, ovde se radi o afektima koji pojačavaju telesnu i psihičku aktivnost, koji mogu tako da uzrujaju učinioca dela da ga dovedu do velikog gneva, revolta i uzbuđenja. To su stanja jake razdraženosti koja mogu biti tolikog intenziteta i kvaliteta da prouzrokuju posebno duševno stanje jakog intenziteta u kome učinilac pak bez dovoljnog kritičkog rasuđivanja odlučuje da izvrši krivično delo ubistva.

Stanje jake razdraženosti u smislu ovog krivičnog dela ne treba da bude takvog intenziteta da optuženi dođe u stanje smanjene uračunljivosti nego da po intenzitetu bude takvo da negativno utiče na njegovu psihu zbog čega on u takvom stanju stvara nekritički iznenadnu odluku usmerenu na izvršenje ubistva²¹⁶. Jaka razdraženost kod krivičnog dela ubistva na mah procenjuje se objektivno. Ne postoji jaka razdraženost u smislu ovog dela kada psihopatska ličnost i kod neznatnog povoda zbog svoje patološke preosetljivosti pada u jak afekat²¹⁷. To znači da se stanje jake razdraženosti procenjuje objektivno, nezavisno od posebnih psihičkih ili patoloških karakteristika počinioca konkretnog krivičnog dela ubistva na mah. Za pravilnu kvalifikaciju ovog dela traži se postojanje jake razdraženosti "normalnog karaktera". Krivičnog dela ubistva na mah nema kada psihopatska ličnost kod neznatnog, beznačajnog povoda zbog svoje posebne patološke preosetljivosti pada u jak afekat.

Jaka razdraženost može da označava ili afekat gneva ili afekat straha. Kao rezultat napada ili teškog vredenja ova jaka razdraženost se najčešće pojavljuje u vidu afekta gneva, srdžbe, jarosti. No, u sudskoj praksi se sreće i drugačije mišljenje prema kome se ubistvo na mah ne može izvršiti usled jake prepasti već samo usled jake razdraženosti izazvane napadom od starne ubijenog²¹⁸. Osnovu svakog afekta predstavlja jedno dominantno stanje, osećanje koje propušta u svesnost samo isto obojena osećanja odnosno povezuje se samo sa utiscima i predstavama istog afektivnog kvaliteta kao što je i dominantno osećanje neprihvatajući pri tome osećanja i predstave nekog drugog afektivnog kvaliteta. Zbog svega ovoga kod čoveka u afektu je vrlo otežano čak i onemogućeno razmišljanje o nečem drugom što nije predmet izazvanog afekta. Prema tome, afekat remeti logičko razmišljanje²¹⁹. Čovek je u stanju da osećanja koja proživljava istovremeno i opisuje, ali ukoliko su u pitanju afekti –

²¹⁵ Dušan Jeftić, Sudskap psihopatologija, ibid, str. 37

²¹⁶ presuda Vrhovnog vojnog suda K 492/70.

²¹⁷ presuda Vrhovnog vojnog suda K 115/73.

²¹⁸ rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 1543/2003.

²¹⁹ D. Jeftić, Ubistvo na mah, Narodna milicija, Beograd, broj 1-2/1960. godine, str. 27.

toga nema. A kada čovek u afektu počinje da razmišlja o svom trenutnom afektivnom stanju, to znači da je već nastupilo iščezavanje afekta i njegovog intenziteta.

Prilikom analize krivičnog dela ubistva na mah uzima se u obzir konkretni čovek (kao učinilac dela) sa svojim psihičkim karakteristikama, sa svojim senzibilitetom i zatim se procenjuje da li je jaka razdraženost prvo nastupila, zatim da li je ona baš upravo izazvana nečim što ima karakter napada ili teškog vređanja od strane ubijenog. Pri tome se objektivno ocenjuju okolnosti i napada i teškog vređanja²²⁰. Zakonik je ovo krivično delo privilegovao (odnosno predvideo blaže kažnjavanje) samo za ona afektna stanja u koja je učinilac zapao usled napada, zlostavljanja ili teškog vređanja ubijenog ako je to bilo bez njegove krivice. To drugim rečima znači da učinilac dela nije nikakvim svojim aktom dao povoda za napad, zlostavljanje ili teško vređanje odnosno da on nije kriv za situaciju u kojoj se našao, a koja ga je na kraju i dovela u stanje jake razdraženosti u kome je lišio života svog napadača. Ako je napad oštećenog u trenutku kada je optuženi pucao bio prestao, a reakcija optuženog usledila kao posledica stanja jake razdraženosti u koju je on bio doveden ponašanjem oštećenog, radi se o krivičnom delu ubistva na mah²²¹. Istovremenost napada i odbrane postoji kada je između naizmeničnih radnji napada i odbrane postojao vremenski kontinuitet²²². Kada optuženi izade da se sa oštećenim obračuna pa prvo dođe do njihovog međusobnog gušanja nije od značaja ko je koga prvi udario i ne može biti pozivanja na nužnu odbranu ili pak njen prekoračenje usled jake razdraženosti²²³.

Kvalifikacija dela kao ubistvo na mah je isključena u slučaju kada provokacija potiče od strane učinioca dela odnosno kada je on sam lično naveo žrtvu da ga napadne, zlostavi ili teško uvredi kako bi on posle imao dobar izgovor i mogao da opravda svoje ubistvo. Isto tako i u slučaju međusobne rasprave u kojoj dolazi do postepene eskalacije afektnog stanja bitno je to da li je sam učinilac dela dao povoda za svađu ponašajući se agresivno ili pak nedolično prema drugoj strani u konfliktu. Pravilna ocena afektnog stanja učinioca kao i stepen i jačina razdraženosti od presudnog su značaja za kvalifikaciju ovog krivičnog dela. Zato je u ovakvim slučajevima neophodno potrebna pomoć sudske medicinske veštak psihijatrijske struke. Stanje jake razdraženosti mora biti izazvano napadom, zlostavljanjem ili teškim vređanjem od strane ubijenog.

²²⁰ F. Bačić, Krivično pravo, Posebni deo, Zagreb, 1973. godine, str. 84.

²²¹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 635/91.

²²² presuda Vrhovnog suda Vojvodine Kž. 12/83.

²²³ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 826/86.

Ova privilegovana okolnost neće se priznati učiniocu ubistva ako je stanje jake razdraženosti više rezultat njegove preosetljivosti nego uticaja nečijeg ponašanja²²⁴.

Jaka razdraženost kod učinjoca krivičnog dela ubistva na mah treba da je rezultat ponašanja ubijenog. Naime, potrebno je da je učinilac u takvo psihičko stanje doveden bez svoje krivice upravo napadom, zlostavljanjem ili teškim vređanjem od strane ubijenog. Za postojanje ovog elementa bića krivičnog dela zakonodavac je postavio tri uslova. To su: a) napad, zlostavljanje ili teško vređanje, b) prethodna delatnost ubijenog i c) nepostojanje krivice učinjoca dela. Zakonodavac je alternativno odredio tri radnje kojima ubijeni svojim ponašanjem dovodi učinjoca ovog dela u stanje jake razdraženosti. Pojedinačno ili obe skupa ove radnje dovode učinjoca dela u jako afektno stanje. Te radnje jesu napad, zlostavljanje ili teško vređanje.

Pod napadom se podrazumeva ona delatnost kojom se ugrožava ili povređuje telesni integritet drugog lica. No, u krivično pravnoj teoriji se može naći i mišljenje, doduše dosta usamljeno, da se pod pojmom napada u smislu ovog krivičnog dela podrazumeva i psihički napad²²⁵. U svakom slučaju pojma napada se ima shvatiti slično kao i kod instituta nužne odbrane. Važno je istaći da ovaj napad ne mora biti uperen uvek samo na učinjoca ovog dela. On se može odnositi i na neko drugo lice koje je najčešće blisko učinjocu dela. Pojam bliskog lica ne treba pri tome ograničiti samo na bliske srodnike (roditelje, braću, sestre, decu), već se tu podrazumevaju i druga lica za koja je učinilac dela emotivno vezan (verenica, prijatelj, kum, posebno dobar drug).

Napad u smislu ovog krivičnog dela mora biti običan, dakle ni suviše slab jer u tom slučaju ne bi dao povoda, ali ni suviše jak jer bi u tom slučaju moglo da dođe do nastupanja afekta straha u kom slučaju bi se učinilac dela mogao naći u stanju nužne odbrane. Pri tome se očigledno u smislu ovog krivičnog dela može govoriti samo o fizičkom napadu. Usvajanjem gledišta da se i psihički napad može podvesti pod pojmom napada u smislu krivičnog dela iz čl. 115. KZ RS došli bi u situaciju da psihički napad vrlo teško možemo da razlikujemo od teškog vređanja (u smislu omalovažavanja, nipoštovanja, potcenjivanja) koje je inače predviđeno kao jedan oblik radnje ubijenog kojom se učinilac dela može dovesti u stanje jake razdraženosti.

Karakteristika napada se ogleda i u činjenici da mora postojati određena srazmerna (odnos) između napadačeve sile i snage napadnutog. Jer ako bi sila

²²⁴ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1988. godine, str. 108.

²²⁵ T. Živanović, Osnovi krivičnog prava, Posebni deo, Knjiga prva i druga, Beograd, 1933. godine, str. 26.

napadača bila nesrazmerno veća onda bi napad proizveo strah ili čak prepast, a nesrazmerno manja snaga bi izazvala samo podsmeh ili prezir. Stoga smo blizu mišljenja da se ovde mora raditi o napadu koji izaziva opasnost po život izazvanog ili nekog njemu bliskog lica, ali s obzirom na datu situaciju u konkretnom slučaju izaziva revolt, uzbuđenje i pražnjenje nagomilane srdžbe u ličnosti samog učinioca (i njegovog besa). Suštinu ovog krivičnog dela čini jaka razdraženost koja kod izvršioca nastaje upravo zbog (i kao posledica) napada na njega ili njemu bliskog lica. Dakle, napad ili teško vređanje od strane ubijenog usmeren na lice koje učiniocu dela nije blisko ne može kod učinioca izazvati jaku razdraženost usled koje on vrši ubistvo. Između napada i afektnog stanja mora dakle da postoji uzročni, kauzalni odnos. Ako napad ili teško vređanje nisu bili usmereni direktno na učinioca, oni moraju uvek da potiču od ubijenog.

U teoriji krivičnog prava može se naći mišljenje kome se i sami pridružujemo. Prema njemu pod napadom se podrazumeva bilo koji teži oblik povrede ili ugrožavanja nekog pravnog dobra učinioca ili njemu bliskog lica, napad na ličnost, njen fizički ili psihički integritet, lične slobode ili napad na imovinu pod uslovom da je takvog stepena da je bio u stanju da učinioca dela dovede u stanje razdraženosti i to ne bilo koje razdraženosti već stanje jake razdraženosti²²⁶. Ovde se stoga može postaviti i pitanje da li i napad na imovinu može kod učinioca krivičnog dela ubistva da proizvede jaku razdraženost u smislu ovog krivičnog dela. U krivično pravnoj teoriji ima shvatanja prema kojima napad kod ovog krivičnog dela može biti usmeren i na neko drugo dobro ako se time izaziva stanje jake razdraženosti, kao što je napad na imovinu. Pod napadom kod ovog krivičnog dela ne može se smatrati i napad na imovinu već samo napad koji je upravljen prema ličnosti²²⁷. Naprotiv, većina naših pravnih teoretičara pak brani stanovište da prirodi krivičnog dela iz čl. 115. KZ RS više odgovara da se napad ograniči na ugrožavanje ili povredu samo života ili tela²²⁸. Naše je mišljenje da je prihvatljivije prvo stanovište prema kome i napad na imovinu može kod nekog lica da izazove stanje jake razdraženosti jer i takav napad može da ima svog odraza na psihu učinioca dela pa da se čak pretvori u pravo psihičko nasilje na njegovu ličnost.

Za postojanje dela bitno je da napad objektivno postoji i da je on takvog intenziteta da napadnuto lice može dovesti u stanje jake razdraženosti. To objektivno postojanje napada se procenjuje ne prema shvatanju učinioca dela

²²⁶ V. Kambovski, Krivično pravo, op. cit., str. 151.

²²⁷ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1279/99.

²²⁸ F. Bačić, Krivično pravo, Posebni dio, op. cit., str. 85.

već prema objektivnim merilima u svakom konkretnom slučaju²²⁹. Srazmernost između napada i odbrane ne može se ocenjivati isključivo prema upotrebljenom sredstvu napada i odbrane²³⁰. Napad se ima smatrati protivpravnim i pored toga što je usledio nakon prekora koji je optuženi uputio oštećenom na njegovo ponašanje pa se zbog toga odbijanje takvog napada ima ceniti kao postupanje optuženog u slučaju nužne odbrane²³¹.

Zlostavljanje je novouvedeni oblik radnje kojom ubijeno lice izaziva stanje jake razdraženosti kod učinjoca privilegovanog oblika krivičnog dela ubistva (ubistva na mah). Pri tome zakon ne govori o teškom zlostavljanju već koristi samo termin "zlostavljanje". To je takva radnja koja podrazumeva preduzimanje određenih aktivnosti usled kojih kod pasivnog subjekta nastupaju određene telesne ili duševne patnje, bovi, nelagodnosti slabijeg intenziteta i kraćeg trajanja, ali koje ipak ne predstavljaju oblik lake telesne povrede (u smislu narušavanja telesnog integriteta ili zdravlja pasivnog subjekta).

I teško vređanje može učinjoca dela dovesti u stanje jake razdraženosti usled koje liši života napadača. Neće postojati ovo delo ako nema teškog vređanja od strane ubijenog. Pod teškim vređanjem se podrazumeva ne samo uvreda i kleveta već i svaki drugi postupak kojim se nanosi povreda osećanja časti kod učinjoca krivičnog dela²³². Teško vređanje je dakle teška povreda časti i ugleda, ličnog dostojanstva, osećajnosti učinjoca dela. Čast i ugled kao komponente ljudskog dostojanstva se teško povređuju kada je to vređanje objektivno gledano tako jakog intenziteta da normalno, uobičajeno, redovno prouzrokuje stanje jake razdraženosti (besa, gneva, srdžbe).

Remećenje kućnog mira od strane oštećenog koji u susednom stanu pod uticajem alkohola sa još dvojicom prijatelja peva i galami i tako onemogućava optuženog u popodnevним satima odmora nakon rada, a osim toga i narušava san optuženikovom šestomesečnom detetu iako se ima smatrati nekulturnim i bezobraznim ponašanjem ne može se ipak smatrati teškim vređanjem od strane oštećenog koje bi opravdano moglo dovesti optuženog u tako jaku razdraženost da se na mah odluči da uzme lovački nož, ode do stana oštećenog i ovog bez ikakvog dalje povoda kada se pojavio na vratima svoga stana ubodom noža pokušao da liši života²³³. Pojam teškog vređanja predstavlja

²²⁹ M. Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, op. cit., str. 63.

²³⁰ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 805/85.

²³¹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1166/93.

²³² M. Radovanović, M. Đorđević, Krivično pravo, op. cit., str. 63.

²³³ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 315/86.

pravni standard i utvrđuje se prema postojećim shvatanjima odnosno objektivno, a ne prema subjektivnoj proceni samoga učinioca²³⁴.

Pod teškim vređanjem podrazumeva se takva vrsta vređanja koja po objektivnim merilima, a ne po subjektivnoj oceni samog učinioca može prouzrokovati jaku razdraženost usled koje ovaj bez kritičkog prosuđivanja i na mah odlučuje da izvrši ubistvo²³⁵. Jedna beznačajna, minorna uvreda ne može se smatrati za provokaciju od strane ubijenog koja bi opravdala blaže pravno kvalifikovanje ubistva. Teško vređanje ne sme se posmatrati samo u "tehničkom smislu". Teška uvreda postoji i kada učinilac dela zatekne svog bračnog druga u vršenju preljube. Znači i prilikom teškog vređanja, važno je da ubijeni neposredno doprinese svojom radnjom da se učinilac dela nađe u posebnom psihičkom stanju – jakog afekta ili jake razdraženosti. Ponašanje oštećenih i reči koje su uputili optuženima objektivno ne predstavljaju teško vređanje ili napad zbog kojeg je optuženi doveden u stanje jake razdraženosti i u takvom stanju preduzeo radnju lišavanja života već je ta reakcija optuženog posledica strukture njegove ličnosti²³⁶.

Kada je optuženi u vreme izvršenja ubistva bio u stanju jake razdraženosti i bio vređan od strane usmrćenog, to se ne mora pravno kvalifikovati kao ubistvo na mah. Kako između povoda koji je izazao razdraženost i stepena te razdraženosti mora postojati određena srazmera koju treba ocenjivati po objektivnim merilima, a ne po subjektivnoj oceni učinioца koja može biti posledica njegove preosetljivosti, to se delatnost optuženog čak i ako se uzme za utvrđeno da je delo izvršio u jakoj razdraženosti ne može pravno kvalifikovati po čl. 48. KZ RS²³⁷. Ako bi afektno stanje jake razdraženosti prestalo ili ako bi mu intenzitet oslabio pa u takvom stanju učinilac izvrši krivično delo ubistva, u tom slučaju afektno stanje nije više obeležje tog krivičnog dela pa se ono i ne može podvesti pod privilegovani oblik ubistva već će se tretirati kao obično ubistvo.

Napad, zlostavljanje i teško vređanje treba da se preuzimaju upravo od strane lica koje je kasnije lišeno života. Ovo krivično delo se može ostvariti samo radnjom učinioца dela ali i radnjom ubijenog (pasivnog subjekta – žrtve). Radnja napadača pri tome može biti upravljena ne samo na učinioца dela već i na druga, njemu bliska lica. Ali radnja učinioца dela mora biti jedino usmerena samo prema napadaču (isključivo prema ovom licu). Tek uzajamnim i često

²³⁴ presuda Vrhovnog suda Hrvatske Kž. 2488/76.

²³⁵ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 568/99.

²³⁶ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 759/2003.

²³⁷ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 138/92.

istovremenim delovanjem i napadača i napadnutog ostvaruju se obeležja ovog krivičnog dela.

Okolnost što je došlo do prenošenja afektivnog stanja optuženog prema oštećenom koji je svojom krivicom izazvao afektno stanje optuženog na sina oštećenog ne može biti od značaja kao kvalifikovana okolnost ili kao privilegujuća okolnost za ocenu da li se u radnji optuženog izvršenoj prema sinu oštećenog nalaze elementi krivičnog dela ubistva na mah²³⁸.

Kod krivičnog dela ubistva na mah kao i kod svakog drugog ubistva potrebno je da je neko lice lišeno života. U ovom slučaju radi se uvek o lišenju života upravo onog lica koje je učinioца dela dovelo u stanje jake razdraženosti svojim napadom ili teškim vređanjem. Radnjom učinioца dela nastupa smrt jednog ili više lica ali nije važno da su sva ta lica svojim radnjama neposredno dovela učinioца dela u stanje jake razdraženosti. Ako je pak lišeno života više lica, a pri tome su ispunjeni svi zakonom potrebni uslovi, radi se o više krivičnih dela ubistva na mah, a ne o jednom produženom krivičnom delu ubistva na mah ili o ubistvu više lica. Svako ubistvo na mah bez obzira na protekli razmak vremena između pojedinih krivičnih dela tretira se kao posebno, samostalno krivično delo ubistva na mah s tim da se na kraju učinioцу dela izriče jedna jedinstvena kazna po pravilima za odmeravanje kazne za dela u sticanju. Naime, ublažavajuće (privilegovane) okolnosti koje ulaze u sastav obeležja biće privilegovanog ubistva ne mogu se ponovo uzeti u obzir prilikom odmeravanja kazne²³⁹.

U praksi se naprotiv mogu desiti i drugačije situacije. Naime, moguće je da više lica liše života jedno lice koje ih je napalo ili teško vređalo. U tom slučaju radi se o saizvršilaštву. Primenom odgovarajućih odredbi krivičnog zakonika sud je dužan da u takvom slučaju prvo utvrdi postojanje svih zakonom predviđenih uslova (iz čl. 115. KZ RS) – subjektivnih i objektivnih okolnosti dela i učinioца odnosno ubijenog da bi doneo u konkretnom slučaju zakonitu i pravilnu odluku.

Za postojanje privilegovanog ubistva na mah važno je da učinilac nije svojom krivicom izazvao napad, zlostavljanje ili teško vređanje od strane ubijenog da bi iskoristio nastalu situaciju i u njoj lišio života svoga napadača. Dakle, napadnuti nema pravo na nužnu odbranu ako je namerno izazvao situaciju napada ili teškog vređanja od strane ubijenog²⁴⁰. Učinilac ovog dela ne sme voljno, hotimično ili pak namerno da izazove situaciju zbog koje bi usledio napad,

²³⁸ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 388/78.

²³⁹ J. Tahović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1961. godine, str. 83.

²⁴⁰ N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, Krivično pravo SFRJ, Opšti deo, op. cit. str. 205.

zlostavljanje ili teško vređanje u smislu aktivne radnje ubijenog. On naime ne sme da provocira napad, ne sme da dâ ozbiljan povod za napad kojim bi bilo ugroženo neko njegovo pravno dobro. To treba shvatiti tako da on može izazvati konfliktnu situaciju slučajno ili nehatno, ali ne i namerno, s krivicom. Ovaj uslov se ne može shvatiti tako da ne postoji nikakva veza između ponašanja učinioца dela i napada, zlostavljanja odnosno teškog vređanja. Tako samo prouzrokovanje štete kao povod za napad nije voljno skrivljen pa nije ni relevantan u smislu postojanja ovog krivičnog dela.

Ovo krivično delo će postojati i ako je učinilac dela nekom bezazlenom šalom doprinoe da bude napadnut ili teško vređan. Ako je pak do konfliktnе situacije došlo greškom i učinioца dela i ubijenog, onda učinilac ne sme grubim, nepristojnim ili provokativnim ponašanjem da svesno navede ubijenog na napad ili teško vređanje²⁴¹. Osnovni smisao ove pravne kvalifikacije se nalazi upravo u provokaciji koja se događa u neposrednom kontaktu između ubijenog i ubice. Stoga naknadno saznanje o nanetoj povredi usled koje je nastupilo stanje jake razdraženosti pa učinilac na osnovu nje učini krivično delo ubistva ne može da predstavlja osnov za kvalifikaciju dela po čl. 115. KZ²⁴².

Ubistvo na mah znači lišavanje života nekog lica odmah posle nastanka povoda²⁴³. Umišljaj učinioца dela ovde mora da bude iznenadan, trenutan, momentalan (*dolus repentinus*). To drugim rečima znači da je delo izvršeno neposredno posle napada, zlostavljanja ili teškog vređanja dok još traje stanje jake razdraženosti. Takvo stanovište prihvata i naša sudska praksa. Nema osnova za pravnu ocenu ovoga dela unatoč utvrđenju da je oštećeni kritične prilike napao ne samo optuženog nego i njegovu priateljicu i prisutnog svedoka te je takvo ponašanje oštećenog dovelo do jake razdraženosti i uzbuđenja optuženog budući da istovremeno nije bio utvrđen i treći konstitutivni elemenat – da je ubistvo izvršeno na mah tj. da se radnja lišavanja života neposredno nadovezala na neskrivljeni uzrok razdraženosti kao neadekvatna reakcija optuženog²⁴⁴.

Znači između provokacije ubijenog i radnje (reakcije) učinioца dela (ubice) mora da postoji vremenski kontinuitet. Naime, ne sme da dođe do prekida veze između ova dva elementa što znači da se ubistvo može izvršiti za vreme trajanja napada ili teškog vređanja. Bitno je to da još uvek posle prestanka napada, zlostavljanja ili teškog vređanja traje afektno stanje jake razdraženosti

²⁴¹ Lj. Jovanović, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit. str. 121.

²⁴² grupa autora, Komentar Krivičnog zakona SR Srbije, Beograd, 1991. godine, str. 130.

²⁴³ D. Atanacković, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1985. godine, str. 145.

²⁴⁴ presuda Vrhovnog suda Hrvatske Kž 1758/72.

kod učinioca. No, taj momenat odnosno razmak između momenta prestanka napada pa do reakcije ubistvom predstavlja okolnost faktičke prirode koje sud ocenjuje u svakom konkretnom slučaju. Koliko dugo to vreme može da traje u praksi predstavlja pitanje koje pobuđuje velike teškoće. Uopšte se može reći da to stanje može trajati samo kratko vreme u kome ipak nije još uvek oslabilo stanje jake razdraženosti²⁴⁵. Potreban je određeni vremenski kontinuitet između napada, zlostavljanja odnosno teškog vredanja i radnje ubistva koji se neće prekinuti u slučaju kraćeg vremenskog intervala pod uslovom da taj interval po razumnoj oceni suštinski ne dovodi do prekida kontinuiteta između delovanja oštećenog i delovanja izvršioca²⁴⁶.

No, to ipak ne isključuje situacije kasnijeg reagovanja učinioca bez obzira što je ono bilo isprovocirano ranijim razvojem događaja i što je izvršilac bio u određenom afektivnom stanju u slučaju kad se radi o takvim vredanjima ili napadima na koja nije bilo neposrednog reagovanja na mah²⁴⁷. Izuzetno, ako je raniji napad, zlostavljanje ili teško vredanje nakon izvesnog vremena ponovo aktuelizovano ponašanjem pasivnog subjekta i još postojeće osabljeno afektivno stanje učinioca time pojačano, ovaj će uslov biti ispunjen. Ali ako pak jako razdraženo afektno stanje traje duže vremena, onda se pak takva situacija mora posmatrati u svetu procene uračunljivosti učinioca takvog dela, a ne primenom čl. 115. KZ RS jer tada elemenat na mah nije ispunjen u konkretnom slučaju²⁴⁸. Ubistvo se dakle mora dogoditi u vreme dok još traje stanje jakog uzbudjenja kod učinioca dela. Jer ako bi došlo do prekida afektnog stanja jakog intenziteta pa makar se ono posle izvesnog čak i vrlo kratkog vremena ponovo pojavilo, neće se raditi o ovom krivičnom delu.

Ovo krivično delo ne postoji ni u slučaju povremenog afektnog stanja koje istina može da traje i duže vremena. Nije bitno da reakcija ubistvom nastane odmah po samom prestanku napada eksplozivno, momentalno pa da bi se takva radnja mogla okvalifikovati kao krivično delo ubistva na mah već je dovoljno da postoji razuman razmak vremena što se u svakom slučaju procenjuju zavisno od konkretnih okolnosti u svom ispoljavanju. U sudskej praksi se ipak često postavlja pitanje koliki je najduži vremenski razmak koji mora da protekne između povoda za ubistvo i samog ubistva da bi se moglo raditi o privilegovanim krivičnom delu.

²⁴⁵ Z. Stojanović, O. Perić, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 1996. godine, str. 78.

²⁴⁶ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2727/65.

²⁴⁷ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1377/71.

²⁴⁸ Z. Stojanović, O. Perić, Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije . . . op. cit., str. 78.

To drugim rečima znači da je kod ovog krivičnog dela moguće da između napada odnosno teškog vređanja i izvršenja dela ubistva prođe i određeno vreme. Očigledno je naime da se lišavanje života nekog lica ne može uvek baš odigrati istovremeno sa povodom i da je nužno pri tome da između povoda i ubistva prođe određeno vreme (kraćeg ili dužeg trajanja). U praksi se često postavlja kao opravdano pitanje o dužini trajanja tog vremenskog perioda. To je često stvar faktičke prirode koje odlikuje svaki konkretni slučaj. No izvesno je sledeće – delo se može izvršiti samo dok traje stanje jake razdraženosti. Normalno je da ovo stanje jakog intenziteta, povišeg afektnog stanja traje kratko. No današnja saznanja psihijatrijske nauke pokazuju da u praksi postoje i takvi slučajevi u kojima dolazi do postepenog razvijanja afektnih stanja i njihovog eruptivnog ispoljavanja na navratima (serijama) sa eksplozijom najvećeg intenziteta tek u jednom kasnijem momentu od nastupanja povoda. Za postojanje krivičnog dela ubistva na mah potrebno je pored ostalog da postoji i vremenski kontinuitet između napada, zlostavljanja odnosno teškog vređanja i ubistva, ali to ne znači da reakcija ubistvom mora slediti u istom trenutku sa napadom odnosno teškim vređanjem²⁴⁹.

Gledajući na ovaj način nije isključena mogućnost postojanja krivičnog dela iz čl. 115. KZ i posle nekoliko časova od nastanka povoda. Ne postoje neka opšte usvojena pravila o tome koliko dugo može da iznosi ovaj vremenski period između dovođenja učinioца u stanje jake razdraženosti i izvršenja dela ubistva da bi se moglo govoriti o kvalifikovanju ovog krivičnog dela na mah. To je faktičko pitanje koje sud rešava u svakom konkretnom slučaju. Pri tome posebno mesto zauzima analiza ličnosti učinioца (njegov psihički profil) pri čemu afektno stanje u koje je doveden mora biti "normalno" što znači da ne sme da bude patološkog karaktera. U našoj krivičnopravnoj teoriji možemo naći ishvatanje po kome ne može da se radi o ubistvu na mah u slučaju kada je učinilac dela došao u stanje jake razdraženosti naknadnim saznanjem za napad ili teško vređanje pa je tek pod uticajem takvog saznanja došao u stanje u kome je izvršio ubistvo. Znači da se o ovom krivičnom delu može govoriti samo kada se lišavanje života javlja kao "neposredna reakcija na neskrivljeni napad ili teško vređanje".²⁵⁰

U davanju prognoza na ovakvo pitanje u praksi se mogu pojaviti dve situacije. Jedna postoji ako se napad odnosi neposredno na učinioца dela. Tu dilema nema jer se u takvom slučaju ubistvo javlja kao neposredna reakcija na prethodno postojjeći napad. Ali ako se napad odnosi na neko drugo blisko lice,

²⁴⁹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1309/95.

²⁵⁰ Lj. Lazarević, Krivično pravo, Posebni deo, op. cit., str. 109.

a učinilac je za to saznao naknadno (bilo da je sam neposredno saznao ili mu je za takav napad javljeno od strane drugog lica) i u takvom slučaju može se raditi o krivičnom delu ubistva na mah. Stanje jake razdraženosti za učinioca je nastupilo čim je saznao za postojanje napada, zlostavljanja ili teškog vređanja bez obzira kada su se oni objektivno dogodili. Dakle, u ovom slučaju je bitan momenat saznanja za postojanje napada u smislu povoda, a ne i sam momenat kada se napad dogodio. Ubistvo na mah može biti izvršeno na samom mestu gde se i dogodio napad ili teško vređanje (što je češće slučaj) ili pak na nekom drugom mestu. Ovo krivično delo može da se izvrši samo sa umišljajem. Umišljaj učinioca da oštećenu liši života može proizilaziti iz okolnosti samog događaja²⁵¹.

Subjektivna strana dela se označava kao situacija "kratkog spoja", brze i iznenadne odluke za izvršenje dela ubistva što i ovaj umišljaj određuje kao iznenadni umišljaj ili dolus repentinus. Taj umišljaj (odluka, volja, htenje) se formira kod učinioca dela naglo, momentalno, u samo jednom jedinom trenutku, nezavisno od toga da li još uvek traje napad, zlostavljanje ili teško vređanje ili su ovi povodi prestali, ali obavezno u stanju trajanja jakog afekta, ili jake razdraženosti. Kada se iz ponašanja učinioca da zaključiti da je on pre izvršenja ubistva delovao svesno, a ne mahinalno, ne može se raditi o ubistvu na mah²⁵². Učinilac ovog krivičnog dela je dakle skriviljeno učinio svoje delo (on je kriv pri čemu je postupao sa uračunljivošću i posebnim oblikom umišljaja). Stanje jake razdraženosti u kome se nalazi ne sme da pređe granicu uračunljivosti u smislu sposobnosti shvatanja značaja svoga dela i upravljanja svojim postupcima, već ta sposobnost jeste samo umanjena ili oslabljena. Učinilac dela se upravo blaže i kažnjava za ovo delo jer je i ubijeni (kao pasivni subjekt ili žrtva) sam svojim prethodnim ponašanjem kriv odnosno doprineo je nastupanju situacije u kojoj je lišen života.

Pri tome, sud je dužan da ceni sve okolnosti učinjenog dela u konkretnom slučaju, a posebno da li je ubistvo učinjeno u jaku razdraženosti rezultiralo iz namere učinioca dela da odbije istovremeni protivpravni napad ili pak da ubistvom samo impulsivno reaguje na napad. Razlika u motivu, pobudi učinioca ima poseban značaj za kvalifikovanje ovog krivičnog dela tim pre što često u ovim slučajevima i nema istovremenosti između napada i teškog vređanja (kao povoda) i radnje lišavanja života. Najčešće do lišavanja života dolazi u vreme kada je napad oštećenog već prestao ili slabi, pa učinilac u stanju jake razdraženosti impulsivno reaguje na mah preduzimanjem radnje

²⁵¹ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 356/91.

²⁵² presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1346/95.

lišavanja života²⁵³. Kada se ubistvo izvršeno u prekoračenju granica nužne odbrane usled jake razdraženosti izazvane napadom poginulog podudara sa ubistvom na mah, delo se kvalifikuje kao ubistvo iz čl. 113. KZ uz moguću primenu odredbe o prekoračenju granica nužne odbrane (čl. 19. st. 3. KZ) jer to predstavlja povoljniju krivičnopravnu situaciju za takvog učinioca zbog mogućnosti oslobođenja od kazne²⁵⁴.

Nužna odbrana predstavlja veoma značajan institut opšteg dela krivičnog prava koji svojom užom ili širom primenom može u velikoj meri da utiče na pravce kaznene politike. S toga je zakonodavac postavio precizne uslove ili pretpostavke za njeno postojanje dajući pri tome суду velika ovlašćenja da u svakom konkretnom slučaju utvrđuje i proverava da li su ispunjeni svi potrebni uslovi. Ako su kumulativno ispunjeni zakonski uslovi za nužnu odbranu – nema krivičnog dela, pa nema ni njegovog učinioca odnosno nema ni kazne. Prekoračenjem granica nužne odbrane dakle odbrane koja je neophodno potrebna za odbijanje istovremenog protivpravnog napada od svog dobra ili dobra drugog lica, napadnuti se postavlja u ulogu "napadača" koji povređuje neko pravno dobro napadača (najčešće život ili telesni integritet dotadašnjeg napadača). Za ovo delo sud može učiniocu krivičnog dela izreći zakonom propisanu kaznu, kaznu mu može ublažiti ili ga može u potpunosti oslobođiti od kazne. Ali krivično delo postoji kao i učinilac tog krivičnog dela. Istina bez kazne.

Za ovo je privilegovano delo ubistva propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.

4.2. Ubistvo deteta pri porođaju

Privilegovano delo ubistva iz člana 116. KZ čini majka koja liši života svoje dete za vreme porođaja ili neposredno posle porođaja dok kod nje traje poremećaj izazvan porođajem²⁵⁵. Ovo privilegovano ubistvo se još naziva deteubistvo ili čedomorstvo. Tri su privilegujuća elementa dela: a) objekt napada je živo rođeno dete, b) izvršilac dela je majka i v) ubistvo treba da je izvršeno za vreme ili neposredno posle porođaja.

Objekt napada je živo rođeno dete bez obzira da li je bilo sposobno za život ili ne, pod uslovom da je porođaj završen.

²⁵³ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 878/90.

²⁵⁴ presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 924/88.

²⁵⁵ D. Jovašević, Ubistvo deteta pri porođaju, Bezbednost, Beograd, broj 5/1991. godine, str. 530-539; S. Carić, Krivično delo ubistvo deteta pri porođaju, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 12/1998. godine, str. 10-12.

Učinilac dela može da bude samo majka novorođenčeta koja se nalazi u većem ili manjem stanju telesne ili psihičke nelagodnosti, bola, iscrpljenosti i straha koji sobom nosi porođaj. Druga lica koja učestvuju u radnji izvršenja dela ne odgovaraju za ovo, već za drugo krivično delo lišenja života.

Radnja lišenja života deteta treba da je preduzeta u određeno vreme – za vreme porođaja ili neposredno posle porođaja dok traje poremećaj koji je izazvan porođajem. Porođaj počinje trudničkim bolovima, pucanjem vodenjaka i ritmičkim kontrakcijama materice kojima se potiskuje dete do odvajanja iz tela majke. Kada traje poremećaj posle porođaja i kada se on nalazi u uzročno-posledičoj vezi sa porođajem, predstavlja pitanje koje sudsko veće rešava na bazi nalaza i mišljenja lekara veštaka sudsko psihijatrijske struke u konkretnom slučaju²⁵⁶.

U pogledu krivice delo se može izvršiti samo sa umišljajem.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

4.3. Lišenje života iz samilosti

Novouvedeno privilegovano ubistvo iz člana 117. KZ se sastoji u lišenju života punoletnog lica iz samilosti zbog teškog zdravstvenog stanja u kome se nalazi, a na njegov ozbiljan i izričit zahtev²⁵⁷.

Objekt zaštite je život lica koje se nalazi u teškom zdravstvenom stanju.

Ovo delo čine četiri privilegujuća elementa. To su: a) objekt napada je punoletno lice, dakle lice uzrasta preko 18 godina, b) delo se vrši iz samilosti, milosrđa. Ovo je posebna vrsta moralne, socijalno prihvatljive pobude na strani učinioца, v) pasivni subjekt se nalazi u teškom zdravstvenom stanju, stanju fizičkog ili duševnog oboljenja koje je trajno i teško, što znači da se prema savremenim medicinskim saznanjima ne može predvideti koliko će dugo lečenje trajati i da li će biti uspešno, a pri tome je i neizvestan ishod lečenja i g) učinilac radnju lišavanja života preduzima na ozbiljan i izričit zahtev pasivnog subjekta. Bitno je da je ovakav zahtev izraz njegove čvrste i nepokolebljive odluke da zbog teškog zdravstvenog stanja bude lišen života. Taj zahtev može biti dat usmeno, pismeno, na drugi način, ali tako da bude saznata i dokazana

²⁵⁶ Za postojanje ovog krivičnog dela je potrebno da mati liši života svoje dete za vreme porođaja ili neposredno posle porođaja dok traje poremećaj koji je kod nje izazvao porođaj. Poremećaj kao elemenat ovog krivičnog dela mora biti sadržan u opisu radnje krivičnog dela jer je sastavni deo radnje izvršenja i između poremećaja i porođaja mora biti utvrđena uzročna veza (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 70/83).

²⁵⁷ D. Petrović, Eutanazija, Kragujevac, 2000. godine; S. Gazivoda, Eutanazija, Zbornik radova, Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo, Zlatibor, 2005. godine, str. 255-266.

njegova sadržina, pri čemu se taj zahtev mora dati bez primene sile, pretnje, obmane ili drugog vida pritiska na volju koji isključuje sposobnost odlučivanja.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

4.4. Nehatno lišenje života

Poslednji privilegovani oblik ubistva je predviđen u članu 118. KZ. Delo se sastoji u lišenju života drugog lica iz nehata. Ovaj privilegovani oblik ubistva karakteriše blaži stepen krivice (nevoljno preduzimanje radnje) na strani učinioца dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja.

Delo postoji kada je učinilac preduzeo radnju u cilju ostvarenja nekog drugog cilja ili rezultata pri čemu se lišenje života javlja kao uzgredna, sporedna posledica koju učinilac nije htio, niti je pristao na nju, ali je predviđao ili je mogao i bio dužan da predviđa njeno nastupanje. To je ubistvo iz nepažnje, nesmotrenosti, pogrešne procene situacije²⁵⁸. Ovde nema voljnog odnosa prema posledici lišenja života koji odražava učiniočevu težnju, pa je psihološka strana dela lakša u odnosu na umišljajno ubistvo.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je nehat (svesni ili nesvesni).

Za ovo je delo propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

5. UBISTVO PREDSTAVNIKA NAJVIŠIH DRŽAVNIH ORGANA

Specifičan oblik teškog ubistva za koje je propisana najteža kazna u krivičnopravnom sistemu Republike Srbije je političko ubistvo (atentat). Ono nosi naziv: "Ubistvo predstavnika najviših državnih organa" i predviđeno je u

²⁵⁸ Ako je prilikom oticanja oko puške između okrivljenog i pokojnog došlo do opaljenja metka i usmrćenja pokojnog, ukoliko je umišljaj optuženog bio samo da zaplaši pokojnog, a ne i da ga liši života, radi se o nehatnom ubistvu (presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 196/92); Ubistvo iz nehata se razlikuje od teškog dela protiv opštite sigurnosti po tome što se kod ubistva iz nehata, nehat odnosi na individualano određeno lice koje je izgubilo život, a kod krivičnog dela protiv opštite sigurnosti nehat se odnosi na meštane koji su se mogli naći na poljoprivrednom zemljištu i koji su brali kukuruz čiji je život radnjama optuženog bio doveden u opasnost, budući da je optuženi za vreme lova krećući se kroz kukuruzište bez potpune pregleđnosti zbog gustine stabiljika kukuruz a spazio zeca i ispalio patron iz puške koji je pogodio oštećenog – drugog lovca i usmratio ga (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 1487/2000); Kada u lovnu na zeca okrivljeni usmrti drugog lovca koga nije mogao videti sa druge strane kukuruzišta, a koji mesto gde se nalazio nije po pravilima lovačkog društva smeo da napusti bez prethodnog oglašavanja i nađe se van mesta na kome je trebalo da stoji, okrivljeni kada je pucao nije mogao prepostaviti da će se oštećeni naći na tom mestu (presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 2784/2003).

odredbi člana 310. KZ u grupi krivičnih dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije.

Ovo delo se sastoji u lišavanju života predsednika Republike, narodnog poslanika, predsednika Vlade, člana Vlade, predsednika Ustavnog suda, predsednika najvišeg suda u Republici Srbiji ili Republičkog javnog tužioca u namjeri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije. Ovo je političko ubistvo ili atentat kao poseban ili specijalan oblik ubistva koje karakterišu dva elementa: a) političko svojstvo pasivnog subjekta i b) politički motiv, pobuda na strani učinioca dela²⁵⁹.

Objekt zaštite je ustavno uređenje i bezbednost Republike Srbije, a objekt napada je život predstavnika najviših državnih organa (u smislu nosilaca najviših državnih, političkih, društvenih i pravosudnih funkcija).

Budući da je ovo krivično delo određeno posledičnom dispozicijom, to se kao radnja izvršenja javlja svaka delatnost koja je podobna, dovoljna, koja može da dovede do prouzrokovanja posledice smrti - uništenja života drugog lica. To mogu biti različite delatnosti fizičkog ili psihičkog karaktera, činjenje ili nečinjenje, koje se mogu preduzimati na različite načine i različitim sredstvima, direktno (neposredno) ili indirektno (posredno). Za postojanje dela je bitno ostvarenje još dva elementa:

1) da je radnja izvršenja preduzeta prema određenom licu kao pasivnom subjektu (predsedniku Republike, narodnom poslaniku, predsedniku Vlade, članu Vlade, predsedniku Ustavnog suda, predsedniku najvišeg suda u Republici Srbiji ili Republičkom javnom tužiocu) i

2) da je radnja preduzeta u određenoj namjeri – namjeri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije. Ta namera mora da postoji na strani učinioca dela u vreme preduzimanja radnje, ali ona u konkretnom slučaju ne mora biti i ostvarena. Posledica dela je povreda – nastupanje smrti lica prema kome je preduzeta radnja.

Izvršilac dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji karakteriše navedena namera.

Za ovo je delo propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina.

U smislu člana 320. KZ kažnjivo je i samo pripremanje ovog krivičnog dela.

²⁵⁹ D. Jovašević, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002. godine, str. 256-257.

6. KRIVIČNA DELA UBISTVA U OKVIRU MEĐUNARODNIH KRIVIČNIH DELA

6.1. Uvod

Međunarodna krivična dela su u pravnom sistemu Republike Srbije predviđena u Krivičnom zakoniku, u glavi trideset četvrtoj, pod nazivom: "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom"²⁶⁰. Ova krivična dela, zapravo, predstavljaju delatnosti kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi i konvencije²⁶¹ i narušava ili ugrožava mir među narodima, bezbednost čovečanstva, odnosno druge međunarodnim pravom zaštićene vrednosti, ili kojim se krše ratna pravila o ponašanju zaraćenih strana prema ratnim zarobljenicima, ranjenicima, bolesnicima i civilnom stanovništvu²⁶². Nastanak ovih krivičnih dela vezan je za postojanje međunarodnih pravila kojima se regulišu odnosi između država u doba rata, tj. odnosi između zaraćenih strana u pogledu započinjanja i vođenja rata²⁶³. Međunarodno ratno pravo nastalo je kao posledica surovog i nečovečnog postupanja u toku duge istorije ratova i oružanih sukoba između naroda i država sa ciljem da humanizuje ovo najnehumanije sredstvo za rešavanje međudržavnih i međunarodnih sporova²⁶⁴.

Sa pojavom međunarodnog ratnog prava otpočeo je proces postepenog ograničavanja prava zaraćenih strana i kontrolisanja njihovih postupaka, ne samo prema neboračkom stanovništvu, već i u pogledu započinjanja i vođenja ratova. Pravo države na apsolutnu slobodu u pogledu započinjanja i vođenja rata biće postepeno ograničeno tako što će pojedini postupci koji predstavljaju nepotrebna razaranja, ubijanja i mučenja biti zabranjeni. Kršenjem ratnih

²⁶⁰ S. Zadnik, Kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom i novine u zakonodavstvu u svezi sa tim djelima, Hrvatska pravna revija, Zagreb, broj 12/2003. godine, str. 83-86.

²⁶¹ B. Janković, Osnivanje međunarodnog krivičnog suda, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1957. godine, str. 47-64; Z. Tomić, Osrvt na nastanak i razvoj međunarodnog krivičnog prava, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1999. godine, str. 337-360.

²⁶² S. Horović, Materijalnopravne odredbe Općeg dijela Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda i njegova usporedba s odgovarajućim odredbama Općeg dijela Kaznenog zakona Federacije BiH, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, broj 16/2003. godine, str. 119-137.

²⁶³ D. Jovašević, Leksikon krivičnog prava, Beograd, 2011. godine, str. 345.

²⁶⁴ V. Kazazić, Implementacija sporazuma međunarodnog humanitarnog prava u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, broj 16/2003. godine, str. 163-175; M. Budimlić, Sporazumi i potvrđena izjašnjavaanja o krivici u praksi pred tribunalom za bivšu Jugoslaviju i nacionalnim pravosuđima, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2004. godine, str. 289-293.

pravila i običaja nastaju ratna krivična dela²⁶⁵. Prihvatajući međunarodne obaveze na osnovu potpisivanja i ratifikovanja brojnih međunarodnih konvencija, u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije je predviđeno više krivičnih dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Krivična dela iz ove glave, dakle, nastaju kršenjem pravila sadržanih u međunarodnim konvencijama. Njihov je izvor u postojanju zabrana u aktima međunarodnog prava.

Objekt zaštite ovih krivičnih dela jesu čovečnost i druge univerzalne, općecivilizacijske vrednosti zaštićene međunarodnim pravom²⁶⁶. Zaštita čovečnosti znači zaštitu osnovnih ljudskih dobara kao što su: život, telesni integritet, čast, ugled i dostojanstvo čoveka, osnovna ljudska prava i slobode²⁶⁷. Druge vrednosti fizičkih lica, pojedinih država i cele međunarodne zajednice imaju takođe opšti, univerzalni značaj, pa su zaštićene i zajamčene međunarodnim pravom²⁶⁸. Najveći broj krivičnih dela iz ove grupe može se učiniti u zakonom određeno vreme: za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije. Po pravilu, ova krivična dela se čine organizovano i s ciljem sprovođenja određene politike vladajuće grupe ili partije. Budući da spadaju u organizovani, planski kriminalitet, ova se dela najčešće čine po naređenju prepostavljenih vojnih ili političkih rukovodilaca. Ta činjenica zahteva posebno utvrđivanje odgovornosti organizatora, naredbodavca i učinjoca.

Ova krivična dela mogu biti učinjena samo s umišljajem.

Pojedina krivična dela iz ove grupe ne zastarevaju u pogledu krivičnog gonjenja ili izvršenja izrečenih kazni: genocid, zločin protiv čovečnosti, ratni zločini i druga krivična dela za koja po ratifikovanim međunarodnim ugovorima zastarelost ne može da nastupi.

²⁶⁵ Z. Šeparović, Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 359-379.

²⁶⁶ O aparthejdju u međunarodnom pravu više: A. Peleš, Međunarodna konvencija o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1975. godine, str. 253-269; Z. Pajić, Evolucija stava UN prema aparthejdju, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1984. godine, str. 141-156.

²⁶⁷ O rasnoj diskriminaciji u međunarodnom pravu više: A. Peleš, Pojam rase u međunarodnopravnoj definiciji rasne diskriminacije, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1972. godine, str. 123-143; A. Peleš, Rasna diskriminacija i međunarodno pravo, Sarajevo, 1977. godine.

²⁶⁸ O agresiji u međunarodnom pravu više: M. Račić, Pravno politički aspekti pojma agresije, Pravna misao, Sarajevo, broj 3-4/1984. godine, str. 15-25; Đ. Vuković, Rat kao instrument za rješavanje međunarodnih sporova i njegovo ograničenje, Godišnjak Pravnog fakulteta u Banja Luci, Banja Luka, broj 12/1988. godine, str. 93-107; M. Račić, Neki političko pravni aspekti geneze pojma agresije, Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, broj 9-10/1989-1990. godine, str. 27-39; Š. Čović, Agresija i sukcesija, Zbornik radova, Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak, 1992-1995., Sarajevo, 1997. godine, str. 289-310.

6.2. Genocid

Krivično delo genocida²⁶⁹ iz člana 370. KZ RS se sastoji u izdavanju naređenja da se vrše ili u vršenju²⁷⁰: ubistava, teške povrede tela ili teškog narušavanja fizičkog ili duševnog zdravlja članova grupe ljudi ili u stavljanju članova grupe u takve životne uslove koji dovode do njenog potpunog ili delimičnog istrebljenja ili u primeni mera kojima se sprečava rađanja između pripadnika grupe ili u prinudnom preseljavanju dece u drugu grupu, a u nameri da se potpuno ili delimično uništi nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa ljudi²⁷¹. Reč "genocid" je kovanica sastavljena od grčke riječi genos što znači rod ili pleme i latinske reči caedes što znači ubistvo, pokolj²⁷². Bukvalno prevedena ova reč označava ubijanje roda, odnosno plemena. Rezolucijom Generalne skupštine OUN broj 96/I od 11. decembra 1946. godine genocid je proglašen za "međunarodno krivično delo koje je su suprotnosti sa duhom i ciljevima OUN i koje civilizovani svijet osuđuje". Iako se pojavio kao "podvrsta zločina protiv čovečnosti"²⁷³, genocid je ubrzo dobio autonoman status i sadržinu kao jedno od najtežih krivičnih dela današnjice²⁷⁴. On se danas naziva "zločin nad zločinima". Genocid kao međunarodno krivično delo određuju tri elementa²⁷⁵: a) objektivni sastojak – actus reaus, b) subjektivni sastojak – mens rea i c) objekt dela – skupina ili grupa – žrtva.

Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida²⁷⁶ iz 1948. godine koja u članu 2. određuje pojam i elemente ovog međunarodnog krivičnog dela. U zakonodavstvu, teoriji i praksi ovaj izraz ima šire tumačenje²⁷⁷. Naime, pod ovim izrazom se podrazumeva ne samo ubijanje, već uništenje na bilo koji način određene grupe koja čini jednu povezanu celinu na nacionalnoj, etničkoj, rasnoj ili verskoj osnovi²⁷⁸.

²⁶⁹ D. Jovašević, Zločin genocida u međunarodnom i krivičnom pavu, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 5/1999. godine, str. 5-9; M. Palević, Značaj niranberških dokumenata za konsolidaciju pojma genocida, Pravni život, Beograd, broj 12/2005. godine, str. 389-399.

²⁷⁰ B. Lukšić, Genocide and command responsibility, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2001. godine, str. 283-291.

²⁷¹ W. Schabas, Genocide in International Law, Cambridge, 2000. Godine, str. 89-101.

²⁷² I. Cifrić, Rat i oikocid, Socijalna ekologija, Zagreb, broj 2/1992. godine, str. 143-158.

²⁷³ A. Kaseze, Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2005. godine, str. 115.

²⁷⁴ V. Šakić, S. Sedlar, A. Tojičić, Ratni zločini i zločin genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku 1991. godine, Društvena istraživanja, Zagreb, broj 2-3/1993. godine, str. 407-454.

²⁷⁵ B. Pavilić, V. Grozdanović, P. Velić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str. 419.

²⁷⁶ Službeni vesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ broj 2/1950 i Službeni list FNRJ broj 56/50.

²⁷⁷ D. Jovašević, Pojam i karakteristike krivičnog dela genocida, Sudska praksa, Beograd, broj 9-10/2001. god., str. 59-65.

²⁷⁸ H. Balić, Genocid nad Bošnjacima 1992-1995. s posebnim osvrtom na općinu Foča, doktorska disertacija, neobjavljena, Pravni fakultet u Sarajevu, 1998. godine; F. Saltaga, Tradicija srpske državnosti i genocid nad Bošnjacima, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000. godine, str. 299-316.

Objekt zaštite su čovečnost i međunarodno pravo. Objekt napada je nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa²⁷⁹. Iako se delo²⁸⁰ čini uništavanjem pojedinaca, njegov cilj nije da se ti pojedinci likvidiraju kao određene ličnosti, već kao pripadnici grupe²⁸¹. Cilj ovog dela je, dakle, uništenje grupe u celosti ili delimično, pri čemu je likvidacija pojedinaca samo način ostvarivanja ovog cilja. Veličina grupe je bez značaja za postojanje krivičnog dela. Bitno je da grupa postoji kao celina sa specifičnim karakteristikama i da se kao takva želi uništiti. Cilj inkriminacije je da se osigura pravo na život, tj. na postojanje i razvoj svakoj grupi koja ima posebno nacionalno, etničko, rasno ili versko svojstvo pri čemu se ne zahteva prostorno zajedništvo pripadnika grupe.

Radnja izvršenja krivičnog dela genocida se sastoji iz niza različitih delatnosti koje se mogu svrstati u nekoliko grupa. To su sledeće delatnosti²⁸²: 1) ubijanje, nanošenje teških povreda tela ili teško narušavanje fizičkog ili duševnog zdravlja pripadnicima određene nacionalne, etničke, rasne i verske grupe, 2) stavljanje grupe ljudi u takve životne uslove koji dovode do njenog potpunog ili delimičnog istrebljenja, 3) primena mera kojima se sprečava rađanje između pripadnika grupe ljudi (tzv. biološki genocid) i 4) prinudno preseljavanje dece u drugu grupu ljudi s ciljem gubljenja identiteta svoje grupe. Sve ove radnje vode ka fizičkom i biološkom ostvarivanju genocida. Za postojanje ovog dela dovoljno je da je učinjena bilo koja od zakonom taksativno navedenih radnji u namjeri potpunog ili delimičnog istrebljenja (uništavanja) grupe kao društvene celine. Genocid je tipičan primer krivičnog dela koji počiva na "depersonalizaciji žrtve", što znači da žrtva ne predstavlja cilj zbog njenih individualnih kvaliteta ili obeležja, nego samo zato što je pripadnik određene grupe.

²⁷⁹ Nacionalnu grupu čini skupina ljudi koja osećaju da dele pravnu vezu zajedničkog državljanstva popraćenu recipročnim pravima i obavezama. Etničku grupu čine članovi koje veže zajednički jezik i kultura, rasna grupa je pak grupa zasnovana na naslednjim fizičkim obeležjima koja se često identifikuje sa određenom geografskom oblašću bez obzira na jezičke, kulturne, nacionalne ili verske faktore, dok versku grupu čine članovi koji imaju isto versko ubeđenje, naziv vere ili način vršenja verskih obreda. Zapravo pojmovi nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe veoma se široko izučavaju i za sada ne postoje opšte i međunarodno prihváćene precizne definicije. Svaki od tih pojmoveva se zato mora procenjivati u svetlosti konkretnog političkog, socijalnog i kulturnog miljea. (A. Cassese, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 116-117).

²⁸⁰ Genocid prema konkretnom objektu može biti nacionalni ili etnički genocid ili etnocid ako je taj objekt nacionalna ili etnička skupina. O rasnom genocidu radi se ako je radnja usmerena na određenu rasnu grupu ili na više takvih grupa. Verski genocid je usmeren na pripadnike određene verske grupe ili više takvih grupa. Skupina (grupa) se ne određuje prema objektivnom, statičkom kriterijumu, već je za pojmovno određene grupe i prema shvatanjima ad hoc tribunala odlučujuće je kako njene pripadnike subjektivno doživljava učinilac dela. (V. D. Degan, B. Pavrić, Međunarodno kazneno pravo, Zagreb, 2005. godine, str. 230). U pravnoj teoriji se ističe nedostatak ovakvih definicija genocida po kojima on ne obuhvata kulturni genocid u smislu uništavanja jezika i kulture određene grupe. (A. Cassese, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 111-113).

²⁸¹ D. Jovašević Karakteristike krivičnog dela genocida, Vojno delo, Beograd, broj 2-3/2002. godine, str. 80-92.

²⁸² S. Horović, Genocid, ratni zločini i zločin protiv čovečnosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2004. godine, str. 99-113.

Radnja izvršenja se može ostvariti na dva načina²⁸³: a) izdavanjem naređenja i b) neposrednim preduzimanjem delatnosti²⁸⁴. Izdavanje naređenja da se vrše napred navedene delatnosti predstavlja posebnu i samostalnu radnju izvršenja genocida. Naređivanje je, inače, jedan oblik podstrekavanja, ali ono ovde nema karakter saučesništva, već posebnog načina izvršenja ovog dela. Krivično delo genocida se uglavnom čini organizovano i po unapred utvrđenom planu, gde naređenje prepostavljenog ima posebnu snagu dejstva, pa je stoga i njegova odgovornost samostalne prirode. Naime, naredbodavac će biti odgovoran za samo izdavanje naređenja da se izvrši genocid, čak i onda kada potčinjeni odbije ili na drugi način izbegne izvršenje takvog naređenja.

Posledica dela je ugrožavanje opstanka određene nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe²⁸⁵. Ona se ostvaruje prouzrokovanjem manjeg ili većeg broja pojedinačnih posledica povrede (života, telesnog integriteta, ploda) i ugrožavanja (stavljanjem u nepodnošljive uslove života). Broj prouzrokovanja nije odlučujući za postojanje dela. To znači da će postojati jedno delo genocida, kako onda kada je učinjeno jedno, tako i onda kada je ostvareno više prouzrokovanja. Veći broj prouzrokovanja od raznovrsnih pojedinačnih posledica je od značaja kod odmeravanja kazne²⁸⁶. To ukazuje da je suština krivičnog dela genocida u planskom i sistematskom uništenju ljudskih grupa.

Učinilac dela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj (dolus coloratus) koji karakteriše "genocidna namera". Za postojanje namere neophodna je iskustvena ocena, a ne primena teorije o nameri²⁸⁷. Za ovo delo propisana je kazna zatvora najmanje pet godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina. Zakonikom je izričito predviđeno da za ovo delo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarevaju.

6.3. Zločin protiv čovečnosti

Zločin protiv čovečnosti²⁸⁸ iz člana 371. KZ RS predstavlja novouvedeno krivično delo²⁸⁹ čiji se nastanak vezuje za Statut Međunarodnog vojnog suda²⁹⁰

²⁸³ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio, Sarajevo, 2005. godine, str. 40-42.

²⁸⁴ H. Schonke, H. Schroder, Strafgesetzbuch, Kommentar, München, 1997. godine, str. 1597-1601.

²⁸⁵ U pravnoj teoriji se stoga ističe da se ovom inkriminacijom kažnjavaju samo različiti oblici izvršenja biološkog i fizičkog genocida. (Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 1021).

²⁸⁶ F. Bačić, Krivično pravo, Zagreb, 1986. godine, str. 316.

²⁸⁷ presuda Međunarodnog krivičnog tribunalra za bivšu SFR Jugoslaviju u slučaju Sikirica ICTY- 95-8.

²⁸⁸ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio, op. cit. str. 42-44.

²⁸⁹ Dosadašnje odsustvo ove inkriminacije je pravdano činjenicom da je ono pokriveno krivičnim delom genocida, ali je skorašnja praksa prilikom građanskog rata na tlu bivše Jugoslavije ukazala da se neki zločini protiv civilnog stanovništva ne mogu kvalifikovati kao genocid jer nisu usmereni na potpuno ili delimično

iz 1945. godine i Nirnberšku presudu²⁹¹. Radi se o teškom međunarodnom krivičnom delu kojim se napadaju vrednosti koje su karakteristične za čovečanstvo u celini, odnosno vrednosti koje se smatraju opštethumanim vrednostima²⁹². Na razvoj ideja i koncepcije o zločinu protiv čovečnosti presudno su uticale ideje o potrebi zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda²⁹³. Zločin protiv čovečnosti²⁹⁴ (crimen iuris gentium) se bazira na kršenju osnovnih zakona čovečnosti tj. prava svakog lica na život i pravo svake etničke grupe na njeno postojanje kao takve²⁹⁵. Dakle, radi se o aktima koji su upereni protiv uslova postojanja čoveka i njegovih pojedinih ljudskih grupa ili čovečanstva u celini²⁹⁶.

U pravnoj teoriji se tako ističu sledeći elementi zločina protiv čovečnosti²⁹⁷:

- a) to su naročito gnušna kršenja zabrana koja predstavljaju teško vređanje ljudskog dostojanstva i ponižavanje jednog ili više lica,
- b) to nisu izolovani ili sporadični događaji, već se javljaju kao deo politike vlade neke države ili široka ili sistematska praksa vršenja zločina koju toleriše, prašta ili na nju pristaje neka vlada ili faktička vlast,
- c) to su dela koja su zabranjena i moraju biti kažnjena bez obzira na to da li su izvršena za vreme rata ili mira i d) žrtve ovog zločina mogu biti civilni ili ako su izvršena u toku oružanog sukoba, lica koja ne učestvuju (ili više ne učestvuju) u oružanim neprijateljstvima, kao i po međunarodnom običajnom pravu neprijateljski borci.

Delo²⁹⁸ čini lice koje kršeći pravila međunarodnog prava u okviru šireg²⁹⁹ ili sistematskog³⁰⁰ napada uperenog protiv civilnog stanovništva³⁰¹ naredi vršenje

uništenje nacionalne, rasne, verske ili etničke grupe, a zbog vremena u kome se vrše, ne mogu se kvalifikovati ni kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva. (Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, op. cit. str. 1023-1024).

²⁹⁰ Z. Pajić, Istoriski korenji inkriminacije zločina protiv čovečnosti, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1989. godine, str. 225-245.

²⁹¹ Smatra se da među prve presude za zločin protiv čovečnosti spada i presuda Specijalnog kasacionog suda Holandije iz 1949. godine u kojoj stoji da zločin ove kategorije karakteriše njihova težina i divljaštvo, dimenzije, činjenica da su deo sistema usmerenog na širenje terora ili da predstavljaju kariku u smislu sprovedenoj politici protiv nekih grupa stanovništva. (A. Cassese, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 74-75).

²⁹² Z. Pajić, Tumačenje zločina protiv čovečnosti u nirnberškom procesu, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1991. godine, str. 123-133.

²⁹³ M. Simović, M. Blagojević, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 130-135.

²⁹⁴ Z. Pajić, Zločin protiv čovečnosti – problem međunarodne odgovornosti, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 2-3/1986. godine, str. 304-316.

²⁹⁵ D. Matijević, Zaštita prava žrtava rata, Odvjetnik, Zagreb, broj 3-4/1996. godine, str. 83-92.

²⁹⁶ Lj. Jovanović, Krivična odgovornost pojedinca u međunarodnom pravu, Pregled, Sarajevo, broj 1-2/1962. godine, str. 67-85.

²⁹⁷ A. Cassese, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 73-85.

²⁹⁸ Z. Pajić, Međunarodna odgovornost za zločin protiv čovečnosti u svjetlu nirnberških načela i suvremenih shvatanja, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1986. godine, str. 109-134.

²⁹⁹ Pojam "širi napad" treba shvatiti tako da se oružani sukob odvija na širem području.

³⁰⁰ Pojam "sistemski napad" treba shvatiti tako da se radi o planiranom napadu, o kome je prethodno postignut

ili neposredno izvrši sledeće radnje: ubistvo, stavljanje stanovništva ili jednog njegovog dela u takve životne uslove koji vode njihovom potpunom ili delimičnom istrebljenju³⁰², porobljavanje, prinudno preseljavanje stanovništva, mučenje, silovanje, prinuđavanje na prostituciju, prisiljavanje na trudnoću ili sterilisanje radi promene etničkog sastava stanovništva, proganjanje ili proterivanje³⁰³ na političkoj, verskoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, polnoj ili kakvoj drugoj osnovi, zatvaranje ili otmicu lica bez davanja informacija o tome kako bi im se uskratila pravna zaštita, ugnjetavanje rasne grupe ili uspostavljanje dominacije jedne takve grupe nad drugom ili druge slične nehumane postupke kojima se namerno prouzrokuju teške patnje ili ozbiljno ugrožava zdravlje ljudi³⁰⁴.

Objekt zaštite su čovečnost i međunarodno pravo.

Objekt napada je civilno stanovništvo³⁰⁵, dakle celokupno neboračko stanovništvo bez obzira na državljanstvo koje se nađe na okupiranoj teritoriji ili na teritoriji u vlasti protivničke strane. Iako se delo čini preduzimanjem pojedinih delatnosti prema pojedincima, njegov cilj nije da se ti pojedinci likvidiraju kao određene ličnosti, već u funkciji provođenja šireg ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva u celini³⁰⁶. Cilj je ovog dela, dakle, uništenje celog ili najvećeg dela civilnog stanovništva pri čemu je likvidacija pojedinaca samo način ostvarivanja ovog cilja³⁰⁷. Radi se, naime, o višestrukom (višeaktnom) ponavljanju

dogовор, date određene smernice. Taj plan se može uklopiti u širi vojni ili politički plan, ali može biti vezan i za konkretnе operacije. (Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, op. cit. str. 1024).

³⁰¹ Napad usmeren protiv civilnog stanovništva znači ponašanje koje uključuje višestruko ponavljanje ovih radnji u zakonu taksativno navedenih protiv bilo kog civilnog stanovništva na osnovi ili u cilju državne politike ili politike neke organizacije da se učini takav napad.

³⁰² Istrebljene uključuju namerno nametanje takvih životnih uslova, a posebno uskraćivanje pristupa hrani i lekovima koji mogu imati za posledicu uništenje dela stanovništva.

³⁰³ Progon se odnosi na bilo koju grupu ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustivo u međunarodnom pravu u vezi sa bilo kojim krivičnim delom. Ovde se radi o namernom i teškom uskraćivanju, dakle onemogućavanju korišćenja osnovnih ljudskih prava i sloboda zbog razlike u pripadnosti određenoj grupi ljudi ili zajednici, a koje je suprotno međunarodnom pravu.

³⁰⁴ M. Milojević, Zločin protiv čovečnosti u rezolucijama Generalne skupštine UN, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1978. godine, str. 225-243; Z. Pajić, Međunarodna odgovornost za zločin protiv čovečnosti u svjetlu niranberških načela i savremenih shvatanja, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1986. godine, str. 109-134.

³⁰⁵ S. Horović, Genocid, ratni zločin i zločin protiv čovečnosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2004. godine, str. 99-113.

³⁰⁶ Z. Pajić, Tumačenje zločina protiv čovečnosti u niranberškom procesu, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu. Sarajevo, broj 38/1990. godine, str. 123-133.

³⁰⁷ S. Softić, Nadležnost Međunarodnog suda pravde za vođenje postupka po tužbi BIH protiv SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) zbog kršenja Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, Kriminalističke teme, Sarajevo,

delatnosti prema civilnim licima na osnovu ili u cilju realizacije određene državne politike ili politike neke organizacije (npr. političke stranke i sl.). Cilj ove inkriminacije je da se osigura svakom licu pravo na život i poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda³⁰⁸.

Radnja izvršenja se sastoji iz niza različitih delatnosti koje se mogu svrstati u više grupa, i to³⁰⁹: 1) lišavanje života drugog lica - ubistvo, 2) stavljanje stanovništva ili jednog njegovog dela u takve životne uslove koji vode njihovom potpunom ili delimičnom istrebljenju³¹⁰, 3) porobljavanje ili prinudno preseljavanje stanovništva, 4) mučenje, 5) silovanje, prinuđavanje na prostituciju, prisiljavanje na trudnoću ili sterilisanje radi promene etničkog sastava stanovništva, 6) proganjanje ili proterivanje³¹¹ na političkoj, verskoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, polnoj ili kakvoj drugoj osnovi, 7) zatvaranje ili otmicu lica bez davanja informacija o tome kako bi im se uskratila pravna zaštita, 8) ugnjetavanje rasne grupe ili uspostavljanje dominacije jedne takve grupe nad drugom ili 9) drugi slični nehumani postupci kojima se namerno prouzrokuju teške patnje ili ozbiljno ugrožava zdravlje ljudi³¹².

Radnja izvršenja se može ostvariti na dva načina³¹³: a) izdavanjem naređenja i b) neposrednim preduzimanjem delatnosti³¹⁴. Izdavanje naređenja da se vrše napred navedene delatnosti predstavlja posebnu i samostalnu radnju izvršenja zločina protiv čovečnosti. Naređivanje je, inače, jedan oblik podstrekavanja, ali ono ovde nema karakter saučesništva, već posebnog načina izvršenja ovog dela. Ovo krivično delo se uglavnom čini organizovano, sistematski i po unapred utvrđenom planu, gde naređenje pretpostavljenog ima posebnu snagu dejstva, pa je stoga i njegova odgovornost samostalne prirode. Naime, naredbodavac će biti odgovoran za samo izdavanje naređenja da se izvrši

broj1-2/2004. godine, str. 227-277.

³⁰⁸ Z. Šeparović, Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 359-379.

³⁰⁹ D. Radulović, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 115-120.

³¹⁰ Istrebljenje uključuje namerno nametanje takvih životnih uslova, a posebno uskraćivanje pristupa hrani i lekovima koji mogu imati za posledicu uništenje dela stanovništva.

³¹¹ Progon se odnosi na bilo koju grupu ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustivo u međunarodnom pravu u vezi sa bilo kojim krivičnim delom. Ovdje se radi o namernom i teškom uskraćivanju, dakle onemogućavanju korišćenja osnovnih ljudskih prava i sloboda zbog razlike u pripadnosti određenoj grupi ljudi ili zajednici, a koje je suprotno međunarodnom pravu.

³¹² M. Milojević, Zločin protiv čovečnosti u rezolucijama Generalne skupštine UN, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1978. godine, str. 225-243; Z. Pajić, Međunarodna odgovornost za zločin protiv čovečnosti u svjetlu nternberških načela i savremenih shvatanja, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1986. godine, str. 109-134.

³¹³ B. Petrović, D. Jovašević, Krivično (kazneno) pravo, Posebni dio, op. cit. str. 40-42.

³¹⁴ H. Schonke, H. Schroder, Strafgesetzbuch, Kommentar, München, 1997. godine, str. 1597-1601.

zločin protiv čovečnosti, čak i onda kada potčinjeni odbije ili na drugi način izbegne izvršenje takvog naređenja.

Ono što je bitno za radnju izvršenja jeste da se jedna ili više delatnosti preduzimaju višekratno: a) kršenjem pravila međunarodnog prava, dakle protivpravno, što mora biti obuhvaćeno svešću učinioca dela i b) u okviru šireg ili sistematski organizovanog napada usmerenog prema bilo kom delu civilnog stanovništva³¹⁵. Gramatičkim tumačenjem ove zakonske odredbe bi se mogao izvući zaključak da se ovo krivično delo može izvršiti samo za vreme oružanog sukoba ("u okviru napada") što nije tačno. Pravilnije je uzeti da se zločini ove vrste mogu vršiti i u toku oružanog sukoba, ali i kada je taj sukob već prestao, ali se vršenje zločina realizuje u kontekstu šireg ili sistematskog napada koji je uperen protiv civilnog stanovništva³¹⁶. Posledica dela se javlja u vidu povrede i uskraćivanja korišćenja osnovnih ljudskih prava i sloboda civilnom stanovništvu. Ona se ostvaruje prouzrokovanjem manjeg ili većeg broja pojedinačnih posledica. Broj prouzrokovanja nije odlučujući za postojanje dela, ali je od značaja kod odmeravanja kazne³¹⁷.

Učinilac dela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj. Za ovo delo propisana je kazna zatvora najmanje pet godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina. Zakonom je izričito predviđeno da za ovo delo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarevaju.

6.4. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva

Krivično delo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 372. KZ RS³¹⁸ čini lice koje kršenjem pravila međunarodnog prava³¹⁹ za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se vrši, preti vršenjem ili neposredno vrši³²⁰: napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedine civilna lica ili lica onesposobljena za borbu ili na pripadnike ili objekte humanitarnih organizacija ili mirovnih misija; napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo ili civilni objekti koji su pod posebnom zaštitom međunarodnog prava; napad na vojne ciljeve za koje se znalo da će prouzrokovati stradanje civilnog

³¹⁵ D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2017. godine, str. 324-325.

³¹⁶ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, op. cit. str. 1024.

³¹⁷ B. Pavšić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str. 428-431.

³¹⁸ Z. Šeparović, Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 359-379.

³¹⁹ A. Ignjatović, Krivičnopravna zaštita civilnog stanovništva u ratu, Pravni život, Beograd, broj 9/1997. godine, str. 191-208.

³²⁰ A. Ignjatović, Krivičnopravna zaštita života, zdravlja i telesnog integriteta civilnog stanovništva u ratu, Vojno delo, Beograd, broj 1/1998. godine, str. 92-106; N. Jovančević, Pravo na život i njegova zaštita u međunarodnom krivičnom pravu, Pravni život, Beograd, broj 9/2002. godine, str. 3-20.

stanovništva ili nanošenje štete civilnim objektima koje je u očiglednoj nesrazmeri sa očekivanim vojnim učinkom; da se prema civilnom stanovništvu vrše takvi akti kao što su: ubistva, telesne povrede, mučenja, nečovečna postupanja, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, prisilna sterilizacija, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije, druge radnje kojima se narušava zdravlje ili nanose velike patnje; raseljavanje ili preseljavanje ili prisilno odnarođnjavanje ili prevođenje na drugu veru; prisiljavanje na trudnoću, prostituciju ili silovanja; primenjivanje mera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivpravno lišavanje slobode i zatvaranja; lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje; proglašenje prava i radnji državljana neprijateljske strane zabranjenim, suspendovanim i nedopuštenim u sudskom postupku; prisiljavanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njenoj obaveštajnoj službi ili u administraciji; prisiljavanje na službu u oružanim snagama lica koje je mlađe od osamnaest godina; prisiljavanje na prinudni rad; izglađnjavanje stanovništva, protivpravno oduzimanje, prisvajanje ili uništavanje u velikim razmjerama imovine koje nije opravdano vojnim potrebama; uzimanje protivpravne i nesrazmerno velike kontribucije i rekvizicije; smanjenje vrednosti domaćeg novca ili protivpravno izdavanje novca; kao i naredjivanje ili vršenje: napada na objekte posebno zaštićene međunarodnim pravom i objekte i postrojenja sa opasnom snagom kao što su: brane, nasipi i nuklearne elektrane; da se gađaju civilni objekti koji su pod posebnom zaštitom međunarodnog prava, nebranjena mesta i demilitarizirane zone; dugotrajno i u velikim razmjerama oštećenje životne sredine koje može da šteti zdravlju ili opstanku stanovništva, ili preseljavanje delova svog civilnog stanovništva na okupiranu teritoriju³²¹.

Objekt zaštite je kod ovog krivičnog dela, kao što i sam naziv dela kaže, civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu³²². Pod ovim se podrazumeva celokupno neboračko stanovništvo, koje se zatekne na okupiranoj teritoriji bez obzira da li su građani te države ili ne³²³,

³²¹ Z. Hasić, Zaštićena lica u ratnom sukobu sa posebnim osvrtom na njihovu zaštitu u Bosni i Hercegovini u periodu 1992-1995., doktorska disertacija, neobjavljena, Pravni fakultet u Sarajevu, 1998. godine; Ć. Sadiković, Globalni značaj masivnih kršenja ljudskih prava tokom rata protiv Bosne i Hercegovine (1992-1995), Zbornik radova, Država Bosna i Hercegovina i ljudska prava, Sarajevo, 1999. godine, str. 9-22; Lj. Mijović, Pedeset godina od usvajanja ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata, Godišnjak Pravnog fakulteta u Banja Luci, Banja Luka, broj 23/1999. godine, str. 247-255.

³²² D. Matijević, Ratni zločin protiv civilnog pučanstva na hrvatski način, *Odvjetnik*, Zagreb, broj 11-12/2008. godine, str. 31-37.

³²³ D. Atanacković, Krivična odgovornost za genocid i ratne zločine, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 3/1992. godine, str. 69-87; N. Vučković Šahović, Zaštita deteta u oružanom sukobu – međunarodno pravo i praksa, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 3/1994. godine, str. 469-488; B. Babović, Ratni zločini i Interpol, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 2-3/1997. godine, str. 201-212.

ali i stanovništvo koje se nađe u zoni ratnih operacija, kao i stanovništvo koje je odvedeno sa teritorije države (na prinudni rad u državu okupatora, u koncentracijskim logorima i sl.). Ovom inkriminacijom se pruža zaštita stanovništvu od nečovečnih postupaka i nepotrebnih nanošenja patnji koje rat nosi sa sobom, tj. da se ubijanja, razaranja i uništavanja ograniče na ratujuće oružane snage³²⁴. Pri tome mesto gde se nalaze ova lica ili objekti u vreme napada ne predstavlja obeležje ovog krivičnog dela, pa to znači da napad može biti izvršen na bilo kom mestu³²⁵.

Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Ženevsкоj konvenciji o zaštiti građanskih lica za vreme rata iz 1949. godine sa dopunskim protokolima iz 1977. godine³²⁶. U pravnoj teoriji se pod ovim krivičnim delom smatraju različiti oblici nečovečnog postupanja sa određenim "zaštićenim" kategorijama lica za vreme rata ili oružanog sukoba čime se krše pravila međunarodnog prava. Stoga se ističe da ovo međunarodno krivično delo odlikuju tri elementa³²⁷: a) nečovečno ponašanje prema ljudima koje se izražava u različitim aktima nasilja, b) takvo ponašanje predstavlja kršenje pravila međunarodnog prava o postupanju sa određenim kategorijama lica i c) ponašanje se preduzima za vreme rata, oružanog sukoba ili za vreme okupacije.

Radnja izvršenja je veoma složeno, alternativno, višestruko određena³²⁸. Delo se sastoji iz čitavog niza radnji koje su alternativno postavljene tako da se ono može učiniti na dva načina³²⁹: a) naređivanjem njihovog vršenja ili b) neposrednim vršenjem bilo koje zakonom predviđene delatnosti³³⁰. I naredbodavac i neposredni izvršilac navedenih akata su učiniovi ovog dela³³¹. Za naredbodavca delo je učinjeno samim momentom izdavanja naređenja da se vrši neki od oblika ratnog zločina, a za neposrednog učinioca, delo je svršeno sa preduzimanjem neke od zakonom predviđene delatnosti. Za postojanje

³²⁴ Z. Šeparović, Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2007. godine, str. 77-98.

³²⁵ B. Jakovljević, Zaštita žrtava rata, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 2/1958. godine, str. 312-319; M. Despot, Međunarodno humanitarno pravo i deca u ratu, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 1-2/1987. godine, str. 103-114.

³²⁶ Službeni list FNRJ broj 24/1950 i Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori broj 16/1978.

³²⁷ Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, op. cit. str. 1026-1027.

³²⁸ D. Matijević, Ratni zločini – šta je to, Odvjetnik, Zagreb, broj 11-12/1995. godine, str. 5-14.

³²⁹ D. Radulović, Međunarodno krivično pravo, Podgorica, 1999. godine, str. 107-117.

³³⁰ N. Borić, Zakonost upotrebe sile u međunarodnom pravu, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 2003. godine, str. 69-86; S. Horović, Genocid, ratni zločin i zločin protiv čovečnosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru, Mostar, 2004. godine, str. 99-113; E. Bećirević, Pogodba Haškog tužilaštva sa optuženim ratnim zločincima – restorativna pravda ili samo trgovina, Kriminalističke teme, Sarajevo, broj 1-2/2004. godine, str. 23-27.

³³¹ D. Gregorić, Ratni zločini – jedno pravno razmišljanje, Odvjetnik, Zagreb, broj 9-12/1991. godine, str. 26-30.

ovog dela neophodno je da se radnja izvršenja preduzima³³²: a) na određeni način - kršenjem pravila međunarodnog prava³³³ (pri čemu se u delu pravne teorije smatra da je kršenje pravila međunarodnog prava zapravo objektivni uslov kažnjivosti³³⁴ za ovo delo, a ne način njegovog vršenja) i b) u određeno vrijeme - za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije³³⁵.

Učinilac dela može biti svako lice³³⁶, a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za ovo delo je propisana različit raspon kazni zavisno od oblika ispoljavanja i to: 1) za vršenje ubistava zaštićenih lica propisana je kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina i 2) za težak napad ili pretnju takvim napadom na telesni integritet, slobode i prava zaštićenih lica, odnosno njihove objekte i imovinu propisana je kazna zatvora najmanje pet godina. Po izričitoj zakonskoj odredbi krivično gonjenje i kažnjavanje³³⁷ za ovo delo ne zastarevaju.

6.5. Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika

Sledeće međunarodno krivično delo koje spada u oblast ratnih zločina je predviđeno u odredbi člana 373. . KZ RS. To delo nosi naziv: "Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika"³³⁸. Delo³³⁹ čini lice koje kršenjem pravila međunarodnog prava za vreme rata ili oružanog sukoba naredi da se vrše ili neposredno vrši prema ranjenicima, bolesnicima, brodolomnicima, sanitetskom ili verskom osoblju takve aktivnosti³⁴⁰ kao što su: ubistva, telesne povrede, mučenja, nečovečna postupanja, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente,

³³² I. Josipović, Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja, Osijek, 2007. godine, str. 34-59; V. Šakić, S. Sedlar, A. Tojić, Ratni zločini i zločin genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku 1991. godine, Društvena istraživanja, Zagreb, broj 2-3/1993. godine, str. 407-454.

³³³ K. Kruhonja, V. Kastratović, J. Nicić, Suđenje za ratne zločine i pravda nakon rata, Pravnik, Zagreb, broj 2/2005. godine, str. 163-168.

³³⁴ V. Đ. Degan, B. Pavičić, Međunarodno kazneno pravo, Zagreb, 2005. godine, str. 239.

³³⁵ B. Zlatarić, Haška konvencija iz 1907. godine i individualna krivična odgovornost za ratne zločine, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 2/1958. godine, str. 296.

³³⁶ Kao izvršilac ovog krivičnog dela se najčešće javlja pripadnik neprijateljske vojske ili okupacione sile ili snaga koje služe okupatoru. Stoga se kao izvršilac ovog dela može javiti upravo i lice koje je pripadnik onog naroda nad čijim stanovništvom se i vrši ratni zločin. Ovakvo shvatatanje je izraženo u presudi Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine Kž. 663/53.

³³⁷ F. Novalić, Predrasude i ratni zločini – vladavina duhovnog carstva zla, Socijalna ekologija, Zagreb, broj 1/2004. godine, str. 59-83.

³³⁸ D. Ukpropina, Obaveza strana u sukobu u pogledu zaštite ranjenih i bolesnih, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, broj 6/1995. godine, str. 231-238; Z. Marić, Krivičnopravna zaštita života ranjenika i bolesnika u ratu, Pravni život, Beograd, broj 9/1998. godine, str. 123-136.

³³⁹ D. Matijević, Ratni zločini – šta je to, Odvjetnik, Zagreb, broj 11-12/1995. godine, str. 5-14.

³⁴⁰ Ž. Horvatić, Zaštita prava žrtava rata, Odvjetnik, Zagreb, broj 3-4/1996. godine, str. 93-108.

uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije ili druge radnje kojima se narušava zdravlje ili nanose velike patnje ili protivzakonito uništavanje ili prisvajanje u velikim razmerama materijala i sredstava sanitetskog transporta i zaliha sanitetskih ustanova ili jedinica koje nije opravdano vojnim potrebama³⁴¹. Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u odredbama Ženevske konvencije za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu i Ženevskoj konvenciji za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru iz 1949. godine³⁴² sa dopunskim protokolima iz 1977. godine.

Objekt zaštite su kod ovog oblika ratnih zločina: ranjenici, bolesnici, brodolomnici i sanitetsko ili versko osoblje³⁴³. Kao takva lica se mogu pojaviti ne samo vojna, već i civilna lica. Prema odredbama ženevskih konvencija, sa licima koja su izbačena iz borbe usled ranjavanja ili bolesti mora se postupati čovečno i mora im se pružiti potrebna lekarska nega. Zabranjeno je ugrožavanje njihovih života i zdravlja, kao i života i zdravlja sanitetskog osoblja čija je dužnost lečenje tih istih lica³⁴⁴.

Ovo krivično delo ima tri oblika ispoljavanja. To su: 1) vršenje teškog napada na život čime se izvrši ubistvo drugog lica, 2) vršenje teškog napada na telo, telesni integritet ili ličnost ranjenika, bolesnika, brodolomnika, sanitetskog ili vjerskog osoblja i 3) uništavanje ili prisvajanje sanitetskog materijala i sredstava sanitetskog transporta i zaliha sanitetskih ustanova ili jedinica.

Radnja izvršenja se može učiniti različitim delatnostima³⁴⁵. Prvi oblik ovog dela se vrši lišavanjem života zakonom tačno naznačenih lica – ranjenika, bolesnika, brodolomnika, sanitetskog ili verskog osoblja. Drugi oblik ovog dela se ostvaruje radnjama napada ili ugrožavanja telesnog integriteta ili zdravlja, odnosno dostojanstva ličnosti i ljudskih prava i sloboda ranjenika, bolesnika, brodolomnika, sanitetskog i verskog osoblja. Treći oblik³⁴⁶ se sastoji u uništavanju ili prisvajanju sanitetskog materijala u velikim razmerama, a koje

³⁴¹ Z. Šeparović, Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 359-379.

³⁴² Službeni list FNRJ broj 24/1950.

³⁴³ Z. Petrović, Pravna zaštita sanitetskog i verskog sosoblja u oružanom sukobu, Pravni život, Beograd, broj 8/1998. godine, str. 115-122.

³⁴⁴ F. Novalić, Predrasude i ratni zločini – vladavina duhovnog carstva zla, Socijalna ekologija, Zagreb, broj 1/2004. godine, str. 59-83.

³⁴⁵ D. Gregorić, Ratni zločini – jedno pravno razmišljanje, Odvjetnik, Zagreb, broj 9-12/1991. godine, str. 26-30.

³⁴⁶ K. Kruhonja, V. Kastratović, J. Nicić, Suđenje za ratne zločine i pravda nakon rata, Pravnik, Zagreb, broj 2/2005. godine, str. 163-168.

nije opravdano vojnim potrebama. Uništavanjem ili prisvajanjem ovog materijala posredno se napada na život i zdravlje zaštićenih osoba³⁴⁷.

Radnja izvršenja je, dakle, složeno određena. Delo se sastoji iz čitavog niza radnji koje su alternativno postavljene tako da se ono može učiniti na dva načina³⁴⁸: a) naređivanjem njihovog vršenja ili b) neposrednim vršenjem bilo koje zakonom predviđene delatnosti. I naredbodavac i neposredni izvršilac navedenih akata su učiniovi ovog dela. Za naredbodavca delo je učinjeno samim momentom izdavanja naređenja, a za izvršioca sa preduzimanjem neke od zakonom predviđenih delatnosti. Za postojanje ovog dela neophodno je da se radnja izvršenja preduzima: a) na određeni način - kršenjem pravila međunarodnog prava (pri čemu se u delu pravne teorije smatra da je kršenje pravila međunarodnog prava zapravo objektivni uslov kažnjivosti³⁴⁹ za ovo delo) i b) u određeno vreme - za vreme rata ili oružanog sukoba³⁵⁰.

Učinilac dela može biti svako lice (pa se i ovde radi o *delicta communia*), a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za prvi oblik ovog dela je propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina, a za druga dva oblika – kazna zatvora najmanje pet godina. Po izričitoj zakonskoj odredbi krivično gonjenje i kažnjavanje za ovo delo ne zastarevaju.

6.6. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika

Poslednji oblik ratnih zločina u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije nosi naziv: "Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika"³⁵¹. Ovo delo je predviđeno u odredbi člana 374. KZ RS. Delo³⁵² čini lice koje kršenjem pravila međunarodnog prava naredi da se vrše ili neposredno vrši prema ratnim zarobljenicima takve aktivnosti kao što su: ubistva, telesne povrede, mučenja, nečovečna postupanja, biološke, medicinske ili druge naučne eksperimente, uzimanje tkiva ili organa za transplantaciju, druge radnje kojima se narušava zdravlje ili nanose velike patnje, prisiljavanje na vršenje službe u oružanim snagama

³⁴⁷ O. Triffterer, Delicti nasilja i međunarodno kazneno pravo, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 883-889.

³⁴⁸ D. Radulović, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 107-117.

³⁴⁹ V. D. Degan, B. Pavićić, Međunarodno kazneno pravo, op. cit. str. 239.

³⁵⁰ B. Zlatarić, Haška konvencija iz 1907. godine i individualna krivična odgovornost za ratne zločine, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 2/1958. godine, str. 296.

³⁵¹ B. Čeđović, Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1/1992. godine, str. 59-68; Z. Petrović, Pravna zaštita ratnih zarobljenika, Pravni život, Beograd, broj 9/1997. godine, str. 209-218.

³⁵² D. Matijević, Ratni zločinci – šta je to, Odvjetnik, Zagreb, broj 11-12/1995. godine, str. 5-14; Z. Petrović, N. Mrvić Petrović, Zaštita prava ratnih zarobljenika, Vojno delo, ratni broj 1999. godine, str. 80-88.

neprijatelja ili lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje³⁵³. Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Ženevskoj konvenciji o postupanju sa ratnim zarobljenicima iz 1949. godine³⁵⁴.

Objekt zaštite su ratni zarobljenici³⁵⁵. Prema Ženevskoj konvenciji o postupanju sa ratnim zarobljenicima, kao ratni zarobljenici smatraju se sledeća lica³⁵⁶: 1) pripadnici oružanih snaga strana u sukobu, kao i pripadnici policije i dobrovoljačkih jedinica koje ulaze u sastav tih oružanih snaga, 2) pripadnici ostalih policija i dobrovoljačkih odreda, podrazumijevajući tu i pripadnike organizovanih pokreta otpora koji pripadaju jednoj strani u sukobu i koji dejstvuju izvan ili u okviru svoje sopstvene teritorije, čak i kada je ta teritorija okupirana od neprijatelja, i to pod sledećim uslovima: a) da na čelu imaju lice koje je odgovorno za svoje potčinjene, b) da imaju određeni znak za raspoznavanje koji se može uočiti na odstojanju, c) da otvoreno nose oružje i d) da se pri svojim operacijama pridržavaju ratnih zakona i običaja, 3) pripadnici redovnih oružanih snaga koji izjavljuju da pripadaju jednoj vlasti ili vlasti koju nije priznala sila u čijim se rukama nalaze, 4) lica koja prate oružane snage, iako neposredno ne ulaze u njihov sastav, kao što su civilni članovi posada vojnih vazduhoplova, ratni dopisnici, snabdevači i članovi radnih jedinica ili službi čija je dužnost da se staraju o udobnosti oružanih snaga pod uslovom da imaju dozvolu i ličnu kartu o pripadnosti takvoj kategoriji, 5) članovi posade trgovačke mornarice i civilnog vazduhoplovstva, 6) stanovništvo neokupirane teritorije³⁵⁷ koje se usled približavanja neprijatelja dobrovoljno digne na oružje da bi pružilo otpor neprijateljskoj najezdji, a nije imalo vremena da se organizuje kao redovna oružana sila, pod uslovima da otvoreno nosi oružje i da se pridržava ratnih zakona i običaja i 7) lica koja su puštena ili su uspešno pobegla iz zarobljeništva, pa opet internirana, odnosno uhvaćena³⁵⁸.

Ovo delo ima četiri oblika ispoljavanja. To su³⁵⁹: 1) težak napad na život u vidu vršenja ubistava, 2) težak napad na telesni integritet ili ličnost ratnih

³⁵³ Z. Šeparović, Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 359-379.

³⁵⁴ Službeni list FNRJ broj 24/1950.

³⁵⁵ D. Gregorić, Ratni zločini – jedno pravno razmišljanje, Odvjetnik, Zagreb, broj 9-12/1991. godine, str. 26-30.

³⁵⁶ D. Radulović, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 107-117.

³⁵⁷ Z. Petrović, N. Mrvić Petrović, Ratni zarobljenici u međunarodnom pravu, Izbor sudske prakse, Beograd, vanredan broj 1999. godine, str. 16-18.

³⁵⁸ V. Đ. Degan, B. Pavičić, Međunarodno kazneno pravo, op. cit. str. 242-244.

³⁵⁹ O. Triffterer, Delicti nasalja i međunarodno kazneno pravo, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/1997. godine, str. 883-889.

zarobljenika, 3) prisiljavanje na vršenje službe u oružanim snagama neprijatelja i 4) lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje³⁶⁰.

Radnja izvršenja je veoma složena³⁶¹. Delo se sastoji iz čitavog niza delatnosti koje su alternativno postavljene tako da se ono može učiniti na dva načina³⁶²: a) naređivanjem njihovog vršenja ili b) neposrednim vršenjem bilo koje zakonom predviđene delatnosti³⁶³. I naredbodavac i neposredni izvršilac navedenih akata su učiniovi ovog dela. Za naredbodavca delo je učinjeno sa izdavanjem naređenja, a za izvršioca sa preduzimanjem neke od zakonom predviđenih delatnosti³⁶⁴. Za postojanje ovog dela neophodno je da se radnja izvršenja preduzima na određeni način - kršenjem pravila međunarodnog prava (pri čemu se u delu pravne teorije smatra da je kršenje pravila međunarodnog prava zapravo objektivni uslov kažnjivosti³⁶⁵ za ovo delo)³⁶⁶.

Učinilac dela može biti svako lice (pa se i ovde radi o *delicta communia*), a u pogledu krivice potreban je umišljaj.

Za prvi oblik ovog dela je propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna zatvora od trideset do četrdeset godina, a za ostale oblike dela – kazna zatvora najmanje pet godina. Po izričitoj zakonskoj odredbi krivično gonjenje i kažnjavanje za ovo delo ne zastarevaju.

³⁶⁰ J. Lopičić Jančić, Krivičnopravna zaštita ratnih zarobljenika u jugoslovenskom krivičnom pravu, Beograd, 2005. godine, str. 213-269.

³⁶¹ K. Kruhonja, V. Kastratović, J. Nicić, Suđenje za ratne zločine i pravda nakon rata, Pravnik, Zagreb, broj 2/2005. godine, str. 163-168.

³⁶² D. Radulović, Međunarodno krivično pravo, op. cit. str. 107-117.

³⁶³ I. Josipović, Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja, Osijek, 2007. godine, str. 34-59; V. Šakić, S. Sedlar, A. Tojić, Ratni zločini i zločini genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku 1991. godine, Društvena istraživanja, Zagreb, broj 2-3/1993. godine, str. 407-454.

³⁶⁴ V. Mangham, UN and war crimes, London, 1951. godine, str. 78-91.

³⁶⁵ V. Đ. Degan, B. Pavišić, Međunarodno kazneno pravo, op. cit. str. 239.

³⁶⁶ B. Zlatarić, Haška konvencija iz 1907. godine i individualna krivična odgovornost za ratne zločine, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 2/1958. godine, str. 296.

GLAVA TREĆA

KRIVIČNA DELA UBISTVA U SUDSKOJ PRAKSI

1. UVOD

U prethodnim izlaganjima bilo je više reči o pojmu, elementima, karakteristikama krivičnog dela ubistva, u nacionalnom krivičnom pravu, a potom sledi izlaganje najtežih krivičnih dela protiv života u međunarodnom i uporednom (komparativnom) krivičnom pravu, u svojim različitim vidovima i oblicima ispoljavanja. Pri tome smo obilato koristili svu raspoloživu domaću i inostranu teorijsku i zakonsku literaturu.

No, ubistvo – protivpravno lišenje života drugog lica, kao specifično krivično delo protiv života, ne predstavlja samo apstraktan logički dogmatsko-pravni pojam i kategoriju, već je to, pre svega, realna društvena pojava u spoljnem svetu sa svojim unutrašnjim dinamičkim kretanjem. Ovo se, naime, krivično delo manifestuje u konkretnim životnim situacijama na različite načine. Stoga ćemo u cilju celovitog sagledavanja krivičnih dela ubistva u teoriji i praksi morati da ukažemo i na najinteresantnije slučajeve ispoljavanja ovog krivičnog dela u konkretnoj sudskej praksi³⁶⁷ naših pravosudnih organa.

2. UBISTVO

2.1. Starija sudska praksa

1) "Kada je u pitanju osnovni oblik krivičnog dela ubistva navođenje u izreci osuđujuće presude onih činjenica i okolnosti koje ne predstavljaju obeležje ovog krivičnog dela, među koje spada i motiv kojim se optuženi rukovodio prilikom njegovog izvršenja, je nepotrebno.

U zakonu je određena kažnjivost za osnovni oblik ubistva izvršenog sa umišljajem čija se radnja izvršenja sastoji u lišenju života drugog lica. Obeležja

³⁶⁷ Vidi: D. Jovašević, Praktikum za krivično pravo, Posebni deo, Niš, 2014. godine; D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011. godine.

osnovnog oblika ubistva su zajednička za sve oblike ubistva, s tim što kvalifikovani i posebni oblici ubistva pored ovih zajedničkih imaju i svoja posebna obeležja. Zato se, kada se radi o kvalifikovanom ili privilegovanom obliku ubistva, u izreci moraju navesti činjenice i okolnosti koje delu daju određeni oblik, dok je u slučaju osnovnog oblika ubistva dovoljno da se u izreci opiše radnja izvršenja dela uz navođenje činjenica i okolnosti kojim se delo konkretnizuje (vreme, mesto izvršenja). Kada je u pitanju osnovni oblik ubistva navođenje u izreci osuđujuće presude i onih činjenica i okolnosti koje ne predstavljaju obeležja ovog krivičnog dela, niti od njih zavisi primena blažeg zakona, sasvim je nepotrebno. Neunošenje u činjenični opis dela činjenica i okolnosti koje objašnjavaju motiv kojim se optuženi rukovodio prilikom izvršenja krivičnog dela ne predstavlja propust koji bi izreknu pobijane presude činio nerazumljivom".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 814/90, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 35-36/1991. godine, str. 53-54*)

2) "Kada se radi o vinosti učinioca za krivično delo ubistva namera nije potrebna, već je dovoljan umišljaj. U konkretnom slučaju umišljaj optuženog proističe iz okolnosti samog događaja. Naime, optuženi nožem udara oštećenog u predelu stomaka, dakle, u vitalni deo tela, a zatim beži, što ukazuje da je bio svestan svoga dela i da je htio njegovo izvršenje, te da je delovao sa direktnim umišljajem, a okolnost što do smrtnog ishoda nije došlo nezavisno je od volje optuženog. Stoga se ne može prihvatići navod žalbe da se u krajnjoj liniji može govoriti o eventualnom umišljaju".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 34/91 od 9. februara 1991. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 37-38/1992. godine, str. 45-46*)

3) "Umišljaj učinioca da oštećenu liši života može proizlaziti iz okolnosti samog događaja. Prvostepenom presudom okrivljeni je oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela ubistva u pokušaju. U obrazloženju žalbe, koja se odnosi na činjenično stanje i povredu zakona, osporava se umišljaj učinioca i ukazuje da je on kritičnom prilikom delovao sa svesnim nehatom s obzirom na to da su sve povrede pojedinačno kvalifikovane kao lake telesne povrede. Zbog toga žalba smatra da se u konkretnom slučaju radi o krivičnom delu teške telesne povrede. Umišljaj optuženog da oštećenu liši života proističe upravo iz okolnosti samog događaja. Naime, optuženi sa pripremljenim nožem, dakle, sa sredstvom podobnim za lišavanje života sačekuje oštećenu i zadaje joj čak jedanaest udaraca u vitalne delove tela. Do smrti oštećene nije došlo, pre svega, zbog toga što je optuženi bio u alkoholisanom stanju i što je oštećena uspela da se otrgne od optuženog i pobegne, a ne zato što on nije htio da je

liši života. Optuženi je, dakle, bio svestan svoga dela i htio je njegovo izvršenje, pa je krivično delo izvršio sa umišljajem".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 356/91 od 21. juna godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 37-38/1992. godine, str. 45*)

4) "Do nastupanja smrtne posledice kod krivičnog dela ubistva može doći i posle deset meseci od izvršenja dela.

U žalbi branioca se osporava kvalifikacija krivičnog dela i ističe da se radi o kvalifikovanom obliku teške telesne povrede, pa se osporava da je uzrok smrti pokojnjog povređivanje od strane optuženog. Naime, pokojni, koji je inače živeo deset meseci posle povređivanja, mogao je da dobije zapaljenje pluća i da nije ranjavan usled nehigijenskog načina života ili neke druge infekcije. Ovi navodi žalbe su neosnovani jer je prvostepeni sud iz obdupcionog zapisnika i nalaza i mišljenja komisije sudskega veštaka utvrdio da je smrt nastupila kao posledica ispaljenog projektila u grudi sada pokojnjog i da je ono u direktnoj uzročnoj vezi sa povredama zadobijenim od projektila. Oštećeni je zadobio teške telesne povrede opasne po život, a smrt kod oštećenog, sada pokojnjog, nasilna je i nastupila je neposredno usled poremećaja disanja zbog teškog zapaljenja pluća koje je posledica prolaska projektila kroz grudni koš. Namera optuženog je bila da pokojnjog liši života, a ne da ga teško telesno povredi. Prisutni su ga spremili da u pokojnjog ispali i drugi metak. Stoga je pravilna kvalifikacija da se ovde radi o krivičnom delu ubistva".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 834/91, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 39-40/1993. godine, str. 52- 53*)

5) "Krivično delo ubistva u pokušaju može biti izvršeno ne samo sa direktnim, već i sa eventualnim umišljajem, a za izvršenje dela nije potrebna namera za lišavanje života.

U razlozima prvostepene presude pogrešno se utvrđuje i navodi da je za postojanje krivičnog dela ubistva u pokušaju potreban direktan umišljaj jer se traži namera za lišavanje života uz preduzimanje takvih radnji koje su podobne za to. Takav stav prvostepenog suda nije ispravan. U smislu zakona pokušaj postoji u slučaju kada se sa umišljajem započne izvršenje krivičnog dela. Prema tome, kod pokušaja načelno posmatrano zakon ne pravi razliku između direktnog i eventualnog umišljaja, tako da umišljaj kod pokušaja može biti ne samo direktan, već i eventualni. Jedino u slučaju ako se za određeno dovršeno krivično delo traži samo direktan umišljaj, onda taj oblik vinosti mora biti potreban i za pokušaj takvog dela. Krivično delo ubistva može biti izvršeno ne samo sa direktnim, već i sa eventualnim umišljajem, pa prema tome i pokušaj ovog krivičnog dela može biti izvršen ne samo sa direktnim, već i sa

eventualnim umišljajem. Još manje je ispravan stav da se kod pokušaja krivičnog dela ubistva traži namera za lišavanje života. Namera nije elemenat krivičnog dela ubistva, pa nije potrebna ni za pokušaj ovog dela. Dovoljan je umišljaj, bilo direktni, bilo eventualni".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kzz. I 204/93, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, Beograd, broj 2/1993. godine, str. 12- 13*)

6) "Motiv za izvršenje ubistva može ostati neutvrđen. Nisu osnovani navodi žalbe javnog tužioca da je optuženi učinio krivično delo motivisan time što sada pokojna nije prihvatala njegove niske i amoralne zahteve i da to sud nije cenio kod izbora kazne jer takvo zaključivanje ne proizilazi iz utvrđenog činjeničnog stanja. Motivi za izvršenje krivičnog dela ostali su poznati samo optuženom, a on je u vezi toga izneo različita tvrđenja od kojih ni jedno ne može da ukaže na postojanje zahteva o kojima žalba govori".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2124/98 od 23. decembra 1999. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 2-3/2002. godine, str. 15*)

7) "Namera da se neko lice liši života nije subjektivni elemenat krivičnog dela ubistva. U žalbi branioca optuženog se ističe da nije dokazana namera optuženog da oštećenu liši života, niti je on takvu nameru uopšte i imao. Namera da se neko lice liši života ne predstavlja uslov za postojanje krivičnog dela ubistva. Dovoljno je ono što je utvrdio prvostepeni sud da se radi o direktnom umišljaju. Iz utvrđenog ponašanja optuženog kritičnom prilikom, a posebno da je u napadu na oštećenu, koja je bila bespomoćna i nesposobna da se brani zbog bolesti, koristio svoje šake kojima ju je stezao za vrat. Prvostepeni sud je pravilno našao da je optuženi pri svemu tome morao da zna da takvim radnjama može da izazove smrt oštećene, da je to hteo, dakle, da je postupao sa direktnim umišljajem. Na ovakav zaključak upućuje ponašanje optuženog koji šakama steže vrat oštećene svestan da zbog te radnje može nastupiti ugušenje koje je i nastupilo, a što je optuženi i hteo, pa se zato vinost optuženog iscrpljuje na terenu direknog umišljaja".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1545/99 od 29. maja 2001. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 7-8/2002. godine, str. 20*)

8) "Kada sud oglasi krivim optuženog za krivično delo ubistva u izreku presude mora uneti i oblik vinosti sa kojim je optuženi postupao. Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim za krivično delo ubistva. Iz odbrane optuženog date u istrazi i na glavnom pretresu proizilazi da je postupao sa nehatom. Drugostepenim rešenjem je ukinuta prvostepena presuda iz razloga da je izreka presude nerazumljiva jer se iz opisa radnje izvršenja ne može utvrditi oblik vinosti optuženog s obzirom da dati opis

odgovara osnovnom obliku krivičnog dela ubistva za koje je optuženi i osuđen, a ne nehatnom obliku ovog krivičnog dela na što ukazuje odbrana optuženog".

(rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 81/2001 od 23. marta 2001. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 10/2002. godine, str. 10)

9) "Težina povreda nanetih oštećenom prilikom pokušaja krivičnog dela ubistva ne predstavlja bitan elemenat ovog krivičnog dela u pokušaju. U konkretnom slučaju može se raditi i o lakoj telesnoj povredi".

(rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 409/2002 od 23. maja 2002. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 60/2003. godine, str. 21)

10) "Krivično delo ubistva izvršeno je sa eventualnim umišljajem jer optuženi nije htio izvršenje krivičnog dela, ali je bio svestan da usled nanošenja brojnih povreda oštećenoj može nastupiti njena smrt, pa je pristao na njeno nastupanje.

Prvostepeni sud zaključuje da je optuženi konkretnom prilikom izvršio krivično delo ubistva sa eventualnim umišljajem jer je bio svestan da usled njegovog činjenja može da nastupi zabranjena posledica, pa je pristao na njeno nastupanje. Optuženi je bio svestan da nanošenjem brojnih i ozbiljnih povreda po telu i glavi sada pokojne može nastupiti njena smrt i na tu posledicu pristaje. Elementi volje se ogledaju u saglasnosti optuženog sa ostvarenjem krivičnog dela kroz pristajanje na nastupanje posledice. Dalje se u prvostepenoj presudi navodi da je optuženi postupao sa eventualnim umišljajem bez obzira na brojnost i ozbiljnost nanetih povreda jer sud nije mogao da utvrdi neki poseban motiv, niti pobude zbog kojih je optuženi izvršio krivično delo obzirom da su optuženi i sada pokojna oštećena živeli na sličan način godinama, da su bili u raznim raspoloženjima do svađe i fizičkog obračunavanja, pa i isterivanja iz stana, da je optuženi pokojnu voljno puštao u stan gde ona provodi po nekoliko dana, a da se pre samog događaja ništa značajno nije desilo u njihovim odnosima, niti na bilo kom drugom planu, a što bi eventualno bilo od uticaja na njihove odnose. Stoga je sud stao na stanovište da ovakvim ponašanjem sporne noći optuženi nije htio izvršenje dela, ali je nanoseći oštećenoj sve povrede koje su brojne, različite i ozbiljne bio svestan da usled toga može nastupiti zabranjena posledica – smrt oštećene, pa je pristao na njeno nastupanje".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 745/2002 od 13. septembra 2002. godine, Pravni informator, Beograd, broj 2/2004. godine, str. 29)

11) "Za krivičnu odgovornost izvršioca krivičnog dela ubistva u pokušaju dovoljno je da je on bio svestan da svojim radnjama izvršenja može kod određenog lica prouzrokovati smrtnu posledicu i da je na tu posledicu pristao

tako da činjenica da je oštećenom samo naneta laka telesna povreda nije od značaja za pravnu kvalifikaciju i postojanje navedenog krivičnog dela.

Prvostepenom presudom okriviljeni je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela ubistva u pokušaju. Protiv ove presude žalbu je izjavio okriviljeni. Ovu je žalbu Vrhovni sud odbio kao neosnovanu navodeći da se žalbenim navodima ne dovodi u sumnju zaključak prvostepenog suda da je okriviljeni učinio navedeno krivično delo jer je nožem tri puta udario oštećenog u vitalne delove tela, pa je radnja lišenja života ostala samo u pokušaju. Za krivičnu odgovornost okriviljenog dovoljno je da je u ovom slučaju bio svestan da svojim radnjama izvršenja može kod oštećenog prouzrokovati smrtnu posledicu i da je on na tu posledicu pristao, tako da činjenica što je oštećenom naneta samo laka telesna povreda nije od značaja za postojanje navedenog krivičnog dela. Iz utvrđenog ponašanja okriviljenog kritičnom prilikom, a posebno da je isti koristio nož kao i na lokaciju povreda – posebno u slabinskom delu tela, prvostepeni sud je pravilno našao da je okriviljeni mogao znati da takvom svojom radnjom može izazvati smrt oštećenog, pa je na to i pristao".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 98/2003 od 16. septembra 2003. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 2-3/2004. godine, str. 20*)

12) "Umišljaj optuženog prilikom pokušaja izvršenja krivičnog dela ubistva bio je usmeren na lišenje života što se zaključuje iz ponašanja optuženog spornom prilikom. Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela ubistva u pokušaju. Postupajući po žalbi branioca optuženog Vrhovni sud je naveo da je pravilno postupio prvostepeni sud kada je našao da se u radnjama optuženog stiču sva bitna obeležja krivičnog dela ubistva u pokušaju jer je umišljaj optuženog bio usmeren na lišenje života na na što upućuje upravo navedeno ponašanje optuženog u nanošenju telesnih povreda oštećenoj koje je naneto opasnim oružjem – nožem kada optuženi oštećenu udara u predelu stomaka gde se nalaze vitalni organi, a da do krajnje posledice – njene smrti nije došlo samo zbog razloga blagovremenog medicinskog zbrinjavanja. Takođe pri tome stoji i činjenica da je optuženi morao znati da takvim svojim radnjama može izazvati smrt oštećene, da je to i htelo, dakle, da je postupao sa direktnim umišljajem iz kojih razloga radnje optuženog nije moguće pravno okvalifikovati na način kako se to navodi u žalbi branioca optuženog".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 608/2003 od 13. maja 2003. godine, Pravni informator, Beograd, broj 2/2004. godine, str. 28-29*)

13) "Optuženi je postupao sa eventualnim umišljajem jer je bio svestan da nanošenjem uboda nožem u vitalni deo tela oštećenog može da ga liši života,

pa je na to pristao. Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela ubistva u pokušaju obzirom da je oštećenog ubo nožem u predelu stomaka, te mu je naneo tešku telesnu povredu opasnu po život u vidu ubodne rane trbuha sa prodom u trbušnu duplju. U prvostepenoj presudi se navodi da je optuženi bio svestan da upotrebivši nož na opisani način i nanevši oštećenom teške telesne povrede u predelu stomaka može nastupiti zabranjena posledica – smrt oštećenog, ali je pristao na njeno nastupanje, dok se elementi volje ogledaju u saglasnosti optuženog sa ostvarivanjem krivičnog dela kroz pristajanje na nastupelu posledicu, a koja je sprečena stručnom lekarskom intervencijom nad oštećenim. Prema tome, optuženi je bio svestan da usled njegovog činjenja može nastupiti zabranjena posledica, ali je pristao na njeno nastupanje, te je krivično delo pokušao da izvrši sa eventualnim umišljajem".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 649/2003 od 18. decembra 2003. godine, Pravni informator, Beograd, broj 7-8/2004. godine, str. 71*)

14) "Kada je okriviljeni dva puta nožem, na kojem je sečivo bilo dužine 8 cm, udario oštećenu u grudni koš kao vitalni deo tela, a oštećena zadobije lake telesne povrede, učinio je krivično delo ubistva u pokušaju, a ne krivično delo lake telesne povrede.

Presudom okružnog suda okriviljeni je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela ubistva u pokušaju. Protiv navedene presude žalbu je izjavio branilac okriviljenog koju je Vrhovni sud odbio kao neosnovanu. U obrazloženju presude drugostepenog suda stoji, između ostalog, da je neosnovano isticanje u žalbi branioca okriviljenog da je prvostepeni sud pogrešno primenio zakon nalazeći da je okriviljeni izvršio krivično delo ubistva u pokušaju. Naime, sud je trebalo da okriviljenog oglasi krivim za izvršenje krivičnog dela lake telesne povrede. Kako je u dokaznom postupku utvrđeno okriviljeni je započeo svađu sa oštećenom, prvi ju je napao, pa je sa nožem u ruci na kojem je sečivo 8 cm udario dva puta oštećenu u vitalni deo tela – grudni koš, pa nezavisno od toga što je oštećena zadobila samo lake telesne povrede, to znači da je bio svestan da upotrebom noža i zadavanjem dva udarca u vitalni deo tela može nastupiti smrt oštećene i istu je htio, jasno proizilazi da je okriviljeni izvršio krivično delo ubistva u pokušaju, a ne delo lake telesne povrede. Radnje okriviljenog su ostale u pokušaju jer do smrti oštećene nije došlo što je rezultat drugih činjenica, a ne volje okriviljenog".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1252/2003 od 11. novembra 2003. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 4/2004. godine, str. 14*).

15) "Ne može se prihvati pravni stav branioca optuženog kada ističe da je oštećeni lišen života u stanju razdraženosti optuženog i da se stoga ne radi o krivičnog delu ubistva, već o krivičnom delu ubistva na mah u situaciji kada je optuženi nakon izvršenja dela pregledan od strane lekara i na njegovom telu nisu pronađene povrede i kada na rukama leša oštećenog nisu konstatovane povrede koje bi ukazivale da se oštećeni branio.

Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela ubistva. Povodom žalbe branioca optuženog, drugostepeni sud je preinačio prvostepenu presudu u delu odluke o kazni. Neosnovani su navodi u žalbi optuženog da je prvostepeni sud pogrešno pravno kvalifikovao radnje optuženog i da se u konkretnom slučaju radi o izvršenju krivičnog dela ubistva na mah. Naime, veštačenjem od strane veštaka neuropsihijatra i kliničkog psihologa je utvrđeno da uračunljivost optuženog nije smanjena i da nema jake razdraženosti u njegovom postupanju. Dalje, dokazima, a to je medicinska dokumentacija po izvršenom pregledu nad optuženim nakon izvršenja krivičnog dela, je utvrđeno da na telu optuženog nema nikakvih povreda. Obdupcionim zapisnikom se utvrđuje da na rukama pok. oštećenog nema nikakvih povreda što bi eventualno ukazivalo da se branio od napada optuženog koji je upotrebio sekiru. Dakle, pravilna je pravna kvalifikacija prvostepenog suda da je optuženi izvršio krivično delo ubistva".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 218/2004 od 16. marta 2004. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 10/2004. godine, str. 13*)

16) "Postojanje direktnog umišljaja kod optuženog ne može se dovoditi u pitanje kada je on udarcima noža naneo oštećenom šest uboda u predelu trbuha i grudi i pored toga što je nakon kritičnog događaja pokušao da zaustavi krvarenje oštećenog. Ponašanje optuženog koji oštećenom zadaje udarce u vitalne delove tela, pri čemu ispoljava upornost i nanosi čak šest uboda nožem od kojih pet u predelu trbuha i jedan u predelu grudnog koša, upućuje na nesumnjiv zaključak da je optuženi bio svestan da time može lišiti života oštećenog i da je on to i htio. Što do smrtnog ishoda nije došlo je rezultat okolnosti, a ne njegove volje, pa se direktni umišljaj optuženog ne dovodi u pitanje. Istina, optuženi je nakon kritičnog događaja pokušao da zaustavi krvarenje oštećenog, što je obzirom na iznete okolnosti bez uticaja na postojanje krivičnog dela ubistva u pokušaju, pa nema govora o dobrovoljnem odustanku od izvršenja dela".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 618/2004 od 11. maja 2004. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 64/2004. godine, str. 73*)

17) "Namera da se neko liši života nije elemenat krivičnog dela ubistva jer za subjektivan odnos učinjoca prema ovom krivičnom delu je dovoljno da postoji određeni oblik umišljaja. Okriviljeni se u toku postupka branio da nije imao nameru da liši života oštećenog i da preduzme bilo koju radnju revolverom, a da je do opaljenja došlo mimo njegove volje. Kritičnog dana okriviljeni je pio pivo, pa kada mu je nestalo piva, on je krenuo u obližnji kiosk da ga kupi gde je primetio dva prodavca diskova sa kojima je stupio u razgovor. On se nalazio još uvek ispred prodavnice kada su došla dva-tri mladića i počela da razgovaraju sa prodavcima diskova u čiji razgovor se umešao i okriviljeni rečima: "ne može". Pošto njegovo obraćanje нико nije shvatao ozbiljno jer su videli da je pod dejstvom alkohola, on im je rekao da će im pokazati zašto ne može i iz pojasa je izvadio revolver, podigao ga i usmerio u pravcu glave jednog od mladića i sa udaljenosti od 20 cm ispalio projektil koji ga je pogodio u glavu nanevši mu smrtonosnu povredu u vidu prostreline glave i mozga. Za subjektivni odnos prema ovom krivičnom delu je potrebno da postoji određeni oblik umišljaja tako da namera da se neko lice liši života ne predstavlja uslov za postojanje ovog dela".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 444/2005 od 29. juna 2005. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 70/2006. godine, str. 66-67*)

18) "Pri odmeravanju kazne za krivično delo ubistva ne može se kao olakšavajuća okolnost ceniti da je delo izvršeno sa eventualnim umišljajem jer umišljaj kao oblik vinosti sa kojim se ovo krivično delo može izvršiti predstavlja zakonsko obeležje krivičnog dela".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 744/2005 od 30. juna 2005. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 70/2006. godine, str. 67*)

19) "Presudom prvostepenog suda okriviljeni je oglašen krivim zbog krivičnog dela ubistva. U žalbi okriviljeni ističe da izvedenim dokazima nije utvrđeno da postoje subjektivne okolnosti da je okriviljeni sa direktnim umišljajem izvršio predmetno krivično delo. Imajući u vidu međusobno reagovanje okriviljenog i oštećenog neposredno pre ubistva sud je utvrdio da je okriviljeni pre kritičnog događaja izvadio iz futrole svoj službeni pištolj, repetirao ga i stavio na sto, da bi nakon razgovora sa oštećenim uzeo sa stola pištolj u desnu ruku držeći ga usmerenog u oštećenog koji je naginjući se prema njemu otvorio usta i istima obuhvatio cev pištolja, a okriviljeni je povukao oroz uled čega je došlo do opaljenja metka koji je usmratio oštećenog.

Na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja pravilno je prvostepeni sud utvrdio da je okriviljeni bio svestan svoga dela, znajući da povlačanjem oroza na pištolju u čijoj cevi se nalazio metak može lišiti života oštećenog, da je to htelo što je i

ostvareno. Da je okriviljeni bio svestan prisustva metka u cevi i da je povlačenjem oroza pištolja htio smrtnu posledicu potvrđuje i okolnost koja se odnosi na odsustvo provere indikatora metka u cevi od strane okriviljenog. Da je okriviljeni htio da izbegne ispaljivanje metka i smrtnu posledicu oštećenog, on je kao profesionalac – policajac u rukovanju sa oružjem mogao proveriti pre povlačenja oroza da li je metak u cevi, a posebno kada se ima u vidu da je u toku postupka tvrdio da nije znao da je metak u cevi".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1920/2005 od 29. decembra 2008. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 10/2008. godine, str. 16*)

2.2. Novija sudska praksa

1) "Ubistvo je izvršeno sa direktnim umišljajem kada je učinilac bio svestan svojih postupaka i htio da ispaljivanjem hica, i to jednog za drugim u pravcu oštećenog koji su ga pogodili, istoga liši života. Posebno treba imati u vidu da je oštećeni nakon što ga je okriviljeni pogodio prvim hicem tako ranjen počeo da beži niz stepenice, a okriviljeni je i dalje u njega ispalio još jedan hitac u momentu kada je on bio okrenut leđima nanevši mu tako prostrelinu koja je prouzrokovala smrt".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 278/2006 od 30. marta 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/2006. godine, str. 10*)

2) "Ubistvo je izvršeno sa direktnim umišljajem kada je okriviljeni bio svestan da nanošenjem udarca sekirom u vitalni deo tela – glavu, oštećenu može lišiti života što je i htio na šta posebno ukazuje i činjenica da je posle nanošenja udarca oštećenoj pozvao sina i saopštio mu šta je učinio.

Iz utvrđenog činjeničnog stanja ne proizilazi da je okriviljeni bio u stanju jake razdraženosti jer je on najpre pokušao da razgovara sa sada pokojnom suprugom i da razreši njihove porodične probleme, nakon upućenih uvreda i psovki od strane sada pokojne otiašao je u garažu odakle je uzeo sekiru, uneo je u kuću i ostavio u hodniku ispred sobe u kojoj je sedela pokojna. Zatim je ponovo ušao u sobu i tražio od supruge da razgovaraju u nadi da će razgovorom razrešiti svoje probleme. Kako je njegova pokojna supruga i dalje bila drska i opsovala ga, okriviljeni je izašao iz sobe i uzeo sekiru ostavljenu ispred vrata, vratio se u sobu i pokojnu suprugu udario u predelu glave nanevši joj smrtonosnu povredu. Iz ovako utvrđenih činjenica očigledno je da je okriviljeni svaki potez preduzeo smišljeno i željeno, dakle, da je delovao svesno i voljno, a da se radi o pripremljenom ubistvu gorovi i činjenica da je okriviljeni napisao oproštajna pisma pre ubistva. Okriviljeni je bio svestan da će udarcem u glavu sekirom pokojnu lišiti života, što znači da je delovao sa umišljajem".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1735/2006 od 13. septembra 2006. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 74/2006. godine, str. 52)

3) "Kada se u radnjama okriviljenog nisu našli objektivni i subjektivni uslovi podmuklosti, onda je on oglašen krivim zbog krivičnog dela ubistva u pokušaju. Izvedenim dokazima je utvrđeno da je okriviljeni bio sakriven u prikolici motokultivatora sa puškom u ruci i čekao oštećenog. Kada je oštećeni izšao iz kuće i kada su bili na međusobnom rastojanju od tri metra okriviljeni je skočio sa prikoline na zemlju i pucao na oštećenog koji je počeo da beži i pogodio ga, pa je pravilno prvostepeni sud iz pravne kvalifikacije ovog krivičnog dela izostavio reči "na podmukao način" i "iz zasede" jer u radnjama okriviljenog nema, ni subjektivnih, ni objektivnih uslova potrebnih za postojanje podmuklosti".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1744/2007 od 5. novembra 2008. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 6/2008. godine, str. 9-10)

4) "Kod krivičnog dela ubistva namera nije bitan elemenat bića krivičnog dela. Okriviljeni je oglašen krivim za krivično delo ubistva u pokušaju, a izjava branioca okriviljenog da nije dokazana namera kod okriviljenog da oštećenoj nanese zlo je irelevantna, budući da namera i ne predstavlja bitan elemenat bića ovog krivičnog dela".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2740/2007 od 13. februara 2008. godine, Bilten sudske prakse Okružnog suda u Kragujevcu, Kragujevac, broj 1/2009. godine, str. 39)

5) "Nečinjenjem može biti učinjeno krivično delo ubistva ako je učinilac propuštanjem dužnog činjenja ostvario obeležje tog dela. Okriviljenom se stavlja na teret da je nečinjenjem, odnosno propuštanjem radnji kojima bi sprečio smrt oštećenog, ali se ne navode radnje koje je okriviljeni trebalo da preduzme, kao ni osnov iz koga bi proizilazila dužnost okriviljenog za preduzimanje tih radnji. Propuštanjem preduzimanja određenih radnji za čije preduzimanje bi eventualno postojala moralna obaveza ne može imati za posledicu krivičnu odgovornost".

(rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 3563/2010 od 21. septembra 2010. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 1/2010. godine, str. 95)

6) "Ako je ubistvo, u izvršenju odluke posle zrelog razmišljanja, izvršeno na takav način da nema kvalifikovanog ubistva, onda će postojati obično ubistvo. Kvalifikovana ubistva s obzirom na izvesna obeležja se među sobom dele na više vrsta. Kada su u pitanju saučesnici kod svakog od učesnika ne moraju postojati sve kvalifikatorne okolnosti u izvršenju krivičnog dela, tako da se u pogledu mogućeg rešenja razlikuju dve situacije: prva, kod postojanja kvalifikatornih okolnosti koje su izvesna subjektivna stanja, osećanja ili namere

koje ne moraju postojati istovremeno kod izvršioca i saučesnika, pa se kvalifikatorne okolnosti računaju samo kod onog lica kod koga se nađu i druga, za obično ubistvo. U drugom slučaju ako kvalifikatorne okolnosti nisu izvesna subjektivna stanja, već se odnose na način i sredstvo izvršenja krivičnog dela, tada se ne moraju uračunati svim učiniocima u izvršenju krivičnog dela (pa i saučesniku) ukoliko su bile obuhvaćene njegovim umišljajem".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 4275/2012 od 6. marta 2013. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 4/2013. godine, str. 149*)

3. TEŠKO UBISTVO

3.1. Novija sudska praksa

1) "Ako je učinilac bio svestan da radnjama koje preduzima nanosi žrtvi opasne povrede sredstvom podobnim da lice liši života i da je bio svestan da žrtvu mrcvari i muči u dužem vremenskom intervalu i da ista pati, radi će o ubistvu izvršenom na svirep način.

Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim što je na svirep način lišio života svoju nevenčanu suprugu na taj način što je u svojoj kući počeо da je tuče metalnom pumpom, posle čega je vezao lancem i zaključao katancem i nastavio da je tuče u razmacima od po pola časa nanoseći joj udarce po telu, licu, glavi, trbuhu, kao i udovima od kojih je ona zadobila povrede u vidu mnogobrojnih krvnih podliva, razderina, oguljotina, nagnjećenja koja zahvataju kožu i meko tkivo na skoro svim delovima tela, kao i prelome rebara, kostiju, karlice i ramenjače. Na pojedinim delovima tela naneo je povrede i više puta od bezbroj udaraca, a za sve vreme zadobijanja povreda sada pokojna bila je svesna i trpela je patnje i bolove najvećeg intenziteta, a od tih povreda je došlo do laganog iskrvarenja i smrti. Za sve vreme svest pokojne je bila očuvana skoro do njene smrti. S obzirom na to da je optuženi bio svestan svih svojih preduzetih radnji nanošenja opasnih povreda sredstvima podobnim da lice liši života i da je bio svestan da žrtvu mrcvari i muči u jednom dužem vremenskom intervalu, da ista trpi teške psihičke i fizičke bolove ispoljavajući pri tom krajnju bezobzirnost, posebno kada je pokojnu vezao lancem i u takvom stanju je tukao i nanosio joj povrede koje su izazvale teške fizičke bolove i patnju, radiće o krivičnom delu ubistva".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 927/90 od 21. januara 1991. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 35-36/1991. godine, str. 55-56*)

2) "Bezobzirnost kao posebna komponenta subjektivnog odnosa učinioca prema delu podrazumeva takav stav učinioca prema ubistvu koje ga svrstava u jednu posebnu kategoriju ubica lišenih svakog osećanja odgovornosti za svoje ponašanje. Bezobzirnost nasilničkog ponašanja kod ovog dela treba ocenjivati prema opštem stavu učinioca prema ubistvu u kontekstu celokupnog događaja u okviru koga je izvršeno ubistvo, uzimajući u obzir sve okolnosti koje su bile od uticaja na odluku učinioca da izvrši ovo delo. Pojam bezobzirnosti bi predstavljaо posebnu komponentu subjektivnog odnosa učinioca prema delu u celini, i to ne samo prema radnjama koje predstavljaju nasilničko ponašanje, već i prema izvršenom ubistvu. Prema tome, kod ovog dela pretpostavlja se da je pre ubistva već postojala nasilničko ponašanje i da je prilikom takvog ponašanja došlo do umišljajnog ubistva. U konkretnom slučaju okriviljeni je lišio života pok. S. u stanju intenzivnog emocionalnog uzbudjenja u koje je doveden njenim odbijanjem da se sa njim razjasni o razlozima raskida njihove dugogodišnje ljubavne veze što je on odbijao da prihvati kao konačno rešenje i očito da mu je takva odluka pok. S. veoma teško pala i da je na taj način i preživljavaо. Posmatrajući ponašanje okriviljenog upravo u kontinuitetu od dolaska u kuću pok. S. sa namerom da pokuša da ponovo uspostavi emocionalnu vezu sa njom, iako se radilo o ljubavi koja se kosila sa običajima sredine jer je reč o krvnom srodstvu, ne bi se mogao prihvati stav zauzet u zahtevu da je reč o bezobzirnoj i oholoj osobi kojoj čast i dostojanstvo drugih ne znače ništa, te da je napad na pok. S. izvršen samo u cilju iživljavanja bez pravog povoda.

Naprotiv, njegovo insistiranje da razgovora sa oštećenom, upozorenje upućeno njenoj babi da on sa njom nema ništa, zahtev da ih ostavi nasamo upravo je ponašanje zaljubljenog čoveka i pri tome ljubomornog koji pokušava da zadrži voljenu ženu, a kasnije saznanje da je to nemoguće imalo je za posledicu takvo psihičko stanje uz prisustvo smanjene uračunljivosti u kome je oštećenu lišio života. Upravo broj nanetih povreda oštećenoj ukazuje na delovanje u ovako afektnom stanju, a nikako da se radi o učiniocu koji deluje bez ozbiljnog povoda ili motiva za ubistvo ubijajući "prosto tako" jer to odgovara njegovom trenutnom raspoloženju. Okriviljeni nije lice izopačenog karaktera spremno da zbog svog samozadovoljavanja ili samoisticanja (afirmacije moći, snage ili izražavanja prezira) liši života. Svojim ranijim postupanjem nije pokazivao sklonost ka nasilničkom ponašanju, a to se uostalom i ne traži kod dela teškog ubistva kao neophodno, međutim, imajući u vidu sve okolnosti dela nije ga ispoljio ni prilikom vršenja ubistva".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 58/91, Sudska praksa, Beograd, broj 5/1993. godine, str. 38-39)

3) "Krivično delo ubistva učinjeno je iz niskih pobuda kada je učinilac lišio života ubijenog da bi zasnovao zajednicu života sa njegovom suprugom".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 192/92 od 21. oktobra 1992. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 40/1993. godine, str. 52)

4) "Kada optuženi baci bombu kašikaru i sa umišljajem liši života oštećenog dok su lica koja su se nalazila u neposrednoj blizini oštećenog zadobili povrede izvršio je krivično delo teško ubistvo. Optuženi je oglašen krivim i osuđen za izvršenje krivičnog dela teškog ubistva tako što je vozilom prišao pokojnom kada je oko njega bila grupa ljudi i kroz otvoreni prozor vozila bacio bombu kašikaru kojom prilikom je pokojni lišen života, dok su dvojica oštećenih zadobili povrede, i to jedan lake telesne povrede, a drugi teške telesne povrede, čime je jedno lice lišeno života i pri tome su sa umišljajem dovedena u opasnost životi još dva lica. Neosnovani su navodi žalbe da se u konkretnom slučaju radi o pokušaju ubistva s obzirom da je namera optuženog bila da liši života jedno lice i pri tome je sa umišljajem doveo u opasnost živote više lica. Nanošenje lake i teške telesne povrede upravo i predstavlja dovođenje u opasnost života tih lica".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1591/93 od 15. marta 1995. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 58/2002. godine, str. 16)

5) "Kada se u radnjama učinjocima stekne više kvalifikatornih okolnosti ubistva od kojih neke ostanu u pokušaju, sud je dužan da u pravnu kvalifikaciju pored toga što će uneti sve kvalifikovane oblike krivičnog dela unese i da su neki od oblika ostali u pokušaju. Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim da je na autobuskoj stanici sa umišljajem lišio i pokušao da liši života službeno lice – milicionera pri vršenju poslova javne bezbednosti tako što je prilikom izlaska iz autobusa, a u trenutku kada je više milicionera pokušalo da ga liši slobode najpre iz pištolja pucao prema jednom milicioneru i naneo mu prostrelnu ranu donjem dela butine, a potom u drugog milicionera kojeg je hitac iz pištolja pogodio i naneo mu ustrelinu u predelu grudnog koša što je prouzrokovalo smrtni ishod.

Prvostepeni sud je ovakve radnje optuženog kvalifikovao kao krivično delo teškog ubistva. Drugostepeni sud je preinačio prvostepenu presudu u pogledu pravne kvalifikacije dela tako što je optuženi oglašen krivim za krivično delo teškog ubistva u pokušaju. Na utvrđeno činjenično stanje, odnosno radnje optuženog koji je sa umišljajem jedno službeno lice pri vršenju poslova javne bezbednosti lišio života, a drugo službeno lice koje je bilo u istom svojstvu

pokušao da liši života, prvosteopeni sud je primenio krivični zakon tako što je radnje optuženog pravno kvalifikovao kao krivično delo teškog ubistva. Međutim, za pravilnu pravnu kvalifikaciju krivičnog dela kao svršenog krivičnog dela nedostaje zakonski elemenat bića navedene inkriminacije, a naime, da je u pitanju umišljajno lišenje života više lica".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. II 10/98 od 18. septembra 2000. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/2002. godine, str. 14-15*)

6) "Ubistvo je izvršeno na podmukao način kada je optuženi lišio života oštećenog na prikriven i potajan način sačekavši ga kada se ovaj vraćao sa posla, te kada mu je bio sa bočne strane na istog potajno izvršio ispaljenje prvog projektila iskoristivši poverenje koje se sastojalo u poznanstvu sa oštećenim kada on nije mogao da očekuje da će na takav način biti napadnut od strane optuženog, što znači da je optuženi postupao na lukav način".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 816/99 od 3. februara 2000. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 55/2001. godine, str. 69-70*)

7) "Podmuklost u načinu izvršenja krivičnog dela ubistva se sastoji u prevarnom postupanju učinioца i sa zlom namerom sticanja poverenja kod žrtve, te iskorišćavanjem trenutka kada žrtva nije očekivala napad na sebe".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1920/98 od 14. oktobra 1999. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 4/2001. godine, str. 23*)

8) "Oštećena je usmrćena na svirep način kada su je dvojica optuženih istovremeno savladali i tukli po vitalnim delovima tela za vreme i posle obljube. Neosnovanisu navodi u žalbi branilaca da izvedeni dokazi ne upućuju na zaključak da su optuženi udarajući sada pokojnu hteli njenu smrt. Prvooptuženi udara sada pokojnu kolenom po vratu ispod brade iz razloga što mu nije ispunila želju da njegov polni organ drži u ustima, već ga je ugrizla prilikom nasilnog stavljanja polnog organa u usta, a u tome mu se pridružuje i drugooptuženi udarajući je rukama po grudnom košu i ispod vrata. Radi zadovoljavanja svog polnog nagona prvooptuženi skida odeću sada pokojnoj nakon njegovog pokušaja da polno opšti sa njom, dok drugooptuženi nad njom vrši obljubu, a potom i prvooptuženi da bi zatim obojica nastavili da je tuku sve dok je davala znake života.

Iz toga je jasno da su oba optužena bili svesni da udarajući sada pokojnu po vitalnim delovima tela ovu mogu lišiti života što su i hteli jer su je udarali sve dok je pokazivala znake života, a prvooptuženi joj je stalno držao šaku na ustima, pa se direktni umišljaj optuženih ne može dovesti u pitanje. Optuženi su sada pokojnoj zadavali bolne udarce u predelu grudnog koša, u predelu vrata ispod brade, a prvooptuženi ju je gušio stalnim držanjem šake na ustima,

pa je ona prema mišljenju veštaka trpela velike bolove i strah izuzetnog intenziteta u trajanju od najmanje 20 minuta. Sve to ukazuje da su optuženi pokojnu lišili života na svirep način. Za ovo krivično delo bitan je način izvršenja dela kao kvalifikatorna okolnost, a ne motiv izvršenja".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1442/99 od 17. aprila 2001. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 9/2002. godine, str. 16*)

9) "Kada optuženi u nameri da se osveti oštećenom što je trećem licu u tuči naneo lake telesne povrede iz krateža puca oštećenom u glavu čini krivično delo teško ubistvo".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 39/2000 od 26. septembra 2000. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 55/2001. godine, str. 70*)

10) "Veliki broj udaraca koje je učinilac zadao nožem ubijenoj nije dovoljno da se izvede zaključak o svirepom načinu izvršenja ubistva ako nema dokaza da je učinilac svesno mučio žrtvu i ispoljio bezosećajnost prema njenim patnjama. Osnovani su navodi da optuženi nije ispoljio svirepost pri izvršenju krivičnog dela ubistva. Veliki broj udaraca nožem koje je optuženi zadao ubijenoj nije dovoljan da se izvede zaključak o svirepom načinu izvršenja dela budući da nema ničega što bi ukazivalo da je optuženi veliki broj udaraca zadao svesno, mučio žrtvu i ispoljavao svoju bezosećajnost prema njenim bolovima, pogotovo što je utvrđeno da je optuženi delo učinio u stanju razdraženosti usled čega je njegova uračunljivost bila bitno smanjena. Veliki broj udaraca nožem ukazuje u ovom slučaju samo na upornost učinioca u izvršenju dela".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 74/2000 od 21. marta 2000. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 54/2001. godine, str. 56*)

11) "Kada optuženi uđe u kafić sa izvađenim pištoljem, pa počne grubo i bahato da psuje prisutne goste, vređa ih i naredi da legnu na pod u kafiću u koji ranije nikada nije dolazio i gde nikog ne poznaje, pa u oštećenog koji po njegovoj naredbi nije legao puca i usmrti ga, čini krivično delo teško ubistvo.

Optuženi je oštećenog lišio života u toku nasilničkog i bezobzirnog ponašanja. Na takvo ponašanje ukazuju okolnosti pod kojima je došlo do izvršenja ovog krivičnog dela. Pre svega, optuženi je izvršio drzak upad u kafić u koji ranije nikada nije dolazio i gde nikog nije poznavao da bi demonstrirao silu i iskazao pretnju jer je njegov drug par dana ranije tu dobio batine. Ušavši sa oružjem u kafić, optuženi je počeo grubo i bahato da se ponaša, psuje i vređa prisutne goste, naređujući im da legnu na pod. Počinje da puca uvis i po zidu sale, te je tako bez ikakvog osećanja odgovornosti za svoje ponašanje ugrozio život građana, prisutnih u kafiću. Ugrozio je i njihovo spokojstvo, a sve to zbog svoje bezobzirnosti koja se vidi iz samog razloga dolaska u ovaj kafić. Pri tome,

njemu nije bilo važno da li su tu oni koji su učestvovali u tuči sa njegovim drugom jer on dolazi da demonstrira silu, da iskaže svoju osionost. U jednom trenutku kada je video da pokojni oštećeni nije legao na pod po njegovoj naredbi, optuženi je u njegovom pravcu ispalio jedan hitac i pogodio ga u grudi smrtno ga ranivši, te je ovaj usled zadobijenih rana ubrzano preminuo".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1488/2000 od 21. decembra 2000. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 6/2001. godine, str. 23*)

12) "Kada optuženi liše života više lica i dovedu u opasnost život još nekih lica tako što u bašti restorana noseći sa sobom hekler priđu stolu gde je sedelo više lica i iz neposredne blizine u njihovom pravcu ispale više hitaca i pogode neka od tih lica, tako što pojedinim nanesu smrtne povrede, a drugima teške telesne povrede, izvršili su krivično delo teško ubistvo. Prvostepenom presudom dvojica optuženih su oglašeni krivim tako što su prethodno došli do restorana noseći sa sobom svako od njih po jedan automatski pištoli marke hekler, prišli stolu gde je sedelo više lica i iz neposredne blizine u pravcu njih ispalili više hitaca koji su usmrtili troje oštećenih i naneli teške telesne povrede još četvorici oštećenih. Neosnovani su navodi u žalbi da se radi o dva kvalifikovana oblika krivičnog dela ubistva, već samo o jednom – ubistvu više lica. Ovo stoga što su optuženi pucajući u pravcu oštećenih i nanoseći im teške telesne povrede sa umišljajem doveli u opasnost život još nekih lica, a istom prilikom usmrtili tri lica, te je stoga pravilno prvostepeni sud kvalifikovao oko krivično delo po zakonu".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1628/2000 od 17. aprila 2001. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 2-3/2003. godine, str. 13*)

13) "Dvojica optuženih su sa maloletnikom po prethodnom dogovoru na podmukao način lišili života pokojnog na taj način što su ga namamili da dođe na groblje, pa su ga zagovarala i dvojica optuženih pravila "zid" tako što su ga zaklanjali da bi se onda razmakli praveći prostor maloletnom optuženom da puca u oštećenog".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1953/2000 od 20. februara 2001. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 4/2002. godine, str. 15*)

14) "U radnjama okrivljenog koji je nožem usmratio oštećenu, pa kada se pojavio drugooštećeni zamahnuo je nožem i naneo mu ubodnu ranu, a zatim ga pojurio, ali je oštećeni uspeo da mu pobegne, stoje obeležja krivičnog dela ubistva u pokušaju. Iz utvrđenih radnji okrivljenog koji je prvo lišio života pokojnu, a zatim pokušao da liši života i oštećenog očito proizilazi da je okrivljeni postupao sa eventualnim umišljajem. On je udarajući nožem sada pokojnu, a potom i oštećenog bio svestan da ih može lišiti života, pa je na takvu

posledicu i pristao. S tim u vezi neosnovani su navodi žalbe kojima se dokazuje da kod okrivljenog nije postojala namera da liši života sada pokojnu i oštećenog jer za postojanje krivičnog dela u pitanju nije potrebna namera, već je dovoljan umišljaj koji je u ovom slučaju nesumnjivo utvrđen. Optuženi je sa umišljajem pokušao da liši života više lica s obzirom da je na opisani način lišio života pokojnu, a potom pokušao da liši života i drugo lice koje je nakon što je zadobilo povredu nožem uspelo da pobegne".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1383/2002 od 1. novembra 2002. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/2003. godine, str. 8*)

15) "Kada je okrivljeni izvršio krivično delo ubistva dana 15. 5. 1999. godine, a presuđeno mu je 27. 3. 2002. godine pravilna je odluka prvostepenog suda kada je okrivljenog osudio na kaznu zatvora u trajanju od 40 godina, a ne na smrtnu kaznu imajući u vidu Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije od 1. 3. 2002. godine.

Presudom okružnog suda okrivljeni je oglašen krivim jer je 15. 5. 1999. godine lišio života četiri lica čime je izvršio krivično delo ubistva i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od 40 godina. Protiv navedene presude žalbu je izjavio branilac okrivljenog, a koju je Vrhovni sud odbio ako neosnovanu. U delu odluke o kazni, u obrazloženju presude ovog suda, stoji da se u podnetoj žalbi neosnovano ističe da je osudom na kaznu zatvora u trajanju od 40 godina povređen krivični zakon. Naime, prema zakonu na učinioca krivičnog dela se primenjuje zakon koji je važio u vreme izvršenja dela, a ako je posle izvršenja dela zakon promenjen, primenjuće se zakon koji je blaži za učinioca. U vreme izvršenja krivičnog dela – 15. 5. 1999. godine za pomenuto krivično delo je bila propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili smrtna kazna. U Zakonu o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije koji je stupio na snagu 9. 3. 2002. godine brisana je odredba o smrtnoj kazni koja je zamenjena kaznom zatvora u trajanju od 40 godina. To dalje znači da na teritoriji Srbije za konkretno krivično delo učinjeno pre 9. 3. 2002. godine blaži je onaj zakon koji ne predviđa smrtnu kaznu".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1655/2002 od 6. marta 2003. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 4/2004. godine, str. 14*)

16) "Ako je za krivično delo bila predviđena smrtna kazna u vreme njegovog izvršenja, sud može izreći kaznu zatvora u trajanju od 40 godina koja u vreme izvršenja krivičnog dela nije bila propisana. Optuženi je sačekao oštećenu koju je poznavao, pa je udario kamenom u glavu, da bi potom savladavši njen otpor izvršio nad njom obljubu, dok je bila svesna pri čemu je znao da je ista maloletna, pa je oštećena tada i deflorisana, da bi nakon izvršenja obljube

nastavio udarati oštećenu kamenom po glavi sve do trenutka dok nije prestala da daje znake života. Dakle, lišio je života sa umišljajem na svirep način maloletnu oštećenu, a pre lišenja života savladavši njen otpor upotreboom sile izvršio je nad njom i obljubu, dok je za vreme izvršenja krivičnog dela maloletna oštećena trpela intenzivan strah i doživljavala bolove maksimalnog intenziteta sve do trenutka dok nije nastupila smrt. Svirepost kao kvalifikatorni elemenat krivičnog dela ubistva u objektivnom smislu se ogleda u elementima radnje koju optuženi preduzima nanošenjem žrtvi bolova i patnji kao i zbog načina zadavanja povreda – kamenom u predelu glave, što ukazuje i na težinu telesnih povreda. Odbrambene povrede na šakama oštećene svedoče da je bila svesna dok su joj nanošene povrede. Pri tome je trpela intenzivan strah zbog nemogućnosti da dozove pomoć i strah od krajnjeg ishoda ponašanja optuženog. Subjektivni elemenat svireposti se ogleda u neosetljivosti na strani optuženog na bol koji nanosi oštećenoj udarcima kamenom, stezanjem za vrat, te nakon obljube izvršene nasilno, bezobzirno nastavlja udaranje, sve dok pokojna oštećena ne prestaje davati znake života, a tada sklanja njeno telo u obližnje grmlje.

U odnosu na krivično delo silovanja ostvareni su svi objektivni i subjektivni elementi bića ovog krivičnog dela jer je optuženi poznavao pokojnu oštećenu od ranije, znao je da se radi o maloletnoj osobi, pa je upotreboom opisane sile savladao njen otpor i izvršio obljubu pri čemu je deflorisao i lišio života. Pri analizi okolnosti kod optuženog sud nije našao olakšavajuće okolnosti, niti je prihvatio okolnosti koje je naveo branilac kao olakšavajuće. Od otežavajućih okolnosti posebno su cenjena dosadašnja višestruka osuđivanost optuženog, koji je kao maloletnik krivično odgovarao zbog imovinskih krivičnih dela, pa je još za vreme trajanja vaspitne mere upućivanja u vaspitno popravni dom tek navršivši 18 godina života učinio težak slučaj razbojništva sa smrtnom posledicom u sticaju sa krivičnim delom silovanja, a u toku izdržavanje kazne u kazneno popravnom zavodu izvršio je krivično delo ubistva osuđenika, pa je osuđen pravnosnažno na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina. Kratko vreme nakon izlaska na slobodu, optuženi je izvršio dva najteže krivična dela – kvalifikovano ubistvo i krivično delo silovanja za koja je oglašen krivim.

Analizirajući celokupno ponašanje optuženog, kako za vreme, tako i nakon izvršenja krivičnih dela, osnovano se razlozima prvostepene presude zaključuje da ljudski život za optuženog ne predstavlja nikakvu vrednost. Do sada izricane krivične sankcije, uključujući i one koje su mu izrečene kao maloletniku, kao i kazna zatvora koju je izdržao u trajanju od 16 godina, očigledno nisu imale vaspitni uticaj na optuženog u smislu njegove resocijalizacije, što znači da nisu

ostvarile svrhu propisanu zakonom. Imajući u vidu da se radi o najtežem obliku ubistva za koje je u vreme kada je krivično delo bilo izvršeno propisana smrtna kazna, a zbog svih okolnosti koje su prethodno analizirane i cenjene, prvostepeni sud je pravilno zaključio da optuženom treba izreći najstrožu moguću kaznu propisanu krivičnim zakonom. Pravilnom primenom zakona koji propisuje primenu blažeg zakona na učinioca ukoliko se nakon izvršenja krivičnog dela izmeni krivični zakon, prvostepeni sud je optuženom utvrdio za krivično delo ubistva kaznu zatvora u trajanju od 40 godina. Za krivično delo silovanja kaznu, uvezši u obzir sve otežavajuće okolnosti, a u situaciji kada izostaju olakšavajuće okolnosti, maksimalno propisanu kaznu za to krivično delo, a to je kazna zatvora u trajanju od 15 godina. Daljom primenom odredbi o izricanju jedinstvene kazne za krivična dela izvršena u sticaju, prvostepeni sud je pravilno primenio odredbu zakona koja propisuje da će sud izreći jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 40 godina ako je za neko od izvršenih krivičnih dela u sticaju utvrdio i ovu kaznu zatvora što je i učinjeno u pobijanoj presudi".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1747/2002 od 11. februara 2003. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 61/2003, str. 56-58)

17) "Kada troje učinilaca u okviru zajedničkog umišljaja liše života dvoje lica, nebitno je iz čijeg pištolja su ubijenima nanete smrtonosne povrede.

Po stavu žalbe ubistvo jednog od dvojice ubijenih lica moglo je da izvrši samo jedno lice, pa se ta radnja ne može staviti na teret drugim licima kao saizvršiocima budući da je tom ubijenom jednim hicem naneta smrtonosna povreda. U sprovedenom postupku se nije moglo pouzdano utvrditi kojim projektilom, odnosno iz kojeg pištolja su nanete smrtonosne povrede i kojem od ubijenih lica. Vrhovni sud izložene žalbene navode ocenjuje kao neprihvatljive iz sledećih razloga. Priroda i karakter krivičnog dela o kome je reč nije takva da ga je moglo izvršiti samo jedno lice, već postoji mogućnost da ga izvrši više lica. U konkretnom slučaju nesumnjivo je utvrđeno da je ubistvo dva lica izvršeno zajedničkim delovanjem trojice optuženih koji su istovremeno iz neposredne blizine ispalili po nekoliko projektila iz pištolja u pravcu sada pokojnih, a ovakvo zajedničko delovanje sve trojice optuženih je bilo u okviru njihovog zajedničkog jedinstvenog umišljaja da liše života oba sada ubijena. Obzirom na to, okolnost da je jednom od ubijenih jednim hicem naneta jedna smrtonosna povreda, dakle, da se ova radnja može neposredno izvršiti od strane samo jednog lica, nije činjenica podobna da u konkretnom slučaju utiče na izmenu činjeničnog stanja utvrđenog od strane prvostepenog suda".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 119/2003 od 26. marta 2003. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 62/2004. godine, str. 73-74)

18) "Službeno lice je pokušano da bude lišeno života pri vršenju poslova hvatanja učinjoca krivičnog dela kada je policijska patrola obaveštena da je pokušano obijanje prodavnice, pa dolaskom poremete učinjoca koji pokušava da beži, a kada mu se jedan od policajaca približio, pucao je na njega iz pištolja, a potom aktivirao i bombu kojom prilikom je policajac zadobio tešku i po život opasnu telesnu povredu. Optuženi je odlučio da obije prodavnicu u nameri da iz iste oduzme stvari i tako sebi pribavi protivpravnu imvoinsku korist i da tom prilikom upotrebi ne samo pištolj već i bombu ako neko pokuša da ga spreči u njegovoj nameri. Stvoren je plan i on je počeo da se realizuje tako što je podešenim alatom otvorio ulazna vrata prodavnice, ali je na prijavu građana o provali, došla patrola policije, pa je on primetivši ih, počeo da beži. Međutim, ocenivši da neće moći da pobegne, ispaljuje iz pištolja više hitaca u pravcu policajca i tom prilikom pogarda oštećenog nanevši mu tešku telesnu povredu opasnu po život u vidu ustreljene. No, optuženi se time ne zadovoljava već aktivira i baca u pravcu policajaca i bombu u nameri da ih liši života, ali i da pobegne.

Samo sticajem okolnosti navedeni plan se nije ostvario, a on je bio liшен slobode. Neosnovani su navodi izneti u žalbi da je prvostepeni sud pogrešno izveo zaključak da je optuženi bacajući bombu pokušao ubistvo policajaca, a ne pokušaj samoubistva budući da je utvrđeno da je on bacio bombu na metar ispred sebe, dakle, bliže sebi nego policajcima koji su bili udaljeni na više od tri metra od mesta gde je ona eksplodirala. Da je namera optuženog bila ona koja se navodi žalbom, on bi sigurno spustio bombu na mesto gde se sakrio, a ne bi je bacio van tog mesta prema policajcima. U tako utvrđenim radnjama optuženog stoje obeležja krivičnog dela ubistva u pokušaju".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 250/2003 od 5. juna 2003. godine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 2/2005. godine, str. 33)

19) "Za ubistvo jednog lica saučesnici mogu biti oglašeni krivim za različite oblike teškog ubistva. Drugooptuženi i trećeoptuženi su zajedno sa još jednim licem protiv koga je postupak izdvojen, po ranijem dogovoru ušli u nezaključani stan oštećenog, napali ga, oborili na pod i tukli, od kojih je povreda i nastupila smrt oštećenog. Zatim su razbacali stvari po stanu, oduzeli tašnu sa dokumentima, revolver i izvesnu količinu novca. Za to vreme prvooptuženi je čekao ispred stana, pošto je on poznavao pokojnog oštećenog, on je angažovao drugooptuženog i trećeoptuženog da ga za novac liše života. Nakon toga četvrtootpuna je u svom stanu sakrila porodični nakit ubijenog i njegove

supruge koja je prijavila MUP-u da je to ukradeno pri navodnom razbojništvu. Petooptužena – supruga ubijenog je umišljajno podstrekla izvršioce obećavajući da će im isplatiti 20. 000 DEM za izvršeno krivično delo i posredstvom četvrtooptužene im predala akontaciju od 400 DEM kao i fotografiju pokojnog oštećenog.

Sud je utvrdio da su prva trojica optuženih imala svojstvo saizvršioca u izvršenju krivičnog dela jer su oni postupali po dogovoru i po uputstvima prvooptuženog koji je poznavao pokojnog oštećenog, njegovu suprugu i četvrtooptuženu sa kojom je bio u intimnim odnosima. Prva trojica optuženih su ubistvo izvršila iz koristoljublja – krivično delo ubistvo za dobijeni novac od 400 DEM, kao i za obećanu naknadnu isplatu od 20. 000 DEM. Supruga ubijenog je oglašena krivom za podstrekavanje u izvršenju krivičnog dela ubistva iz bezobzirne osvete jer je postupala kako bi mu se osvetila zbog loših odnosa u toku braka i maltretiranja od strane supruga. Četvrtooptužena je pomagala izvršiocima, pa je oglašena krivom za krivično delo ubistva".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 590/2003 od 24. juna 2003. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 62/2004. godine, str. 72-73*)

20) "Teško ubistvo je praćeno i okolnostima koje ga čine težim, a u konkretnom slučaju to je način izvršenja – podmukao način, pri čemu se podmuklost shvata u objektivno subjektivnom značenju. Iz opisa radnje navedene u izreci prvostepene presude proizilaze sva obeležja krivičnog dela teškog ubistva. Optuženi je kritičnog dana oko 5,40 časova lišio života svoju suprugu tako što je u njihovoj kući gde su živeli zajedno, prišao krevetu i više puta oštećenu udario sekirom u predelu glave, vrata i desne šake, pri čemu je smrt nastupila usled odvajanja glave od tela. Krivično delo ubistva je kvalifikованo ubistvo koje je praćeno nekom okolnošću koje ga čini težim, a to je u konkretnom slučaju način izvršenja – podmukao način pri čemu se ta podmuklost shvata u objektivno subjektivnom značenju. Objektivna strana podmuklosti je prikriveno i potajno vršenje ubistva - u vreme i pod okolnostima kada žrtva ne očekuje da će biti lišena života, a subjektivna strana se ogleda u tome da je izvršilac dela svesno i voljno stvorio pogodnu situaciju da izvrši ubistvo kada žrtva ne očekuje da će biti išena života, odnosno u planskom odabiranju načina, mesta i sredstva izvršenja ubistva ili takvog iznenadnog stanja u kome se ne očekuje napad na život u kome je žrtva bespomoćna za odbranu i spasavanje svog života ili u kome se koriste njeni lako mislenost i poverenje.

Upravo dve komponenete – objektivnu i subjektivnu je prvostepeni sud razjasnio tokom dokaznog postupka i posebno kroz odbranu optuženog

navodeći da je optuženi iskoristio poverenje koje je njegova pokojna supruga imala prema njemu u situaciji kada kao žrtva nije očekivala napad u kome će je optuženi lišiti života (na način, mestu i u vreme dok je spavala u svom krevetu) u ranim jutarnjim časovima kada nikog od ukućana osim optuženog nije bilo u kući, sekirom kao sredstvom podobnjim za izvršenje ovog krivičnog dela i kada ne može da pruži nikakav otpor, a na osnovu nalaza i mišljenja veštaka utvrđeno je da je sposobnost optuženog da shvati značaj svoga dela i da upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne bitno".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2074/2003 od 1. oktobra 2004. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 67/2005. godine, str. 71-72*)

21) "Kada je okrivljeni pištolj prislonio na slepočnicu oštećenom, pa ga je odgurnuo i potom uperio pištolj u grudi oštećenom na rastojanju od 1,5 m i opalio projektil koji je oštećenog pogodio u rame i naneo mu teške telesne povrede, pa nakon prolaska projektila kroz telo oštećenog isti je pogodio drugog oštećenog u nogu i naneo mu lake telesne povrede, a sve se dogodilo na ulazu u kafić gde je bilo više ljudi, time je izvršio krivično delo ubistva u pokušaju.

Prvostepenom presudom okrivljeni je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela ubistva u pokušaju. Povodom žalbe branioca okrivljenog, drugostepeni sud je u presudi kojom je odlbijena žalba kao neosnovana naveo da je neosnovano isticanje da se u konkretnom slučaju radi o izvršenju krivičnog dela teške telesne povrede. Naime, okrivljeni je sa umišljajem pokušao da liši života oštećenog tako što je sa umišljajem doveo u opasnost život više lica. Naime, okrivljeni je prvo došao u verbalni sukob sa oštećenim, naslonio mu pištolj na slepočnicu i odgurnuo ga i na rastojanju od 1,5 metara uperivši cev pištolja u grudi oštećenom ispalio projektil koji je oštećenog pogodio u rame, pa je projektil koji je izašao iz tela oštećenog pogodio drugog oštećenog u nogu kome je naneta laka telesna povreda, a sve se to desilo na ulazu u kafić u kome se nalazilo više ljudi. Dakle, radnja okrivljenog je umišljajna radnja preuzeta sa eventualnim umišljajem, a ne nehatno nanošenje teške telesne povrede kako se to ističe u žalbi".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 211/2004 od 23. marta 2004. godine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 1/2005. godine, str. 37-38*)

22) "Kada optuženi ispaljuje sedam projektila iz pištolja u pravcu putničkog automobila, pa bude pogoden oštećeni koji je sedeо na mestu suvozača i usled nastupelih povreda preminuo, a tom prilikom je sa umišljajem doveo u opasnost život drugog lica – vozača automobila, izvršio je krivično delo teškog ubistva.

Presudom prvostepenog suda optuženi je oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela teškog ubistva. Dokazima u toku postupka je utvrđeno da je zbog ranijih sukoba optuženi sačekao na uglu ulice vozilo vlasništvo oštećenog koji je sedeo na mestu suvozača, a za volanom je bilo drugo lice pa je iz pištolja u pravcu automobila ispalio sedam projektila od kojih je jedan pogodio u glavu oštećenog koji je sedeo na mestu suvozača. Povodom žalbe okružnog javnog tužioca, drugostepeni sud je između ostalog odbio žalbu kao neosnovanu i potvrdio prvostepenu presudu. Naime, neosnovano je isticano u žalbi da se u konkretnom slučaju radi o izvršenju krivičnog dela teškog ubistva, tj. o ubistvu pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju. Pravilni su razlozi dati u obrazloženju presude da se ovde radi o lišenju života jednog lica, a pri tome je sa umišljajem doveden u opasnost život još i vozača putničkog automobila. Imajući u vidu utvrđeno činjenično stanje, a posebno da se optuženi nalazio sam na ulici i da je pucao ka vozilu oštećenog, do lišenja života pokojnog oštećenog nije došlo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju. Tada bi se radnja bezobzirnog nasilničkog ponašanja mogla ceniti samo u smislu radnje izvršenja krivičnog dela nasilničkog ponašanja".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 679/2004 od 12. jula 2004. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/2004. godine, str. 23-24*)

23) "Za postojanje krivičnog dela ubistva iz bezobzirne osvete dovoljno je da je učinilac u ubeđenju da je zlo za koje se sveti naneto i da se zbog toga i odlučio na ubistvo. Pravilno je prvostepeni sud na osnovu uvida u priložene parnične i izvršne spise utvrdio odlučne činjenice da su oštećeni i sudski izvršitelj došli u kuću okriviljenog radi naplate duga od 4. 250 dinara, da je okriviljeni uputio oštećenom reči: "dokle ćete dolaziti, recite šta hoćete", a kada je oštećeni počeo da beži u pravcu kapije, okriviljeni je pucao iz svog pištolja u pravcu oštećenog i usmrtio ga. Navedene kvalifikatorne okolnosti (prema kome licu se vršila osveta i povodom kog događaja se vrši osveta) ukazuju da se radi o krivičnom delu ubistva iz bezobzirne osvete. Za postojanje ovog krivičnog dela dovoljno je da učinilac stoji u ubeđenju da je zlo za koje se sveti naneto i da se zbog toga i odlučio na ubistvo".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1077/2004 od 28. septembra 2004. godine, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1/2006. godine, str. 225*)

24) "Dvojica okriviljenih su kao saizvršioci lišili života pokojnog pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju tako što su mu u dužem vremenskom periodu zadavali udarce pri čemu su bili svesni da usled njihovog zajedničkog delovanja može nastupiti smrt oštećenog. Pri tome nije precizirano ko mu je od okriviljenih tačno zadao udarac i u koji predeo tela. Ovo ne predstavlja propust

suda s obzirom da su okriviljeni delovali kao saizvršioc u kom slučaju nije bitno koje je od njih preduzeo koju radnju. Postojanje jedinstvenog umišljaja, odnosno svesti o zajedničkom delovanju kod okriviljenih se sastojalo u tome da usled njihovog zajedničkog delovanja (zadavanje udaraca) može nastupiti smrt oštećenog na koju posledicu su i pristali".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2463/2005 od 9. marta 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 2/2007. godine, str. 16*)

3.2. Novija sudska praksa

1) "Da bi postojalo umšljajno dovođenje u opasnost života još nekog lica pri izvršenju ubistva, ta opasnost za drugo lice mora stvarno nastupiti, što znači da mora biti konkretna, a ne apstraktna. Prvostepeni sud u razlozima presude samo ukazuje na činjenicu da se u prostoriji u kojoj je okriviljeni ispalio više hitaca iz pištolja nalazilo više lica, ali ne daje razloge na osnovu čega je zaključio da su i ta druga lica bila ugrožena, odnosno da je u odnosu na njih u konkretnom slučaju nastupila konkretna opasnost".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 885/2006 od 17. oktobra 2006. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 75/2007. godine, str. 108*)

2) "Izreka presude za krivično delo teško ubistvo nije nerazumljiva ako je u činjeničnom opisu dela navedeno da je okriviljeni jedno lice lišio života iz koristoljublja, a drugo lice da bi prikrio izvršenje prethodnog krivičnog dela, budući da je takvom izrekom presude ukazano na motive izvršenja krivičnog dela, a pravilna je pravna kvalifikacija dela kao lišenje života više lica, budući da je okriviljeni sa umišljajem lišio života dva lica, pri čemu motivi izvršenja ovih dela nisu od značaja za pravnu kvalifikaciju dela".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1481/2006 od 13. novembra 2006. godine, Bilten sudske prakse Okružnog suda u Kragujevcu, Kragujevac, broj 1/2009. godine, str. 80*)

3) "Bezobzirno nasilničko ponašanje okriviljenog se ogleda u vrlo upornom fizičkom maltretiranju oštećenog koga je okriviljeni lišio života da bi time izrazio svoju oholost, omalovažavajući pri tome ljudski život kao osnovnu vrednost. Okriviljeni je sa umišljajem lišio života oštećenog tako što su se na ugлу ulica sreli, posvađali i potukli razmenivši više udaraca, nakon čega je oštećeni otišao kući u kojoj je kao beskućnik boravio, a okriviljeni je krenuo za njim i tamo nastavio da ga udara po telu, a kada je oštećeni pao na dušek, zadao mu je nogom i drvenom letvom više udaraca u leđa i glavu usled kojih povreda je ubrzo preminuo".

(presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2663/2010 od 27. maja 2010. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 2/2011. godine, str. 187-188)

4) "Nanošenje usmrćenom većeg broja udaraca drvenom motkom ne mora automatski da znači da se radi o ubistvu na svirep način. Po oceni suda pri razgraničenju običnog ubistva od ubistva na svirep način polazi se od ocene objektivnih okolnosti koje se sastoje u težini prouzrokovanih muka, patnji i bolova žrtve i subjektivnih okolnosti koje se ogledaju u neosetljivosti učinioца ili njegovoj želji da žrtvi zadaje muke, patnje, bolove i osećanjem zadovoljstva takvim načinom lišenja života. Prema oceni suda potrebno je da budu kumulativno ispunjena oba ova elementa. Osnove za težu kvalifikaciju, ne leže samo u značaju tehničkog lišenja života, nego i u psihičkom odnosu učinioца koji on ovakvim načinom izvršenja dela pokazuje. Stoji činjenica da je okrivljeni oštećenom naneo više udaraca drvenom motkom i to jednom u predelu ruke, zatim još nekoliko udaraca u predelu glave i da je žrtva trpela bolove velikog intenziteta. Međutim, kako je utvrđeno da je od trećeg udarca motkom u predelu glave usmrćenom naneta jedna od smrtonosnih povreda, u tom momentu je došlo do gubitka svesti kod istog, pa bol od povreda nanetih kasnijim udarcima više nije osećao. Bolove jakog intenziteta žrtva je trpela u kratkom vremenskom periodu, a naneti bolovi oštećenom nisu prevazilazili okvir redovnih bolova s kojima je skopčano svako lišenje života".

(presuda Apelacionog suda u Kragujevcu Kž. 3141/2010, Bilten sudske prakse Apelacionog suda, Kragujevac, broj 2/2010. godine, str. 40-41)

5) "Da bi ubistvo bilo teško potrebno je da se u radnjama okrivljenih steknu sva bitna obeležja krivičnog dela nasilničkog ponašanja, pa da se pri takvom ponašanju, i to bezobzironom, neko lišava života. Po mišljenu ovog suda činjenice i okolnosti koje su prethodile lišavanju života oštećenog mogu se ceniti i kao bezobzirne. Međutim, samo u odnosu na radnje koje su okrivljeni preduzeli prema oštećenom lišavajući ga života uz vršenje nasilja, takvo nasilje sud treba da ceni kao bezobzirno".

(presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 3347/2010 od 27. oktobra 2010. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 2/2011. godine, str. 156)

6) "Podmuklost kao kvalifikatorna okolnost krivičnog dela teško ubistvo je ostvarena ukoliko se radnja izvršenja preduzima potajno i prikriveno u vreme i u okolnostima kada žrtva ne očekuje da će biti lišena života (objektivni elemenat) i kada je u postupanju okrivljenog u većem stepenu od uobičajenog izražena lukavost, prevarno postupanje ili zloupotreba poverenja žrtve (subjektivni elemenat). Okrivljena je nakon kraćeg verbalnog sukoba sa

oštećenim otišla u šupu iza kuće i uzela sekiru koja se nalazila pored vrata i posle razmišljanja odlučila da ubije muža tako što je ušla u kuću držeći sekiru u rukama i videla je muža kako spava na kauču, a da mu je glava okrenuta prema ulaznim vratima kuhinje, te da je ne može videti jer mu je ona prišla iz pravca vrata iza njegove glave. Time što je okrivljena lišila života svoga supruga sa kojim je živela u braku 45 godina dok je spavao je podmuklost kao kvalifikatorno obeležje krivičnog dela teško ubistva. Nesporno je utvrđeno da je oštećeni spavao i da nije mogao da očekuje napad, niti se do njega mogao odbraniti".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 5210/2010 od 9. novembra 2010. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 2/2011. godine, str. 183-184*)

7) "Činjenica da je okrivljeni zadao veliki broj ubodnih rana oštećenoj ne može sama po sebi automatski da bude razlog da sud kvalifikuje delo kao teško ubistvo na svirep način. Donoseći ovaj zaključak sud je imao u vidu sudska medicinsko veštačenje povreda od strane veštaka koji ističe da su u sklopu opisanih povreda oštećene zahvaćeni vitalni organi i veliki krvni sudovi, što je dovelo do relativno brzog nastupanja smrti usled iskravljenja i vrlo brzog smrtnog ishoda, da bi praktično svaka od nanetih ubodnih rana mogla dovesti do smrti u relativno kratkom periodu, a ovaj period iznosi od nekoliko desetina sekundi do najviše nekoliko minuta. U sklopu opisanih povreda nisu zahvaćene strukture čije povrede bi mogle prouzrokovati jake bolove, odnosno priroda i karakter povreda ne ukazuju na dugotrajan proces nastupanja smrti što bi moglo eventualno dovesti do bolova velikog intenziteta većeg od srednjeg stepena. To znači da nastupeli bolovi nisu bili velikog intenziteta, odnosno da nisu prelazili intenzitet patnje redovno vezane za nastupanje smrti".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 188/2011, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 2/2011. godine, str. 160-161*)

8) "Da bi postojala podmuklost kao kvalifikovano obeležje krivičnog dela teško ubistvo potrebno je da se ona manifestuje objektivno – okolnostima izvršenja dela i subjektivno – u preprednosti, prevarnosti i lukavosti izvršioca tj. da okrivljena ima takve postupke koji ukazuju na zao karakter izvršioca dela. U konkretnom slučaju okrivljena je izvršila ubistvo pod okolnostima koje objektivno ukazuju na njeno prikriveno postupanje jer je oštećenog lišila života na spavanju, ali to nije dovoljno za pojам podmuklog ubistva. U konkretnom slučaju nedostaje subjektivni elemenat – prevarno, neiskreno i zlonamerno postupanje okrivljene uz iskorišćavanje bespomoćnosti ili posebnog poverenja žrtve".

(presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2229/2011 od 5. decembra 2012. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 4/2013. godine, str. 151)

9) "Svirepost kao obeležje krivičnog dela teško ubistvo ima svoju objektivnu komponentu koja se ogleda u nanošenju nepotrebnih patnji žrtvi i subjektivnu komponentu koja se sastoji u nameri okriviljenog da muči žrtvu. Apelacioni sud je uvidom u spise utvrdio da prvostepeni sud uopšte nije dao razloge o odlučnoj činjenici da li je oštećeni kritičnom prilikom trpeo nepotrebne patnje koje prevazilaze patnje koje prate svako lišenje života, a koje okolnosti bi ukazivale na svirepost ubistva oštećenog. Prvostepeni sud u obrazloženju presude takođe ne daje razloge o tome da li su okriviljeni kritičnom prilikom bili svesni i postupali sa namerom da oštećenom nanesu prekomerne bolove i patnje, te da li se takva namera okriviljenih eventualno može da se utvrdi iz njihovog ponašanja. Pored navedene objektivne komponente svireposti koja se ogleda u nanošenju nepotrebnih patnji žrtvi, neophodno je i postojanje subjektivne komponente svireposti koja se sastoji od namere okriviljenih da muče žrtvu, odnosno da su okriviljeni bili svesni da svojim postupanjem nanose prekomerne bolove i patnje oštećenom i da su to hteli, što je sve od značaja za kvalifikaciju radnji koje se okriviljenom stavlju na teret".

(presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 5137/2011 od 1. decembra 2011. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 82/2012. godine, str. 25-26)

10) "Pobuda je unutrašnja psihička snaga koja motiviše i pokreće ljudsko ponašanje. Prvostepenom presudom okriviljeni je oglašen krivim za izvršenje krivičnog dela teško ubistvo. Baveći se pitanjem pobude sud zaključuje da pobuda shodno krivičnopravnoj teoriji predstavlja unutrašnju psihičku snagu koja motiviše i pokreće ljudsko ponašanje kao što je u ovom slučaju. U pitanju je osveta zbog neraščišćenih međusobnih računa između okriviljenog i svedoka".

(rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž. 5337/2011 od 13. decembra 2011. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 83/2013. godine, str. 8)

11) "Svirepost izvršenog krivičnog dela mora da ima svoju objektivnu stranu koja se ogleda u nanošenju žrtvi nepotrebnih patnji koje prevazilaze patnje koje obično prate svako lišavanje života i svoju subjektivnu komponentu koja se ogleda u svesti okriviljenog da muči žrtvu i njegovom htenju da to čini i da stoga postupa na navedeni način. Pravilno je prvostepeni sud našao da se objektivna strana svireposti izvršenja ovog krivičnog dela ogleda u nanošenju žrtvi nepotrebnih patnji koje prevazilaze patnje koje obično prate svako ubistvo, pored 20 ubodno-sekotnih rana u prednjoj strani vrata, grudnog koša i

trbuha, okriviljeni je prethodno sada pokojnoj naneo 37 plitkih ubodina dubine do 5 cm na prednjoj strani vrata, u donjem delu grudnog koša sa prednje strane, na prednjoj strani trbuha, pri čemu su joj navedene povrede nanete u više navrata kada je osećala bol i strah za svoj život i braneći se u pokušaju da se spase oštećena je zadobila i tri oguljotine na rukama hvatajući golin rukama nož kojim je napadnuta, pri čemu je sve vreme odbrane osećala maksimalni strah do stepena užasa zbog osećanja ugroženosti za svoj život, pri čemu je zadobijanje svake sledeće povrede do gubitka svesti osećala sve veći bol koji je povećavao osećaj straha i ugroženosti za sopstveni život pri čemu je bol, patnju i strah za sopstveni život oštećena osećala u dužem vremenskom periodu za sve vreme događaja koji je trajao gotovo čitavo pre podne od ranih jutarnjih časova".

(presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 351/2012 od 19. aprila 2012. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 83/2013. godine, str. 14-15)

12) "Osveta je bezobzirna kada i po objektivnim i po subjektivnim normama našeg društva čini tu osvetu očigledno bezobzirnom ceneći da i sama reč kaže bez obzira na sve okolnosti konkretnog događaja. Nesumnjivo je utvrđeno da je oštećeni okriviljenog u prethodnom periodu povredio u jednoj tuči, da je okriviljeni to povređivanje teško podneo i pored činjenice da je on lično tom oštećenom pre više od dve godine naneo mnogo teže povrede bez ikakvog razloga, povrede zbog kojih je oštećeni imao velike i dugotrajne posledice o kojima govori veliki broj svedoka (mucanje, amnezija, prevrtanje očima). I pored toga okriviljeni želi i hoće da se osveti oštećenom za luke telesne povrede koje je zadobio. Postoji velika nesrazmerna između zla zbog kojeg se osveta vrši i onoga zla koje se čini i po uverenju suda u znatnoj meri. Okriviljeni je pokazao posebnu upornost da ubistvom izvrši osvetu jer je on duži vremenski period tražio oštećenog po gradu govoreći da želi da mu se osveti".

(presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 540/2012 od 10. maja 2012. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 3/2012. godine, str. 170-171)

13) "Ako je za neko krivično delo propisano više mogućih nastupenih posledica – u konkretnom slučaju ubijeno je više lica od kojih je jedno lice bilo policijski službenik i pri tome je sa umišljajem doveden u opasnost život još nekog lica - pri čemu je bez obzira na osnov propisana ista kazna, sud ne može opredeljivati pravnu kvakifikaciju prema značaju žrtve, već pravni osnov ove kvalifikacije određuje prema onom koji što potpunije obuhvata nastupele posledice, a tek nakon toga ostali osnovi mogu biti od uticaja na odluku o kazni. Zbog toga sud u ponovljenom postupku u cilju pravilnog i potpunog

utvrđivanja činjeničnog stanja mora pouzdano utvrditi čega je okriviljeni bio svestan, kakve situacije, u odnosu na prisutna lica, ko je u kom položaju u odnosu na okriviljenog i na kojoj udaljenosti i šta je i koju posledicu okriviljeni htio aktiviranjem bombe u takvoj konkretnoj situaciji".

(*rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2963/2012 od 11. oktobra 2012. godine, Biltén sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 4/2013. godine, str. 155*)

14) "Kritičnom prilikom okriviljena je koristeći prednost iznenađenja i neočekivanosti, a kada je oštećeni spavao ili dremao na levom boku, te nije mogao očekivati napad, tada upravo preduzela radnje izvršenja dela, odnosno istom je zadala udarce od kojih je oštećeni lišen života. Povrede su nastale zaživotno u vrlo kratkom vremenskom intervalu upotrebom sekire za cepanje drva. Imajući u vidu lokalizaciju povreda utvrđeno je da je okriviljena nalazila iza leđa oštećenog prilikom zadavanja udaraca. Za oštećenog ovakav napad okriviljene je bio neuobičajen, neočekivan i u potpunosti iznenadan, gde je okriviljena koristila ovakvu situaciju usled bojazni da se sa oštećenim otvoreno obračuna".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 892/2013 od 16. aprila 2013. godine, Biltén sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 4/2013. godine, str. 153*)

15) "Bezobzirna osveta kao kvalifikatorna okolnost kod krivičnog dela teško ubistvo po svojim karakteristikama podrazumeva da postoji znatna nesrazmerna između ubistva i zla koje se ubistvo na ovaj način sveti".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 11/2014 od 13. februara 2014. godine, Biltén Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 85/2014. godine, str. 12*)

16) "Okriviljeni su pokušavali da pronađu novac za koji su prepostavljali da oštećeni ima sa namerom da ga oduzmu, pa kada u tome nisu uspeli odlučili su da prema oštećenom primene silu. Kao posledica tako primenjene sile prema oštećenom je došlo do nastupanja njegove smrti što upravo ukazuje da je u pitanju razbojništvo u osnovi ovoga dela. Teško ubistvo iz koristoljublja postoji kada je neko lišio života drugoga i za to primio nagradu (plaćeni ubica), kada neko liši života naslednika ili poverioca, a sve u nameri da na taj način ostvari neku korist, što se u smislu zakona smatra koristoljubljem. U konkretnom slučaju okriviljeni su imali nameru da od oštećenog oduzmu tuđu pokretnu stvar – novac i tako sebi pribave protivpravnu imovinsku korist. U osnovi radnje okriviljenih se nalazi oduzimanje novca kao tuđe pokretne stvari jer su oni prvo pokušali da pronađu novac za koji su prepostavili da oštećeni ima sa namerom da ga oduzmu, a tek kada u tome nisu uspeli, prema njemu su primenili silu".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 757/2014 od 5. avgusta 2014. godine, Biltén sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 5/2014. godine, str. 101*)

17) "Postojanje odnosa dugovanja između okrivljenog i oštećenog nije automatski po sebi dokaz za postojanje koristoljublja. Sud je dao jasne i odlučne razloge za svoj zaključak da okrivljeni nije lišio života oštećenog iz koristoljublja jer nije svako dugovanje izvršioca automatski samo po sebi dokaz za postojanje ovog motiva koji mora biti utvrđen sa potpunom sigurnošću. Pravilno ceneći postojanje neraščišćenih računa između okrivljnog i oštećenog, te zauzevši shvatanje da bi okrivljeni, da je postojalo koristoljublje, svakako izabrao drugačiji način izršenja ubistva, a ne u svom dvorištu iz svog oružja, da bi se zatim prijavio nakon dva dana od izvršenog krivičnog dela i tom prilikom pokazao policiji leš, oružje i čaure".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 1026/2016 od 3. oktobra 2016. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 87/2016. godine, str. 12-13*)

4. UBISTVO NA MAH

4.1. Starija sudska praksa

1) "Krivično delo ubistva na mah ne može se izvršiti u prekoračenju nužne odbrane. Ubistvo na mah ne može se izvršiti u prekoračenju granica nužne odbrane. Ukoliko se ubistvo izvrši u prekoračenju granica nužne odbrane usled jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom poginulog podudara sa ubistvom na mah delo se kvalifikuje kao obično ubistvo uz primenu odredbe o prekoračenju granica nužne odbrane. Pri tom, sud treba da ceni da li je ubistvo učinjeno u jakoj razdraženosti rezultiralo iz namere učinjoca da odbije napad, a ne da ubistvom impulsivno reaguje na napad jer je ova razlika u motivu ubistva relevantna kod pravne kvalifikacije. Tek nakon svestrane analize čitavog događaja može se na pravilan način oceniti da li je hitac iz pištolja kojim je optuženi lišio života pokojnog usledio kao stvarna nužna odbrana u odbijanju protivpravnog napada ili je usledio u prekoračenju granica nužne odbrane usled jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom ili je reč o inkriminaciji za koju je optuženi samo oglašen krivim".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 878/90 od 15. februara 1991. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 35-36/1991. godine str. 56-57*)

2) "Ako je napad oštećenog u trenutku kada je optuženi pucao prestao, a reakcija optuženog usledila kao posledica stanja jake razdraženosti u koju je on bio doveden ponašanjem oštećenog radi će o krivičnom delu ubistva na mah.

Iz navedenih dokaza se vidi da je oštećeni ušao nasilno u stan optuženog koji mu je bivši tast, vređao njega i njegovu kćer, svoju bivšu suprugu, odgurnuo i

oborio optuženog, zamahnuo prema njemu nožem, ali se sve to dešavalo u stanu optuženog kad on nije imao pištolj. Kada je optuženi uezao pištolj, oštećeni se kretao prema liftu vukući kćerku optuženog i njihovog maloletnog sina nasilno pri čemu je nož i dalje držao u rukama, ali u funkciji kako je to pravilno našao prvostepeni sud pretanje i nasilnog odvođenja svoje bivše supruge i njihovog maloletnog deteta ne ispoljavajući pri tome nameru da ih direktno povredi ovim sredstvom. Samim tim konkretno ponašanje oštećenog bez obzira što je u celosti posmatrano ispoljio bezobzirnost, drskost, upornost i agresivnost u trenutku kada je optuženi preuzeo konkretnu radnju nije opravdalo upotrebu vatrenog oružja na način kako je to učinio optuženi. Ovo zato što je napad oštećenog u trenutku reakcije pucanja optuženog u smislu koji bi opravdao nužnu odbranu prestao, a reakcija optuženog usledila je kao posledica stanja jake razdraženosti u koju je on prema nalazu i mišljenju veštaka neuropsihijatra bio doveden ponašanjem oštećenog. U takvo stanje optuženi je prema izvedenim dokazima doveden bez svoje krivice teškim vređanjem od strane oštećenog njega i članova njegove porodice. U takvom ponašanju optuženog stiču se obeležja krivičnog dela ubistva na mah".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 635/91 od 8. oktobra 1991. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 37-38/ godine, str. 46-47)*

3) "Optuženi je emotivno nestabilna ličnost i kao takav sklon impulsivnom reagovanju i stoga obična verbalna uvreda koju je pokojni uputio optuženom neposredno pre nego što će ga optuženi lišiti života objektivno optuženog nije mogla dovesti u stanje jake razdraženosti i pored kontinuiranog uvredljivog ponašanja pokojnog prema optuženom u toku kritičnog dana koje međutim nije dovelo do kumulacije negativnog efekta tako da se delatnost optuženog ne može pravno kvalifikovati kao ubistvo na mah. U konkretnom slučaju ponašanje optuženog kao impulsivno reagovanje (neplanirano naglo izvedena voljna radnja sa smanjenim intelektualnom kontrolom bez razmišljanja o posledicama) jeste jedno od svojstava karakterološke konstrukcije optuženog kao emotivno nestabilne ličnosti ali koje je ipak bilo podstaknuto verbalnom provokacijom i vređanjem od strane pokojnog".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. I 137/98 od 4. decembra 1998. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 5/2002. godine, str. 24)*

4) "Pod teškim vređanjem podrazumeva se takva vrsta vređanja koja po objektivnim merilima, a ne subjektivnoj oceni samog učinioca može prouzrokovati jaku razdraženost usled koje ovaj bez kritičkog rasuđivanja i na mah odlučuje da izvrši ubistvo. Prvostepenom presudom optuženi je zbog ubistva svoje supruge oglašen krivim za krivično delo ubistva. Ospravavajući u

žalbi da je oštećenu lišio života sa umišljajem branilac tvrdi da je to učinio u stanju razdraženosti i to jake i na mah jer kada ga je oštećena teško vređala nakon što ju je zamolio da učuti i da će je udariti, pa je udario nekoliko puta čekićem u glavu kada je ona pala i nakog čega je umrla. Nalazom i mišljenjem sudskog veštaka utvrđeno je da je optuženi u osnovi emotivna, labilna, nezrela ličnost sa niskom tolerancijom na frustracione okolnosti, da je u vreme samog dogadjaja postojalo jedno kumulirano nezadovoljstvo bračnim odnosima s jedne strane, a s druge strane to je aktuelizovano afektom srdžbe nakon verbalnog konflikta sa sada pokojnom što je sve skupa smanjivalo njegovu sposobnost da shvati značaj svojih dela i upravljanja svojim postupcima, ali ne i bitno.

Optuženi je bio u stanju izvesne uzbuđenosti koju opredeljuje dominantni afekat srdžbe i nema ni indicija da je bio u stanju koje bi se moglo nazvati jakom razdraženošću, izazvanom teškim vređanjem oštećene. Sa tih razloga prihvatajući nalaz veštaka, navod žalbe optuženog da je delo izvršio u stanju jake razdraženosti i da se u njegovim radnjama radi o krivičnom delu ubistva na mah je neprihvatljiv jer pod teškim vređanjem podrazumeva se takvo vređanje koje po objektivnim merilima, a ne subjektivnoj oceni samog učinioca može prouzrokovati jaku razdraženost usled koje ovaj bez kritičkog rasuđivanja i na mah odlučuje da izvrši ubistvo".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 568/99 od 22. novembra 2000. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 7-8/2001. godine, str. 24-25*)

5) "Pod napadom kod krivičnog dela ubistva na mah ne može se smatrati i napad na imovinu, već samo napad koji je upravljen prema ličnosti".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1279/99 od 29. marta 2000. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 1/2001. godine, str. 26*)

6) "Kod krivičnog dela ubistva na mah kako je stanje bitno smanjene uračunljivosti uključivalo stanje jake razdraženosti u koje je stanje izvršilac bez svoje krivice bio doveden što je elemenat ovog krivičnog dela, to se ova okolnost ne može uzeti u obzir kod odmeravanja kazne jer joj je priznat uticaj kroz visinu zaprećene kazne za krivično delo ubistva na mah".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 1020/2000 od 8. decembra 2000. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 55/2001. godine, str. 72*)

7) "Procena da li je optuženi bio u stanju jake razdraženosti je pravni pojam i to pripada суду пошто jaka razdraženost sadrži psihološki supstrat i paramedicinski sadržaj koji procenjuje суд. Pitanje razdraženosti u prvostepenoj presudi je razrešeno od strane prvostepenog suda pravilnom ocenom nalaza i mišljenja sudskih veštaka koji su zaključili da je optuženi bio u

stanju emocionalnog uzbuđenja – ljutnje i uvredjenosti zbog prepirke sa oštećenim i u stanju pijanstva lakog do srednjeg stepena zbog čega mu je sposobnost da shvati značaj svoga dela i mogućnost da upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne bitno, pa su žalbeni navodi branioca optuženog bez uticaja na drugačiju odluku suda.

Pri tome treba imati u vidu da procena da li je optuženi bio u stanju jake razdraženosti što je inače pravni pojam pripada суду пошто jaka razdraženost sadrži psihološki supstrat i paramedicinski sadržaj koji procenjuje sud. U konkretnom slučaju veštaci su dali psihološki supstrat ličnosti optuženog i okolnosti pod kojima se događaj odigrao koji su i opisali ako i paramedicinski sadržaj, a konačnu procenu o postojanju jake razdraženosti dao je sud. Da bi postojalo krivično delo ubistva na mah bilo je potrebno da je optuženi doveden u stanje jake razdraženosti koja smanjuje rasuđivanje i upravljanje postupcima, a prvostepeni sud je pravilno zaključio analizom nalaza i mišljenja sudskih veštaka da je optuženi tom prilikom bio u stanju emocionalnog uzbuđenja u smislu ljutnje i uvredjenosti zbog prepirke sa oštećenim i u stanju pijanstva do srednjeg stepena, te da mu je sposobnost da shvati značaj dela i mogućnost da upravlja svojim postupcima bila smanjena, ali ne bitno".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 189/2002 od 14. maja 2002. godine, Izbor sudske prakse, Beograd, broj 6/2004. godine, str. 34*)

8) "Ponašanje oštećenih i reči koje su uputili optuženima objektivno ne predstavljaju teško vređanje ili napad zbog kojeg je optuženi dospeo u stanje jake razdraženosti i u takvom stanju preuzeo radnju izvršenja krivičnog dela ubistva, već je reakcija optuženog posledica strukture njegove ličnosti. Prvostepenom presudom optuženi je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog dela teškog ubistva u pokušaju. Naime, sud u prvostepenoj presudi obrazlaže da je imao u vidu nalaz veštaka koji se odnosio na psihičku strukturu ličnosti optuženog i zaključak veštaka da je spornom prilikom kod optuženog postojao afekat napetosti zbog afekta gneva visokog intenziteta i da se radi o optuženom koga karakteriše povиšena emotivna labilnost koja se manifestuje u brzoj promeni emocionalnog izraza i njegovoj prenaglašenosti, nedovoljnom planiranju u takvim situacijama ponašanja, jednom opštom slabošću kontrolnih mehanizama, povиšene razdražljivosti i impulsivnom reagovanju kao i smanjenoj toleranciji. Sud je utvrdio da je ponašanje optuženog bilo potpuno neadekvatno i neprimereno konkretnom događaju kao i da je duševno stanje optuženog tempore criminis, što znači njegova sposobnost da shvati značaj dela i da upravlja svojim postupcima bila smanjena ali ne bitno.

Dalje je prvostepeni sud u presudi zaključio da se u konkretnom slučaju ne može raditi o krivičnom delu ubistva na mah jer i pored činjenice da su vešaci naveli da je kod optuženog spornom prilikom došlo do porasta afektivne napetosti čiji psihološki sadržaj čine afekat gneva visokog intenziteta , za postojanje krivičnog dela ubistva na mah je potrebno da je lice bez svoje krivice dovedeno u stanje jake razdraženosti ili prepasti izazvane napadom ili teškim vredanjem od strane ubijenog. Kod optuženog spornom prilikom nije postojalo stanje jake razdraženosti jer to nije ni konstatovano prilikom osnovnog i dopunskog nalaza i mišljenja veštaka, a takođe ni prilikom njihove usmene reči na glavnom pretresu jer je za jaku razdraženost potrebno da postoji posebno duševno stanje, a što kod optuženog nije konstatovano već su reakcije optuženog spornom prilikom rezultat strukture njegove ličnosti".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 759/2003 od 19. juna 2003. godine, Pravni informator, Beograd, broj 2/2004. godine, str. 27*)

9) "Ubistvo na mah se ne može izvršiti usled prepasti, već samo usled jake razdraženosti izazvane napadom ili teškim vredanjem od strane ubijenog. Ocenujući činjenično stanje u pobijanoj presudi Vrhovni sud nalazi da je nejasno i nerazumljivo da li je optuženi kritičnom prilikom u momentu preduzimanja radnje izvršenja ubistva bio u stanju jake razdraženosti ili u stanju prepasti izazvane napadom. Ovo stoga što su pojmovi razdraženost i prepast različita duševna stanja u kome se jedna osoba može naći. Naime, razdraženost predstavlja stanje snažnog uzbuđenja izazvanog uglavnom spoljnom provokacijom i to naješće prilikom povrede ugleda, časti ili dostojanstva koje je stanje praćeno povišenim afektom i sniženjem praga tolerancije na stres, anksioznost i frustracije, dok je prepast stanje akutno nastalog snažnog afekta straha usled jakog iznenadenja i životne ugroženosti. Imajući u vidu naped izneto u prvostepenoj presudi ostaje nejasno i nerazumljivo, ali protivurečno da li je kritičnom prilikom optuženi bio životno ugrožen i zbog napada od strane oštećenog bio u stanju prepasti ili je pak bio u stanju jake razdraženosti zbog povrede ugleda, časti i dostojanstva i sl. Ovo stoga što se ubistvo na mah može izvršiti samo usled jake razdraženosti, a ne istovremeno usled jake razdraženosti i prepasti izazvane napadom".

(*rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 1543/2003 od 17. juna 2004. godine, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 1/2005. godine, str. 241*)

10) "Pojam jaka razdraženost je pravni institut i ocena da li se neko lice nalazi u stanju jake razdraženosti pripada sudu, a ne sudskim veštacima. Veptačenje se određuje kada za utvrđivanje i ocenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje lica koja raspolažu posebnim stručnim znanjem, a u pitanju su

činjenice koje sud zbog nedostatka stručnog znanja ne može sam da utvrdi. Kao što se sud ne može upuštati u stručna pitanja (nije ovlašćen da te činjenice utvrđuje koristeći svoje znanje sve i kada bi ga posedovao), tako se ni veštak ne može upuštati u pravnu ocenu činjenica. Dakle, sudske veštaci u svom nalazu i u mišljenju treba sudu da razjasne sve relevantne činjenice koje su vezane za ličnost i duševno stanje učinioča, i to kako u vreme izvršenja krivičnopravne radnje koja predstavlja elemenat krivičnog dela tako i uopšte, a da sud na osnovu takvog nalaza i mišljenja izvede pravnu ocenu. U konkretnom slučaju veštaci su prekoračili svoja ovlašćenja navodeći u svom mišljenju da su okrivljeni postupali ustanju jake razdraženosti što je prvostepeni sud prihvatio".

(rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 1876/2003 od 26. januara 2004. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 10-11/2005. godine, str. 15)

11) "Stanje jake razdraženosti kod krivičnog dela ubistva na mah i postupanje u nužnoj odbrani se međusobno isključuju. Pravilnom ocenom izvedenih dokaza prvostepeni sud je utvrdio da je okrivljena kritičnom prilikom reagovala na mah dovedena u stanje jake razdraženosti izazvane napadom oštećenog jer oštećeni je u stanju komplikovanog pjanstva okrivljenu opsovao, zatim udario pesnicom po licu, dok je okrivljena dozivala u pomoć i molila ga da prestane da je tuče, a zatim kada je pokšala da pobegne na terasu, okrivljeni ju je sustigao, uhvatio je za kosu, ponovo počeo da udara govoreći joj da će je ubiti nakon čega se okrivljena saglela i pala. Tada je na terasi ugledala nož, uzela ga u ruku i počela da se povlači prema izlazu, a kada je oštećeni nastavio da je tuče, okrivljena mu je zadala tri udara nožem.

Pokušaj ubistva oštećenog je rezultat impulsivnog reagovanja okrivljene u stanju jake razdraženosti u koji je dovedena bez svoje krivice i u nameri da od sebe odbije napad oštećenog koji je trajao od momenta kada je oštećeni izašao iz kupatila i počeo da je vređa i tuče i koji nije postajao ni u momentu kada je okrivljena uzela nož, pri čemu je napad bio stvaran, ozbiljan i trajan. Prema tome okrivljena je bila u stanju razdraženosti i postupanja u nužnoj odbrani kako je zaključio prvostepeni sud".

(presuda vrhovnog suda Srbije Kž. 1057/2004 od 1. juna 2005. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 71/2006. godine, str. 46)

12) "Da bi postojalo krivično delo ubistva na mah potrebno je da postoji nesumnjivi vremenski kontinuitet između prethodnog teškog vredanja ili napada i radnje izvršioca koja je upravljena na ubistvo.

Da bi postojalo krivično delo ubistva na mah potrebno je da postoji nesumnjivi vremenski kontinuitet između prethodnog teškog vredanj ili

napada i radnje izvršioca koja je upravljena na ubistvo. Međutim, taj se vremenski kontinuitet neće prekinuti postojanjem kraćeg vremenskog intervala između pomenutog ponašanja oštećenog i izvršioca kada je taj interval takav da po razumnoj oceni suštinski ne dovodi do prekida kontinuiteta između delovanja oštećenog i delovanja izvršioca. U tom pogledu prvostepeni sud nije pravilno cenio izjavu okrivljene u delu koji se odnosui na nekih pet minuta, a posebno u vezi utvrđenih radnji, a posebno da je okrivljena od udarca flašom u glavu odmah spustila dete, sišla sa kauča i uzela nož kojim je oštećenog udarila. Tek po svestranoj oceni svih tih činjenica i okolnosti sud će moći da se pravilno oceni da li je u konkretnom slučaju istinski došlo do prekida kontinuiteta između delovanja oštećenog i okrivljene. Tek tada će prvostepeni sud moći da oceni da li je napad oštećenog i teško vređanje okrivljene prestalo u vreme kada je bila pogođena flašom u glavu i da li je reakcija okrivljene pošto se oslobođila prisustva deteta usledila kao posledica stanja jake razdraženosti u koje je ona dovedena ponašanjem oštećenog".

(rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 1457/2004 od 16. novembra 2004. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 69/2005. godine, str. 88-89)

13) "Okolnost da se okrivljeni u vreme izvršenja krivičnog dela nalazio u stanju afektivne uzbudjenosti koja ima oblik jake razdraženosti ne isključuje umišljaj okrivljenog na lišenje života. Usled takvog psihičkog stanja, sposobnost okrivljenog za uračunljivost biva vidno smanjena što znači da njegova sposobnost uopšte da shvati značaj radnji koje preduzima i a upravlja svojim postanicima, a samim tim i da ima određeni psihički odnos prema konkretno učinjenom krivičnom delu (pa i takav koji podrazumeva volju – htenje da određena posledica nastupi) nije bila sasvim isključena, već samo smanjena".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 2449/2005 od 7. februara 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 1/2007. godine, str. 17)

4.2. Novija sudska praksa

1) "Učinilac ne sme da bude kriv za napad kojim je doveden u stanje jake razdraženosti i ne sme dati povoda tom napadu, niti provocirati ubijenog. Prvostepeni sud je propustio da u presudi navede činjenice i okolnosti koje čine bitno obeležje krivičnog dela ubsitva na mah, a to je da je okrivljeni bez svoje krivice doveden u stanje jake razdraženosti, što znači da je prvostepeni sud propustio da oceni da li je okrivljeni u konkretnom slučaju "bez svoje krivice" doveden u stanje jake razdraženosti".

(rešenje Vrhovnog suda Srbije Kž. 188/2006 od 14. marta 2006. godine, Sudska praksa, Beograd, broj 11-12/1006. godine, str. 10)

2) "Zlostavljanje od strane ubijenog može trajati i duži vremenski period. Prvostepenom presudom okrivljeni je oglašen krivim da je izvršio krivično delo ubistva na mah tako što je u stanju jake razdraženosti bez svoje krivice teškim vređanjem i dugogodišnjim zlostavljanjem od strane ubijenog /oca okrivljenog ušao sa pištoljem i nožem kod okrivljenog, preteći mu, čime je izazvao okrivljenog usled čega je ovaj izvršio krivično delo ubistva. Analizom duševnog stanja okrivljenog u vreme izvršenja krivičnog dela koje mu se stavlja na teret veštaci su utvrdili da je tokom konflikata sa sada pokojnim ocem kod okrivljenog došlo do naglog porasta već prisutne emocionalne napetosti čiji patološki sadržaj čini afekat besa visokog intenziteta, kao i stanje povišene emocionalne napetosti usled čega su njegove sposobnosti shvatanja značaja svoga dela, kao i mogućnost upravljanja svojim postupcima bile bitno smanjene".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 1885/2010 od 2. decembra 2010. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 81/2011. godine, str. 10-11*)

3) "Činjenica da se okrivljeni u vreme izvršenja krivičnog dela nalazio u stanju jake razdraženosti ne isključuje njegov direktni umišljaj. Nasuprot žalbenim navodima prvostepeni sud je pravilno i u potpunosti utvrdio činjenično stanje kada je našao da se u radnjama okrivljenog stiču sva zakonska obeležja krivičnog dela ubistva na mah za koje ga je sud i oglasio krivim. Pravilan je zaključak prvostepenog suda da u konkretnom slučaju okolnost da se okrivljeni u vreme izvršenja krivičnog dela nalazio u stanju jake razdraženosti ne isključuje direktan umišljaj okrivljenog u odnosu na lišenje života oštećenog jer njegova sposobnost da shvati značaj svoga dela, kao i mogućnost upravljanja postupcima, pa samim tim i postojanje psihičkog odnosa prema učinjenom delu nisu bile isključene, već samo smanjene".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 664/2011 od 29. septembra 2011. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 82/2012. godine, str. 26*)

4) "Kvalifikacija ubistva na mah nije ograničena samo trajanjem jakog razdraženog stanja, već je ona ipak vremenski ograničena. Nalazom veštaka neuropsihijatra je utvrđeno da je osnovno afektivno stanje okrivljene stanje dugotrajne kulminacije i da je dovelo do povišene psihičke tenzije, do jednog teškog psihičkog stanja stalno prisutne strepnje i neizvesnosti i iščekivanja da se zlo dogodi, što je pojačalo dodatno intenzitet ovog afektivnog stanja. Iz ovog afektivnog stanja strepnje i iščekivanja je izvedeno i afektivno stanje ljutnje, besa i poniranosti koja je na kraju kulminirala i dovela do popuštanja kontrolnih mehanizama koji su već primarno zbog neurološkog oboljenja okrivljene (epilepsija) oslabljeni što je rezultiralo deliktnom radnjom. U

konkretnom slučaju je bitno da je ubistvo usledilo u stanju razdraženosti, ali da je između provokacije i ubistva postojao jedan razuman vremenski period koji govori da okriviljena nije trenutno reagovala i da nije izvršila krivično delo ubistva na mah".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 2229/2011 od 5. decembra 2012. godine, Bilten sudske prakse Višeg suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 4/2013. godine, str. 150*)

5) "Provokacija koja je dovela okriviljenog u stanje jake razdraženosti može trajati i duži vremenski period, pa i više godina".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. 4732/2011 od 9. februara 2012. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 82/2012. godine, str. 27*)

6) "Za postojanje krivičnog dela ubistva na mah nije dovoljno da je ubistvo u pokušaju izvršeno u afektivnom stanju straha srednjeg intenziteta jer svako afektivno stanje nije dovoljno za postojanje ovog krivičnog dela. Da bi neko krivično delo ubistva moglo biti tretirano kao privilegovano ubistvo u pokušaju potrebno je da je ono izvršeno u jakoj razdraženosti, dakle, u izvanrednom duševnom stanju učinioca koje po svom intenzitetu dovodi do tolikog uzbuđenja učinioca da ovaj trenutno i bez daljeg razmišljanja iznenada stvori odluku za izvršenje ubistva. To znači da ne sme da bude karakterna struktura učinioca razlog za takvo postupanje, već treba u stanje jake razdraženosti da je doveden usled delovanja faktora koji su izvan njega. U konkretnom slučaju prilikom susreta okriviljenog sa oštećenim među njima je došlo do verbalnog sukoba. Tada je oštećeni pištoljem naneo udarac okriviljenom u predelu brade nanevši mu laku telesnu povredu koja je krvariла. Od siline tog udarca on je bio pomeren unazad i u tom trenutku prema nalazu i mišljenju veštaka nalazio se u stanju bitno smanjene uračunljivosti, ali ne do bitnog stepena".

(*presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž. 3515/2012 od 6. marta 2013. godine, Bilten sudske prakse Apelacionog suda u Novom Sadu, Novi Sad, broj 6/2014. godine, str. 135-136*)

5. UBISTVO DETETA PRI PEROĐAJU

1) "Za postojanje krivičnog dela ubistva deteta pri porođaju neophodan uslov je da se radnja izvršenja preduzima neposredno posle porođaja i to u posebnom psihičkom stanju učinioca. Pravilno je prvostepeni sud zaključio da je u konkretnom slučaju bilo neophodno da se utvrdi da je kod majke postojao poremećaj i da je delo izvršeno pod uticajem tog poremećaja".

(rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž. 4034/2010 od 12. jula 2010. godine,
Bilten Apelacionog suda u Beogradu, Beograd, broj 1/2010. godine, str. 113)

6. NEHATNO LIŠENJE ŽIVOTA

1) "Ako je prilikom otimanja oko puške između okriviljenog i pokojnog došlo do opaljenja metka i usmrćenja pokojnog ukoliko je umišljaj optuženog bio samo da zaplaši pokojnog, a ne da ga liši života, radi će o krivičnom delu ubistva iz nehata. Izvedenim dokazima u toku prvostepenog postupka utvrđeno je da je do opaljenja metka došlo u trenutku kada se pokojni i optuženi otimaju oko puške kojom prilikom je optuženi pušku držao za kundak, a pokojni za cev na je optuženi osuđen za krivično delo ubistva iz nehata. Imajući u vidu da je optuženi pre toga pušku držao okrenutu uvis pravilno je rezonovanje prvostepenog suda da je u daljem toku događaja optuženi sa puškom postupao kao sa motkom i da je umišljaj optuženog bio samo da zaplaši pokojnog, a ne da ga liši života".

(presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 196/92 od 2. aprila 1992. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 39-40/1993. godine, str. 53)

2) "Osnovano se u zahtevu za zaštitu zakonitosti republičkog javnog tužioca navodi da radnju koja je optuženom stavljena na teret ne predstavlja radnju izvršenja krivičnog dela ubistva iz nehata. Za postojanje krivičnog dela ubistva iz nehata nužno je da učinilac drugog liši života iz nehata. U konkretnom slučaju, a prema činjeničnim utvrđenjima prvostepenog suda koje je u celosti prihvatio drugostepeni sud, radnje koje je osuđeni kritičnom prilikom preduzeo u uzročnoj su vezi sa smrću pokojnika. Prema tim presudama pokojni je bio mentalno zaostalo lice skloni preteranom konzumiranju alkohola što je osuđenom bilo dobro poznato. Kritičnog dana ušao je u restoran u kome se nalazio oštećeni sa flašom rakije od jednog litra kada mu je osuđeni pri piću ponudio na ime opklade 10 dinara za hleb ako popije ovaj litar rakije što je ovaj učinio i nakon toga umro od trovanja alkoholom.

Izuvez ovih reči osuđeni nije preuzeo nikakve druge radnje kojima bi mogao uticati na sada pokojnog da popije rakiju koju je u restoran poneo sam očito u nameri da je bez ponuđene opklade popije, a činjenica da je i ranije konzumirao alkohol u velikim količinama ukazuje na pogrešan zaključak nižerazrednih sudova da je osuđeni prema okolnostima i ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svestan da nagovaranjem kroz opkladu da pokojni popije litar rakije koju je doneo sa sobom može prouzrokovati njegovu smrt. Ovo posebno što osuđeni ne poseduje nikakva lična posebna svojstva zbog kojih bi

bio dužan i mogao biti svestan te mogućnosti. Iz iznetih razloga Vrhovni sud nalazi da u radnjama osuđenog navedenim u izreci prvostepene presude nema obeležja bića krivičnog dela ubistva iz nehata".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 36/92 od 27. novembra 1992. godine, Anal Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, broj 3-4/1993. godine, str. 402*)

3) "Ubistvo iz nehata se razlikuje od teškog dela protiv opšte sigurnosti po tome što se kod ubistva iz nehata, nehat odnosi na individualno određeno lice koje je izgubilo život, a kod drugog krivičnog dela u odnosu na meštane koji su se mogli naći na poljoprivrednom zemljištu i koji su brali kukuruz čiji je život radnjama optuženog bio doveden u opasnost budući da je optuženi za vreme lova krećući se kroz kukuruzište bez potpune preglednosti zbog gustine stabljika kukuruza spazio zeca i ispalio jedan patron iz puške koji je pogodio oštećenog – drugog lovca i usmratio ga".

(*presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 1487/2000 od 13. septembra 2000. godine, Biltén Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 55/2001. godine, str. 72-73*)

4) "Kada u lovnu na zeca okrivljeni usmrti drugog lovca koga nije mogao videti sa druge strane kukuruzišta, a koji mesto gde se nalazio nije po pravilima lovačkog društva smeо da napusti bez prethodnog oglašavanja i nađe se van mesta na kome je trebalo da stoji, okrivljeni kada je pucao nije mogao prepostaviti da će se oštećeni naći na tom mestu.

Optužnicom javnog tužioca okrivljenom je stavljeno na teret izvršenje krivičnog dela ubistva iz nehata da je kritičnom prilikom ispalio jedan patron, iako nije imao potpunu preglednost na liniji gađanja zbog stabljika kukuruza koje su mu zaklanjale vidik, pa je tada usmrtio drugog lovca. Prvostepeni sud je oslobođio okrivljenog od optužbe i odbijajući žalbu javnog tužioca drugostepeni sud je potvrdio prvostepenu oslobođajuću presudu. U poslovniku o ponašanju lovaca lovačkog udruženja kome su pripadali okrivljeni i sada pokojni, a koji je donet u skladu sa Zakonom o lovstvu propisano je ponašanje lovaca u toku lova. Ti propisi nalažu da se u toku lova svaki lovac prilikom promene položaja mora oglasiti. Na nesumnjiv način je utvrđeno da je sada pokojni po prethodno utvrđenom rasporedu lovaca imao određeni položaj koji nije smeо da napušta bez dozvole rukovodioca lova. To je mogao da učini samo nakon oglašavanja utvrđenom lozinkom, ali je on odstupio od toga pa se pomerio za 115 m od položaja na kome je trebalo da se nalazi. Kako okrivljeni nije mogao prepostaviti da će se oštećeni naći na tom mestu, odnosno da će se bez oglašavanja pomeriti, pravilno je prvostepeni sud našao da okrivljenog treba oslobođiti od optužbe".

(presuda Okružnog suda u Beogradu Kž. 2784/2003 od 24. oktobra 2003. godine, Pravni informator, Beograd, broj 10/2004. godine, str. 61)

7. RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNITVA

1) "Da bi se radnje okriviljenog mogle kvalifikovati kao krivično delo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva potrebno je da bude utvrđena veza između radnji izvršenja koje se okriviljenima stavljaju na teret i oružanog sukoba. U tom smislu sud je dužan da u obrazloženju presude iznese zaključke u pogledu toga da li je u konkretnom slučaju izvršenje krivičnog dela zavisilo od konteksta oružanog sukoba. Žrtve su bili civilni, obični, bespomoćni, nedužni čljudi (svatovska povorka), nisu predstavljali bilo kakvu realnu pretnju za bezbednost okriviljenih i drugih pripadnika OVK. Jedini razlog za ovakvo postupanje okriviljenog prema oštećenima je njihova etnička pripadnost (Romi, Egičani, Srbci), a pravotivzakonito je zatvoren i jedan Albanac, te drugo lice kome je otac Albanac, a majka Srpskinja zbog pretpostavke da su sarađivali sa Srbima jer se nisu povukli za vreme oružanog sukoba, te su stoga pripadnici OVK smatrali da oni njima nisu lojalni. Ovakvi postupci prema oštećenima su u direktnoj vezi sa oružanim sukobom. Takvo postupanje je imalo za cilj da im se iznudi priznanje o njihovoj saradnji sa drugom stranom u sukobu i jasno im je stavljeno do znanja da moraju da napuste teritoriju Kosova i Metohije, što su preživeli oštećeni i učinili. Navedene radnje okriviljeni je preuzeo u vreme oružanog sukoba, međunarodnog i nemeđunarodnog (unutrašnjeg) koji su okončani 10. 6. 1999. godine čije postojanje u to vreme se neosnovano osporava u žalbi branioca okriviljenog. Da je predmetni događaj i postupanje okriviljenog prema oštećenima koji su nesporno civilna lica koja nisu učestvovala u sukobu u vezi sa navedenim ciljevima OVK i oružanim sukobom iste sa oružanim snagama SR Jugoslavije proizilazi iz utvrđenih okolnosti da su izvršioci dela – pripadnici OVK iznuđivali priznanja od oštećenih o njihovoj saradnji sa drugom stranom u sukobu i jasno im stavljali do znanja da moraju da napuste teritoriju Kosova i Metohije, što su preživeli i učinili, kao i njihove porodice".

(presuda Vrhovnog suda srbiye – Veća za ratne zločine Kž. Rz. 3/2006 od 26. februara 2007. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 81/2011. godine, str. 19-20)

2) "Trojica okriviljenih su nečovečno postupali tako što su naredili da se oštećeni u Domu od ranije lišeni slobode postroje u dve vrste i da se međusobno tuku šamarima, za koje vreme su se smejavili, navijali i zahtevali da tuča bude žešća. Ove radnje izvršenja imaju sve elemente kršenja međunarodnog humanitarnog prava u vidu naročito degradirajućih i

ponižavajućih postupaka i nasrtaja na ljudsko dostojanstvo. Okriviljeni su nečovečno postupali prema oštećenima lišenim slobode upravo u situacijama kada su ljudske vrednosti – čast, dostojanstvo, samopoštovanje bile u najvećoj opasnosti".

(*presuda Vrhovnog suda Srbije – Veća za ratne zločine Kž. Rz. 3/2008 od 8. aprila 2009. godine, Biltan Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 81/2011. godine, str. 18-19*)

3) "Okolnost da li neko lice ima status borca nije od značaja za utvrđivanje postojanja krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, ukoliko u konkretnom slučaju to lice nije učestvovalo u borbi, već se upravo od nje sklonilo bez oružja i u civilnoj odeći. Tada to lice uživa zaštitu predviđenu članom 3. Ženevskih konvencija koji kao najopštiji štiti sva lica koja neposredno ne učestvuju u borbi i istovremeno zabranjuje svako svojevoljno lišenje života. Drugostepeni sud nalazi da je pokojni bio pripadnik ZNG što je utvrdio na osnovu potvrde Ministarstva odbrane Republike Hrvatske, te iskaza oštećene koja je navela da se njen muž dobrovoljno prijavio i dobio zadatku da povremeno noću čuva stražu na zaklonima od peska koji su bili postavljeni ispred njihove kuće na ulici. Oružje je uzimao i vraćao kada završi stražu, a u kući nisu imali oružja. Tog dana kada je ubijen nije bio na zadatku, nije bio u uniformi, niti je imao oružje, a utrčao je u podrum 15 minuta posle nje i druge pokojne. Pravilan je zaključak suda da je pokojni kritičnog dana bio u civilnoj odeći, bez oružja, te da nije učestvovao u borbi, već se naprotiv od nje sklonio u podrum. Imajući u vidu izneto uz činjenicu da oštećeni u kritično vreme nije bio aktivno i direktno uključen u neprijateljstva u kontekstu kojih je krivično delo učinjeno, to je on uživao zaštitu predviđenu ženevskim konvencijama".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine Kž. Po. 1/2011 od 18. marta 2011. godine, Biltan Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 81/2011. godine, str. 24-25*)

8. RATNI ZLOČIN PROTIV RANJENIKA I BOLESNIKA

1) "Status ranjenika je sveobuhvatniji i sa manje ograničenja u odnosu na status ratnog zarobljenika, pa je u situaciji kada oštećeni uživa zaštitu i kao ranjenik i kao ratni zarobljenik neophodno da sud da oštećenom status ranjenika, da krivično delo kvalifikuje kao ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika. Prema stanju u spisima je nesporno da je oštećeni bio ranjen u momentu kada je pronađen, te je bilo mesta primeni odredbe da se radi o ranjeniku, a ne o ratnom zarobljeniku jer prvi status je sveobuhvatniji i sa manje ograničenja. Tako ranjenik uživa zaštitu bez obzira na njegove

prethodne aktivnosti. Dodatnim protokolom je proširena zaštita ranjenika i u situacijama kada nisu došli u vlast protivne strane, a što kod ratnih zarobljenika nije slučaj i što je možda najvažnije da ranjenik uživa zaštitu po međunarodnom pravu bez obzira na prirodu ratnog sukoba".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu – Veća za ratne zločine Kž. Po. 3/2011 od 11. aprila 2011. godine, Bilten Višeg suda u Beogradu, Beograd, broj 81/2011. godine, str. 23-24*)

9. RATNI ZLOČIN PROTIV RATNIH ZAROBLJENIKA

1) "Ubistvo ratnog zarobljenika koji je prethodno izdvojen od ostalih zarobljenika ne može se posmatrati izolovano i tretirati kao krivično delo običnog ubistva ili teškog ubistva upravo zbog konteksta događaja u kojem se desilo i bez obzira na to što izvršilac tog ubistva nije bio pripadnik neke oružane formacije i nije objektivno i formalno imao vlast i moć jer se on ponašao kao da takvu vlast i moć ima i istu je ralizovao tako što je ubio jednog ratnog zarobljenika, pa se to delo ima ocenjivati kao ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Izvesno je da je ubijeno lice ratni zarobljenik koji je izveden iz hangara na Ovčari u koji je prethodno bio doveden kao i ostali zarobljenici i u njega smešten, a nakon evakuacije iz bolnice u Vukovaru. Nesporno je da je u to vreme na području Vukovara postojao nemeđunarodni oružani sukob, da su ratna dejstva prestala prethodnog dana predajom pripadnika hrvatskih oružanih snaga, te da su ti hrvatski ratni zarobljenici dovedeni na Ovčaru od strane pripadnika JNA i smešteni u hangar, a nakon toga su prepуšteni pripadnicima TO Vukovar. Svest o tome je u značajnoj meri uticala na okrivljenog, koji je iako nije bio pripadnik TO Vukovar, došao je na poljoprivredno dobro Ovčara, gde je upravo iskoristio ovakvu situaciju, izdvojio iz hangara, udario i potom ubio jednog ratnog zarobljenika. Takvo ponašanje okrivljenog u objektivnom i subjektivnom smislu ispunjava obeležja krivičnog dela ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika".

(*presuda Apelacionog suda u Beogradu Kž. Po. 1/2010 od 23. juna 2010. godine, Bilten Apelacionog suda u Beogradu, Beograd, broj 1/2010. godine, str. 114-115*)

GLAVA ČETVRTA

KRIVIČNA DELA UBISTVA U MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM PRAVU

1. UVOD

Pored nacionalnog krivičnog zakonodavstva koje, obično na prvom mestu propisujući krivičnu odgovornost i sistem krivičnih sankcija, pruža krivičnopranu zaštitu života (ili zaštitu prava na život), obično u normalnim, redovnim, uobičajenim situacijama – redovno krivično pravo, ove ljudske i društvene vrednosti se štite i u drugim vanrednim okolnostima – vanredno krivično pravo – dakle, u doba rata, oružanog sukoba ili okupacije. U takvim situacijama zaštitu života pruža međunarodno krivično pravo propisujući različita međunarodna krivična dela koja se u najvećoj meri sastoje upravo u protivpravnom lišavanju života drugog ili drugih lica.

Osnovna podela međunarodnih krivičnih dela kojima se štiti život čoveka se tako može izvršiti prema kriteriju njihovog izvora. Prema ovom kriteriju razlikuju se:

1) međunarodna krivična dela predviđena međunarodnim pravnim aktima. Ovde spadaju:

a) krivična dela predviđena u Statutu Međunarodnog vojnog suda. To su krivična dela sadržana u Nirnberškoj i Tokijskoj presudi, kao i Zakonu broj 10. Kontrolnog saveta za Nemačku:

1. zločin protiv mira (član 6. stav 2. tačka a.),

2. ratni zločin (član 6. stav 2. tačka b.) i

3. zločin protiv čovečnosti (član 6. stav 2. tačka c.);

b) krivična dela predviđena u Statutu Haškog tribunala za bivšu SFR Jugoslaviju:

1. teške povrede Ženevske konvencije iz 1949. godine (član 2.),

2. kršenje zakona i običaja ratovanja (član 3.),

3. genocid (član 4.) i

4. zločin protiv čovečnosti (član 5.);
- c) krivična dela predviđena u Statutu Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu:
 1. genocid (član 2.),
 2. zločin protiv čovečnosti (član 3.) i
 3. teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine (član 4.) i
 - d) krivična dela predviđena u Statutu stalnog Međunarodnog krivičnog suda (tzv. Rimskom Statutu)³⁶⁸:
 1. agresija (član 5.),
 2. genocid (član 6.),
 3. zločin protiv čovečnosti (član 7.) i
 4. ratni zločini (član 8.) i

2) međunarodna krivična dela predviđena u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije. Ovde spadaju krivična dela koja su predviđena u glavi trideset četvrtoj Krivičnog zakonika Republike Srbije. Među ovim delima se posebno ističu sledeća dela:

1. genocid (član 370.),
2. zločin protiv čovečnosti (član 371.),
3. ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 372.),
4. ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika (član 373.) i
5. ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (član 374.).

U pravnoj teoriji se dalje mogu takođe pronaći različiti kriterijumi za deobu međunarodnih krivičnih dela.

Prema kriterijumu izvora, međunarodna krivična dela se mogu podeliti na³⁶⁹:

a) krivična dela prema međunarodnom običajnom pravu. To su takva krivična dela koja su prethodno definisana u nekom međunarodnom ugovoru i potom zahvaljujući univerzalnim vrednostima koje štite prihvaćena su kao takva u praksi većine država sveta. Otuda definicije ovih krivičnih dela i krivične sankcije za njihove učinioce predstavljaju *ius cogens* i deluju *erga omnes*. To su

³⁶⁸ U. Eser, Na putu ka Međunarodnom kaznenom sudu: nastanak i temeljne crte Rimskog statuta, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 1/2003. godine, str. 133-163.

³⁶⁹ V. Dimitrijević, O. Račić, V. Đerić, T. Papić, V. Petrović, S. Obradović, Osnovi međunarodnog javnog prava, Beograd, 2007. godine, str. 238-239.

krivična dela protiv humanitarnog prava kao što su: 1) genocid, 2) zločin protiv čovečnosti i 3) ratni zločini. To su međunarodna krivična dela u užem smislu i

b) krivična dela propisana višestranim međunarodnim ugovorima. Ovde spadaju krivična dela koja su propisana međunarodnim ugovorima i imaju dejstvo samo u međusobnim odnosima država ugovornica, pa i ne spadaju u nadležnost međunarodnih sudova. To su dela koja su propisana brojnim međunarodnim ugovorima, kao što su: terorizam, pranje novca, korupcija, trgovina ljudima, zloupotreba opojnih droga itd. To su, zapravo, međunarodna krivična dela u širem smislu.

Takođe se u pravnoj teoriji razlikuju dve vrste međunarodnih krivičnih dela i to: a) međunarodna krivična dela u užem smislu i b) međunarodna krivična dela u širem smislu³⁷⁰. Podela međunarodnih krivičnih dela na dela u užem i u širem smislu je prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču. Međunarodna krivična dela u užem smislu su zapravo krivična dela sadržana u presudama Nirnberškog (1946. godine) i Tokijskog (1948. godine) suda: 1) zločin protiv mira, 2) zločin protiv čovečnosti i 3) ratni zločin. Za njih se još upotrebljava naziv: krivična dela po nirnberškom ili tokijskom pravu. U širem smislu, međunarodna krivična dela su sva ponašanja koja međunarodna zajednica želi da suzbije na nacionalnom nivou propisujući obavezu za zemlje da ih inkriminišu kao krivična dela i propišu za njihove učinioce određenu vrstu i meru kazne. To su dela u vezi sa: opojnim drogama, trgovinom belim robljem, oružjem, nuklearnim materijama, pornografijom i prostitucijom, otmicom vazduhoplova i sl.

2. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA STATUTU MEĐUNARODNOG VOJNOG SUDA

Statut međunarodnog vojnog suda³⁷¹ usvojen na osnovu Londonskog sporazuma savezničkih sila 8. avgusta 1945. godine³⁷² u članu 6. određuje međunarodna krivična dela čiji će učinioci kao pojedinci ili kao članovi organizacije biti suđeni od strane ovog suda. To su³⁷³: a) zločini protiv mira, b) ratni zločini i c) zločini protiv čovečnosti³⁷⁴. Pored neposrednih izvršilaca ovih međunarodnih krivičnih dela (zločina), krivično su odgovorna i lica koja se

³⁷⁰ D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011. godine, str. 87-113.

³⁷¹ B. Petrović, D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, Sarajevo, 2010. godine, str. 78-96.

³⁷² Nirnberška presuda, Beograd, 1948. godine, str. 13-19.

³⁷³ M. Merle, Le proces de Nuremberg et le châtiment des criminels de guerre, Paris, 1949. godine, str. 56-71.

³⁷⁴ Lj. Prijeta, Zločin protiv čovečnosti i međunarodnog prava, Beograd, 1992. godine, str. 35-46.

javljaju u svojstvu vođe, organizatora, podstrekača ili drugog saučesnika, a koja su učestvovala u sastavljanju ili izvršenju nekog zajedničkog plana ili zavere radi izvršenja nekog od napred navedenih zločina. Ovde se, zapravo, radi o odgovornosti i kažnjavanju saučesnika za izvršena dela po principu subjektivne akcesorne krivične odgovornosti³⁷⁵. Učiniocu ovih krivičnih dela u smislu odredbe čl. 27. i 28. Statuta, mogu se izreći sledeće vrste kazni³⁷⁶: a) smrtna kazna, b) druga vrsta kazne (zatvora) koju sud nađe za pravednu i c) konfiskacija (oduzimanje svake ukradene) imovine.

2.1. Ratni zločini

Ratni zločini³⁷⁷ se mogu odrediti kao naročito teške povrede pravila ili običaja rata koje su kao takvo delo određene odgovarajućim međunarodnim pravnim aktom. Tako prema Statutu Međunarodnog vojnog suda (član 6. stav 2. tačka b.), a potom i prema shvatanjima sadržanim u Nurnberškoj presudi ratni zločini predstavljaju povrede ratnih zakona i običaja rata koje obuhvataju (ali se i ne ograničavaju samo na njih)³⁷⁸: 1) ubistvo, zlostavljanje ili odvođenje na prinudni rad ili na koji drugi cilj civilnog stanovništva okupirane teritorije ili u okupiranu teritoriju, 2) ubistvo ili zlostavljanje ratnih zarobljenika ili lica na moru, 3) ubijanje talaca, 4) pljačkanje javne ili privatne imovine i 5) namerno razaranje gradova, varoši ili sela ili pustošenje neopravdano vojnim potrebama³⁷⁹.

Ovde se radi o delima kojima se krše odredbe ženevske i haških konvencija³⁸⁰, a koja su upravljena prema civilnom, neboračkom stanovništvu okupirane teritorije (ratni zločin protiv civilnog stanovništva) ili prema ratnim zarobljenicima (ratni zločin protiv ratnih zarobljenika). Interesantno je da ovu krivičnopravnu zaštitu ne uživaju (izričito navedeni) ranjenici, bolesnici, sanitetsko ili versko osoblje.

³⁷⁵ W. M. A. Dijk, J. I. Hovens, Arresting war criminals, Hague, 2001. godine, str. 56-78.

³⁷⁶ G. M. Gilbert, Nuremberg Diary, op. cit. str. 67-101

³⁷⁷ V. Vasilijević, Vraćanje jednom raskršću međunarodnog krivičnog prava, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, Beograd, broj 3/1977. godine, str. 267-295.

³⁷⁸ R. H. Jackson, The case the nazi war criminals, New York, 1946. godine, str. 18-32.

³⁷⁹ I. Josipović, Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja, Osijek, 2007. godine, str. 34-59.

³⁸⁰ A. Neave, Nuremberg: osobno svjedočanstvo o suđenju glavnim nacističkim ratnim zločincima 1945-1946., Zagreb, 1980. godine, str. 54-89.

2.2. Zločin protiv čovečnosti

Zločin protiv čovečnosti³⁸¹ (član 6. stav 2. tačka c.) je po prvi put definisan upravo Statutom Međunarodnog vojnog suda. Tu spadaju sledeći akti: 1) ubistva, 2) istrebljenje, 3) porobljavanje, 4) deportacija i 5) ostala nečovečna dela. Za postojanje zločina protiv čovečnosti bitno je ispunjenje još dva elemena. To su: a) da je radnja izvršena protiv bilo kog civilnog stanovništva i b) da se radnja preduzima u određeno vreme - pre ili za vreme trajanja rata. Pri tome se kao zločin protiv čovečnosti smatra i svako proganjanje na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi u izršenju ili u vezi bilo kojeg zločina u nadležnosti ovog suda bez obzira da li se time vrše ili ne vrše povrede zakona one zemlje u kojoj su zločini izvršeni³⁸².

Ovim se krivičnim delom praktično celim ljudskim grupama (pripadnicima političke, rasne ili verske grupe) onemogućava ili otežava življenje, i to kako za vreme rata, tako i pre rata. Ovo je bilo jedino međunarodno krivično delo iz nadležnosti Međunarodnog vojnog suda koje se moglo izvršiti nezavisno od rata ili oružanog sukoba³⁸³.

3. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA ZAKONU BROJ 10. KONTROLNOG SAVETA ZA NEMAČKU

Ista međunarodna krivična dela poznaje i Zakon broj 10. Kontrolnog saveta za kažnjavanje lica odgovornih za ratne zločine, zločine protiv mira i zločine protiv čovečnosti u članu 2., s tim što pored navedene tri vrste zločina poznaje i posebno delo koje se sastoji u samom članstvu u zločinačkoj grupi ili organizaciji koje su od strane Međunarodnog vojnog suda proglašene zločinačkim³⁸⁴. U stavu 2. ovog člana Zakon je izričito odredio da se za ove zločine mogu kazniti sledeća lica: a) svako lice bez obzira na državljanstvo ili svojstvo u kome je delalo ako je bilo glavni učinilac ili saučesnik, b) lice koje je

³⁸¹ Početak inkriminacije zločina protiv čovečnosti datira iz vremena Prvog svetskog rata kao reakcija savezničkih sila na zločine koje su izvršile turske vlasti u toku 1915. godine nad Jermenima. Velika Britanija i carska Rusija su u zajedničkoj noti optužile Portu za "zločine protiv čovečnosti i civilizacije". Na Versajskoj mirovnoj konferenciji je 1919. godine najavljeno ustanovljenje međunarodnog krivičnog suda koji bi, između ostalog, bio nadležan i za "kršenje zakona čovečnosti". Taj predlog je sprečen od strane SAD sa obrazloženjem da još uvek nema utvrđenih i univerzalnih standarda čovečnosti.

³⁸² M. Marković, Nirnberško suđenje – primena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, broj 2/1973. godine, str. 176-180.

³⁸³ M. Colin, Le crime contre l' humanité, Eres, 1996. godine, str. 56-81.

³⁸⁴ D. Jovašević, V. Ikanović, Međunarodno krivično pravo, Banja Luka, 2015. godine, str. 147-159.

naredilo ili podsticalo ili se saglasilo sa izvršenjem nekog od ovih krivičnih dela, c) lice koje je bilo povezano sa planovima ili radnjama koje su dovele do izvršenja nekog dela, d) lice koje je bilo član organizacije ili grupe za vršenje ovih krivičnih dela, e) lice koje je imalo visoki politički, građanski ili vojni položaj u Nemačkoj ili u nekoj zemlji koja je bila njen saveznik ili zajedno sa njom ratovala ili je bila njen satelit i f) lice koje je imalo visok položaj u finansijskom, industrijskom ili privrednom životu bilo koje od tih zemalja.

Učiniocu nekog od ovih krivičnih dela se prema odredbi stava 3. ovog člana mogu izreći sledeće kazne: a) smrtna kazna, b) doživotni zatvor ili zatvor na određeni broj godina sa prinudnim radom ili bez prinudnog rada, c) novčana kazna i zatvor sa ili bez prinudnog rada u slučaju neplaćanja novčane kazne, d) konfiskacija imovine, e) povraćaj nepravilno stečene imovine i f) oduzimanje pojedinih ili svih građanskih prava.

4. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA STATUTU HAŠKOG TRIBUNALA

Rezolucijom Saveta bezbednosti Organizacije ujedinjenih nacija broj 827 od 25. maja 1993. godine usvojen je Statut Međunarodnog tribunala za gonjenje lica odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava izvršene na teritoriji bivše SFR Jugoslavije počev od 1991. godine³⁸⁵. Ovaj Statut (poznat kao Statut "Haškog tribunala")³⁸⁶ poznaje četiri vrste međunarodnih krivičnih dela³⁸⁷. To su: a) teške povrede Ženevske konvencije od 1949. godine, b) kršenje zakona i običaja ratovanja, c) genocid i d) zločini protiv čovečnosti³⁸⁸. Učiniocu ovih krivičnih dela od strane Tribunal-a se može prema članu 24. izreći samo jedna vrsta kazne i to kazna zatvora u trajanju prema opštoj praksi sudova u Jugoslaviji pri čemu je sudska veće obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog dela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu međunarodnog krivičnog dela mogu izreći i sledeće sankcije: a) povraćaj imovine njihovim pravim vlasnicima (restitucija) i b) oduzimanje dobiti koja je pribavljenja kriminalnom delatnošću.

³⁸⁵ J. E. Ackerman, E. O. Sullivan, Practice and Procedure of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia with selected Materials from International Criminal Tribunal for Rwanda, op. cit. str. 78-92.

³⁸⁶ D. Radulović, Međunarodno krivično pravo, Podgorica, 1999. godine, str. 98-106.

³⁸⁷ I. Josipović, Pravni i politički aspekti nastanka Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, Zbornik radova, Hrvatska i Ujednjeni narodi, Zagreb, 1996. godine, str. 183-196.

³⁸⁸ D. Jovašević, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002. godine, str. 14-19.

4.1. Teške povrede Ženevskih konvencija

U članu 2. Statut Haškog tribunalu predviđa krivično delo pod nazivom: "Teške povrede Ženevskih konvencija od 1949. godine"³⁸⁹. Ovo međunarodno krivično delo čini lice koje izvrši ili naredi vršenje³⁹⁰ teških povreda Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine protiv lica ili imovine koje se sastoji u³⁹¹: 1) namernom ubijanju, 2) mučenju i nehumanom postupanju uključujući i biološke eksperimente, 3) namernom prouzrokovavanju patnji i teških telesnih povreda i narušavanju zdravlja, 4) masovnom razaranju i prisvajanju imovine koje nije opravdano vojnom potrebom, a koje je izvršeno nezakonito i bezobzirno, 5) prisiljavanju ratnih zarobljenika ili civila da služe u oružanim snagama neprijateljske sile, 6) namernom lišavanju ratnih zarobljenika i civila prava na poštено i regularno suđenje, 7) nezakonitoj deportaciji, transferu ili nezakonitom zatvaranju civila i 8) uzimanju civila kao talaca³⁹².

Da bi se moglo raditi o ovom međunarodnom krivičnom delu³⁹³, potrebno je da je radnja izvršenja preduzeta u odnosu na zaštićeno dobro pod sledećim uslovima³⁹⁴: a) da postoji oružani sukob³⁹⁵ - situacija kada se pribeglo oružanoj sili između država ili kada postoji produženo oružano nasilje između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili pak između takvih grupa unutar jedne države, b) da postoji veza između krivičnog dela i oružanog sukoba – dovoljno je da su krivična dela bila tesno povezana sa neprijateljstvima koja su se događala na delovima teritorija koje su bile pod kontrolom strana u sukobu, c) oružani sukob mora biti međunarodnog karaktera³⁹⁶. Takav sukob postoji u slučaju sukoba dve ili više država ili kada jedna država interveniše svojim trupama ili na drugi način deluje za račun jedne od strana u sukobu (kada država ima opštu kontrolu nad trupama u sukobu koje deluju u drugoj državi) i d) žrtve zločina moraju pripadati grupi zaštićenih lica u skladu sa odredbama Ženevskih konvencija iz 1949. godine³⁹⁷.

³⁸⁹ Dž. Džouns, S. Pauls, Međunarodna krivična praksa, Sarajevo, 2011. godine, str. 131-147.

³⁹⁰ I. Zvonarek, Kršenje međunarodnog ratnog i humanitarnog prava od strane agresora tijekom domovinskog rata, Pravni vjesnik, Osijek, broj 3-4/1997. godine, str. 151-169.

³⁹¹ I. Josipović, Haško implementacijsko kazneno pravo, Zagreb, 2000. godine, str. 263-298.

³⁹² I. Josipović, Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja, op. cit. str. 28-38.

³⁹³ J. B. Keenan, Crimes against international law, Washington, 1950. godine, str. 89-103.

³⁹⁴ G. Šimić, Utjecaj Haškog tribunalu na kazneno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2006. godine (magistarski rad), str. 67-95.

³⁹⁵ S. Fabijanić Gagro, Promjena kvalifikacije oružanog sukoba, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, broj 2/2008. godine, str. 1067-1092.

³⁹⁶ F. Baćić, Krivično-pravni aspekti rata u Republici Hrvatskoj, Zakonost, Zagreb, broj 5/1992. godine, str. 671-679.

³⁹⁷ S. Fabijanić Gagro, Zaštita osoba u nemeđunarodnom oružanom sukobu, Pravni vjesnik, Osijek, broj 2/2008. godine, str. 115-135.

4.2. Kršenje zakona i običaja ratovanja

"Kršenje zakona i običaja ratovanja" je međunarodno krivično delo predviđeno u članu 3. Statuta Haškog tribunalala³⁹⁸. Delo čini lice koje preduzme neku od sledećih alternativno navedenih radnji izvršenja (pri čemu se delo ne ograničava samo na ove radnje)³⁹⁹: 1) upotrebi bojne otrove ili drugo oružje namenjeno da nanosi suvišne i nepotrebne patnje, 2) bezobzirno razara mesta, gradove ili sela ili ih pustoši ako to nije opravdano vojnom potrebom, 3) napadne, bombarduje bilo kojim sredstvom nebranjene gradove, sela, naselja ili zgrade, 4) osvaja, razara ili namerno oštećeju institucije namenjene religiji, dobrotvornim aktivnostima ili obrazovanju, umetnosti ili nauci, istorijskim spomenicima ili umetničkim ili naučnim radovima i 5) pljačka javnu ili privatnu imovinu.

Kroz ovo međunatrodno krivično delo⁴⁰⁰ zapravo su inkriminisana sledeća protivpravna ponašanja⁴⁰¹: a) kršenje odredbi Ženevskih konvencija koje nisu kvalifikovane kao "teške povrede", b) kršenje člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine i drugih običajnih pravila unutrašnjih sukoba i c) kršenje sporazuma kojima se obavezuju strane u sukobu npr. sporazuma koji još nisu prerasli u običajno međunarodno pravo.

4.3. Genocid

Najteže krivično delo današnjice "zločin nad zločinima" – genocid⁴⁰² je predviđeno u članu 4. Statuta Haškog tribunalala. Ovo delo se sastoji u namernom⁴⁰³ uništenju⁴⁰⁴ u celini ili delimično nacionalne, etničke, rasne ili

³⁹⁸ A. Petričić, Systematic rape a weapon of war in Croatia and Bosnia, *Pravnik*, Zagreb, broj 3-4/1997. godine, str. 183-193.

³⁹⁹ V. Grozdanić, A. Kurtović, Osobna odgovornost i krivnja prema Statutu Međunarodnog kaznenog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka*, broj 2/2001. godine, str. 791-805.

⁴⁰⁰ R. Gutman, D. Rieff, *Crimes of war: what the public should know*, New York, London, 1999. godine, str. 78-95.

⁴⁰¹ V. Maughan, *UN and war crimes*, London, 1951. godine, str. 109-127.

⁴⁰² B. Lukšić, *Genocide and command responsibility*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, Split, broj 4/2001. godine, str. 283-291; M. Prince, M. A. Prince, *UN genocido impuni: L' Armenianocide*, Beirut, 1967. godine, str. 78-92; N. Cigar, S. Meštrović, *Genocide in Bosnia: the politice of ethnic cleaning*, Texas, 1995. godine, str. 43-76; F. Chalk, K. Jonassohn, *The history and sociology of genocide: analyses and case studies*, New Haven, London, 1990. godine, str. 57-82.

⁴⁰³ Genocidna namera je najznačajnija karakteristika krivičnog dela genocida. Ona se mora odnositi na uništenje značajnog dela grupe. Taj značajan deo je dovoljno "značajan" da utiče na grupu u celini. Ovaj kvantitativni kriterijum je dopunjeno i mogućnošću koje su izvršioči ovog krivičnog dela stajale na raspolaaganju, pa se tako ova namera dokazuje i kada je ona ispoljena samo u odnosu na grupu u okviru ograničenog geografskog područja. I konačno, genocidna namera uzima u obzir i kvalitativne odlike napadnutog dela grupe dozvoljavajući mogućnost da se kao suštinski deo ukupne grupe kvalifikuje onaj deo koji predstavlja njen simbol ili je bitan za njen opstanak (presuda u slučaju Primena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida u predmetu Bosna i

religiozne grupe⁴⁰⁵. Praksa Haškog tribunal⁴⁰⁶ nije prihvatala ekstenzivno tumačenje pojma genocida koje bi uključivalo nameru uništenja nacionalnog, jezičkog, verskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta grupe, a bez njenog fizičkog uništenja⁴⁰⁷.

Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog dela da je u napred navedenoj nameri⁴⁰⁸ preduzeta jedna od sledećih više alternativno predviđenih radnji⁴⁰⁹: 1) ubijanje članova određene grupe, 2) prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3) namerno smeštanje članova grupe u takve uslove života smisljene da dovedu do njenog fizičkog, delimičnog ili potpunog uništenja⁴¹⁰, 4) sprovođenje mera sa namerom da se spreči rađanje unutar grupe i 5) namerno premeštanje dece jedne grupe u drugu grupu. Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida smatraju se i sledeće⁴¹¹: a) učešće u zaveri radi vršenja genocida, b) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), c) pokušaj vršenja genocida kao i d) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida⁴¹².

Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore od 26. februara 2007. godine).

⁴⁰⁵ Uništenje grupe znači fizičku destrukciju, a ne destrukciju njenog kulturnog bića.

⁴⁰⁶ V. Đ. Degan, Zločin genocida pred međunarodnim krivičnim sudištima, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, broj 1-2/2008. godine, str. 77-95.

⁴⁰⁷ S. Fabijanić Gagro, M. Škorić, Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunal, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, broj 6/2008. godine, str. 1387-1419.

⁴⁰⁸ B. Ivanišević, G. Ilić, T. Višnjić, *Vodič kroz Haški tribunal*, Beograd, 2007. godine, str. 65.

⁴⁰⁹ Postojanje genocidne namere u dosadašnjoj praksi Haškog tribunal je utvrđivano putem sledećih kriterijuma: a) opšti kontekst koji obuhvata sledeće elemente: 1) širina i rasprostranjenost izvršenih dela, 2) šira politička doktrina iz koje su dela proizilazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih dela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematičnost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter dela i 7) diskriminatorska namera optuženog, b) izvršenje drugih krivičnih dela sistematski usmerenih protiv iste grupe, c) broj počinjenih zločina, d) sistematsko usmeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi i e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorskih dela.

⁴¹⁰ Dž. Džouns, S. Pauls, *Međunarodna krivična praksa*, op. cit. str. 143-147.

⁴¹¹ U praksi Haškog tribunal ovaj oblik genocida je izvršavan sledećim delatnostima: a) držanjem zatvorenika u zagušljivim i prenatpranim prostorijama, b) spavanje zatvorenika na podu i bez čebadi, c) uskraćivanje zatvorenicima hrane i vode, d) davanje zatvorenicima nečiste vode koja bi prouzrokovala njihovo obolevanje, e) uskraćivanje lekova zatvorenicima, f) neukazivanje lekarske pomoći zatvorenicima i g) izlaganje zatvorenika napornom radu.

⁴¹² V. Šakić, S. Sedlar, A. Tojčić, *Ratni zločini i zločin genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku 1991. godine*, Društvena istraživanja, Zagreb, broj 2-3/1993. godine, str. 407-454.

⁴¹³ V. Đ. Degan, Zločin genocida pred međunarodnim sudištima, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, broj 1-2/2008. godine, str. 77-95.

4.4. Zločin protiv čovečnosti

"Zločin protiv čovečnosti" predstavlja krivično delo predviđeno u članu 5. Statuta Haškog tribunal-a⁴¹³. Kod opisa bića ovog međunarodnog krivičnog dela izričito je navedeno da se njegova radnja može preduzeti samo za vreme oružanog sukoba (međunarodnog ili unutrašnjeg karaktera) prema civilnom stanovništvu ako se sastoji u: 1) ubistvu, 2) istrebljenju, 3) zarobljavanju, 4) deportaciji, 5) zatvaranju, 6) mučenju, 7) silovanju, 8) progonu na političkoj, rasnoj i religijskoj osnovi i 9) preduzimanju druge nečovečne radnje.

Da bi se moglo raditi o zločinu protiv čovečnosti Statutom navedene delatnosti moraju biti izvršene pod sledećim uslovima⁴¹⁴: a) mora postojati napad – napad postoji i kada nije upotrebljena oružana sila, ali ako se on javlja u obliku zlostavljanja civilnog stanovništva ili u postupcima kojima se pripremaju ovakve radnje, b) dela optuženog moraju biti deo tog napada, c) napad mora biti usmeren protiv civilnog stanovništva bilo koje kategorije, d) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski. Napad je rasprostranjen kada je po svojoj prirodi opsežan ili kada je upravljen protiv velikog broja lica. Napad je sistematski kada se odnosi na organizovanu prirodu akata nasilja pri čemu postoji mala verovatnoća da se to slučajno dogodilo i e) izvršilac dela mora da zna (da je svestan) da njegova dela ulaze u okvir rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva.

5. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA STATUTU TRIBUNALA ZA RUANDU

Ista međunarodna krivična dela⁴¹⁵, kao i Statut Haškog tribunal-a, sa identičnim obeležjima i karakteristikama poznaje i Statut Međunarodnog krivičnog tribunal-a za Ruandu⁴¹⁶. Rezolucijom Saveta bezbednosti Organizacije ujedinjenih nacija broj 955 od 8. novembra 1994. godine usvojen je Statut Međunarodnog krivičnog tribunal-a za Ruandu⁴¹⁷. Ovaj tribunal je nadležan za kažnjavanje lica koja su odgovorna za genocid i druga teška kršenja

⁴¹³ D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, op. cit., str. 119-123.

⁴¹⁴ B. Ivanišević, G. Ilić, T. Višnjić, V. Janjić, Vodič kroz Haški tribunal, op. citr. str. 83-108.

⁴¹⁵ J. E. Alvarez, Crimes of States /Crimes of Hate, Lessons from Rwanda, The Yale Journal of International Law, broj 24/1999. godine, str. 365-392.

⁴¹⁶ D. Jovašević, V. Ikanović, Međunarodno krivično pravo, op. cit., str. 134-139.

⁴¹⁷ V. Đ. Degan, Zločin genocida pred međunarodnim sudištima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 1-2/2008. godine, str. 77-95.

međunarodnog humanitarnog prava koja su izvršena na području Ruande, kao i njenih građana koja su izvršila takva dela na području susednih država u toku 1994. godine⁴¹⁸. S obzirom da se prema pravnoj kvalifikaciji Saveta bezbednosti OUN ovde nije radilo o međunarodnom oružanom sukobu, to ovaj Tribunal i nije nadležan za krivično delo koje se sastoji u "teškom kršenju Ženevskih konvencija iz 1949. godine", kao ni za "kršenje zakona i običaja rata".

Naime, ovaj Statut (poznat i kao Statut tribunalala za Ruandu) poznaje tri vrste međunarodnih krivičnih dela. To su: a) genocid (član 2.), b) zločin protiv čovečnosti (član 3.) i c) zločin koji se sastoji u teškom kršenju člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine (član 4.).⁴¹⁹ Učiniocu ovih krivičnih dela od strane Tribunalala se može izreći samo jedna vrsta krivične sankcije, i to kazna zatvora koja se može javiti u dva oblika i to kao: a) kazna doživotnog zatvora i b) kazna zatvora u vremenski određenom trajanju. Pri odmeravanju kazne učiniocu međunarodnog krivičnog dela sudsko veće Tribunalala za Ruandu je obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog dela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu dela mogu izreći i dve mere i to: a) povraćaj imovine njihovim pravim vlasnicima (restitucija) i b) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom delatnošću.

5.1. Genocid

Najteže krivično delo današnjice – genocid⁴²⁰ je predviđeno u članu 2. Statuta tribunalala za Ruandu. Ono se sastoji u namernom uništenju⁴²¹ u celini ili delimično nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe. Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog dela da je u napred navedenoj nameri⁴²² preduzeta jedna od sledećih više alternativno predviđenih radnji⁴²³: 1) ubijanje

⁴¹⁸ S. Fabijanić Gagro, Zaštita osoba u nemeđunarodnom oružanom sukobu, Pravni vjesnik, Osijek, broj 2/2008. godine, str. 115-135.

⁴¹⁹ D. L. Jonson, The International Tribunal for Rwanda, International Review of Penal Law, broj 1-2/1996. godine, str. 211-233.

⁴²⁰ B. Lukšić, Genocide and command responsibility, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, Split, broj 4/2001. godine, str. 283-291; M. Prince, M. A. Prince, UN genocido impuni: L' Armenocide, Beirut, 1967. godine, str. 78-92; F. Chalk, K. Jonassohn, The history and sociology of genocide: analyses and case studies, op. cit. str. 57-82

⁴²¹ Uništenje grupe znači fizičku destrukciju, a ne destrukciju njenog kulturnog bića.

⁴²² Postojanje genocidne namere u dosadašnjoj praksi ad hoc tribunalala je utvrđivano putem sledećih kriterijuma: a) opšti kontekst koji obuhvata: 1) širina i rasprostranjenost izvršenih dela, 2) šira politička doktrina iz koje su dela proizilazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih dela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematskost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter dela i 7) diskriminatorska namera optuženog, b) izvršenje drugih krivičnih dela sistematski usmerenih protiv iste grupe, c) broj počinjenih zločina, d) sistematsko usmeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi i e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorskih dela.

⁴²³ Dž. Džouns, S. Pauls, Međunarodna krivična praksa, op. cit. str. 143-147.

članova određene grupe, 2) prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3) namerno smeštanje članova grupe u takve uslove života smisljene da dovedu do njenog fizičkog, delimičnog ili potpunog uništenja, 4) sprovođenje mera sa namerom da se spreči rađanje unutar grupe i 5) namerno premeštanje dece jedne grupe u drugu grupu⁴²⁴.

Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida⁴²⁵ smatraju se i sledeće⁴²⁶: a) učešće u zaveri radi vršenja genocida, b) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), c) pokušaj vršenja genocida kao i d) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida.

5.2. Zločin protiv čovečnosti

"Zločin protiv čovečnosti"⁴²⁷ (ili zločin protiv čovečje porodice) predstavlja međunarodno krivično delo koje je predviđeno u članu 3. Statuta tribunala za Ruandu⁴²⁸. Kod opisa bića ovog krivičnog dela izričito je navedeno da se njegova radnja može preduzeti samo za vreme oružanog sukoba prema civilnom stanovništvu ako se sastoji u⁴²⁹: 1) ubistvu, 2) istrebljenju, 3) zarobljavanju, 4) deportaciji, 5) zatvaranju, 6) mučenju, 7) silovanju, 8) progonu na političkoj, rasnoj i religijskoj osnovi i 9) preduzimanju druge nečovečne radnje⁴³⁰.

⁴²⁴ S. Fabijanić Gagro, M. Škorić, Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunal, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 6/2008. godine, str. 1387-1419.

⁴²⁵ Inkriminacija genocida ne traži u objektivnom smislu uništenje neke etničke, odnosno narodne grupe, već samo nameru da se ona u potpunosti ili delimično uništi. Delo mora biti usmereno protiv jednog ili više lica u svojstvu pripadnika te skupine. Ostalo je pri tome nerešeno, mogu li se takvim tumačenjem inkriminacije zaštiti i političke grupe koje imaju stabilitet i kontinuitet. Namera se može dokazivati korišćenjem različitih indicija. tako npr. onih koje slede iz opštег konteksta i sklopa okolnosti pod kojima je zločin učinjen, te njegove prirode i mere. (presuda Međunarodnog tribunal za Ruandu u predmetu ICTR-96-4T od 2. septembra 1998. godine).

⁴²⁶ V. D. Degan, Zločin genocida pred međunarodnim krivičnim sudištima, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, broj 1-2/2008. godine, str. 77-95.

⁴²⁷ Pravni pojam zločina protiv čovečnosti traži da taj zločin bude izvršen kao deo širokog i sistematskog napada. Napad je širok ako je izvršen snažno, masivno, kolektivno, sa znatnom ozbiljnošću i usmeren protiv brojnih žrtava. Napad je sistematičan ako počiva na temeljitoj organizaciji i pripremama, te sledi obrazac ponašanja koji je izведен iz neke zajedničke politike utemeljene na javnim ili privatnim sredstvima. Ta politika, doduše, ne treba da bude formalno državna politika, ali mora biti prethodno planirana. Taj napad može da bude i nenasilan u obliku nametanja određenog političkog sistema ili položaja, npr. apartheida. On mora da bude usmeren na civilno stanovništvo (presuda Međunarodnog tribunal za Ruandu u predmetu ICTR-96-4T od 2. septembra 1998. godine).

⁴²⁸ D. Jovašević, Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost, Niš, 2010. godine, str. 56-81.

⁴²⁹ M. Simović, M. Blagojević, Međunarodno krivično pravo, Sarajevo, 2007. godine, str. 27-30.

⁴³⁰ Dž. Džouns, S. Pauls, Međunarodna krivična praksa, op. cit. str. . 178-186.

Da bi se moglo raditi o zločinu protiv čovečnosti Statutom navedene delatnosti moraju biti izvršene u sledećim slučajevima: a) mora postojati napad – napad postoji i kada nije upotrebljena oružana sila, ali se javlja u obliku zlostavljanja civilnog stanovništva ili u postupcima kojima se pripremaju ovakve radnje, b) dela optuženog moraju biti deo tog napada, c) napad mora biti usmeren protiv civilnog stanovništva bilo koje kategorije, d) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski. Napad je rasprostranjen kada je po svojoj prirodi opsežan ili kada je upravljen protiv velikog broja lica. Napad je sistematski kada se odnosi na organizovanu prirodu akata nasilja pri čemu postoji mala verovatnoća da se to slučajno dogodilo i e) izvršilac mora da zna da njegova dela ulaze u okvir rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva.

5.3. Teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine

U članu 4. Statut tribunala za Ruandu⁴³¹ predviđa krivično delo koje nosi naziv: "Teško kršenje člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine"⁴³². Za ovo krivično delo odgovara lice koje je naredilo ili neposredno izvršilo jednu od sledećih delatnosti⁴³³: 1) napad na život i zdravlje, te fizičku i psihičku dobrobit lica, posebno ubistvo, kao i okrutno postupanje poput mučenja, sakraćenja ili bilo koji drugi oblik telesnog kažnjavanja, 2) kolektivno kažnjavanje, 3) uzimanje talaca, 4) akt terorizma, 5) nasilje nad ličim dostojanstvom, naročito nečovečno ili ponižavajuće postupanje, silovanje, prisiljavanje na prostituciju ili bilo koji oblik nečasnih napada, 6) pljačka, 7) izricanje, izvršenje kazni ili likvidacija bez prethodne presude izrečene po redovno ustanovljenom суду uz sve sudske garancije priznate od civilizovanih naroda kao neophodne i 8) pretnja izvršenjem bilo koga od napred navedenih akata⁴³⁴.

⁴³¹ B. Petrović, D. Jovašević, Međunarodno krivično pravo, op. cit., str. 147-154.

⁴³² D. L:Jonson, The International Tribunal for Rwanda, International Review of Penal Law, broj 1-2/1996. godine, str. 211-233.

⁴³³ Dž. Džouns, S. Pauls, Međunarodna krivična praksa, op. cit., str. 266-271.

⁴³⁴ V. D. Degan, B. Pavišić, Međunarodno kazneno pravo, op. cit. str. 424-426

6. KRIVIČNA DELA UBISTVA PREMA RIMSKOM STATUTU

Rimski Statut stavnog Međunarodnog krivičnog suda⁴³⁵ usvojen na Diplomatskoj konferenciji OUN u Rimu 17. jula 1998. godine propisuje da će se pred ovim sudom voditi krivični postupak, utvrđivati krivična odgovornost i izricati krivična sankcija licima koja su učinila najozbiljnije zločine priznate od strane međunarodne zajednice kao celine. U članu 5. ovog Statuta proglašena je nadležnost suda za sledeća međunarodna krivična dela⁴³⁶: a) zločin genocida, b) zločin protiv čovečnosti, c) ratne zločine i d) zločin agresije. Prema članu 77. učinjocu nekog od ovih međunarodnih krivičnih dela sud može izreći sledeće kazne: a) zatvor u određenom trajanju koji ne može da pređe maksimum od 30 godina, b) doživotni zatvor kada je ta kazna opravdana ekstremnom težinom zločina i individualnim okolnostima vezanim za učinjoca dela, c) novčanu kaznu prema kriterijumu koji je određen u Pravilima dokazivanja i procedure i d) konfiskaciju prihoda, vlasništva i dobara koji su direktno ili indirektno pribavljeni izvršenim zločinom.

6.1. Genocid

Zločin genocida⁴³⁷ je predviđen u odredbi člana 6. ovog Statuta. Ovo krivično delo⁴³⁸ se čini u namjeri da se uništi u celini ili delimično nacionalna, etnička ili verska zajednica⁴³⁹ na jedan od sledećih načina⁴⁴⁰: 1) ubijanjem članova grupe⁴⁴¹, 2) prouzrokovanjem teških fizičkih ili mentalnih patnji članova grupe, 3) namernom podvrgavanju grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja, 4) preuzimanjem mera uperenih ka

⁴³⁵ M. Sjekavica, Stalni međunarodni kazneni sud, *Pravnik*, Zagreb, broj 1/2002. godine, str. 73-87.

⁴³⁶ M. Starčević, Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Beograd, 2002. godine, str. 590-608.

⁴³⁷ U delu pravne teorije se smatra da genocid ne predstavlja samostalno krivično delo, već da je to samo vrsta zločina protiv čovečnosti. (P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004. godine, str. 498-499).

⁴³⁸ Genocid se određuje kao "zločin nad zločinima". Zabранa vršenja ili propagiranja ovog krivičnog dela predstavlja ius cogens, tako da protivpravnot genocidnih aktivnosti, pa i sam kriminalni karakter ovih radnji je opšteprihvaćen i nesporan u međunarodnoj zajednici. (H. Satzger, Internationales und Europäisches Strafrecht, Baden Baden, 2005. godine, str. 193-199).

⁴³⁹ Ovom inkriminacijom su zaštićene samo stabilne grupe, koje karakteriše stalnost i čijim se članom postaje na osnovu rođenja, dok su isključene nestalne skupine čijim se članom postaje na osnovu individualne odluke. Na tom stanovištu stoji i Međunarodni krivični tribunal za Ruandu u slučaju Akajese.

⁴⁴⁰ B. Lukšić, Genocide and command responsibility, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, Split, broj 4/2001. godine, str. 283-291.

⁴⁴¹ Za postojanje genocida nije potreban i veći broj žrtava. Naime, smatra se da je dovoljno da učinilac ubije jedno ili više lica. Isto tako genocid može učiniti i izolovani pojedinac ako postupa sa genocidnom namerom i ako se njegovo ponašanje poklapa sa drugim sličnim ponašanjima, a takve je prirode da može dovesti do uništenja cele skupine. (P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, op. cit. str. 499).

sprečavanju rađanja u okviru grupe i 5) prinudnom premeštanju dece iz jedne u drugu grupu. Dakle, ovde se radi o preuzimanju odredbi Konvencije OUN o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine u pogledu određivanja bića ovog najtežeg međunarodnog krivičnog dela uperenog protiv "čovečanstva".

6.2. Zločin protiv čovečnosti

U članu 7. Statuta Međunarodnog krivičnog suda predviđen je zločin protiv čovečnosti. Rimski Statut razlikuje ovo krivično delo od dela genocida iako u vreme kada je ono bilo uvedeno u sistem međunarodno pravnih inkriminacija u delu teorije je bilo mišljenja da su ova dva pojma sadržinski identična. Zločin protiv čovečnosti predstavlja delatnosti izvršene kao deo rasprostranjenog ili sistematičnog napada⁴⁴² uperenog protiv bilo kog civilnog stanovništva⁴⁴³. U smislu ovog krivičnog dela napad podrazumeva sledeće radnje izvršenja: 1) ubistvo, 2) uništavanje, 3) porobljavanje – vršenje ovlašćenja koja pretpostavljaju vlasništvo nad nekim licem, 4) deportaciju ili namerno premeštanje stanovništva (proterivanje)- nasilno premeštanje stanovništva sa područja na kome zakonito boravi, 5) zatvaranje ili druga stroga lišavanja slobode narušavanjem osnovnih pravila međunarodnog prava, 6) torturu (mučenje) – nanošenje fizičkih i psihičkih bola, patnji, nelagodnosti licu kome je oduzeta sloboda, 7) silovanja, seksualno ropstvo, nasilne trudnoće, izazivanje steriliteta ili bilo koji drugi oblik seksualnog ugrožavanja, 8) progon bilo koje grupe ili kolektiva po političkoj, verskoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj ili polnoj osnovi ili druga postupanja koja su opšte nedopuštena po međunarodnom pravu – ovde se radi o oduzimanje međunarodno priznatih prava nekoj skupini, 9) izazivanje nestanka lica (prisilno nestajanje lica) – svako oduzimanje slobode kretanja koje sprovodi država ili neka druga organizacija, 10) zločin apartheida – nečovečna postupanja koja su izvršena u okviru institucionalizovanog režima i 11) ostale nehumanе postupke kojima se namerno prouzrokuju teške patnje ili ozbiljno ugrožavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja.

⁴⁴² Smatra se da se ovakav napad sastoji u napadu u okviru državne politike ili ostvarenja ciljeva neke druge organizacije. Taj napad ne mora biti nužno i vojne prirode. Ovo delo može biti izvršeno i za vreme rata i za vreme mira. Otuda sledi da izolovani pojedinačni napadi ne dolaze pod udar ove inkriminacije. (P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, op. cit. str. 499-500).

⁴⁴³ Kod ovog zločina žrtva nije pojedinac, nego celokupno čovečanstvo.

6.3. Ratni zločini

Ratni zločini⁴⁴⁴ su definisani u odredbi člana 8. Rimskog statuta⁴⁴⁵. Ovde se radi o složenoj dispoziciji krivičnopravne norme, pa se razlikuje više oblika ovog teškog krivičnog dela ("teška kršenja zakona i običaja rata"). Delo se sastoji iz različitih delatnosti koje su izvršene kao deo plana ili politike ili ako je taj zločin izvršen u velikom (masovnom) broju slučajeva. Ovi zločini mogu da budu izvršeni i u međunarodnom i u nemeđunarodnom oružanom sukobu.

Prvi oblik ratnih zločina se sastoji u ozbilnjom kršenju Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine, a naročito u⁴⁴⁶: 1) namernom ubijanju, 2) mučenju ili nehumanom postupanju uključujući i biološke eksperimente, 3) namernom nanošenju velikih patnji, ozbiljnih telesnih povreda ili narušavanju zdravlja, 4) velikom razaranju ili otuđenju imovine bez opravdane vojne potrebe koja su izvršena nezakonito i bezobzirno, 5) prisiljavanju ratnih zarobljenika ili drugih zaštićenih lica da služe u neprijateljskim snagama, 6) namernom lišavanju ratnih zarobljenika i drugih zaštićenih lica prava na poštenu i pravično suđenje, 7) nezakonitom progonstvu, transferu ili nezakonitom zatvaranju lica i 8) uzimanju talaca.

Drugi oblik ratnih zločina se sastoji u ozbilnjom narušavanju zakona i običaja koji se primenjuju u međunarodnom oružanom sukobu, unutar utvrđenog okvira međunarodnog prava, a naročito⁴⁴⁷: 1) namerno usmeravanje napada protiv civilnog stanovništva ili protiv pojedinih civilnih lica koja nisu direktno umešana u sukob, 2) namerno usmeravanje napada na civilne objekte tj. objekte koji nisu vojni ciljevi, 3) namerno usmeravanje napada na osoblje, instalacije, materijale, jedinice ili vozila uključena u humanitarnu pomoć ili mirovnu misiju u skladu sa Poveljom OUN sve dok imaju pravo na zaštitu ili pružaju pomoć civilima ili civilnim objektima po međunarodnim zakonima koji važe za strane u sukobu, 4) namerno započinjanje napada znajući da će takav napad prouzrokovati propratna stradanja ili nanošenje povreda civilima ili nanošenje štete civilnim objektima ili da će prouzrokovati velika, dugotrajna i ozbiljna oštećenja životne sredine koji bi bili očigledno prekomerni u odnosu na konkretno očekivanu vojnu korist, 5) napad ili bombardovanje bilo kojim sredstvima gradova, sela, boravišta ili građevina koje nisu branjeni ili nisu vojni

⁴⁴⁴ B. Petrović, D. Jovašević, A. Ferhatović, Krivično pravo 2, Sarajevo, 2016. godine, str. 328-333.

⁴⁴⁵ D. Jovašević, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo, Banja Luka, 2012. godine, str. 78-82.

⁴⁴⁶ D. Atanacković, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1981. godine, str. 60.

⁴⁴⁷ M. Milojević, Neki pravni problemi međunarodnog krivičnog sudstva, Analji Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, broj 1-2/1994. godine, str. 156-161.

objekti, 6) ubijanje ili ranjavanje vojnika koji je položio svoje oružje sa ciljem da se predra ili više nema nameru da se brani, 7) zloupotreba zastave kojom se daje znak za primirje, zastave ili vojnog obeležja i uniforme koji pripadaju neprijatelju ili Ujedinjenim nacijama, kao i zloupotreba karakterističnih znakova definisanih Ženevskim konvencijama koje izazivaju smrt ili ozbiljne telesne povrede, 8) direktni ili indirektni transfer (preseljenje) od strane okupacione sile dela svog stanovništva na okupiranu teritoriju ili deportacija ili transfer svih delova stanovništva sa okupirane teritorije u okviru ili izvan te teritorije, 9) namerno usmeravanje napada na verske, obrazovne, umetničke ili naučne građevine koje se koriste u dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mesta gde se okupljaju bolesni i ranjeni pod uslovom da to nisu vojni ciljevi, 10) podvrgavanje lica koja imaju moć na suprotnoj strani fizičkom sakraćenju ili medicinskim ili naučnim eksperimentima ma koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, stomatološkim ili bolničkim lečenjem tog lica, niti su izvedeni u njegovom interesu, a koje mogu da izazovu smrt ili ozbiljno ugrožavanje zdravlja tog lica, 11) ubijanje ili ranjavanje izdajnika koji pripadaju neprijateljskom narodu ili vojsci, 12) objavljivanje da neće biti milosti, 13) uništavanje ili konfiskacija neprijateljske imovine osim ukoliko to strogo ne zahtevaju interesi rata, 14) ukidanje, suspendovanje ili zabrana prava i učešća u postupku pred sudom državljanim neprijateljske strane, 15) prinudavanje pripadnika neprijateljske strane da učestvuje u ratnim operacijama uperenim protiv sopstvene zemlje, čak i ako su bili u vojnoj službi pre početka rata, 16) pljačkanje grada ili bilo kog drugog mesta u situaciji kada je zauzet u napadu, 17) korišćenje otrova i sredstava koji u sebi sadrže otrove, 18) korišćenje zagušljivaca, otrovnih ili drugih gasova i sličnih tečnosti, materija ili izuma, 19) korišćenje municije koja se lako širi ili se spljošti u ljudskom telu, kao što su meci sa čvrstom čaurom koja ne pokriva u celini sredinu metka ili je pokriva, ali ima zaseke, 20) korišćenje oružja, projektila, materijala ili metoda ratovanja koji su takve prirode da mogu izazvati suvišne povrede ili nepotrebne patnje ili se njima krše međunarodni zakoni o oružanom sukobu pod uslovom da su oni zabranjeni, 21) izvršavanje dela koji izazivaju sramotu i ugrožavaju lično dostojanstvo, konkretno ponižavanje i degradiranje ličnosti, 22) izvršenje dela silovanja ili seksualnog ropstva, prisiljavanje na prostituciju, nasilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja, 23) iskorišćavanje prisustva civila ili drugih međunarodno zaštićenih lica da bi se povratile određene tačke ili pozicije ili oblasti ili da bi se određene vojne snage zaštitile od vojnih operacija, 24) namerne napade na građevine, medicinske jedinice, transport i osoblje koje koristi očigledne znake u skladu sa međunarodnim pravom, 25) namerno pribegavanje izglađnjavanju civila kao

metoda ratovanja lišavajući ih stvari neophodnih za njihov opstanak, uključujući i namerno sprečavanje deljenja minimalnih zaliha obezbeđenih Ženevskim konvencijama i 26) regrutovanje ili na drugi način stavljanje u vojnu službu dece ispod 15 godina u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učestvovanje u borbama.

Treći oblik ratnih zločina iz člana 8. Rimskog statuta se sastoji o ozbilnjom kršenju člana 3. Ženevskih konvencija u slučaju oružanog sukoba koji nije međunarodnog karaktera, a koje su delatnosti učinjene prema civilnom stanovništvu koje nije aktivno učestvovalo u borbama, uključujući i pripadnike vojnih formacija koji su položili oružje ili lica koja su van borbe usled bolesti, ranjavanja, kazne ili drugog razloga. Ovo se delo može izvršiti vršenjem sledećih radnji: 1) nasiljem prema životu, posebno ubistvima svih vrsta, sakaćenjem, okrutnim ponašanjem i torturom, 2) postupanjem na izrazito sramotan način prema ličnom dostojanstvu, a posebno na način koji ponižava lica, 3) uzimanjem talaca i 4) donošenjem presuda i izvršenjem smrte kazne bez prethodne objave presude od strane regularno kontrolisanog suda koji bi obezbedio sve zakonske garancije koje su opšte priznate kao neophodne.

Cetvrti oblik ratnih zločina iz člana 8. Rimskog statuta predviđa krivično delo kojim se vrše ozbiljne povrede zakona i običaja ratovanja u oružanim sukobima unutar utvrđenih okvira međunarodnog prava, a naročito ako se preuzimaju sledeći akti: 1) namerno usmeravanje napada na civilno stanovništvo ili na civilna lica koja ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima, 2) namerno usmeravanje napada na građevine, materijale, medicinske jedinice, transporte i osoblje koje koristi očigledne oznake regulisane Ženevskim konvencijama u skladu sa međunarodnim pravom, 3) namerno usmeravanje napada na osoblje, instalacije, materijale, jedinice ili vozila humanitarne pomoći ili mirovne misije u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija sve dok imaju pravo na zaštitu i pružanje pomoći civilima i civilnim objektima po pravu oružanih sukoba, 4) namerno usmeravanje napada na verske, obrazovne, umetničke, naučne građevine, kao i građevine za dobrotvorne svrhe, istorijske spomenike, bolnice i mesta gde su okupljeni ranjenici i bolesnici pod uslovom da to nisu vojni objekti, 5) pljačkanje naselja i mesta, čak i kada su zauzeta prilikom napada, 6) silovanje, seksualno ropstvo, prisiljavanje na prostituciju, nasilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik seksualnog zlostavljanja definisane kao ozbiljne povrede Ženevskih konvencija, 7) regrutovanje ili na drugi način stavljanje u vojnu službu dece ispod 15 godine u nacionalne oružane snage ili njihovo korišćenje za aktivno učestvovanje u borbama, 8) naređenje za preseljavanje civilnog stanovništva iz razloga vezanih za sukob,

osim ako to zahteva sigurnost civila ili neophodni vojni razlozi, 9) podmuklo ubijanje ili ranjavanje vojnika suprotne strane, 10) objavljivanje da neće biti milosti, 11) podvrgavanje lica koja imaju moć na suprotnoj strani, fizičkom sakacenu ili medicinskim ili naučnim eksperimentima ma koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, stomatološkim ili bolničkim lečenjem tog lica, niti su izvedeni u njegovom interesu, a koje mogu da izazovu smrt ili ozbiljno ugrožavanje zdravlja tog lica i 12) uništavanje ili konfiskacija imovine suprotne strane, osim ako to nije učinjeno iz razloga imperativne vojne potrebe u sukobu.

GLAVA PETA

KRIVIČNA DELA UBISTVA

U UPOREDNOM KRIVIČNOM PRAVU

1. UVOD

Krivična dela ubistva kao stara, arhaična, prirodna, klasična krivična dela protiv života (krvni delikti) prisutna su još od perioda najstarijih pisanih pravnih spomenika. No, ova su dela i danas sastavni deo svih savremenih krivičnopravnih sistema. Na to ukazuje i činjenica da se države svih raspoloživim sredstvima, merama i postupcima suprotstavljaju različitim oblicima i vidovima narušavanja života drugog ili drugih lica.

U cilju potpunijeg i svestranijeg sagledavanja problematike krivičnih dela ubistva u našoj državi nije dovoljno da se posvetimo samo teorijskoj i praktičnoj analizi oblika ispoljavanja, karakteristika i obležja ovih krivičnih dela u osnovnom, kvalifikovanim ili privilegovanim oblicima shodno odredbama našeg pozitivnog zakonodavstva, već je potrebno da određenu pažnju posvetimo i uporednopravnoj (komparativnoj) analizi ovih krivičnih dela u savremenim krivičnopravnim sistemima. Stoga ćemo na ovom mestu dati prikaz nama dostupnih, a specifičnih zakonskih rešenja inkriminacija krivičnih dela ubistva, s tim što se ova dela javljaju sa različitim nazivima, sadržinom i propisanim kaznama. Obradili smo ona zakonodavstva koja sadrže karakteristična rešenja ili zakonodavstva država u našem okruženju koje snažno utiču i na našeg zakonodavca ili pak ona zakonodavstva koja su doneta u poslednje vreme što bi težilo aktuelnosti posmatrane teme.

U tom smislu analiziraćemo zakonodavstva sledećih država:

- 1) istočno-evropskih dežava: Poljske, Estonije, Letonije, Litvanije i Ruske federacije i
- 2) zapadno-evropskih država: Nemačke, Francuske, Italije i Švajcarske.

2. ISTOČNO-EVROPSKE DRŽAVE

2.1. Poljska

Krivični zakonik Poljske iz 1997. godine sa novelama do 2012. godine⁴⁴⁸ u glavi devetnaestoj pod nazivom: "Krivična dela protiv života i zdravlja" predviđa više oblika i vidova ispoljavanja krivičnog dela ubistva. Ovaj Zakonik poznaje osnovni, teže i lakše (privilegovane) oblike ovog krivičnog dela protiv života, iako su sama dela neimenovana⁴⁴⁹.

Osnovni oblik lišavanja života drugog lica:"Obično ubistvo" je predviđeno u članu 148. stav 1. KZ. Prema zakonskom rešenju za ovo je krivično delo propisana kazna zatvora od osam do dvadeset pet godina ili kazna doživotnog zatvora. Zakonik ovo delo definiše običnom dispozicijom prema kojoj se ono sastoji u "izvršenju ubistva drugog lica", bez navođenja oblika krivice ili drugih bližih elemenata⁴⁵⁰.

Ova zakonska odredba sadrži još dva oblika krivičnog dela ubistva. To su: a) teško ubistvo – određeno u st. 2. i 3. i b) privilegovano (lako) ubistvo – određeno u stavu 4. Na sličan način, u jednoj zakonskoj odredbi je i ranije krivično zakonodastvo SR Jugoslavije (odnosno Republike Srbije u primeni do 1. januara 2006. godine) predviđalo obično i teško ubistvo u jednoj zakonskoj odredbi – članu 47. KZS.

Teško ubistvo⁴⁵¹, za koje je propisana kazna zatvora od dvanaest do dvadeset pet godina ili kazna doživotnog zatvora postoji u sledećim oblicima ispoljavanja. To su⁴⁵²:

1) teško ubistvo prema načinu izvršenja (stav 2. stačka 1. i 4.) koje se javlja u dva vida. To su:

a) ubistvo na naročito svirep način – gde način izvršenja radnje lišavanja života drugog lica karakteriše nanošenje brojnih, nepotrebnih i prekomernih fizičkih i psihičkih bolova, patnji i mučenja koja povećavaju

⁴⁴⁸ Kodeks karny 6. czerwca 1997., Dz. U z 1997., r. Nr 88. poz 553, Nr 240. poz. 1431 z 2012. godine.

⁴⁴⁹ А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова, Уголовный кодекс Республики Польша, Санкт-Петербург, 2001. године, str. 124-127.

⁴⁵⁰ K. Buczkowski, B. Czarnecka Dzialuk, W. Klaus, A. Kossowska, I. Rzeplinska, *Criminality and Criminal Justice in Contemporary Poland*, Routlendge, London-New York, 2015. godine, str. 352-361.

⁴⁵¹ G. Mueller, *The Penal Code of the Poland*, Fred Rothman, Littleton, 1973. godine, str. 218-221.

⁴⁵² Слично решење познаје и савремено руско кривично законодавство (А. И. Рарог, Г. А. Есаков, А. И. Чучачев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части обаша и особеннаја, Курс лекциј, 2. издание, Москва 2007. године, str. 143-146).

patnju žrtve, što učiniocu dela mora biti poznato, pa to on želi ili pak pristaje na takav način vršenja dela gde sadistički muči žrtvu i izvljava se nad njom i

b) ubistvo na opasan način – gde se radnja izvršenja preduzima upotrebom vatrene oružja ili eksplozivnih materija. Ovo delo karakteriše: a) način i sredstvo preduzimanja radnje izvršenja i b) svest i volja učinioca da na ovakav način mogu nastupiti posledice ugrožavanja života i tela i drugih lica, pored žrtve, usled upotrebljenog sredstva i načina, na što učinilac pristaje ili pak hoće, želi,

2) ubistvo iz posebnih motiva, pobuda (stav 2. tačka 3.)⁴⁵³ – gde kvalifikatornu okolnost na strani učinioca za koju zakon propisuje strožije kažnjavanje predstavlja motiv, namera ili pobuda. Ovo delo postoji ako je radnja izvršenja ubistva preduzeta sa "motivom koji zaslužuje posebnu osudu". Koji su to niski, amoralni motivi, koji postoje na strani učinioca krivičnog dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja, za koje sudsko veće smatra da zaslužuju "posebnu, dakle, tešku" osudu predstavlja faktičko pitanje koje se rešava u svakom konkretnom slučaju i

3) teško ubistvo kvalifikovano okolnostima izvršenja i posledici koje se javlja u dva vida. To su⁴⁵⁴:

a) ubistvo pri otmici, silovanju ili razbojništvu (stav 2. tačka 2.) – ovo delo postoji kada se radi o višeaktnom složenom krivičnom delu gde radnji lišavanja života prethodi upotreba sile ili ozbiljne pretnje kojom se prema drugom licu preduzima radnja taksativno navedenih krivičnih dela sa elementima nasilja kao što su: a) otmica (kidnapovanje) - delo protiv slobode kretanja i odlučivanja drugog lica, b) silovanje – delo protiv polne slobode drugoga i c) razbojništvo – delo protiv imovine. Upravo usled preuzete radnje prinude prema pasivnom subjektu u vezi sa vršenjem navedena tri krivična dela,, dolazi do umišljajnog lišavanja života takvog lica i

b) ubistvo dva ili više lica – višestruko ubistvo (stav 3.) – ovde se radi o delu koji je kvalifikovano obimom i intenzitetom prouzrokovane posledice. Delo čini lice koje sa jednom ili više radnji izvršenja u sticaju (idealnom ili realnom) ili u povratu (ako je prethodno bilo pravnosnažno osuđeno za krivično delo koje u svom sastavu, opisu obuhvata umišljajno lišenje života drugog lica) liši života najmanje dva ili više lica sa umišljajem.

⁴⁵³ O. Zbiorowe, Kodeks karny, 40. wydanie, C. H. Beck, 2015. godine, str. 289-294.

⁴⁵⁴ I. Andrejew, W. Swida, W. Wolter, Kodeks karny z Komentarzem, Wudawn Prawnicze, Waszawa, 2012. godine, str. 312-323.

Privilegovano ubistvo – ubistvo u stanju jake (snažne) razdraženosti je predviđeno u odredbi člana 148. stav 4. KZ. Za ovo delo je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Njega čini lice koje radnju lišavanja života drugog lica preduzme pod sledećim okolnostima⁴⁵⁵: a) u posebnom psihičkom stanju – stanju snažne razdraženosti, jarosti, pomahnitalosti (posebnog psihičkog stanja u kome preovladavaju jaki afekti besa, srdžbe, gneva) i b) takvo stanje učinioца treba da je izazvano "olakšavajućim okolnostima"⁴⁵⁶. Kada postoji olakšavajuće okolnosti u konkretnom slučaju i kada one izazivaju, provociraju, dovode učinioца u stanje jake, snažne razdraženosti, predstavlja faktičko pitanje koje sud uz pomoć lekara veštaka sudske psihijatrijske struke rešava u svakom konkretnom slučaju.

Krivični zakonik Republike Poljske dalje u tri posebne, samostalne odredbe poznaje još tri privilegovana oblika krivičnog dela ubistva. To su⁴⁵⁷:

1) deteubistvo (čedomorstvo) – član 149. Ovo delo, za koje je zaprećena kazna zatvora od tri meseca do pet godina, čine sledeći privilegijući elementi: a) učinilac dela može biti samo određeno lice – majka deteta, b) radnja lišavanja života se preduzima u određeno vreme - za vreme porođaja, dakle, dok porođaj još uvek nije završen (okončan), v) objekt napada je živo rođeno dete i g) majka treba da se u vreme preduzimanja radnje lišavanja života svoga deteta nalazi u posebnom stanju (psihičkom i –ili- fizičkom) koje je "pod uticajem", koje je rezultat prethodnog procesa porođaja⁴⁵⁸,

2) ubistvo iz sažaljenja⁴⁵⁹ – član 150. Za ovo krivično delo je propisana takođe kazna zatvora od tri mesece do pet godina. No, u izuzetnim slučajevima (shodno stavu 2.) sud može učinioцу ovog krivičnog dela da vanredno ublaži propisanu kaznu ili čak da ga u potpunosti osloboди od takve kazne (da odustane od kažnjavanja). Kada postoji izuzetne okolnosti, predstavlja faktičko pitanje koje sudske veće rešava u svakom konkretnom slučaju. Ovo privilegovano ubistvo karakterišu dva elementa. To su: a) pobuda učinioца – sažaljenje. To je posebna vrsta društveno prihvatljive, moralne, dopuštene pobude koja karakteriše čovekovo ponašanje i b) molba žrtve. Ovde se radi o lišavanju života drugog lica na njegovu izričitu molbu. Dakle, mora se raditi o licu koje se

⁴⁵⁵ T. Bojarski, Kodeks karny, Komentarz, LexisNexis, Warszawa, 2007. godine, str. 389-397.

⁴⁵⁶ K. Banasik, Przedawnienie w Pravie Krym w systemie kontynentalnym i anglosaskonskim, Lex, Walter & Kluwer, Warszawa, 2013. godine, str. 513-519.

⁴⁵⁷ K. Himmelreich, C. Krumm, C. Staub, Verkehrsunfallflucht Praxis der Strafverteidigung, 6. Auflage, C. F. Muller, 2013. godine, str. 367-376.

⁴⁵⁸ R. Lewandowski, Die Geschichte der polnischen Lehre vom Irrtum im Strafrecht, Duncker, Berlin, 2001. godine, str. 512-515.

⁴⁵⁹ J. Dlugosz, Europaisierung des polnischen Strafrecht im Bereich, Lang, Frankfurt am Main, 2007. godine, str. 342-353.

nalazi u teškom zdravstvenom stanju, gde je neizvesno izlečenje ili zalečenje (iako to Zakonik izričito ne navodi), gde žrtva trpi neizmerne bolove, muke, patnje, pa na ovaj način želi da prekraći svoj život i dalje mučenje, pa upućuje drugom licu – učiniocu dela - molbu za lišavanjem života i

3) ubistvo iz nehata⁴⁶⁰ (ili kako Zakonik kaže "nehatno izazivanje smrti" kako bi izostavljanjem reči "ubistvo" ukazao na jasnu razliku ovog i prethodnih oblika krivičnog dela protiv života) – član 151. Ovaj oblik privilegovanog ubistva za koje je propisana kazna zatvoa od tri meseca do pet godina karakteriše poseban oblik krivice kao psihičkog odnosa učinioca prema ostvarenou posledici preduzete radnje izvršenja. Ovde se radi o izazivanju smrti drugog lica iz nehata (svesnog ili nesvesnog), iz nepažnje, nemara, lakovislenosti, pogrešne procene situacije. Blaži oblik upravljenosti čoveka na prouzrokovanje posledice bez ikakvog voljnog odnosa (pa ponekad i bez svesti) karakteriše ovo privilegovano ubistvo⁴⁶¹.

2.2. Estonija

Krivični zakonik Republike Estonije iz 2001. godine, sa izmenama i dopunama iz 2015. godine⁴⁶² u glavi devetoj pod nazivom: "Krivična dela protiv ličnosti", odeljak prvi: "Dela protiv života" predviđa više oblika i vidova ispoljavanja krivičnog dela ubistva. Za razliku od prethodnog Zakonika, estonski zakonodavac je imenovao sva pojedina krivična dela u posebnom delu Zakonika⁴⁶³.

U članu 113. predviđeno je osnovno krivično delo protiv ličnosti⁴⁶⁴. To je: "Umišljajno ubistvo". Za učinioca ovog dela propisana je kazna zatvora od šest do petnaest godina. Interesantno je rešenje (gotovo specifično u evropskom pravnom prostoru) prema kome se za ovo delo propisuje novčana kazna, ako se na strani učinioca javi pravno lice⁴⁶⁵. Zakonodavac i na ovom mestu koristi običnu dispoziciju prilikom definisanja osnovne inkriminacije protiv života. Ovo delo se sastoji u "umišljajnom ubistvu", dakle, lišavanju života drugog lica sa umišljajem kao oblikom krivice učinioca.

⁴⁶⁰ S. Lamrmich, Das Polnische Strafvollstreckungsgesetzbuch, Grynter, Berlin, 1981. godine, str. 298-302.

⁴⁶¹ А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова, Уголовный кодекс Республики Польша, Санкт-Петербург, 2001. godin, str. 124-127.

⁴⁶² Karistusseadustik (Luhend Kar S) RT I 2001, 61, 364, (donet 6. juna 2001. godine, a stupio je na snagu 1. septembra 2002. godine).

⁴⁶³ В. В. Запевалов, Н. И. Мацнев, Уголовный кодекс Эстонской Республики, Санкт-Петербург, 2001. godine, str. 107-109.

⁴⁶⁴ P. Bejjinson, Ubiistva i ih kvalifikaciia, Sociahrum gumbonj Institut, Tallinn, 2007. godine, str. 89-97.

⁴⁶⁵ Ovo rešenje je uvedeno novelom Krivičnog zakonika koja je stupila na snagu 1. januara 2015. godine (RT I od 23. decembra 2014.).

Teško, kvalifikovano, ubistvo iz člana 114. Krivični zakonik Estonije naziva "Umišljajno ubistvo pri otežavajućim okolnostima"⁴⁶⁶ propisujući za njegovog učinioca kaznu zatvora od osam do dvadeset godina ili kaznu doživotnog zatvora. Ovo delo ima više oblika ispoljavanja. To su⁴⁶⁷:

1) teško ubistvo prema pobudama učinioca koje se javlja u više vidova ispoljavanja. Ovo delo karakteriše posebna vrsta amoralne pobude koja rukovodi učinioca na preduzimanje radnje izvršenja. Ova pobuda mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja, ali ona ne mora da bude i ostvarena u svakom konkretnom slučaju. Ona karakteriše teži oblik umišljaja učinioca. Ovo delo se javlja kao:

a) ubistvo iz koristoljublja (tačka 1.) – ovde koristoljublje karakteriše ličnost učinioca i motiviše ga na preduzimanje radnje. Koristoljublje treba razlikovati od namere pribavljanja protivpravne imovinske kroisti. Ovde se radi o požudi, pohlepi za prekomernim i nepotrebnim uvećanjem svoje imovine (nepokretne ili pokretne) ili za sprečavanjem njenog umanjenja,

b) ubistvo iz huliganskih pobuda (tačka 2.) – pobuda učinioca u ovom slučaju predstavlja siledžijsku, huligansku, nasilničku pobudu koja karakteriše učinioca kao asocijalnu, bezosećajnu ličnost. Radi se o učiniocu koje teškim nasiljem prema drugim licima ili njihovoj imovini ugrožava njihovo spokojstvo, remeti javni red i mir i time ugrožava i njihovo najvažnije dobro – život i

c) ubistvo sa ciljem prikrivanja ili olakšavanja izvršenja drugog krivičnog dela ili ubistvo u vezi sa silovanjem (tačka 3.)⁴⁶⁸. Ovo delo se javlja u tri modaliteta izvršenja zavisno od vrste ispoljene pobude. U prvom slučaju ubistvo drugog lica treba da je motivisno da se na taj način prikrije ranije već izvršeno krivično delo bilo koje vrste, izvršeno u zemlji ili inostanstvu od bilo kog lica, kako bi se potpuno ili za određeno vreme onemogućilo nadležnim državnim organima da saznaju za njega ili za njegove učinioce. Ovde se najčešće radi o lišavanju života nekog lica koje je zajedno sa učiniocem učestvovalo u bilo kom svojstvu u izvršenju tok prethodnog krivičnog dela (kao saizvršilac, podstrelač ili pomagač) ili pak žrtve ili svedoka tog dela. U drugom slučaju učinilac pristupa radnji lišavanja života drugog lica kako bi na taj način olakšao ili otklonio prepreku za izvršenje drugog planiranog, nameravanog krivičnog dela, koje u konkretnom slučaju može, ali i ne mora biti izvršeno. Bitno je da je njegovo omogućavanje ili olakšavanje na ovaj način motiv, pobuda učinioca da pristupi

⁴⁶⁶ Kriminaalmenetluse, Sladustik, Tallinn, 2001. godine, str. 219-226.

⁴⁶⁷ В. В. Запевалов, Н. И. Манцев, Уголовный кодекс Эстонской Республики, Новые принципы и институты Уголовного кодекса Эстонской Республики, Санкт Петербург 2001. godine, str. 7-10.

⁴⁶⁸ P. Pikamae, J. Sootak, Estonian Criminal law, Tallinn, 2011. godine, str. 389-401.

radnji lišavanja života drugog lica. Na kraju, ovo delo postoji i ako je ubistvo izvršeno u vezi sa prethodnim silovanjem bilo da se na taj način prikriva ranije već izvršeno silovanje ili da se na taj omogućava, olakšava njegovo izvršenje,

2) teško ubistvo prema svojstvu pasivnog subjekta koje se javlja u više vidova ispoljavanja. Ovde je svojstvo (osobenost) pasivnog subjekta kvalifikatorna okolnost za koju zakon propisuje strožije kažnjavanje. Ovo delo se javlja u dva vida ispoljavanja. To su⁴⁶⁹:

a) ubistvo lica koje obavlja službene ili društvene dužnosti (tačka 4.). Ovde se, dakle, radi o ubistvu lica koje ima posebno svojstvo (vojno lice, službeno lice, policijski, poreski ili carinski službenik, lekar, drugi zdrastveni radnik, novinar itd.) - koje vrši posebne službene ili društvene dužnosti, što učiniocu dela mora biti poznato i u vezi sa, odnosno, pri čijem obavljanju se upravo on i lišava života⁴⁷⁰ i

b) ubistvo bremenite žene, veoma starog lica ili maloletnog lica (tačka 6.). Ovo delo karakteriše svojstvo pasivnog subjekta u vreme preduzimanja lišavanju života, što mora biti poznato učiniocu dela prilikom izvršenja radnje i upravo u vezi sa tim svojstvom. Ovo delo postoji ako je žrtva: a) bremenita žena – dakle, žena koja se nalazi u drugom stanju, gde se, zapravo, pored bremenite žene kao objekt napada javlja i plod čoveka u njenom telu, b) veoma staro lice – lice koje zbog uzrasta nije u mogućnosti da pruži otpor napadu na svoj život. Kada se radi o "veoma starom" licu faktičko je pitanje koje sud rešava u svakom konkretnom slučaju i v) maloletno lice – lice koje u vreme preduzimanja radnje nije imalo navršenih 18 godina života što mora biti poznato učiniocu dela,

3) teško ubistvo prema načinu izvršenja⁴⁷¹ karakteriše poseban način i upotrebljeno sredstvo prilikom lišavanja života drugog lica što ukazuje na povećani stepen društvene opasnosti učinjenog dela. Ovo delo se javlja u sledećim vidovima ispoljavanja. To su⁴⁷²:

a) ubistvo na posebno bolan ili surov način ili na način koji je opasan po život više ljudi (tačka 7.). Ovo delo karakteriše: a) posebno bolan način – način gde se žrtvi nanose nepotrebne i prekomerne muke, patnje i bolovi, gde se učinilac iživjava nad žrtvom i gde ubistvu prethodi mučenje žrtve, b) posebno surov način i v) opasan način – kada učinilac upotrebljava način i sredstvo za lišavanje

⁴⁶⁹ E. Kerrandberg, Kriminaalmenetlus, Meris Sillaots, 2011. godine, str. 276-282.

⁴⁷⁰ K. Merusk, I. Pilving, Halduskohtu, Menetluse Seadustik Kommentaritüde valjaanne, Juura, Tallinn, 2013. godine, str. 392-403.

⁴⁷¹ J. Lišvic, Nakazatlnoe pravo Estonii, Sistemnij kurs v slazdah, SHI, Tallinn, 2010. godine, str. 356-374.

⁴⁷² J. Lišvic, Pravo i pravo čeloveka, Primenenie nakazania, 2009. godine, str. 213-219.

života koji stvara neposrednu, blisku, stvarnu opasnost po život i zdravlje više ljudi (npr. vatreno oružje, zapaljiva sredstva, otrov i slično) i

b) ubistvo izvršeno uz primenu eksplozivne naprave ili eksplozivnih materija (tačka 9.) – ovde se radi o lišavanju života jednog lica pri čemu se koristi opšteopasno sredstvo u vidu eksplozivne naprave ili drugih eksplozivnih materija kojima se istovremeno stvara opasnost po život i telo drugih lica koja se nalaze u neposrednoj blizini žrtve, što učiniocu dela mora biti poznato, pri čemu on upravo hoće ili pristaje na takav način izvršenja dela i

4) teško ubistvo prema posledici i okolnostima izvršenja gde obim i intenzitet prouzrokovane posledice i okolnosti preduzimanja radnje izvršenja kvalifikuje ovo delo. Ono se javlja u dva vida ispoljavanja. To su:

a) ubistvo dva ili više lica - višestruko ubistvo (tačka 5.). Ovde se radi o umišljajnom ubistvu dva ili više lica preduzimanjem jedne radnje (idealni sticaj) ili preduzimanjem dve ili više radnji (realni sticaj) na jednom ili više različitim mesta, u isto ili različito vreme i

b) ubistvo od strane lica koje je ranije izvršilo umišljajno ubistvo, sa izuzetkom ubistva u stanju duševne poremećenosti i ubistva u prekoračenju nužne odbrane (tačka 8.). Ovde se radi o ubistvu koje preduzima učinilac u specijalnom povratu, dakle, lice koje je prethodno već pravnosnažno osuđeno za umišljajno ubistvo (sa izuzetkom dva privilegovana ubistva) koje opet ponovi takvo krivično delo, bez obzira da li je prethodno izrečenu kaznu u potunosti izdržalo ili ne.

Krivični zakonik Estonije poznaće više oblika privilegovanih (lakših) ubistava. To su:

1) ubistvo izvršenje u stanju duževne uznemirenosti (član 115.). Ovde se radi, zapravo, o ubistvu u stanju razdraženosti, iako ga zakonodavac tako ne naziva. Za ovo delo je takođe propisana kazna zatvora od jedne do pet godina. Delo karakterišu sledeći privilegujući elementi: a) radnja izvršenja se preduzima sa umišljajem na mah kao oblikom krivice, b) u vreme preduzimanja radnje izvršenja učinilac se nalazi u posebnom stanju – u stanju iznenadno nastale snažne duševne uznemirenosti. Ova duševna, emocionalna uznemirenost predstavlja posebno psihičko stanje učinioца koje karakterišu: jak, snažni stepen i intenzitet i da je nastalo iznenadno, u trenutku, na mah i v) ovo posebno snažno stanje duševne uznemirenosti učinioца treba da je rezultat prethodne provokacije ili kako Zakonik kaže "da je izazvano" prethodnim nasiljem (napadom na život ili telo učinioца ili njemu blisko lice upotrebom sile ili ozbiljnom pretnjom) ili teškim vređanjem (povredom časti i ugleda većeg

obima, stepena ili intenziteta) upravo od strane oštećenog (dakle, kasnije ubijenog), a ne od strane nekog drugog lica,

2) ubistvo deteta pri porođaju – deteubistvo ili čedomrostvo (član 116.). Ovo delo, za koje je propisana kazna zatvora do pet godina (bez naznačenja posebnog minimuma), čine sledeći privilegujući elementi: a) učinilac dela može biti samo određeno lice – majka, b) pasivni subjekt je živo rođeno dete učinjoca, v) radnja izvršenja se preduzima sa umišljajem kao oblikom krivce i g) radnja izvršenja se preduzima u određeno vreme – za vreme porođaja ili neposredno posle porođaja. Ovde zakonodavac ne određuje kao elemenat dela da se učinilac – majka nalazi u posebnom stanju koje je izazvano porođajem. To znači da zakonodavac prepostavlja da svaki porođaj nosi traumu za majku, te da njeno ponašanje za vreme ili neposredno nakon porođaja treba privilegovati, pa čak i kada ona u takvom stanju liši života svoje tek rođeno dete i

3) izazivanje smrti iz nehata (član 117.) – gde zakonodavac čak ne koristi reč "ubistvo" za određivanje ovog krivičnog dela, ukazujući time na niži stepen društvene opasnosti preduzete radnje izvršenja i okolnosti pod kojima je ona preduzeta. Za ovo delo, koje karakteriše blaži oblik krivice – nehat, napažnja, je propisana kazna zatvora do tri godine, a ako je na ovaj način lišeno iz nehata života dva ili više lica, tada je propisana kazna zatvora do pet godina⁴⁷³. Ako se kao učinilac nehatnog lišenja života javi pravno lice (stav 3.) tada je propisana novčana kazna⁴⁷⁴.

2.3. Letonija

Krivični zakonik Republike Letonije donet je jula 1998. godine, a danas je na snazi sa izmenama iz avgusta 2001. godine⁴⁷⁵. Ovaj Zakonik u glavi dvanaest pod nazivom: "Izazivanje smrti" poznaje više krivičnih dela ubistva. Sva dela su imenovana, što je inače uobičajeno u savremenom krivičnom zakonodavstvu.

Tako je u članu 116. predviđeno obično ubistvo pod nazivom:"Ubistvo" za koje je propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina i policijski nadzor u trajanju do tri godine (koji se primenjuje posle izdržane kazne). Delo se sastoji u protivpravnom i umišljajnom izazivanju smrti drugog lica. Ovo delo karakterišu sledeći elementi: a) radnja izvršenja je određena posledičnom dispozicijom. To je svaka delatnost činjenja (aktivna, pozitivna) ili nečinjenja (negativna,

⁴⁷³ Б. В. Запевалов, Н. И. Мацнев, Уголовный кодекс Эстонской Республики, Санкт-Петербург, 2001. godine, str. 107-109.

⁴⁷⁴ Ovo rešenje je uvedeno novelom Krivičnog zakonika od 23. decembra 2014. godine.

⁴⁷⁵ A. I. Lukashov, E. A. Sarkisova, The Latvian Penal Code, Saint Petersburg, 2001. godine, str. 143-147.

pasivna), upotreba bilo kog sredstva i načina koje je podobno da prouzrokuje posledicu – izazivanje smrti drugog lica, b) radnja izvršenja se preduzima sa umišljajem kao oblikom krivice i c) radnja izvršenja se preduzima protivpravno⁴⁷⁶.

Teško (kvalifikovano) ubistvo sa više različitih oblika i vidova ispoljavanja zavisno od kvalifikatornih okolnosti Krivični zakonik Letonije predviđa u dva člana. To su⁴⁷⁷:

1) član 117. pod nazivom: "Ubistvo pri otežavajućim okolnostima". Za ovo delo je propisana kazna doživotnog zatvora ili kazna zatvora u trajanju od deset do dvadeset godina i policijskim nadzor u trajanju do tri godine sa konfiskacijom imovine i

2) član 118. pod nazivom: "Ubistvo pri naročito otežavajućim okolnostima" za koje je propisana kazna doživotnog zatvora, kazna zatvora u trajanju od petnaest do dvadeset godina i policijski nadzor u trajanju do tri godine sa konfiskacijom imovine. Ovo je subkvalifikacija teškog – dakle, najteže obistvo (umorstvo).

Ubistvo pri otežavajućim okolnostima (član 117.) se javlja u sledećim oblicima kao što su⁴⁷⁸: 1) ubistvo s obzirom na svojstvo pasivnog subjekta gde spadaju: a) ubistvo bremenite žene, b) ubistvo maloletnika i c) ubistvo nemoćnog lica (lica koje se nalazilo u bespomoćnom stanju), što učiniocu dela mora biti poznato, 2) ubistvo s obzirom na način izvršenja gde spadaju: a) ubistvo na način opasan po život mnogih lica, b) ubistvo izvršeno sa naročitim sruvošću, c) ubistvo nakon kojeg je leš oskrnavljen, d) ubistvo povezano sa razbojništvom ili sa silovanjem, 3) ubistvo s obzirom na pobude (motive) učinioца koji su ga rukovodili na preduzimanje radnje izvršenja gde spadaju: a) ubistvo sa ciljem prikrivanja ili olakšavanja izvršenja drugog (bilo kog) krivičnog dela, b) ubistvo izvršeno iz koristoljublja i 4) ubistvo s obzirom na okolnosti izvršenja gde spadaju: a) ubistvo izvršeno od strane grupe lica i b) ubistvo izvršeno od strane lica koje se nalazi u pritvoru ili u zatvoru.

Ubistvo pri naročito otežavajućim okolnostima (član 118.) se takođe javlja u više oblika ispoljavanja. To su: 1) ubistvo prema svojstvu pasivnog subjekta) – ubistvo lica koje je izvršeno u vezi sa izvršenjem njegovih službenih ili

⁴⁷⁶ Slično rešenje poznaje i savremeno rusko krivično zakonodavstvo (А. И. Папор, Г. А. Есаков, А. И. Чукаев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части общая и особенная, Курс лекций, 2. издание, Москва, 2007. године, str. 143-146.).

⁴⁷⁷ J. Lišvič, Pravo i pravo čeloveka, Применение наказания, 2009. године, str. 213-219.

⁴⁷⁸ E. Clarita Pettai, V. Pettai, Transnational and Retrospective Justice in the Baltic States, Cambridge, 2015. године, str. 316-331.

profesionalnih obaveza, lica koje preduzima radnje sprečavanja ili otkrivanja krivičnih dela ili lica koje daje iskaz pred sudom ili u pretkrivičnom postupku, 2) ubistvo prema obimu i intenzitetu posledice – ubistvo dva ili više lica (višestruko ubistvo) i 3) ubistvo prema svojstvu učinioца gde spadaju: a) ubistvo od strane povratnika (recidiviste), dakle, lica koje je prethodno pravnosnažno osuđeno za izvršeno umišljajno ubistvo, sa izuzetkom: ubistva u stanju snažne duševne uz nemirenosti, ubistva u prekoračenju granica nužne odbrane ili ubistva zbog nepoštovanja uslova i postupka hapšenja drugog lica i b) ubistvo koje je izvršeno od strane osuđenog lica koje već izdržava doživotnu kaznu zatvora za prethodno učinjeno teško krivično delo bilo koje vrste.

Krivični zakonik Letonije poznaje i više oblika privilegovanog ubistva. To su⁴⁷⁹: a) ubistvo deteta pri porođaju (deteubistvo ili čedomorstvo) – član 119., b) ubistvo izvršeno u stanju teške duševne uz nemirenosti - član 120., c) ubistvo pri prekoračenju granica nužne odbrane - član 121., d) ubistvo pri nepoštovanju uslova za hapšenje - član 122. i e) izazivanje smrti iz nehata - član 123.

Ubistvo deteta pri porođaju se kažnjava zatvorom u trajanju do pet godina. Delo je izvršeno od strane majke koja za vreme porođaja ili neposredno nakon toga pod uticajem nastalog psihičkog ili fiziološkog stanja liši života svoje tek rođeno dete.

Ubistvo izvršeno u stanju snažne duševne uz nemirenosti (član 120.) čini lice koje preduzme radnju lišavanja života drugog lica u stanju iznenadno nastale snažne duševne uz nemirenosti, koje je izazvano nasiljem ili teškim vredanjem od strane oštećenog. I za ovo privilegovano delo je propisana kazna zatvora do pet godina.

Ubistvo pri prekoračenju granica nužne odbrane je sledeće privilegovano ubistvo propsiano odredbom člana 121. KZ. Iako i ovo delo Zakonik naziva "ubistvo" za njegovog učinioца je propsiana kazna zatvora do dve godine ili kazna prinudnog rada. Za postojanje ove kvalifikacije potrebno je da učinilac radnju lišavanja života drugog lica – napadača preduzme pod uslovima koji su potrebnii za neophodno potrebnu i nužnu (dakle, srazmernu) odbranu od istovremenog protivopravnog napada oštećenog lica na učinioца ili njemu blisko lice.

Sledeće privilegovano delo protiv života je propisano u članu 122. To je ubistvo pri nepoštovanju uslova za hapšenje lica. Delo ima dva oblika. Za prvi

⁴⁷⁹ V. Pettai, J. Ziekinka, The road to the European Union, Volume 2, Estonia, Latvia and Lithuania, Manchester University Press, 2003. godine, str. 398-413.

oblik dela je propisana kazna zatvora do dve godine ili kazna prinudnog rada ili zadržavanje (detencija) ako učinilac prilikom preduzimanja radnje lišavanja slobode drugog lica, na protivpravan način (dakle, kršenjem odredbi zakona) to lice i liši života. Teži oblik dela za koji je propisana kazna zatvora do pet godina čini službeno lice koje prilikom hapšenja to lice liši života.

Poslednje privilegovano ubistvo u kruivičnom pravu Letonije određeno je u članu 123. To je: "Izazivanje smrti iz nehata". Blažu vrstu i meru kazne za ovo delo karakteriše blaže stepen krivice učinioца – nehat, nepažnja, nesmotrenost. Ovo delo ima dva oblika. Za protivpravno izazivanje smrti drugog lica (gde dakle, zakonodavac i ne koristi termin ubistvo prilikom određivanja pojma ovog dela) iz nehata propisana je kazna zatvora do tri godine ili zadržavanje ili prinudni rad. No, u slučaju da je iz nehata: a) izazvana smrt dva ili više lica, dakle, prouzrokovana teža posledica ili b) radnja preduzeta upotreboru opasnog sredstva – vatrenog oružja ili eksplozivnih materija ili na drugi opšteopasan način (upotreboru vatre, poplave, otrova, motorne sile i sl.), tada je zakonodavac propsao kaznu zatvora u trajanju do pet godina.

2.4. Litvanija

Krivični zakonik Republike Litvanije⁴⁸⁰ je donet septembra 2000. godie, posle čega je više puta noveliran zaključno sa februarom 2010. godine. Ovaj Zakonik u glavi sedamnaest pod nazivom: "Krivična dela protiv života" propisuje krivičnu odgovornost za uništenje života drugog lica.

U članu 129. stav 1. predviđeno je osnovno delo ove vrste – ubistvo za koje je propisana kazna zatvora od sedam do petnaest godina. Delo se sastoji u umišljajnom prouzrokovaju smrti drugog lica⁴⁸¹. Ono je određeno na najjednostavniji način – posledičnom dispozicijom.

U stavu 2. iste zakonske odredbe propisana je kazna doživotnog zatvora ili kazna zatvora u trajanju od osam do dvadeset godina za teško ubistvo koje je izvršeno pod posebnim kvalifikatornim okolnostima. Ovo delo se javlja u više oblika ispoljavanja. To su⁴⁸²:

1) teško ubistvo prema svojstvu pasivnog subjekta⁴⁸³ koji učiniocu dela mora biti poznato u vreme preduzimanja radnje izvršenja. Ovde spadaju: a) ubistvo deteta – lica uzrasta do 18 godina (tačka 1.), b) ubistvo bespomoćnog

⁴⁸⁰ Valstybes Žinios No. VIII-1968.

⁴⁸¹ T. Žinose, Kardomujų priemonių skyrimo klaidos, Vilnius, 2006. godine, str. 125-129.

⁴⁸² A. Abramovičius, A. Čepas, A. Drakšiene, Baudžiamoji teise, Vilnius, 2008. godine, str. 198-201.

⁴⁸³ V. Piesliakas, Lietuvos baudžiamoji teise, Antroj knyga, Vilnius, 2008. godine, str. 169-183.

lica (tačka 2.), c) ubistvo člana svoje porodice (tačka 3.), d) ubistvo bremenite žene (tačka 4.) i e) ubistvo lica koje obavlja službene dužnosti u vezi sa njihovim obavljanjem (tačka 10.).

2) teško ubistvo prema okolnostima izvršenja i posledici gde spadaju⁴⁸⁴: a) ubistvo dva ili više lica – višestruko ubistvo (tačka 5.), b) ubistvo na svirep način (tačka 6.), c) ubistvo lica pri čemu je doveden u opasnost život drugog lica (tačka 7.), d) ubistvo pri nasilničkom ponašanju (tačka 8.), e) ubistvo izvršeno od strane grupe lica (tačka 13.) i f) ubistvo izvršeno pre ili posle drugog krivičnog dela, ali u vezi sa njim (tačka 11.) i

3) teško ubistvo prema pobudi učinioca⁴⁸⁵ koja ga motiviše na preduzimanje radnje izvršenja i koja mora da postoji na strani učinioca u vreme njenog preduzimanja bez obzira da li je i ostvarena u konkretnom slučaju. Ovo delo postoji u sledećim slučajevima kao: a) ubistvo iz osvete (tačka 8.), b) ubistvo iz koristoljublja (tačka 9.), c) ubistvo radi uzimanja organa, delova tela ili tkiva drugog lica (tačka 12. i d) ubistvo na osnovu razlike u polu, rasi, nacionalnosti, veri, jezičkoj, društvenoj ili drugoj raznolikosti (tačka 14.).

Litvanija u svom krivičnopravnom sistemu poznaje i tri privilegovana ubistva⁴⁸⁶. To su: a) ubistvo u jakom duševnom uzbuđenju učinioca (član 130.) za koje je propisana kazna zatvora do šest godina, b) ubistvo novorođenčeta – čedomorstvo koje vrši majka za vreme porođaja (član 131.) za koje je propisana kazna zatvora do pet godina i c) nehatno prouzrokovanje smrti – gde je oblik krivice privilegijuća okolnost (član 132.) za koje je propisana kazna zatvora do četiri godine.

2.5. Ruska federacija

U Krivičnom zakoniku Ruske federacije⁴⁸⁷ od 13. juna 1996. godine (koji je stupio na snagu 1. januara 1997. godine čime je zamenjeno dotadašnje sovjetsko krivično zakonodavstvo iz šezdesetih godina prošlog veka), u posebnom delu, u delu sedmom pod nazivom: "Krivična dela protiv ličnosti", u glavi šesnaestoj pod nazivom: "Krivična dela protiv života i zdravlja" su upravo sistematizovana krivična dela koja za objekt zaštite imaju život i zdravlje (fizičku

⁴⁸⁴ E. Grudyte, Reform of Lithuanian Criminal law, Tendencies and Problems, Baltic Journal of Law and Politics, No. 1/2008. godine, str. 18-40.

⁴⁸⁵ O. V. Bogdašić, Ugolovnij kodeks Litovskoj Respubliki, Saint Petersburg, 2003. godine, str. 31-32.

⁴⁸⁶ A. Abramovičius et al., Baudžiamojii teise, Bendroji dalis, Vilnius, 1998. godine, str. 256-261.

⁴⁸⁷ Rossijskaja gazeta broj: 63/1996. Više: Т. Дегтјарева, А. Дружинец, Уголовниј кодекс Русијској федерацији, текст с измененијами и дополненијами на 1. септембра 2014. год, Москва, 2014. godine, str. 78-81.

i psihičku konstituciju) drugog lica ili pravo na život i nepovredivost zdravlja drugog lica⁴⁸⁸.

Radnja izvršenja krivičnih dela ubistava može biti preduzeta samo prema drugom licu, ali ne i prema samom sebi. Samoubistvo i samopovreda nisu inkriminisani kao krivična dela. Samopovreda može biti pravnorelevantna samo u zakonom izričito predviđenim slučajevima (član 110. KZ – krivično delo navođenje na samoubistvo za koje je propisana kazna ograničenja slobode do tri godine ili kazna zatvora do pet godina). Učinilac ovih krivičnih dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice ova se dela mogu izvršiti sa umišljajem (obično ubistvo – član 105. stav 1. KZ i teška ubistva – član 101. stav 2. KZ) ili sa nehatom (privilegovano ubistvo koje zakon naziva "prouzrokovanje smrti iz nehata" – član 109. KZ).

I krivično pravo Ruske federacije u glavi šesnaestoj pod nazivom: "Krivična dela protiv života i zdravlja" (Prestuplenija protiv žizni i zdravija) razlikuje šest oblika krivičnog dela ubistva. To su⁴⁸⁹: a) ubistvo (obično ubistvo) – član 105. stav 1. KZ, b) teško (kvalifikovano) ubistvo – član 105. stav 2. tačke a-l. KZ i c) laka (privilegovana) ubistva koja su određena u više zakonskih odredbi. Tu spadaju: 1) ubistvo novorođenog deteta od strane majke - član 106. KZ, 2) ubistvo u stanju afekta – član 107. KZ, 3) ubistvo u prekoračenju granica nužne odbrane ili u prekoračenju mera neophodnih radi hapšenja lica koje je izvršilo krivično delo - član 108. KZ i 4) prouzrokovanje smrti iz nehata – član 109. KZ.

Obično ubistvo ili kako ga Zakonik naziva "ubistvo" (Ubištvo) je predviđeno u odredbi člana 105. stav 1. KZ. Ovo delo je definisano na najjednostavniji način i to tzv. posledičnom dispozicijom. To je umišljajno prouzrokovanje smrti drugog lica⁴⁹⁰. Dakle, radnja izvršenja⁴⁹¹ je svaka delatnost činjenja, nečinjenja, fizički ili psihički preduzeta koja je podobna, dovoljna da dovede do posledice - lišenja života ili prouzrokovanja smrti drugog čoveka. Ona se ogleda u izazivanju smrti čoveka, tj. u lišenju života. Način uzrokovavanja smrti nije od značaja za postojanje osnovnog oblika ovog krivičnog dela. Ovo delo čine dva elementa. To su: a) umišljajno izazivanje smrtnog ishoda uz postojanje svesti o svim obeležjima objektivne strukture krivičnog dela i b) odsustvo okolnosti koje isključuju protivpravnost ili krivicu (shodno odredbama opšteg dela Krivičnog

⁴⁸⁸ И. Федосова, Т. Скуратова, Уголовнији кодекс Русијској федерацији, Москва, 2005. године, str. 76-78.

⁴⁸⁹ Т. Дегтјарева, А. Дружинец, Уголовнији кодекс Русијској федерацији, оп. cit., str. 46-47.

⁴⁹⁰ Т. В. Кондрашова, Проблеми уголовној отговорности за преступљенија против животи, здравији, половој слободи и половој неприкосновености, Екатеринбург, 2000. године, str. 8-11.

⁴⁹¹ М. Д. Шаргородскиј, Курс советског уголовног права, Част особеннаја, Ленинград, 1973. године, str. 480-483.

zakonika⁴⁹²). Za obično ubistvo Zakonik je propisao kaznu zatvora od šest do petnaest godina.

No, u posebnoj zakonskoj odredbi člana 119. propisana je krivična odgovornost i kažnjavanje za pretnju izvršenjem ubistva⁴⁹³. Ovde se, naime, radi o samostalnoj inkriminaciji pod nazivom: "Pretnja ubistvom ili nanošenjem teške štete po zdravlje". Ovo krivično delo se sastoji u pretnji ubistvom (ili prouzrokovanjem teške štete po zdravlje) drugog lica ako je bilo moguće ostvarenje takve pretnje. Pretnja je izjava volje učinioca (data usmeno, pismeno, konkludentnim radnjama) kojom se jasno i nedvosmisleno najavljuje, stavlja u izgled, ispoljava volja da se prouzrokuje posledica smrti drugog lica. Ova pretnja mora biti upućena individualno određenom licu ili licima koji ovu pretnju treba da shvate ozbiljno. Pored toga, pretnja mora biti: neposredna, stvarna, moguća i neotklonjiva. Za pretnju ubistvom Zakonik propisuje sledeće alternativne kazne: ograničenje slobode do dve godine, izolaciju u trajanju od četiri do šest meseci ili kaznu zatvora do dve godine.

Teško ubistvo ili "umorstvo" ne predstavlja samostalnu inkriminaciju, već je predviđeno zajedno sa običnim ubistvom u jednoj zajedničkoj zakonskoj odredbi – članu 105. stav 2. . Zakonik određuje ovo delo kao ubistvo koje je izvršeno pod određenim okolnostima, na određeni način, iz određenih pobuda (ciljeva) ili od strane određenog lica. Za teško ubistvo je alternativno propisana kazna zatvora od osam do dvadeset godina, kazna doživotnog zatvora ili smrtna kazna⁴⁹⁴.

Iz zakonskog opisa ovog krivičnog dela (član 105. stav 2. KZ) proizilaze dva njegova osnovna elementa. To su: 1) objektivni i 2) subjektivni elemenat. U objektivne elemente krivičnog dela teškog ubistva spadaju: a) objekt radnje – život ili pravo na život drugog čoveka, b) radnja izvršenja u smislu preduzimanja ili propuštanja telesnog pokreta, v) posledica preuzete radnje u vidu izazivanja smrti drugog lica i g) protivpravnost, protivzakonitost, neovlašćenost postupanja učinioca. Subjektivni elementi⁴⁹⁵ ovog krivičnog dela se takođe javljaju u više oblika. To su: a) umišljaj (kao najviši oblik svesne i voljne usmerenosti učinioca na prouzrokovanje posledice krivičnog dela preuzetom

⁴⁹² А. И. Парог, Уголовное право России, Общаја част, Москва, 2008. године, str. 123-154.

⁴⁹³ Н. И. Загородников, Преступления против жизни по советскому уголовному праву, Москва, 1961. године, str. 35-39.

⁴⁹⁴ А. И. Парог, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части обашаја и особеннаја, Курс лекциј, Проспект, Москва, 2007. године, str. 207-214.

⁴⁹⁵ О. Д. Ситковскаја, Психологичкиј коментариј к Уголовному кодексу РФ, Москва, 1999. године, str. 39-45.

radnjom izvršenja) i b) krivica (vinost) koja uključuje uračunljivost⁴⁹⁶. U članu 105. stav 2. KZ bliže su određeni oblici i vidovi ispoljavanja teškog ubistva⁴⁹⁷:

1) kada je preduzetom radnjom izvršenja prouzrokovana smrt dva ili više lica (tačka a.). Ovde se radi o višestrukom ubistvu. Dva ili više lica mogu biti lišeni života sa jednom radnjom (idealni sticaj) ili sa više radnji (realni sticaj), na istom ili različitim mestima, u isto ili različito vreme. Bitno je za postojanje dela da je umišljajem učinioča obuhvaćena smrt dva ili više lica⁴⁹⁸,

2) kada je lišeno života službeno lice u vezi sa obavljanjem njegove službene dužnosti ili izvršavanjem društvene obaveze ili njemu blisko lice (tačka b.). Ovde kvalifikatornu okolnost predstavlja svojstvo pasivnog subjekta. To je svako lice koje obavlja službenu dužnost ili drugu društvenu obavezu u vezi sa čijim vršenjem je upravo ono i lišeno života ili je lišeno života njemu blisko lice⁴⁹⁹,

3) kada je lišeno života lice u bespomoćnom stanju (koje se u vreme preduzimanja radnje izvršenja nalazi u stanju fizičke ili psihičke nemoći, nesposobnosti da pruži otpor radnji učinioča) ili kada je lišenje života izvršeno zajedno, u vezi, neposredno sa otmicom drugog lica ili sa uzimanjem talaca, bilo da je smrt ovih lica nastupila usled preduzete sile kao sredstva za izvršenje otmice ili prilikom savladavnja otpora otetih lica ili pri njihovom pokušaju spasavanja ili bekstva (tačka v),

4) kada je lišena života bremenita žena (tačka g.) pri čemu učinilac dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja treba da je svestan, da zna da svoju radnju upravo preduzima prema bremenitoj ženi i da na taj način prouzrokuje dvojaku posledicu – smrt bremenite žene i smrt ploda čoveka u njenom telu,

5) kada je lišenje života izvršeno na naročito svirep način (tačka d.). To je ubistvo na naročito, osobito (u većoj meri) surov, svirep način. Ovde se radi o lišenju života drugog lica na način kojim se žrtvi nanose prekomerne i nepotrebne fizičke i psihičke patnje, strah i bolovi velikog intenziteta. Budući da je svako lišenje života praćeno nanošenjem bola i izazivanjem straha, kod ovog dela bolovi i patnje se nanose s ciljem da se što više namuči žrtva, pa oni po intenzitetu i trajanju znatno, "naročito" prevazilaze bolove i patnje koji prate obično ubistvo. Za postojanje ovog dela potrebno je da su preduzete delatnosti

⁴⁹⁶ Л. Л. Кругликов, Уголовное право России, Общаја част, Москва, 1999. године, str. 319-322.

⁴⁹⁷ А. И. Папор, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части обашаја и особеннаја, оп. сйт., str. 207-213.

⁴⁹⁸ Л. Л. Кругликов, Уголовное право России, Част особеннаја, Москва, 2004. године, str. 22-23.

⁴⁹⁹ Г. А. Есаков, Судебнаја практика по уголовним делам, Москва, 2005. године, str. 136-139.

objektivno okrutne i stravične, te da je žrtva u svesnom stanju tako da doživljava i trpi njihovu surovost uz veliki bol, strah i patnju,

6) kada je lišenje života izvršeno na opšteopasan način⁵⁰⁰ (tačka đ.). Ovde se radi o preduzimanju radnje izvršenja opšteopasnim načinom ili sredstvom izvršenja. Radnja izvršenja se preduzima opšteopasnom delatnošću ili opšteopasnim sredstvom na mestu i pod okolnostima gde postoji objektivna mogućnost, opasnost da nastupi smrt većeg broja lica (upotreba eksplozivnih, zapaljivih, rasprskavajućih, gasnih i sličnih materija). Svest da će preduzetom radnjom biti prouzrokovana opasnost po život i drugih lica upotrebljenim načinom ili sredstvom, mora da postoji na strani učinioca, pa on pristaje da i pored takve svesti ipak preduzme radnju lišenja života jednog lica,

7) kada je lišenje života drugog lica izvršeno od strane grupe lica, grupe lica uz prethodni dogovor ili od strane organizovane grupe⁵⁰¹ (tačka e.). Ovde se radi o grupnom, organizovanom vršenju ubistva što delu daje veći stepen društvene opasnosti. U članu 35. Krivičnog zakonika⁵⁰² su određeni pojmovi: grupa lica, grupa lica uz prethodni dogovor i organizovana grupa⁵⁰³. Prema ovim zakonskim rešenjima grupa lica postoji ako u radnji izvršenja krivičnog dela učestvuje dva ili više izvršilaca bez prethodnog dogovora. Grupu lica uz prethodni dogovor čini dva ili više lica koja su se unapred dogovorila o zajedničkom izvršenju jednog ili više krivičnih dela. I na kraju, organizovana grupa postoji kada je radnja izvršenja krivičnog dela preduzeta od strane čvrste grupe lica koja su se unapred ujedinila i dogovorila radi izvršenja jednog ili više krivičnih dela,

8) kada je ubistvo izvršeno iz pobude koristoljublja⁵⁰⁴, po unajmljivanju ili je izvršeno zajedno sa razbojništvom, iznudom ili banditizmom (tačka ž.). Ovde se, zapravo, radi o tri vida ispoljavanja ovog oblika teškog ubistva. Prvi vid dela postoji ako je do lišenja života drugog lica došlo iz koristoljublja. To je posebna vrsta pobude u vidu požude, pohote učinioca za nepotrebним, prekomernim uvećanjem sopstvene imovine ili za sprečavanjem njenog umanjenja. Ova vrsta pobude predstavlja pokretač učinioca na preduzimanje radnje izvršenja ubistva, ona mora da postoji u vreme izvršenja samog dela, ali takva pobuda ne mora da bude i ostvarena u svakom konkretnom slučaju. Drugi vid ovog dela postoji ako je izvršilac ubistva unajmljen da za određenu imovinsku korist

⁵⁰⁰ А. И. Рарог, Уголовное право России, Част особеннаја, Москва, 2008. године, стр. 39-40.

⁵⁰¹ Н. С. Таганцев, Русское уголовное право, Част обаша, Москва, 1994. године, стр. 329-337.

⁵⁰² А. И. Рарог, Уголовное право России, Обаша част, оп. cit., стр. 220-226.

⁵⁰³ Р. Р. Галикабаров, Борба с групповыми преступлениями, Краснодар, 2000. године, стр. 16-24.

⁵⁰⁴ А. И. Рарог, Уголовеное право России, Част особеннаја, оп. cit., стр. 40-41.

izvrši ovo krivično delo. I ovde, zapravo, nameri pribavljanja imovinske koristi predstavlja rukovodni motiv učinioца na preduzimanje radnje izvršenja. I konačno, ovo delo postoji i kada je do umišljajnog lišenja života drugog lica došlo u sticaju sa drugim teškim nasilnim imovinskim krivičnim delima kao što su: razbojništvo, iznuda (reket) ili banditizam, gde primenjena sila prema drugom licu u nameri da se pribavi protivpravna imovinska korist dovodi do umišljajnog lišenja života drugog lica – lica od koga se određena stvar oduzima ili lica koje sprečava ili učinilac dela smatra da sprečava izvršenje ovog krivičnog dela,

9) kada je ubistvo izvršeno iz huliganskih pobuda (tačka z.). Ovde se nasilničko, siledžijsko ponašanje kojim se napada (ugrožava život ili telesni integritet drugog lica) na javnom mestu javlja kao pobuda, unutrašnji pokretač učinioца da preduzme radnju lišenja života drugog lica - bilo lica prema kome se učinilac prethodno huliganski ponašao ili drugog lica koje se tu slučajno našlo (posmatrač, prolaznik) ili lica koje je pokušalo da spreči učinioца u huliganskom ponašanju,

10) kada je ubistvo izvršeno u nameri da se prikrije drugo krivično delo ili da se olakša njegovo izvršenje ili je izvršeno zajedno sa silovanjem ili nasilnim radnjama seksualnog karaktera (tačka i.). I ovde se radi o tri vida ispoljavanja ovog krivičnog dela. Prvi vid dela postoji kada se lišenje života drugog lica (saučesnika, žrtve, svedoka) javlja kao način, sredstvo da se prikrije ranije već izvršeno krivično delo bilo koje vrste u kome je učinilac prethodno učestvovao u bilo kom svojstvu (kao izvršilac ili saučesnik)⁵⁰⁵. Drugi vid ovog dela postoji kada ubistvo, zapravo, predstavlja neophodan uslov da se otkloni prepreka i tako omogući uopšte ili olakša izvršenje nekog krivičnog dela, bez obzira da li je to drugo, naknadno, krivično delo uopšte i izvršeno ili pokušano. Ali njegovo izvršenje mora biti motiv, razlog zbog koga učinilac pristupa izvršenju ubistva. I na kraju, ovo delo postoji i kada je umišljajno lišenje života drugog lica izvršeno u idealnom ili realnom sticaju sa silovanjem ili drugim nasilnim radnjama seksualnog karaktera, gde, zapravo, upotrebljena sila prema drugom licu kako bi se savladao njegov otpor i ono prinudilo na obljudbu ili drugu polnu radnju predstavlja način lišenja života tog lica ili je pak do lišenja života došlo radi sprečavanja bekstva žrtve ili pri samom bekstvu,

11) kada je ubistvo izvršeno iz motiva nacionalne, rasne ili verske netrpeljivosti ili mržnje ili krvne osvete (tačka j.). I ovde, pobuda učinioца predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju zakon propisuje strože kažnjavanje

⁵⁰⁵ Г. А. Есаков, Судебнаја практика по уголовним делам, Москва, 2005. године, str. 115-119.

učinioca ubistva. Ova pobuda u vidu nacionalne, rasne ili verske netrpeljivosti ili mržnje ili krvna osveta mora biti pokretač učinioca da prisutpi radnji lišavanja života drugog lica. Ona takođe mora postojati u vreme preduzimanja radnje izvršenja ubistva,

12) kada je ubistvo izvršeno u nameri da se iskoriste organi ili tkiva žrtve (tačka k.). I ovde pobuda učinioca predstava kvalifikatornu okolnost. Ta pobuda se ispoljava u vidu namere da se drugo lice liši života kako bi se iskoristili njegovi organi ili tkiva za presađivanje (transplantaciju) protivno zakonskim propisima, bilo da se ovi organi i tkiva koriste za sebe ili za drugoga, sa ili bez imovinske ili druge koristi i

13) kada je ubistvo izvršeno višestruko⁵⁰⁶ (tačka l.). U smislu člana 16. KZ višestrukost krivičnih dela znači izvršenje dva ili više istih krivičnih dela, pod uslovom da za ranije krivično delo učinilac nije oslobođen krivične odgovornosti u zakonom propisanom postupku ili da ranija osuda nije ugašena (putem zastarelosti, amnestije ili pomiloavnja) ili brisana. To znači da se ovde radi o specijalnom povratu⁵⁰⁷ kao kvalifikatornoj okolnosti budući da je učinilac ranije najmanje dva puta pravnosnažno osuđivan za umišljajno lišenje života drugog lica, pa je ponovo izvršio isto takvo krivično delo.

U savremenom ruskom krivičnom pravu predviđena su četiri privilegovana (laka) ubistva koja su određena u više zakonskih odredbi. To su⁵⁰⁸: a) ubistvo novorođenog deteta od strane majke - član 106. KZ, b) ubistvo u stanju afekta – član 107. KZ, c) ubistvo u prekoračenju granica nužne odbrane ili u prekoračenju mera neophodnih radi hapšenja lica koje je izvršilo krivično delo - član 108. KZ i d) prouzrokovanje smrti iz nehata – član 109. KZ.

Ubistvo novorođenog deteta od strane majke je poznato u teoriji kao "deteubistvo" ili "čedomorstvo". Ono je predviđeno u članu 106. KZ. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do pet godina. Delo čini majka koja za vreme ili odmah posle porođaja ili u stanju psihotraumatske situacije ili psihičke poremećenosti koja ne isključuje uračunljivost liši života svoje novorođeno dete. Delo čine sledeći privilegujući elementi⁵⁰⁹: a) učinilac dela može biti samo određeno lice (svojeručno krivično dleo ili delicta propria) – majka novorođenčeta. Samo ona može biti privilegovana za lišenje života u ovom slučaju, dok sva ostala lica (uključujući i oca deteta) odgovaraju ne za ovo, već

⁵⁰⁶ М. П. Журавлев, А. В. Наумов, Уголовное право России, Части общая и особенная, Москва, 2003. године, стр. 73-75.

⁵⁰⁷ Ф. Р. Сундурова, Уголовное право России, Общая часть, Казань, 2003. године, стр. 176-179.

⁵⁰⁸ А. И. Рарог, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части общая и особенная, оп. цит., стр. 211-215.

⁵⁰⁹ И. Федосова, Т. Скуратова, Уголовный кодекс Российской Федерации, оп. cit., str. 77.

za obično ili teško ubistvo, b) pasivni subjekt može biti samo određeno lice – novorođeno dete majke kao učinjoca dela i c) vreme preduzimanja radnje lišavanja života novorođenog deteta. Zakon ovde razlikuje dve situacije zavisno od vremena preduzimanja radnje izvršenja krivičnog dela. To su: 1) za vreme ili odmah posle porođaja – kada je za postojanje ovog oblika dela dovoljno utvrditi da je radnja izvršenja preduzeta u određenom vremenskom periodu - u toku trajanja (za vreme) ili odmah, neposredno posle porođaja. Kada postoji trenutak "odmah" predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće rešava u svakom konkretnom slučaju na bazi svih objektivnih i subjektivnih okolnosti i 2) u stanju psihotraumske situacije ili psihičke poremećenosti koja ne isključuje uračuljnjivost⁵¹⁰. Za postojanje ovog uslova potrebno je da sud na bazi nalaza i mišljenja veštaka sudskopsihijatrijske struke utvrdi da se majka (učinilac dela) u vreme preduzimanja radnje nalazila u posebnom psihičkom stanju koje Zakonik naziva "psihotraumska situacija" ili "psihička poremećenost" za koje se pretpostavlja da je u uzročno-posledičnoj vezi sa prethodno okončanim porođajem. Pri tome, ova psihička stanja majke ne smeju biti takvih intenziteta i trajanja da isključuju uračunljivost u smislu člana 21. Krivičnog zakonika⁵¹¹.

U članu 107. KZ predviđeno je specifično privilegovano ubistvo – ubistvo iz afekta, dakle, u stanju povećanog emocionalnog i psihološkog naboja učinjoca. Delo postoji kada je ubistvo izvršeno u stanju iznenadnog jakog psihičkog uzbuđenja (afekta) koji je izazvan nasiljem, izrugivanjem, teškom uvredom ili drugim protivpravnim ili amoralnim činjenjem (nečinjenjem) žrtve, kao i u stanju dugotrajne psihotraumske situacije koja je nastala sistematskim protivpravnim ili amoralnim ponašanjem žrtve. Za ovo je delo propisana alternativno kazna ograničenja slobode do tri godine ili kazna zatvora do tri godine.

Ovo delo karakterišu sledeći privilegujući elementi: a) posebno psihičko stanje učinjoca u vreme preduzimanja radnje izvršenja – učinilac se u vreme lišavanja života drugog lica može nalaziti u dva zakonom propisana psihička stanja koja privilegiju ovo delo. To su: a) stanje iznenadnog jakog psihičkog uzbuđenja (afekta) i b) stanje dugotrajne psihotraumske situacije. To su stanja povećanog, snažnog uzbuđenja koje utiče na ponašanje učinjoca, koje dovodi do afektivnog stanja visokog stepena dejstva usled čega dolazi do ograničenja ili do bitnog smanjenja njegove sposobnosti upravljanja svojim postupcima. Ponašanje učinjoca u ovom stanju je svesno, ali nije kontrolisano.

⁵¹⁰ Р. И. Михаев, Основы ученија овмењаемости и невмењаемости, Владивосток, 1980. године, стр. 62-64.

⁵¹¹ А. И. Парог, Уголовеное право России, Общаја част, оп. cit., str. 168-172.

Da li je postojalo posebno psihičko stanje "jakog psihičkog uzbuđenja" ili "dugotrajna psihotraumatska situacija", predstavlja pitanje na koje odgovor daje nalaz i mišljenje veštaka sudske psihijatrijske struke i b) doprinos žrtve da učinilac dođe u takvo stanje (provokacija žrtve), pa se ovo delo može nazvati i provocirano ubistvo. Naime, učinilac je u posebno psihičko stanje doveden prethodnim radnjama same žrtve koje zakon razlikuje kao: a) izazivanje učinioца nasiljem, izrugivanjem, teškom uvredom ili drugim protivpravnim ili amoralnim činjenjem (nečinjenjem) žrtve i b) izazivanje učinioца sistematskim protivpravnim ili amoralnim ponašanjem žrtve. Dakle, žrtva je svojim prethodnim protivpravnim ili amoralnim ponašanjem (u vidu činjenja ili nečinjenja) prouzrokovala kod učinioца dela posebno psihičko stanje u kome ono reaguje i lišava ga života.

Teži oblik ubistva iz afekta (stav 2.) za koji je propisana kazna zatvora do pet godina postoji ako je učinilac u posebnom psihičkom stanju u koje je doveden prethodnom provokacijom žrtve lišio života dva ili više lica. Ovo delo se najčešće vrši u idelanom sticaju kada učinilac sa jednom radnjom, u isto vreme i na istom mestu posle prethodne provokacije lišava života više lica u afektu u koje su ga upravo oni i doveli svojih prethodnim protivpravnim ponašanjem. No, moguće je da se ovo delo izvrši i sa dve (ili više) delatnosti pod uslovom da su one preduzete u vreme trajanja afekta – dakle, posebnog psihičkog stanja što se rešava u svakom konkretnom slučaju na bazi nalaza i mišljenja veštaka sudske psihijatrijske struke.

U članu 108. Krivični zakonik propisuje privilegovano krivično delo ubistva u prekoračenju granica nužne odbrane ili u prekoračenju mera koje su neophodne radi hapšenja lica koje je izvršilo krivično delo. Ovde se, zapravo, radi o dva samostalna oblika krivičnog dela koje Zakonik sistematizuje u istoj odredbi.

Prvi oblik dela (stav 1.) za koji je propisana kazna ograničenja slobode do dve godine ili kazna zatvora do dve godine postoji ako je ubistvo izvršeno u prekoračenju granica nužne odbrane. Nužna odbrana⁵¹² je, inače, osnov isključenja protivpravnosti krivičnog dela predviđen u članu 37. KZ. U stavu 3. ove odredbe određeno je da se prekoračenjem nužne odbrane smatraju umišljajna činjenja koja očigledno ne odgovaraju karakteru i stepenu društvene opasnosti napada⁵¹³. Dakle, ovde se radi o intenzivnom ekcesu – kada odbrana (u smislu odbijanja napada) nije ekvivalentna, neophodno potrebna za

⁵¹² А. И. Пароп, Уголовное право России, Общая часть, оп. си., стр. 261-267.

⁵¹³ А. И. Пароп, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степалин, Уголовное право России, Части общая и особенная, оп. си., стр. 111-115.

odbijanje istovremenog protivpravnog napada, kada, dakle, ona ne odgovara (premašuje, prekoračuje) karakteru i stepenu društvene opasnosti napada, pa se i sama pretvara u protivpravno i kažnjivo delo⁵¹⁴. Ovaj oblik privilegovanog ubistva postoji kada u odbijanju napada napadnuti liši života svoga napadača sa umišljajem.

Drugi oblik ovog krivičnog dela (stav 2.) za koji je propisana kazna ograničenja slobode do tri godine ili kazna zatvora do tri godine postoji ako je ubistvo izvršeno prilikom prekoračenja mera koje su neophodne radi hapšenja lica koje je izvršilo krivično delo. I ovde je ubistvo povezano za opštim osnovom koji isključuje protivpravnost krivičnog dela iz člana 38. KZ. Naime, prema ovoj zakonskoj odredbi ne smatra se krivičnim delom prouzrokovanje štete licu koje je izvršilo krivično delo prilikom njegovog hapšenja radi predaje organima vlasti i sprečavanja izvršenja novih krivičnih dela ako drugaćim sredstvima to nije bilo moguće. Kao prekoračenje ovih mera koje su neophodno potrebne prilikom hapšenja izvršioca krivičnog dela (stav 2. člana 38. KZ) smatra se očigledna nesrazmerna (nesklad) u odnosu na karakter i stepen društvene opasnosti od krivičnog dela koje je izvršilo lice koje se ovom prilikom hapsi (lišava slobode) i okolnosti hapšenja kada se takvom licu prouzrokuje očigledno preterana šteta. Upravo, ovo privilegovano ubistvo i postoji kada se lice, prema kome se preduzimaju mere hapšenja zbog prethodno izvršenog krivičnog dela, lišava života. Ukoliko bi prilikom preduzimanja ovakvih mera došlo do lišenja života nekog drugog lica, a ne izvršioca krivičnog dela koji se hapsi, tada se ne bi radilo o ovom privilegovanom ubistvu.

Poslednje privilegovano ubistvo u Krivičnom zakoniku Ruske federacije je predviđeno u odredbi člana 109. To je: "Prouzrokovanje smrti iz nehata". Da bi ukazao na "privilegijući" karakter ovog dela, Zakonik ga čak ni ne naziva "ubistvom", već "prouzrokovanjem smrti". Ovaj privilegovani oblik ubistva karakteriše blaži stepen krivice (nevoljno preduzimanje radnje) na strani učinioца dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja. Delo postoji kada je učinilac preuzeo radnju u cilju ostvarenja nekog drugog cilja ili rezultata pri čemu se lišenje života javlja kao uzgredna, sporedna posledica koju učinilac nije htio, niti je pristao na nju, ali ju je predvideo ili je mogao i bio dužan da predviđi njeno nastupanje pri postojećim objektivnim okolnostima i svojim ličnim svojstvima. To je ubistvo iz nepažnje, nesmotrenosti, pogrešne procene situacije. Ovde nema voljnog odnosa prema posledici lišenja života koji

⁵¹⁴ И. федосова, Т. Скуратова, Уголовниј кодекс Русијској федерацији, оп. cit., str. 77-78.

odražava učiniočevu težnju, pa je psihološka strana dela lakša u odnosu na umišljajno ubistvo.

Ovo delo ima dva oblika ispoljavanja zavisno od oblika nehata (vinosti) učinioca. To su⁵¹⁵: 1) prouzrokovanje smrti iz svesnog i nesvesnog nehata (član 109. stav 1. KZ) za koje je delo propisana kazna ograničenja slobode do tri godine ili kazna zatvora do tri godine. Pojam i vrste ova oblika nehata određuje Krivični zakonik u odredbi člana 26. Razlikuju se dva oblika nehata. To su⁵¹⁶: a) lakomislenost (stav 2.) – postoji kada je lice predvidelo mogućnost nastupanja društveno opasnih posledica svog činjenja (nečinjenja), ali je bez za to dovoljnih razloga samouvereno smatralo da će te posledice sprečiti (svesni nehat) i b) nepažnja (stav 3.) – postoji kada lice nije predvidelo mogućnost nastupanja društveno opasnih posledica svog činjenja (nečinjenja) iako je uz neophodnu pažljivost i predostrožnost bilo dužno i moglo da predviđe te posledice (nesvesni nehat)⁵¹⁷ i 2) prouzrokovanje smrti iz profesionalnog nehata (član 109. stav 2. KZ) za koje je delo alternativno propisana kazna ograničenja slobode do pet godina ili kazna zatvora do pet godina sa ili bez lišenja prava na bavljenje određenom dužnošću ili delatnošću u trajanju do tri godine. Pojam profesionalnog nehata ne određuje Krivični zakonik, već u svakom konkretnom slučaju njegovo postojanje utvrđuje sudska veće na bazi svih okolnosti konkretnog slučaja i ličnosti učinioca dela⁵¹⁸.

Ovo delo postoji ako je do lišenja života drugog lica došlo usled neadekvatnog izvršenja profesionalne dužnosti učinioca dela ili ako je iz nehati lišeno života dva ili više lica. Dakle, delo ima dva vida ispoljavanja. To su: a) kada je učinilac u vreme i prilikom preduzimanja svoje profesionalne dužnosti nepažljivo, nepropisno, nestručno, aljkavo postupao, kada nije postupao sa onom "dužnom" pažnjom koja se od njega zahteva prema pravilima urednog, efikasnog i zakonitog obavljanja određene profesije i b) kada je usled nehati sa jednom ili više radnji (dakle, u sticaju) lišeno života dva ili više lica. Ovaj vid nehatnog ubistva retko poznaju savremena krivična zakonodavstva, jer se takve situacije kvalifikuju kao sticaj dva nehatno izvršena ubistva, pa se učiniocu dela shodno pravilima za odmeravanje kazne za dela u sticaju izriče jedinstvena kazna.

⁵¹⁵ А. И. Парог, Уголовено право России, Особенная часть, оп. cit., str. 52-53.

⁵¹⁶ А. И. Парог, Уголовеное право России, Общая часть, оп. cit., str. 139-143.

⁵¹⁷ О. Д. Ситковская, Психологический комментарий к Уголовному кодексу РФ, оп. cit., str. 39-43.

⁵¹⁸ Т. Дегтярева, А. Дружинец, Уголовный кодекс Российской Федерации, оп. cit., str. 47.

3. ZAPADNO-EVROPSKE DRŽAVE

3.1. Nemačka

U Krivičnom zakoniku SR Nemačke⁵¹⁹ u posebnom delu, u šesnaestom poglavlju pod nazivom: "Krivična dela protiv života" su upravo sistematizovana krivična dela koja za objekt zaštite imaju život drugog lica ili pravo na život drugog lica. Time je život određen kao jedna od najznačajnijih ljudskih i društvenih vrednosti. Iz naziva ove glave Zakonika⁵²⁰ proizilazi da je objekt zaštite ovih krivičnih dela određen kao skup vrednosti koji čini život ili pravo na život drugog lica.

Radnja izvršenja krivičnih dela ubistava može biti preduzeta samo prema drugom licu, ali ne i prema samom sebi. Samoubistvo i samopovreda nisu inkriminisani kao krivična dela. Samopovreda može biti pravnorelevantna samo u zakonom izričito predviđenim slučajevima. Učinilac ovih krivičnih dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice ova se dela mogu izvršiti sa umišljajem (obično ubistvo – član 212. KZ i teška ubistva – član 211. KZ) ili sa nehatom (privilegovano ubistvo – član 222. KZ).

I krivično pravo Nemačke u šesnaestom poglavlju pod nazivom: "Krivična dela protiv života" (Straftaten gegen das Leben) razlikuje tri oblika krivičnog dela ubistva. To su⁵²¹: a) teško ubistvo (umorstvo) ili Mord – član 211. KZ, b) ubistvo (obično ubistvo) ili Totschlag – član 212. KZ i c) privilegovana ubistva koja su određena u više zakonskih odredbi. Tu spadaju: 1) lakši slučajevi ubistva ili Minder schwerer Falls des Totschlags - član 213. KZ, 2) lišenje života na zahtev ili Totung auf Verlangen – član 216. KZ i 3) lišenje života iz nehata ili Fahrlässige Totung – član 222. KZ. Ranije je u članu 217. KZ bilo propisano još jedno privilegovano ubistvo – lišenje života deteta (za koje je bila zaprećena kazna zatvora najmanje tri godine) u slučaju kada majka liši života svoje vanbračno dete za vreme porođaja ili neposredno posle porođaja. Ako se radilo o lakšem slučaju ovog krivičnog dela, tada je bila propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina).

⁵¹⁹ Strafgesetzbuch – StGB je donet 1871. godine (RGBl. S. 127) od kada je više puta noveliran (Strafgesetzbuch – StGB, Deutcher Taschenbuch Verlag, München, 2012. godine, str. 113-116).

⁵²⁰ Neubekanntmachung des StGB idF der Bek. v. 10. 3. 1987. (BGBl. I. S. 945,1160 in der seit 1. 1. 1999. geltenden Fassung).

⁵²¹ Više: K. Curtius, H. Keysers Curtius, Rechtslexikon fur alle, Heidelberg, 1955. godine.

Teško ubistvo ili "umorstvo" (Mord) kako ga naziva zakonodavac u članu 211. se sastoji, iako to nije izričito propisano u Zakoniku, u protivpravnom lišenju života drugog lica sa umišljajem. Pri tome Zakonik određuje ovo delo na sledeći način: "Ubica će se kazniti doživotnim zatvorom" bez preciznijeg određivanja (opisivanja) obeležja i karakteristika bića ovog dela⁵²². Stoga se u pravnoj teoriji radnja izvršenja ubistva određuje prema posledici budući da se ovde radi o posledičnoj dispoziciji. Tako se kao radnja smatra svaka delatnost činjenja ili nečinjenja, psihološka ili fizička delatnost, kojom se neposredno ili posredno prouzrokuje posledica – smrt drugog lica. U pogledu krivice ovo se delo vrši samo sa umišljajem. Za ovo delo je propisana kazna doživotnog zatvora.

Iz zakonskog opisa ovog krivičnog dela (član 211. stav 1. KZ) proizilaze dva njegova osnovna elementa. To su: 1) objektivni i 2) subjektivni elemenat. U objektivne elemente krivičnog dela ubistva spadaju: a) objekt radnje – život ili pravo na život drugog čoveka, b) radnja u smislu preduzimanja ili propuštanja telesnog pokreta, v) posledica preduzete radnje u vidu izazivanja smrti drugog lica i g) protivpravnost, protivzakonitost, neovlašćenost postupanja učinioca. Subjektivni elementi ovog krivičnog dela se takođe javljaju u više oblika. To su: a) umišljaj (kao najviši oblik svesne i voljne usmerenosti učinioca na prouzrokovanje posledice krivičnog dela preuzetom radnjom izvršenja) i b) krivica (vinost) koja uključuje uračunljivost.

U članu 211. stav 2. KZ zakon bliže određuje ko se može smatrati ubicom, dakle izvršiocem krivičnog dela teškog ubistva. Tako se ubica javlja u sledećim slučajevima kao lice⁵²³:

- 1) koje lišava života čoveka jer mu to predstavlja zadovoljstvo što predstavlja posebnu vrstu niske, nemoralne, bezobzirne pobude (Mordlust),
- 2) koje lišava života čoveka radi zadovoljenja seksualnih potreba, dakle, niskih strasti, nastranosti (Geschlechttrieb),
- 3) koje lišava života čoveka iz koristoljublja (aus Habgier) ili iz drugih niskih pobuda (aus niedrigen Beweggründen). Ubistvo iz koristoljublja je lišavanje života drugog lica u nameri da se dođe do prekomerne i nepotrebne imovinske koristi za sebe ili drugo fizičko ili pravno lice. Pobuda koja učinioca motiviše na preduzimanje radnje izvršenja se javlja u vidu pohlepe, požude za prekomernim i nepotrebnim sticanjem i uvećanjem materijalne koristi, odnosno sprečavanjem njenog umanjenja. Ovde se ne radi o ubistvu radi zadovoljenja osnovnih egzistencijalnih potreba. Za postojanje dela je bitno da

⁵²² E. Schmidhaeuser, Strafrecht, Besonderer teil, 2. Auflage, Tuebingen, 1983. godine, str. 325-327.

⁵²³ G. Arzt, U. Weber, Strafrecht, Besonderer teil, Lehrbuch, Bielefeld, Giesecking, 2000. godine, str. 378-394.

se radnja izvršenja preduzima u navedenoj pobudi, bez obzira da li je ona ostvarena u konkretnom slučaju. Ubistvo iz niskih pobuda je lišenje života kome učinilac pristupa motivisan posebnom vrstom pobude - drugim niskim pobudama bez obzira da li su ove pobude u konkretnom slučaju i ostvarene. Ovo ubistvo postoji kada se lišenju života drugog lica pristupa radi zadovoljenja amoralnih težnji, niskih strasti i nastranosti kao što je ubistvo iz: ljubomore, mržnje, pakosti, nacionalne, polne, etničke ili rasne netrpeljivosti,

4) koje lišava života drugo lice podmuklo ili surovo ili opšteopasnim sredstvima. Ovaj oblik dela karakterišu tri načina preduzimanja radnje: a) na podmukao način, b) na surov, svirep način i c) na opšteopasan način opšteopasnim sredstvom što ukazuje na postojanje tri vida ispoljavanja ovog krivičnog dela. Prvi vid ovog dela je ubistvo na podmukao način. To je lišavanje života drugog lica na prikiven, potajan ili lukav način. Napad na život žrtve se preduzima u trenutku kada ona to ne očekuje, pa nije spremna na odbranu. Za izvršenje dela koristi se poverenje žrtve prema učiniocu dela koje se zasniva na srodstvu, prijateljstvu, ljubavi, poštovanju, ugledu. Podmuklost se manifestuje kroz objektivne (delo se preduzima potajno i prikriveno) i subjektivne (zla namera učinioca) elemente. Drugi vid dela je ubistvo na surov, svirep način. To je lišenje života drugog lica na način kojim se žrtvi nanose prekomerne i nepotrebne fizičke i psihičke patnje i bolovi velikog intenziteta. Budući da je svako lišenje života praćeno nanošenjem bola i izazivanjem straha, kod ovog dela bolovi i patnje se nanose s ciljem da se što više namuči žrtva, pa oni po intenzitetu i trajanju prevazilaze bolove i patnje koji prate obično ubistvo. Za postojanje ovog delu potrebno je da su preduzete delatnosti objektivno okrutne i stravične, te da je žrtva u svesnom stanju tako da doživljava i trpi njihovu surovost uz veliki bol, strah i patnju. Pored toga, potrebno je i da je učinilac dela svestan surovih i nečovečnih akata koje voljno preduzima. I kod ovog dela je sudska praksa postavljala korektivne uslove potrebne za njegovu pravnu kvalifikaciju: ako je učinilac bio svestan da radnjama koje preduzima nanosi žrtvi opasne povrede sredstvom koje je podobno da se lice liši života i ako je bio svestan da žrtvu mrcvari i muči u dužem vremenskom intervalu i da ista pati, radi se o ubistvu izvršenom na svirep način. Treći vid ovog krivičnog dela je lišenje života drugog lica na opšteopasan način. Ovde se radi o preduzimanju radnje izvršenja upotrebljenim načinom ili sredstvom izvršenja. Radnja izvršenja se preduzima opšteopasnom delatnošću ili opšteopasnim sredstvom na mestu i pod okolnostima gde postoji objektivna mogućnost, opasnost da nastupi smrt većeg broja lica (upotreba eksplozivnih, zapaljivih, rasprskavajućih i sličnih materija). Svest da će preduzetom radnjom biti

prouzrokovana opasnost po život i drugih lica upotrebljenim načinom ili sredstvom, mora da postoji na strani učinioca, pa on pristaje da i pored takve svesti ipak preduzme radnju i

5) da bi učinio mogućim izvršenje drugog krivičnog dela ili da bi sakrio njegovo izvršenje. Ubistvo radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela je lišenje života drugog lica kako bi se omogućilo ili olakšalo izvršenje drugog krivičnog dela ili da bi se prikriло ranije izvršeno krivično delo uklanjanjem nekog lica kao svedoka, saučesnika ili oštećenog. Ovo delo ima dva vida. Prvi vid postoji kada se lišava života lice kako bi se uklonilo kao prepreka, smetnja za izvršenje planiranog krivičnog dela. Ovo drugo delo ne mora da bude izvršeno, ali njegovo ostvarenje mora da predstavlja pobudu za izvršenje ubistva. Ako je planirano krivično delo izvršeno ili pokušano, a za pokušaj se kažnjava, tada postoji sticaj između ubistva i tog drugog dela. Drugi vid postoji kada se drugo lice (svetodok, žrtva ili saučesnik) lišava života da bi se uklonilo kao svedok ranije izvršenog krivičnog dela. Za postojanje dela je bez značaja da li je ranije izvršeno krivično delo otkriveno ili nije, kao i u kom je svojstvu učinilac ovog dela učestvovao u ranijem delu: kao izvršilac ili saučesnik.

Obično ubistvo ili kako ga Zakonik naziva "ubistvo" (Totschlag) je predviđeno u odredbi člana 212. KZ. Ovo delo je definisano na negativan način. Naime, prema zakonskom rešenju ovo krivično delo postoji u svim slučajevima koji ne predstavljaju teško ubistvo (ohne Morder zu sein) ili kako Zakonik kaže:"Ko usmrti čoveka, a nije ubica u smislu člaa 211. stav 1. kazniće se lišenjem slobode najmanje pet godina"⁵²⁴. I ovo delo čini više elemenata kao što su: a) umišljajno izazivanje smrtnog ishoda uz postojanje svesti o svim obeležjima objektivne strukture krivičnog dela i b) odsustvo okolnosti koje isključuju protivpravnost ili krivicu (shodno odredbama opštег dela Krivičnog zakonika). No, pored osnovnog oblika ubistva, u stavu 2. člana 212. KZ predviđa teške slučajeve ovog krivičnog dela za koje je propisana kazna doživotnog zatvora (kao i za teško ubistvo). Koji su to teški slučajevi ovog krivičnog dela, Zakonik ne određuje što ostavlja široke mogućnosti sudske prakse da u svakom konkretnom slučaju procenjuje postojanje ovog oblika krivičnog dela ubistva. To, naravno, stvara i probleme u pogledu pravne kvalifikacije krivične stvari u svakom konkretnom slučaju i njenog razgraničenja od teškog ubistva iz člana 211. KZ.

⁵²⁴ W. Sauer, System des Strafrechts, Besonderer teil, Köln-Berlin, 1954. godine, str. 548-551.

U nemačkom krivičnom pravu predviđena su tri privilegovana ubistva koja su određena u više zakonskih odredbi. Tu spadaju⁵²⁵: a) lakši slučajevi ubistva ili Minder schwerer Falls des Totschlags - član 213. KZ, b) lišenje života na zahtev ili Totung auf Verlangen – član 216. KZ i c) lišenje života iz nehata ili Fahrlassige Totung – član 222. KZ.

Privilegovano ubistvo pod nazivom: "Lakši slučajevi ubistva" predviđeno je u članu 213. KZ. (Minder Schwerer Fall des Totschlags)⁵²⁶. To je, zapravo, provočirano ubistvo za koje je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Za postojanje ovog krivičnog dela potrebno je kumulativno ispunjenje sledećih elemenata: a) radnja lišavanja života drugog lica, b) stanje razdraženosti u kome se nalazi učinilac dela u koje je doveden bez svoje krivice. Učinilac je u vreme izvršenja dela bio u stanju razdraženosti. To je stanje povećanog, snažnog uzbuđenja koje utiče na ponašanje, koje dovodi do afektivnog stanja visokog stepena dejstva usled čega dolazi do ograničenja ili do bitnog smanjenja sposobnosti upravljanja svojim postupcima. Ponašanje učinioца u ovom stanju je svesno, ali nije kontrolisano. Da li je postojalo stanje razdraženosti, predstavlja pitanje na koje odgovor daje nalaz i mišljenje lekara veštaka sudske psihijatrijske struke. U stanje razdraženosti učinilac je doveden bez svoje krivice provokacijom ubijenog. Ovde se, zapravo, radi o provočiranom ubistvu gde je sam ubijeni svojim prethodnim činjenjem doprineo da bude lišen života. Učinilac dela mora biti doveden u stanje razdraženosti ako nije skrivljeno izazvao situaciju zbog koje je došlo do napada ili surovog postupanja. To znači da on može izazvati konfliktnu situaciju slučajno, sticajem okolnosti ili sadejstvom slučaja, ali ne i skrivljeno, c) prethodno vređanje ili surovo postupanje (zlostavljanje) žrtve prema učinioцу dela ili njegovom srodniku (rođaku). U stanje razdraženosti učinilac je doveden napadom ili surovim postupanjem ubijenog, bilo da su ove radnje upravljene lično i neposredno prema učiniocu dela ili prema njegovom bliskom srodniku. Napad je delatnost kojom se neposredno, blisko i stvarno dovodi u opasnost život ili telesni integritet drugog lica. Surovo postupanje ili zlostavljanje je delatnost kojom se nanosi fizička i psihička nelagodnost, bol i patnja drugom licu. Za postojanje ovog dela je bitno da između napada i surovog postupanja od strane ubijenog i stanja razdraženosti učinioца (razjarenosti, pomahnitalosti) postoji uzročno-posledična veza. Sam je Zakonik u članu 11. stav 1. odredio pojam srodnika. Tu spadaju sledeća lica: 1) srodnici u pravnoj liniji, srodnici po tazbini u pravoj liniji, bračni drug, verenik, braća i sestre, braća

⁵²⁵ U. Ebert, Strafrecht, Heidelberg, 1993. godine, str. 606-609.

⁵²⁶ J. Burkhard, Strafgesetzbuch: Leipzig Kommentar, 11. Auflage, Berlin, New York, 1995. godine, str. 1123-1135.

i sestre bračnog druga, bez obzira da li se radi o bračnom ili vanbračnom srodstvu i da li brak još uvek postoji, odnosno da li je došlo do prestanka srodstva ili srodstva po tazbini i 2) usvojoci (hranitelji) i usvojenici i d) preduzimanje radnje izvršenja na mestu gde je učinilac bio isprovociran. Ovde je mesto preduzimanja radnje elemenat bića krivičnog dela budući da i prethodna provokacija ubijenog i naknadno preduzeta radnja učinjoca kojom ga lišava života moraju biti preduzeti na istom mestu (što ukazuje i na njihovu vremensku povezanost).

Pored ovih kumulativno Zakonom određenih elemenata, ovo privilegovano krivično delo postoji i u drugim "manje teškim" slučajevima. Kada se radi o "teškom" ili "manje teškom" slučaju lišenja života drugoga, predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće mora da reši u svakom konkretnom slučaju na bazi svih objektivnih i subjektivnih okolnosti krivične stvari.

Drugo privilegovano ubistvo u nemačkom krivičnom pravu predviđeno je u odredbi člana 216. KZ. To je "lišenje života na zahtev" ili Tötung auf Verlangen. Delo se sastoji u lišavanju života drugog lica (zur Tötung bestimmt worden) na jasno izražen i ozbiljan zahtev (molbu) oštećenog. Za ovo krivično delo je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Prema izričitoj zakonskoj odredbi i pokušaj ovog dela je kažnjiv⁵²⁷. Za postojanje ovog privilegovanog ubistva potrebno je kumulativno ispunjenje sledećih elemenata⁵²⁸: a) radnja lišavanja života drugog lica preduzeta bilo kojom delatnošću, na bilo koji način ili upotrebom bilo kog sredstva i b) jasno izražen i ozbiljan zahtev oštećenog za lišavanjem svog života. Dakle, učinilac radnju lišavanja života preduzima na ozbiljan i izričit zahtev pasivnog subjekta. Pri tome Zakonik izričito ne postavlja kao uslov za postojanje ovog krivičnog dela uzrast punoletstva pasivnog subjekta čija bi odluka, pa i zahtev bio pravnorelevantan u ovom smislu. Bitno je da je ovakav zahtev izraz njegove čvrste i nepokolebljive odluke da bude lišen života bez obzira na razloge za ovakav svoh zahtev (npr. teško zdravstveno stanje i sl.). Taj zahtev može biti dat usmeno, pismeno, na drugi način, ali tako da bude saznata i dokazana njegova sadržina, pri čemu se taj zahtev mora dati izričito bez primene sile, pretnje, obmane ili drugog vida pritiska na volju koji isključuje sposobnost odlučivanja takvog lica.

⁵²⁷ K. Lackner, K. Kuehl, Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 22. Auflage, München, 1997. godine, str. 869-874.

⁵²⁸ H. Reudiger, Die Gesinnung im Rahmen der vorsätzlichen Tötungsdelikte, inbesondere beim Mord, Basel, 1966. godine, str. 98-103.

Poslednje privilegovano ubistvo predviđa član 222. nemačkog Krivičnog zakonika. To je lišenje života iz nehata (*Fahrlässige Totung*)⁵²⁹. Delo se sastoji u izazivanju smrti drugog lica iz nehata. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna (što je prava retkost u savremenom krivičnom pravu da se za ubistvo kao jedno od najtežih krivičnih dela protiv života propisuje tako blaga kazna u vidu novčane kazne). Ovaj privilegovani oblik ubistva karakteriše blaži stepen krivice (nevoljno preuzimanje radnje) na strani učinioца dela u vreme preuzimanja radnje izvršenja. Interesantno je da nemački zakonodavac (među retkim) ne definiše pojam umišljaja (Vorsatz) i nehata (Fahrlässigkeit) kao oblike ispoljavanja krivice⁵³⁰. Stoga njihovo definisanje prepušta pravnoj teoriji i sudskoj praksi.

3.2. Francuska

U Krivičnom zakoniku Francuske⁵³¹ iz 1992 koji je donet 16. decembra 1992. godine (a stupio na snagu 1. marta 1994. godine) od kada je više puta noveliran (poslednji put su izmene Zakonika stupile na snagu 12. jula 2013. godine) su u posebnom delu, u Odeljku drugom pod nazivom: "Napad na čovekovu ličnost", u glavi prvoj pod nazivom: "Napad na život čoveka" u dva poglavlja predviđa krivična dela protiv života, zavisno od oblika krivice (vinosti) učinioца. To su: a) prvo poglavlje – "Umišljajni napad na život" i b) drugo poglavlje – "Nehatni napad na život". Dakle, u ova dva poglavlja su, upravo, sistematizovana krivična dela koja za objekt zaštite imaju život drugog lica ili pravo na život. Time je život čoveka određen kao najznačajnija ljudska i društvena vrednost. Iz naziva prve glave Drugog odeljka Zakonika proizilazi da je objekt zaštite ovih krivičnih dela određen kao život ili pravo na život drugog lica.

Učinilac ovih krivičnih dela može da bude svako lice, a u pogledu krivice ova se dela mogu izvršiti sa umišljajem (glava prva, prvo poglavlje – "Umišljajni napad na život") ili sa nehatom (glava prva, drugo poglavlje – "Nehatni napad na život"). I krivično pravo Francuske u odeljku drugom pod nazivom: "Napad na čovekovu ličnost", u glavi prvoj pod nazivom: "Napad na život čoveka" razlikuje više oblika krivičnog dela ubistva. To su⁵³²: a) prvo poglavlje: "Umišljajni napad na život": 1) obično (umišljajno) ubistvo – član 221-1., 2)

⁵²⁹ H. W. Laufhuette, R. R. Saan, K. Tiedemann, Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar: Grosskommentar, 12. Auflage, Berlin, 2007. godine, str. 289-294.

⁵³⁰ A. Schonke, H. Schroeder, T. Lenckner et al., Strafgesetzbuch, Kommentar, 28. Auflage, München, 2010. godine, str. 1897-1958.

⁵³¹ Code Penal France, Juillet 2012, Paris, Dalloz, 2013. godine, str. 1.

⁵³² Л. В. Головко, Н. Е. Крылова, Уголовный кодекс Франции, Санкт Петербург, 2002. godine, str. 170-175.

teško ubistvo – čl. 221-2 do 221-4. i 3) trovanje – član 221-5. i b) drugo poglavje: " Nehatni napad na život": 1) ubistvo iz nehata – 221-6.

Krivično pravo Francuske razlikuje dva krivična dela običnog ubistva. To su: a) umišljajno ubistvo – član 221-1. KZ i b) trovanje – član 221-5. KZ. Prvi oblik običnog ubistva ili kako ga Krivični zakonik naziva "umišljajno ubistvo" (meurtre) je predviđeno u odredbi člana 221-1. Ovo delo je definisano na najjednostavniji način i to tzv. posledičnom dispozicijom. To je umišljajno prouzrokovanje (izazivanje) smrti drugog lica. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do trideset godina. Dakle, radnja izvršenja⁵³³ je svaka delatnost činjenja, nečinjenja, fizički ili psihički preduzeta, koja je podobna, dovoljna da dovede do posledice – lišenja života ili prouzrokovanja (izazivanja) smrti drugog čoveka. Ona se ogleda u izazivanju smrti čoveka, tj. u lišenju života drugog lica. Način uzrokovanja smrti nije od značaja za postojanje osnovnog oblika ovog krivičnog dela. Ovo delo čine dva elementa. To su: a) umišljajno izazivanje smrtnog ishoda uz postojanje svesti o svim obeležjima objektivne strukture krivičnog dela i b) odsustvo okolnosti koje isključuju protivpravnost ili krivicu (shodno odredbama opštег dela Krivičnog zakonika).

Drugi ili poseban oblik običnog ubistva nosi naziv "trovanje"⁵³⁴. Ono je predviđeno u članu 221-5. KZ. Trovanje (empoisonnement) predstavlja napad na život drugog čoveka putem korišćenja supstanci podobnih da prouzrokuju smrt drugog lica. Ono što karakteriše ovaj oblik ubistva jeste upotrebljeni način, odnosno sredstvo kojim se sa umišljajem izaziva smrt drugog lica. To su različite supstance ili preparati u čvrstom, tečnom ili gasovitom stanju koji su po svojim svojstvima i karakteristikama, odnosno u količini podobni da prouzrokuju smrt drugog lica. I za ovo krivično delo je propisana kazna zatvora do trideset godina.

Pored Zakonom propisane kazne zatvora na učinioца ovog oblika dela se primenjuju i odredbe člana 132-23. KZ koje se odnose na period bezbednosti. Prema ovom zakonskom rešenju lica koja su osuđena na kaznu zatvora u trajanju koje je manje od deset godina nemaju pravo na period bezbednosti u kome se primenjuju odredbe koje se odnose na obustavu ili smanjenje kazne, privremeno odsustvo ili uslovni otpust (stav 1.). Period bezbednosti može da traje do polovine trajanja izrečene kazne zatvora, a u slučaju izricanja kazne doživotnog zatvora period bezbednosti traje osamnaest godina. Sud je ovlašćen da posebnom odlukom može ovaj period povećati najviše do dve

⁵³³ R. Bernardini, Droit penal special, Paris, 2000. godine, str. 362-364.

⁵³⁴ P. Conte, Droit penal special, París, 2003. godine, str. 178-181.

trećine izrečene kazne, a u slučaju da je izrečena kazna doživotnog zatvora – ovaj period iznosi dvadeset dve godine. Takođe, sud je ovlašćen i da skrati period izrečene kazne (stav 2.). I na kraju, u slučaju da je krivičnim delom trovanja prouzrokovana smrt drugog lica pri postojanju jedne od okolnosti koje su predviđene u čl. 221-2, 221-3 i 221-4. (kada postoji teško ubistvo), tada ovo krivično delo dobija težu kvalifikaciju za koju je propisana kazna doživotnog zatvora.

Teško ubistvo ili "umorstvo" Zakonik propisuje u tri zakonska člana (čl. 221-2 do 221-4. KZ) za koje je predviđena najteža vrsta i mere kazne koju uopšte poznaje francusko krivično pravo – kazna doživotnog zatvora. Zakonik određuje ovo delo kao umišljajno ubistvo koje je izvršeno pod određenim okolnostima, na određeni način, iz određenih pobuda (ciljeva) ili prema određenom licu⁵³⁵. Iz zakonskog opisa teškog ubistva proizilaze dva njegova osnovna elementa. To su: 1) objektivni i 2) subjektivni elemenat. U objektivne elemente krivičnog dela teškog ubistva spadaju: a) objekt radnje – život ili pravo na život drugog čoveka, b) radnja izvršenja u smislu preduzimanja ili propuštanja telesnog pokreta, c) posledica preduzete radnje u vidu izazivanja smrti drugog lica i d) protivpravnost, protivzakonitost, neovlašćenost postupanja učinioca. Subjektivni elementi ovog krivičnog dela se takođe javljaju u više oblika. To su: a) umišljaj (kao najviši oblik svesne i voljne usmerenosti učinioca na prouzrokovanje posledice krivičnog dela preduzetom radnjom izvršenja) i b) krivica (vinost) koja uključuje uračunljivost⁵³⁶.

Krivični zakonik Francuske predviđa tri oblika teškog ubistva predviđena u čl. 221-2, 221-3 i 221-4⁵³⁷.

Prvi oblik teškog ubistva iz člana 221-2. KZ za koji je propisana kazna doživotnog zatvora javlja se u dva vida. To su⁵³⁸: 1) kada umišljajno ubistvo prethodi drugom krivičnom delu, prati ga ili sledi nakon njega – ovo delo postoji kada je ubistvo izvršeno u sticaju da drugim (bilo kojim, a prepostavlja se težim) krivičnim delom, bilo da se sva krivična dela preuzeta jednom jedinstvenom radnjom (idealni sticaj) ili sa više radnji (realni sticaj) koje opet mogu biti preduzete na istom ili različitim mestima, u isto ili različito vreme. Pri tome su moguće različite situacije: a) da ubistvo bude izvršeno pre drugog krivičnog dela, b) da se ubistvo i drugo krivično delo vrše istovremeno (parallelno) i v) da ubistvo bude izvršeno posle drugog krivičnog dela. Ovde se

⁵³⁵ M. Veron, *Droit penal special*, Paris, 202. godine, str. 278-281.

⁵³⁶ B. Geninet, *L' indispensables du droit penal*, Paris, Studyrama, 2002. godine, str. 278-281.

⁵³⁷ P. Gattegno, *Droit penal special*, Paris, 2003. godine, str. 215-217.

⁵³⁸ A. Laingui, *La responsibilite penale dans l' ancien droit*, Paris, 1997. godine, str. 453-455.

lišenje života drugog lica javlja kao prethodna faza ili faza uz koju se izvršava drugo krivično delo ili faza u kojoj se prikrieva ranije izvršeno krivično delo bilo koje vrste u kome je učinilac prethodno učestvovao u bilo kom svojstvu (kao izvršilac ili saučesnik) i 2) kada se umišljajno ubistvo preduzima u cilju pripreme ili lakšeg izvršenja drugog krivičnog dela ili sa ciljem pomaganja izvršiocu drugog krivičnog dela ili njegovim saučesnicima da pobegnu ili da ne budu kažnjeni. Drugi vid ovog dela postoji kada ubistvo, zapravo, predstavlja neophodan uslov da se otkloni prepreka i tako pripremi, omogući uopšte ili olakša izvršenje nekog krivičnog dela, bez obzira da li je to drugo, naknadno, krivično delo uopšte i izvršeno ili pokušano. Ali njegovo izvršenje mora biti motiv, razlog zbog koga učinilac pristupa izvršenju ubistva. U drugom slučaju ubistvo se vrši kako bi se omogućilo da izvršilac ili saučesnici u izvršenju nekog drugog, ranije izvršenog, krivičnog dela pobegnu ili na drugi način izbegnu krivično gonjenje i kažnjavanje, odnosno izvršenje izrečene kazne.

Drugi oblik teškog ubistva⁵³⁹ je propisan u odredbi člana 221-3. KZ. Prema noveli Krivičnog zakonika od 1. februara 1994. godine (No. 94-89) ovo je umišljajno lišenje života drugog lica koje je izvršeno sa unapred promišljenom namerom. To je, zapravo, ubistvo sa predumišljajem (assassinat). Najteži oblik umišljaja u vidu predumišljaja predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju se učinilac dela kažnjava doživotnim zatvorom. Predumišljaj je hladno, duževremeno, trezveno razmišljanje o izvršenju dela, analiziranje svih okolnosti izvršenja, planiranje, pripremanje i donošenje odluke čemu sledi i njena realizacija preduzimanjem radnje lišenja života drugog lica. Uz ovu kaznu u smislu člana 132-23. KZ, ako se kao oštećeni ili žrtva javi maloletnik koji nije navršio petnaest godina ili ukoliko ubistvo sa predumišljajem prati ili mu prethode silovanje, mučenje ili drugo zlostavljanje (okrutnost), porotni sud može učiniocu posebnim rešenjem povećati period bezbednosti i do trideset godina (ako izrekne kaznu doživotnog zatvora) ili može doneti odluku da nijedna od mera navedenih u članu 132-23. KZ ne može biti primenjena prema osuđenom. Takođe, izričito je predviđeno da u slučaju ublažavanja kazne osuđenom licu za ovo krivično delo usled datog pomilovanja, period bezbednosti može trajati koliko i sama kazna koja je određena aktom pomilovanja, osim kada dekret o pomilovanju ne predviđa drugačije rešenje.

Poslednji oblik teškog ubistva jeste umišljajno ubistvo (meurtre) iz člana 221-4. KZ. Ovo delo prema novelama Krivičnog zakonika (No 94-89 od 1. februara 1994. godine i No 96-647 od 22. jula 1996. godine) ima više vidova ispoljavanja

⁵³⁹ M. L. Rossat, Droit penal special, Paris, 2001. godine, str. 289-281.

zavisno od vrste i svojstva pasivnog subjekta (žrtve) kao kvalifikatorne okolnosti. I za ovo delo je propisana kazna doživotnog zatvora. Ovo delo postoji ako je lišeno života neko od sledećih lica: a) maloletnik koji nije navršio petnaest godina u vreme preduzimanja radnje izvršenja što mora biti poznato učiniocu dela. Dakle, ovde je uzrast žrtve kvalifikatorna okolnost koja je obuhvaćena umišljajem učinjoca, b) zakonski ili krvni srodnik u pravoj liniji, očuh ili mačeha učinjoca gde kvalifikatornu okolnost predstavlja svojstvo zakonskog ili krvnog srodnika učinjoca, c) lice koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, telesne povrede, stanja bremenitosti, fizičkog ili psihičkog nedostatka, a to je bilo očigledno ili izvesno učiniocu. Ovde se radi o nemoćnom licu koje usled fizičke ili psihičke nemoći ili nesposobnosti nije u stanju, u mogućnosti da zaštitи svoj život, što je poznato učiniocu dela i takvo stanje iskorišćava za lišenje života nemoćnog lica, d) magistrat, porotnik, advokat, državni službenik, predstavnik zakona ovlašćen od strane ministra pravde, vojno lice, službenik policije, carine, penitensiarne administracije ili drugi predstavnik državne vlasti ili lice koje vrši dužnost na osnovu javne službe pri izvršenju ili u vezi sa izvršenjem tih funkcija ili dužnosti, ako je status oštećenog očigledan ili izvestan učiniocu. Ovo krivično delo kvalifikuje dve okolnosti: a) svojstvo pasivnog subjekta koje mora biti poznato učiniocu dela i b) lišenje života tog lica pri vršenju ili u vezi sa vršenjem njihove službene dužnosti, funkcije ili poslova i e) svedok, oštećeni ili privatni tužilac sa ciljem da se spriči iznošenje činjenica, podnošenje žalbe ili davanje iskaza u sudu ili u vezi sa činjenicama koje su saopštili, podnetom žalbom ili iskazima. I ovaj oblik teškog ubistva karakterišu dve kvalifikatorne okolnosti: a) svojstvo pasivnog subjekta u vreme izvršenja dela koje je obuhvaćeno umišljajem učinjoca i b) namera učinjoca da takvo lice liši života upravo u vezi sa njihovim svojstvom kako bi se ono spričilo da preduzme određenu zakonom propisanu radnju.

I prema učinjocima ovog oblika teškog ubistva⁵⁴⁰ primenjuje se Zakonom propisani period bezbednosti. Ako se pak radi o ubistvu koje je preduzeto prema maloletniku koji nije navršio petnaest godina i ukoliko ubistvo sa predumišljajem prati ili mu prethodi silovanje, mučenje ili zlostavljanje (okrutnost), porotni sud može posebnim rešenjem učiniocu dela povećati period bezbednosti do trideset godina (ako izrekne kaznu doživotnog zatvora) ili može da donese odluku da nijedna od mera navedenih u članu 132-23. KZ ne može biti primenjena prema osuđenom u slučaju ublažavanja kazne zbog datog akta pomilovanja. U tom slučaju period bezbednosti se izjednačava sa

⁵⁴⁰ P. Gattegno, Droit penal special, Paris, 2003. godine, str. 217-221.

vremenom trajanja kazne koja je određena aktom pomilovanja, osim kada dekret o pomilovanju ne predviđa drugačije rešenje.

U savremenom francuskom krivičnom pravu u glavi prvoj, u poglavlju drugom pod nazivom: "Nehatni napad na život" u članu 221-6. KZ je predviđeno privilegovano ubistvo – nehatno lišenje života (un homicide involontaire). Ovo delo predstavlja izazivanje smrti drugog lica usled greške, neopreznosti, nepažnje, nemarnosti ili zbog neispunjavanja obaveza koje su propisane zakonom ili pravilnikom, a tiču se bezbednosti ili predostrožnosti. Ovaj privilegovani oblik ubistva karakteriše blaži stepen krivice - nevoljno izvršenje dela na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja⁵⁴¹. Delo postoji kada je učinilac preduzeo radnju u cilju ostvarenja nekog drugog cilja ili rezultata pri čemu se lišenje života javlja kao uzgredna, sporedna posledica koju učinilac nije htio, niti je pristao na nju, ali ju je predviđao ili je mogao i bio dužan da predviđa njeno nastupanje pri postojećim objektivnim okolnostima i prema svojim ličnim svojstvima. To je ubistvo iz nepažnje, nesmotrenosti, pogrešne procene situacije. Ovde nema voljnog odnosa prema posledici lišenja života koji odražava učiniočevu težnju, pa je psihološka strana dela lakša u odnosu na umišljajno ubistvo.

Ovo delo ima dva oblika ispoljavanja zavisno od oblika nehata (vinosti) učinioca. To su⁵⁴²: a) prouzrokovanje smrti sa svesnim i nesvesnim nehatom – usled greške, neopreznosti, nepažnje ili nemarnosti. Lakomislenost postoji kada je lice predvidelo mogućnost nastupanja društveno opasnih posledica svog činjenja (nečinjenja), ali je bez za to dovoljnih razloga samouvereno smatralo da će te posledice sprečiti (svesni nehat). Nepažnja postoji kada lice nije predvidelo mogućnost nastupanja društveno opasnih posledica svog činjenja (nečinjenja) iako je uz neophodnu pažljivost i predostrožnost bilo dužno i moglo da predviđa te posledice (nesvesni nehat) i b) prouzrokovanje smrti sa profesionalnim nehatom - zbog neispunjavanja obaveza koje su propisane zakonom ili pravilnikom, a tiču se preduzimanja propisanih mera bezbednosti ili predostrožnosti. Pojam profesionalnog nehata ne određuje Krivični zakonik, već u svakom konkretnom slučaju njegovo postojanje utvrđuje sudsko veće na bazi svih okolnosti konkretnog slučaja i ličnosti učinioca dela. Ovo delo postoji ako je do lišenja života drugog lica došlo usled neadekvatnog, nesavesnog, nepažljivog, aljkavog vršenja profesionalne dužnosti učinioca. Za nehatno lišenje života je propisana kumulativno kazna zatvora do tri godine i novčana kazna u iznosu od 45. 000 evra. Ako se, pak, radi o umišljajnom

⁵⁴¹ J. Larguier, A. M., Larguier, Droit penal special, Paris, 1996. godine, str. 144-145.

⁵⁴² F. Goyet, Droit penal special, Paris, Sirey, 1972. godine, str. 454-454.

neispunjavanju obaveza koje se tiču primene mera bezbednosti ili predostrožnosti koje su propisane zakonom ili pravilnikom, usled čega nastupi smrt drugog lica, tada je predviđena kumulativno kazna zatvora do pet godina i novčana kazna do 75. 000 evra.

Interesantno je rešenje predviđeno u francuskom krivičnom pravu u odredbi člana 221-7. KZ prema kome za nehatno lišenje života drugog lica mogu da odgovaraju i pravna lica ako su za to ispunjeni uslovi iz člana 121-2. KZ. Prema ovom zakonskom rešenju za odgovornost pravnog lica zahtevaju se dva kumulativna uslova. To su: a) da je radnju izvršenja krivičnog dela preuzeo organ ili zastupnik pravnog lica i b) da je krivično delo izvršeno za račun ili u korist pravnog lica. Izmenama Krivičnog zakonika od 10. jula 2000. godine odgovornost pravnog lica je proširena i za nehatna krivična dela, kakvo je upravo nehatno ubistvo⁵⁴³. Za učinjeno krivično delo pravnom licu se u smislu čl. 131-37 do 131-39. KZ mogu izreći sledeće kazne⁵⁴⁴: a) novčana kazna, b) kazna prestanka pravnog lica, c) zabrana vršenja određenih delatnosti u vezi sa čijim izvršenjem je i ostvareno krivično delo u trajanju do pet godina, d) stavljanje pod sudski nadzor u trajanju do pet godina, e) zabrana osnivanja pravnog lica trajno ili u periodu od pet godina, f) isključenje iz javnog tendera u trajanju do pet godina, g) zabrana prijavljivanja na javni poziv za dodelu sredstava u trajanju do pet godina, h) zabrana izdavanja čekova i korišćenja platnih kartica za vreme do pet godina, i) oduzimanje predmeta i j) javno objavljivanje presude u novinama ili elektronskim medijima⁵⁴⁵.

3.3. Italija

Krivični zakonik Italije – Codice penale je oktobra 1930. godine proglašio car Vitorio Emanuele III⁵⁴⁶. Iako je donet u vreme pred Drugi svetski rat, i danas je u primeni sa nizom izmena i dopuna (uključujući poslednje novele iz 2016. i 2017. godine). Ovaj Zakonik u drugom delu: "Posebni deo" – Parte speciale, u glavi dvanaest, u grupi krivičnih dela protiv ličnosti: " Delitti contro la persona" , u poglavљu jedan koje nosi naziv: "Krivična dela protiv života i telesnog integriteta" propisuje osnovni, teže i lakše oblike krivičnog dela ubistva kao osnovnog oblika ispoljavanja napada na život čoveka.

⁵⁴³ M. E. Cartier, Kaznenopravna odgovornost pravnih osoba u francuskom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, broj 2/2005. godine, str. 279-293.

⁵⁴⁴ P. Poncela, Droit de la peine, Paris, 2005. godine, str. 25-37.

⁵⁴⁵ R., Bernardini, Droit penal general, Paris, 2003. godine, str. 187-191.

⁵⁴⁶ Legge 10. Ottobre 1930. No. 1398. Testo coordinate ed aggiornate del Regio Decreto Legge 20. 3. 2016. No. 20 e 8. Marzo 2017. No. 24.

Osnovno krivično delo protiv života (ili prava na život) čoveka je ubistvo – L'omicidio. Ono je propisano u odredbi člana 575. KZ. Delo je određeno na najjednostavniji način – posledičnom dispozicijom. Tako se ubistvo sastoji u prouzrokovaju smrti drugog lica. Dakle, radnja izvršenja⁵⁴⁷ je određena kao prouzrokovanje, izazivanje smrti drugog lica. Ona se može preduzeti različitim delatnostima fizičkog ili psihičkog karaktera, upotrebom bilo kog načina ili sredstva, ali koji su podobni, dovoljni da dovedu do nastupanja posledice ovog dela – smrti drugog lica. Pri tome Zakonik ništa ne govori o obliku krivice učinioca, ali se logičkim i gramatičkim tumačenjem ostalih odredbi koje se odnose na lišavanje života može zaključiti da se ovo delo može izvršiti samo sa umišljajem, bez obzira na njegov oblik. Za ovo delo je propisana kazna zatvora do dvadeset jedne godine.

Interesantna je sudska praksa italijanskih sudova vezana za ovo krivično delo⁵⁴⁸. Tako prema presudi Vrhovnog kasacionog suda broj 37 352 od 10. oktobra 2007. godine učiniocu ubistva ne može biti ublažena kazna u konkretnom slučaju budući da se radi o mužu koji je lišio života svoju ženu iz ljubomore jer se to "ne može smatrati ubistvom zbog očuvanja časti i društvenih vrednosti" u smislu ublažavajuće okolnosti koja je propisana u članu 62. stav 1. Krivičnog zakonika Italije, već to delo predstavlja "izraz zaostalog shvatanja u odnosu na stavove koji postoje u savremenom građanskom društvu". No, i u slučaju ubistva kazna se učiniocu dela može ublažiti ako je radnju izvršenja krivičnog dela preuzeo zbog "zaštite morala ili određenih društvenih vrednosti".

U članu 576. KZ je propisano teško (kvalifikovano) ubistvo, iako ga Zakonik tako ne naziva. Naime, naziv ove zakonske odredbe je: "Ubistvo pri otežavajućim okolnostima"⁵⁴⁹ – Circostanze aggravanti. Pena dell' ergastolo. Za ovo krivično delo, koje se javlja u sedam oblika ispoljavanja, je propisana kazna doživotnog zatvora. Tako se kazna doživotnog zatvora može izreći licu koje je prouzrokovalo smrt drugog čoveka pri postojanju sledećih otežavajućih okolnosti⁵⁵⁰.

Prvi oblik teškog ubistva iz stava 1. člana 576. KZ Italije postoji ako je radnja izvršenja krivičnog dela preduzeta pri postojanju neke od otežavajućih okolnosti koje su navedene u članu 61. stav 2. KZ. Naime, ovaj oblik teškog

⁵⁴⁷ S. Aleo, G. Pica, Diritto penale, Parte speciale, Padova, 2012. godine, str. 389-396.

⁵⁴⁸ Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2008. godine, str. 401-403.

⁵⁴⁹ K. Himmetreich, C. Krumm, C. Staub, Verkehrsunfallflucht Praxis der Strafverteidigung, 6. Auflage, C. F. Muller, 2013. godine, str. 367-376.

⁵⁵⁰ P. Bejlinson, Ubiistva i ih kvalifikacija, Sociahrum gumbonj Institut, Tallinn, 2007. godine, str. 89-97.

ubistva koji kvalifikuje pobuda (motiv) učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja⁵⁵¹ (ali koja i ne mora biti ostvarena u svakom konkretnom slučaju, iako predstavlja pokretač učinioca na preduzimanje radnje lišavanja života drugoga) se javlja u više vidova ispoljavanja. To su: a) ako je delo izvršeno radi prikrivanja drugog ranije izvršenog krivičnog dela. Pri tome nije od značaja u kom svojstvu je učinilac ubistva učestvovao u tom ranijem krivičnom delu (kao izvršilac, saizvršilac, podstrekač ili pomagač), kao ni da li je to delo otkriveno i poznato organima krivičnog gonjenja ili nije. Prikrivanje ranijeg krivičnog dela je cilj preduzimanja radnje lišavanja života drugoga, bez obzira da li će to delo na takav način zaista i biti prikriveno, b) ako je delo izvršeno kako bi učinilac za sebe ili drugo (fizičko ili pravno) lice ostvario (postigao) ili osigurao kakvu korist (imovinskog ili neimovinskog karaktera) ili drugu dobit. Ova korist ili dobit, odnosno njeno postizanje ili osiguranje ne moraju biti i realizovani u svakom konkretnom slučaju, ali njihovo ostvarenje treba da kvalifikuje umišljaj učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja, odnosno ono treba da bude pokretač učinioca na preduzimanje radnje lišavanja života drugog lica i c) ako je delo izvršeno kako bi učinilac izbegao odgovornost za drugo ranije učinjeno krivično delo, bez obzira da li je njegova odgovornost utvrđena od strane nadležnih pravosudnih organa ili ne. Bitno je da je učinilac ubistva ranije učestvovao u izvršenju nekog (bilo kog) krivičnog dela u bilo kom svojstvu i da lišavanjem života drugog lica (npr. svedoka, saučesnika ili žrtve ranijeg krivičnog dela) želi da izbegne odgovornost za ranije učinjeno krivično delo.

U članu 576. stav 2. KZ predviđen je drugi oblik teškog ubistva⁵⁵². I ovo krivično delo se javlja u više različitih vidova ispoljavanja zavisno od vrste, prirode i karaktera kvalifikatorne okolnosti. Tako ovo teško ubistvo postoji u sledećim slučajevima⁵⁵³: 1) ako je radnja izvršenja krivičnog dela preduzeta prema određenom pasivnom subjektu – licu koje ima određeno lično svojstvo u odnosu na učinioca dela. Tako se ovo delo sastoji u prouzrokovavanju smrti pretka ili potomka učinioca (lica koje se nalazi u krvnom srodstvu – bračnom ili vanbračnom - u uzlaznoj ili silaznoj liniji), 2) ako je delo izvršeno pri postojanju neke od otežavajućih okolnosti koje su navedene u članu 61. tačka 1-4. KZ. Ovo delo postoji ako je radnja lišavanja života drugog lica preduzeta: a) iz niskih, amoralnih, nečasnih pobuda, b) kako bi se izvršilo ili prikriло drugo krivično delo, pa učinilac na ovaj način otklanja prepreke lišavanjem života drugoga, c) kako bi se za sebe ili drugo lice pribavila korist (imovinskog ili neimovinskog

⁵⁵¹ T. Padovani, Diritto penale, Parte speciale, Milano, 2012. godine, str. 441-449.

⁵⁵² Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2008. godine, str. 403-405.

⁵⁵³ I. Caraccioli, Manuale di diritto penale, Padova, 2005. godine, str. 289-302.

karaktera) koja u konkretnom slučaju uopšte i ne mora biti pribavljena, d) kako bi se na ovaj način izbegla odgovornost i kažnjavanje za drugo ranije učinjeno krivično delo, e) na poseban, specifičan način - zloupotrebom službene dužnosti i f) na surov način (uz nepotrebitno i prekomerno mučenje, mrvarenje i nanošenje fizičkih i psihičkih povreda, boli i patnje visokog intenziteta pasivnom subjektu), 3) ako je smrt drugog lica prouzrokovana na posebno opasan način - upotrebom otrova – materija u čvrstom, tečnom ili gasovitom stanju koje svojim razornim hemijskim svojstvima deluje na centralni nervni sistem ili fizički integritet pasivnog subjekta, 4) ako je radnja izvršenja preduzeta na podmukao (prikriven, potajan, lukav) način uz iskorišćavanje poverenja žrtve koja ne očekuje napad na svoj život i 5) ako je radnja lišavanja života drugog lica preduzeta sa posebno teškim oblikom krivice - sa predumišljajem – dolus premeditatus (planirano), gde je učinilac prethodno dugo vremena razmišljao, pripremao, planirao izvršenje dela. Po shvatanju W. Blackstone-a, predumišljaj je važan kriterijum koji razdvaja teško ubistvo od drugih oblika ubistva. Savremeni američki i engleski teoretičari primećuju da je predumišljaj veštački pojam, koji podrazumeva četiri psihička stanja ili forme⁵⁵⁴. To su namera: da se drugo lice ubije, da se drugome nanese teška telesna povreda, prema vrednosti ljudskog života (depraved heart) i da se izvrši krivično delo pri čijem izvršenju ili pokušaju izvršenja drugo lice bude lišeno života. U prvom slučaju postoji tzv. javno izražen predumišljaj, a u ostalim konstruktivan ili predumišljaj koji se podrazumeva.

Treći oblik teškog ubistva propisan je odredbom člana 576. stav 3. KZ. Ovo delo postoji ako je radnja prouzrokovanja smrti drugoga preduzeta kako bi se učinilac ubistva sakrio (ostao ili postao nedostupan organima krivičnog pravosuđa) u cilju izbegavanja izrečene kazne zatvora ili hapšenja zbog ranije učinjenog bilo kog krivičnog dela, bez obzira o kakvom se krivičnom delu radi i u kom svojstvu je učinilac ubistva učestvovao u takvom krivičnom delu.

U članu 576. stav 4. KZ je predviđeno teško ubistvo koje se sastoji u organizovanom, grupnom lišavanju života drugog lica. Naime, ovde je smrt drugog lica prouzrokovana preuzimanjem radnje izvršenja od strane više lica koja su se prethodno udružila radi izvršenja ovog dela. Ovo delo predstavlja oblik organizovanog kriminaliteta, gde kumulacija kriminalne energije (zločinačke volje) više lica predstavlja kvalifikatornu okolnost za koju je zakon propisao strožje kažnjavanje⁵⁵⁵.

⁵⁵⁴ American Law Institute. Model Penal Code and Commentaries. Part II. 1980. godine, str. 14.

⁵⁵⁵ F. Rammaci, Corso di diritto penale, Torino, 2007. godine, str. 478-485.

Peti oblik teškog ubistva za koji je propisana kazna doživotnog zatvora iz člana 576. stav 5. KZ predstavlja, zapravo, pooštreno kažnjavanje za sticaj krivičnih dela i to krivičnog dela ubistva (iz člana 575. KZ) i nekog od zakonom taksativno navedenih krivičnih dela. Dakle, ovde nema mesta primeni pravila o odmeravanju kazne za krivična dela u idealnom ili realnom sticaju, već dolazi do teže kvalifikacije krivičnog dela ubistva. Tako se ovo teško ubistvo javlja u slučaju ispoljavanja sticaja (idealnog ili realnog) krivičnog dela ubistva i sledećih krivičnih dela⁵⁵⁶: a) zlostavljanje članova porodice – krivično delo koje je propisano u članu 572. KZ, a koje se sastoji u zlostavljanju srodnika, lica koja sa učiniocem žive u zajedničkom domaćinstvu, potčinjenih lica ili lica koja su zavisna od učinioца u smislu učenja, obuke, nadzora ili obavljanja određene prakse, b) maloletnička prostitucija – krivično delo propisano u članu 600-bis. KZ koje se sastoji u vrbovanju ili nagovaranju lica koje je mlađe od osamnaest godina na bavljenje prostituticom ili u podsticanju, iskorišćavanju, organizovanju ili kontrolisanju prostitucije lica koje je mlađe od osamnaest godina ili na drugi način sticanju koristi na ovaj način, c) maloletnička pornografija – krivično delo koje je propisano u članu 600-ter. KZ, a koji čini lice koje iskorišćava lice mlađe od osamnaest godina za pornografsku predstavu ili za proizvodnju pornografskog materijala ili koje vrbuje ili nagovara lice uzrasta do osamnaest godina da učestvuje u pornografskoj predstavi, proizvodnji pornografskog materijala ili koje na drugi način stiče korist na ovaj način, d) seksualno zlostavljanje – krivično delo koje je propisano u članu 609-bis. KZ, a koje se vrši silom, pretnjom ili zloupotrebom autoriteta kako bi se drugo lice navelo na vršenje ili trpljenje seksualne radnje, odnosno korišćenjem psihičke ili fizičke nemoći ili prevarom (dovođenjem ili održavanjem u zabludi) drugog lica kako bi se to lice navelo na vršenje ili trpljenje seksualne radnje, e) seksualno zlostavljanje maloletnika – krivično delo koje je propisano u članu 609-quater. KZ, a koje se sastoji u upotrebi sile, pretnje, zloupotrebe autoriteta, korišćenja psihičke ili fizičke nemoći ili prevare kako bi se lice uzrasta do četrnaest godina ili lice koje još nije navršilo sedam godina života navelo na vršenje ili trpljenje seksualne radnje i f) seksualno zlostavljanje u grupi – krivično delo koje je propisano u članu 609-ocites. KZ koji postoji ako više lica zajednički, grupno preuzimaju radnju izvršenja krivičnog dela seksualnog zlostavljanja na bilo koji način i bilo kojim delatnostima iz člana 609-bis. KZ.

Ako je došlo do prouzrokovana smrti drugog lica koje je prethodno proganjano (u smislu krivičnog dela koje je propisano u članu 612-bis. KZ) od

⁵⁵⁶ D. Pulitano, Diritto penale, Parte speciale, Torino, 2007. godine, str. 612-619.

strane učinioца dela, tada postoji teško ubistvo koje je predviđeno u odredbi člana 576. stav 6. KZ za koje je propisana kazna doživotnog zatvora. Ovde učinilac takođe preduzima dvoaktnu radnju izvršenja u kontinuitetu i to prvo radnju proganjanja drugog lica, a potom i radnju njegovog lišavanja života.

Poslednji oblik teškog ubistva u italijanskom krivičnom pravu predviđen je u odredbi člana 576. stav 7. KZ⁵⁵⁷. Ovo delo je kvalifikovano svojstvom pasivnog subjekta koje mora biti poznato učinioцу dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja. Delo u ovom obliku postoji ako je radnja izvršenja preduzeta prema licu koje ima posebno svojstvo – prema službeniku ili agentu pravosudne policije ili prema pripadniku javne bezbednosti. Pri tome je za postojanje ovog oblika teškog ubistva potrebno da je radnja lišavanja života ovih lica preduzeta u određeno vreme - u vreme dok su ta lica obavljala zadatak u vezi sa vršenjem njihove funkcije ili službene dužnosti (što učiniocu dela mora biti poznato)⁵⁵⁸.

Pored običnog i teških oblika ubistva, Krivični zakonik Republike Italije poznaje i više lakših (privilegovanih) ubistava za koja je zbog blažeg oblika krivice, prirode, karaktera ili nižeg stepena društvene opasnosti propisano blaže kažnjavanje. Ova privilegovana ubistva su propisana u posebnim zakonskim odredbama. To su⁵⁵⁹: a) deteubistvo (ili čedomorstvo) – član 578. KZ, b) ubistvo po pristanku – član 579. KZ i c) ubistvo iz nehata – član 589. KZ. Za razliku od nekih drugih uporednih savremenih krivičnih zakonodavstava, krivično pravo Italije ne poznaje privilegovano ubistvo u obliku ubistava u afektu ili u stanju snažne duševne uzinemirenosti.

Prvo privilegovano ubistvo u italijanskom krivičnom pravu je deteubistvo – Infanticido del consenziente. Ono je propisano u članu 578. KZ. Delo čini majka koja prouzrokuje smrt svog novorođenčeta odmah nakon njegovog rođenja ili fetusa u toku porođaja ili ako je do smrti novorođenčeta došlo usled njegovog materijalnog i moralnog zapuštanja. Ovo privilegovano ubistvo karakterišu sledeći elementi⁵⁶⁰: a) učinilac dela može biti samo majka, b) pasivni subjekt ili žrtva je dvojako alternativno određen kao: a) novorođenče – kada je porođaj završen i b) plod čoveka (fetus) – kada porođaj još uvek traje, c) radnja prouzrokovanja smrti se preduzima u određeno vreme (kao elemenat bića krivičnog dela). Zakon razlikuje dva vremenska trenutka preduzimanja radnje izvršenja. To su: nakon završenog porođaja i za vreme dok porođaj još uvek traje i d) do smrti novorođenčeta dolazi zbog posebnih razloga (motiva) na

⁵⁵⁷ A. Pagliaro,, Trattato di diritto penale, Milano, 2016. godine, str. 298-302.

⁵⁵⁸ J. Lišvić, Pravo i pravo čeloveka, Primenenie nakazania, Tallin, 2009. godine, str. 213-219.

⁵⁵⁹ A. Fiorella, Questioni Fondamentali della parte speciale del diritto penale, Torino, 2013. godine, str. 489-493.

⁵⁶⁰ A. Pagliaro, Principi di diritto penale, Padova, 2007. godine, str. 223-229.

strani majke – usled materijalnog i moralnog zapuštanja novorođenčeta. Bitno je da ovi razlozi postoje na strani majke u vreme i posle završenog porođaja. Pri tome zakon uopšte ne traži za postojanje ovog dela neko posebno "psihičko" stanje majke koje je prouzrokovano porođajem ili je u vezi sa njim. Za ovo delo je propisana kazna zatvora u trajanju od četiri do dvanaest godina. No, zakon je iz kriminalno-političkih razloga predvideo mogućnost blaže kažnjavanja⁵⁶¹ učinjocu dela – majke ako se do preduzimanja radnje prouzrokovana smrti novorođenčeta ili fetusa pristupilo u cilju spašavanja majčinog života. Pri davanju prednosti jednom od zaštićenih dobara: a) novorođenčetu ili fetusu ili b) životu majke, zakonodavac je zauzeo stav, da i u takvom slučaju postoji krivično delo, ali se za njega može blaže kazniti. Dakle, ovde "pretežni interes" ne predstavlja osnov koji isključuje protivpravnost učinjenog krivičnog dela, već samo osnov za ublažavanje kazne. Tada se učinjocu dela može izreći ublažena kazna od jedne do dve trećine zakonom propisane kazne.

Ubistvo po pristanku⁵⁶² – *L'omicidio del consenziente* – je drugi privilegovani oblik ubistva koji je propisan u članu 579. KZ. Inače, ovo delo (pod ovim nazivom ili kao ubistvo iz samilosti) poznaju i neka druga uporedna zakonodavstva. Delo se sastoji u prouzrokovovanju smrti drugog lica uz njegov pristanak. Dakle, postojanje ozbiljnog i izričitog pristanka, koji je slobodno dat kao izraz čvrste i nepokolebljive odluke na strani punoletnog i uračunljivog lica kao pasivnog subjekta i koji je dat u vreme pre preduzimanja radnje izršenja daju ovom delu privilegovani karakter i manji stepen društvene opasnosti za koje zakon propisuje blaže kažnjavanje – kaznu zatvora u trajanju od šest do dvanaest godina.

No, ovo privilegovano krivično delo ne postoji, već krivično delo ubistva (stav 2.) u sledećim zakonom takstativno propisanim slučajevima ako je radnja prouzrokovanja smrti preduzeta prema⁵⁶³: a) licu koje u vreme izvršenja dela nije navršilo osamnaest godina života (maloletnom licu), b) mentalno zaostalom licu, licu koje se u vreme izvršenja dela nalazi u stanju smanjene uračunljivosti ili licu koje je pod uticajem alkohola ili drugih opojnih sredstava, c) licu koje se u vreme izvršenja dela nalazi u teškim životnim prilikama. Kada postoje "teške" životne prilike (materijalne, socijalne, stambene, zdravstvene i dr. predstavlja faktičko pitanje koje sudsko veće rešava u svakom konkretnom slučaju) i d) licu koje je istina dalo pristanak na prouzrokovanje svoje smrti, ali taj pristanak nije rezultat njegove slobodno ispoljene volje, već je iznuđen

⁵⁶¹ F. Mantovani, Diritto penale, Parte generale, Padova, 2011. godine, str. 178-181.

⁵⁶² B. Romano, Guida alla parte speciale del diritto penale, 4. edizione, Padova, 2009. godine, str. 411-413.

⁵⁶³ G. Contento, Corso di diritto penale, Laterza, 2006. godine, str. 289-293.

upotrebotom: sile (fizičke, mehaničke ili druge snage učinjocu ili drugog lica prema pasivnom subjektu, pri čemu ta sila može biti apsolutna ili kompulzivna), pretnje (najave zla, usmene ili pismene izjave kojom se pasivnom subjektu najavljuje kakvo zlo) ili prevare (dovođenja ili održavanja u zabludi – pogrešnoj i nepotpunoj predstavi o stvarnim, objektivnim okolnostima.

Ubistvo iz nehata⁵⁶⁴ - *L' omicidio colposo* – je poslednji privilegovani oblik ubistva u italijanskom krivičnom pravu propisan u članu 589. KZ. Delo se sastoji u prouzrokovaju smrti drugog lica iz nehata. Privilegovani karakter ovom delu daje blaži oblik krivice – nehat učinjocu u vreme preduzimanja radnje izvršenja. To je, zapravo ubistvo iz nepažnje, nesmotrenosti, pogrešne procene situacije. Za ovo krivično delo je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina. No, ubistvo iz nehata ima još dva tri oblika ispoljavanja⁵⁶⁵. Prvi oblik ovog dela za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od dve do sedam godina čini lice koje iz nehata prouzrokuje smrt drugog lica kršenjem propisa koji uređuju ponašanje učesnika u javnom saobraćaju ili propisa kojima se sprečavaju povrede na radu. Ovde se radi o posebnom, specijalnom obliku ubistva iz nehatkoje se vrši u specifičnim oblastima ljudske i društvene delatnosti: a) u javnom saobraćaju – kršenjem saobraćajnih propisa i b) u zaštiti na radu – kršenjem propisa i tehničkih pravila o primeni mera zaštite na radu. Drugi oblik nehatnog prouzrokovanja smrti za koji je propisana kazna zatvora u trajanju od tri do deset godina postoji ako je do smrti drugog lica došlo iz nehatkršenjem propisa kojima se uređuje ponašanje učesnika u javnom saobraćaju od strane učinjocu koji se nalazio u stanju alkoholisanosti (u smislu člana 186. tačka 2. ili pod uticajem opojnih droga ili psihotropnih supstanci. Ova stanja alkoholisanosti ili opijenosti učinjocu krivičnog dela u vreme izvršenja dela se utvrđuje na osnovu nalaza i mišljenja lekara-veštaka sudske psihijatrijske struke. Ukoliko je nekim od zakonom propisanih oblika nehatog prouzrokovanja smrti nastupila smrt dva ili više lica, tada zakon dozvoljava mogućnost pooštovanja propisane kazne do trostrukog iznosa, ali najviše do petnast godina.

3.4. Švajcarska

I Krivični zakonik Švajcarske konfederacije (KZ) donet je takođe uoči Drugog svetskog rata. On je proglašen 21. decembra 1937. godine, a danas je u

⁵⁶⁴ I. Caraccioli, Manuale di diritto penale, Padova, 2005. godine, str. 303-307.

⁵⁶⁵ F. Mantovani, Diritto penale, Parte speciale, Padova, 2011. godine, str. 334-348.

primeni sa nizom izmena i dopuna⁵⁶⁶. Krivičnopravna zaštita života u Švajcarskoj konfederaciji je predviđena u "Drugom delu" pod nazivom: "Posebni deo", u prvom odeljku pod nazivom: "Krivična dela protiv života i zdravlja".

Prvo krivično delo ove vrste je obično ubistvo – Totung⁵⁶⁷. Ono je propisano u odredbi člana 111. KZ. Delo se sastoji u umišljajnom lišenju života čoveka (drugog lica). No, ovo je delo supsidijarne prirode. Ovaj oblik lišenja života postoji samo ako u konkretnom slučaju nisu ispunjeni uslovi za postojanje teškog ubistva iz člana 112. KZ. Radnja izvršenja⁵⁶⁸ je shodno običnoj zakonskoj definiciji određena posledičnom dispozicijom. To znači da se kao radnja izvršenja ovog dela javlja svaka delatnost fizičkog ili psihičkog karaktera, koja može biti preduzeta činjenjem (aktivnom, pozitivnom radnjom) ili nečinjenjem (propuštanjem činjenja, negativnom, pasivnom radnjom), koja je podobna, dovoljna da prouzrokuje posledicu dela – povredu u vidu uništenja života čoveka – odnosno prouzrokovanje smrti. Ova se radnja može preuzeti bilo kojim sredstvom ili načinom. Za obično ubistvo propisana je kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina.

Najteži oblik lišenja života ili "teško ubistvo" – Mord predviđeno je u odredbi člana 112. KZ. Za kvalifikovano ubistvo je propisana kazna doživotnog zatvora ili kazna zatvora od najmanje deset godina. Ovo delo postoji ako je radnja lišavanja života drugog lica preduzeta iz takvih motiva, sa takvim ciljem ili na takav način koji su naročito izopačeni ili ako učinilac pri preduzimanju radnje izvršenja deluje posebno okrutno. Dakle, ovo delo određuje nekoliko kvalifikatornih okolnosti. To su⁵⁶⁹: a) naročita izopačenost motiva, cilja ili načina izvršenja dela koja izaziva posebnu osudu društva tako da izvršenom delu daje teži vid. Kada postoji "naročita izopačenost" predstavlja faktičko pitanje koje sud rešava u svakom konkretnom slučaju imajući u vidu objektivne okolnosti učinjenog dela i subjektivne okolnosti ličnosti učinioца i b) posebna okrutnost, svirepost učinioца koji se iživjava prilikom preduzimanja radnje izvršenja koji ovom prilikom žrtvi nanose nepotrebne i prekomerne bolove, muke i patnje. U svakom slučaju žrtva mora biti u svesnom stanju u kome trpi neizmerne muke i bolove.

Krivično pravo Švajcarske konfederacije poznaje i četiri laka ili privilegovana oblika ispoljavanja ubistva. Ona su predviđena u odredbama

⁵⁶⁶ StGB, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Aktuell geltende Fassung 2013., 7. Auflage, Zurich, 2013. godine, str. 77-78.

⁵⁶⁷ А. В. Серебренникова, Н. Ф. Кузнецова, Уголовниј кодекс Швейцарии, Москва, 2000. године, стр. 48-49.

⁵⁶⁸ A. Donatsch, B. Tag, Strafrecht, 8. Auflage, Zurich, 2006. godine, str. 189-191.

⁵⁶⁹ J. Beat Ackerman, H. Wiprahtiger, Strafrecht, Basler Kommentar, 2. Auflage, Basel, 2007. godine, str. 431-439.

čl. 113., 114, 116. i 117. KZ. To su⁵⁷⁰: a) ubistvo u afektu (član 113. KZ), b) ubistvo na zahtev oštećenog (član 114. KZ), c) deteubistvo (član 116. KZ) i d) ubistvo iz nehata (član 117. KZ)

Prvi privilegovani oblik ubistva iz člana 113. KZ nosi naziv: "Ubistvo u afektu" - Totschlag⁵⁷¹. Za ovo delo je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Delo čini lice koje liši života drugog čoveka u stanju snažne duševne uz nemirenosti ili pod uticajem ozbiljne psihotraumatične situacije. Ovo delo privileguje posebno psihičko stanje učinioца u vreme preduzimanja radnje lišavanja života drugog lica koje umanjuje ili gotovo potpuno isključuje njegovu uračunljivost. Postojanje, vrstu, prirodu, stepen i trajanje takvog psihičkog stanja sud utvrđuje na glavnom pretresu u fazi izvođenja dokaza putem nalaza i mišljenja lekara veštaka sudske-psihijatrijske struke. Naime, zakonik određuje da ovo krivično delo karakterišu dva privilegujuća elementa koja postoje na strani učinioца dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja. To su⁵⁷²: a) stanje snažne duševne uz nemirenosti ili stanje jakih nasilnih emocija i b) stanje ozbiljne psihotraumatične situacije ili stanje velikog emocionalnog stresa.

U članu 114. KZ je predviđeno drugo privilegovano ubistvo za koje je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna (što predstavlja izuzetak da se za tako teško krivično delo protiv života propisuje neka druga kazna osim kazne zatvora – novčana kazna, iako ovakvo rešenje poznaje i Krivični zakonik Francuske⁵⁷³ koji za ova dela kumulativno propisuje kaznu zatvora i novčanu kaznu u visokom iznosu). To je: "Ubistvo na zahtev oštećenog" – Totung auf Verlangen⁵⁷⁴. Ovo delo čini lice koje iz respektabilnih motiva (motiva koji su vredni pažnje), odnosno iz sažaljenja liši života drugog čoveka na njegov uporan i ozbiljan zahtev. Privilegovano ubistvo u ovom obliku karakterišu sledeći elementi⁵⁷⁵: a) učinilac radnju lišavanja života preduzima iz respektibilnih - društveno prihvatljivih motiva – motiva koji su vredni pažnje ili iz motiva sažaljenja (milosrđa). To su moralno prihvatljni, dopušteni motivi, pobude koji ne izazivaju zgražavanje, gađenje ili uz nemirenost građana i b) učinilac preduzima radnju izvršenja na uporan i ozbiljan zahtev oštećenog. To

⁵⁷⁰ C. Schwarzenegger, M. Hug, D. Jositsch, Strafrecht, 8. Auflage, Zurich, 2007. godine, str. 278-283

⁵⁷¹ M. Niggli, H. Wiprechtiger, M. Aleksander, Kommentar Strafrecht, Helbing Lichtenhalm, Basel, 2007. godine, str. 399-402.

⁵⁷² R. Watter, Strafgesetzbuch, Helbing Lichtenhalm, Basel, 2007. godine, str. 278-286.

⁵⁷³ H. Pelletier, J. Perfetti, Code penal, Paris, Litec, 2016. godine, str. 278-281.

⁵⁷⁴ K. Himmetreich, C. Krumm, C. Staub, Verkehrsunfallflucht Praxis der Strafverteidigung, 6. Auflage, C. F. Muller, 2013. godine, str. 367-376.

⁵⁷⁵ M. Schubarth, Kommentar zum Schweizerischen Strafgesetzbuch, Bern, 2015. godine, str. 334-341.

znači da je oštećeno (kasnije usmrćeno) lice uračunljivo, dakle, da ima očuvan i zdrav psihički aparat, te da je potpuno svestno svoga zahteva i njegove sadržine i da to upravo hoće, želi ili pak da na to pristaje u vreme ili neposredno pre preduzimanja radnje lišavanja njegovog života. Zahtev oštećenog mora da bude: a) uporan – dakle, trajan i b) ozbiljan – da predstavlja izraz čvrste i nepokolebljive odluke oštećenog da bude lišen života. Taj se zahtev mora jasno i nedvosmisleno iskazati učiniocu dela, pre izvršenja ubistva, usmeno, pismeno ili na drugi način, ali tako da se kasnije njegova sadržina može dokazati (utvrditi)⁵⁷⁶.

U članu 116. KZ je predviđeno staro krivično delo pod nazivom: "Deteubistvo" ili čedomorstvo - Kindestotung. Za ovo je delo propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna. Delo čini majka koja ubije svoje dete za vreme porođaja ili u vreme posle porođaja kada se nalazila pod njegovim uticajem⁵⁷⁷.

Poslednji privilegovani oblik ubistva je "Ubistvo iz nehata"⁵⁷⁸. Ovo delo je predviđeno u članu 116. KZ. Za njegovog učinioca je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna⁵⁷⁹. Ovo je ubistvo iz napažnje, nesmotrenosti, pogrešne procene situacije. Delo se sastoji u izazivanju smrti drugog čoveka iz nehata⁵⁸⁰.

⁵⁷⁶ A. Donatsch, W. Wohlers, Strafrecht, Besonderer teil, Zurich, 2004. godine, str. 189-193.

⁵⁷⁷ А. В. Серебренникова, Н. Ф. Кузнецова, Уголовний кодекс Швейцарии, Москва, 2000. године, стр. 48-49.

⁵⁷⁸ M. Dupuis, L. Moreillon, C. Piguet, S. Berger, M. Mazou, V. Rodigari, Code penal, Basel, 2017. godine, str. 298-301.

⁵⁷⁹ C. Schwarzenegger, StGB, StPO, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Strafprozessordnung und weitwrrw Erlasse, 7. Auflage, Stand der Gesetzgebung 1. Septembre 2013., 2014. godine, str. 77-79.

⁵⁸⁰ А. В. Серебренникова, Уголовный кодекс Швейцарии, Пресс, Санкт-Петербург, 2002. године, стр. 160-162.

LITERATURA

1. Abramovičius, A., Čepas, A., Drakšiene, A., Baudžiamoji teise, Vilnius, 2008.
2. Abramovičius, A., et al., Baudžiamoji teise, Bendroji dalis, Vilnius, 1998.
3. Aleo, S., Pica, G., Diritto penale, Parte speciale, Padova, 2012.
4. Andrejew, I., W. Aida, Wolter, W., Kodeks karny z Komentarzem, Wudawn Prawnicze, Waszawa, 2012.
5. Arzt, G., Weber, U., Strafrecht, Besonderer teil, Lehrbuch, Bielefeld, Giesecking, 2000.
6. Atanacković, D., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1978.
7. Atanacković, D., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1981.
8. Babić, M., Marković, I., Krivično pravo, Opšti dio, Banja Luka, 2008.
9. Bačić, F., Krivično pravo, Posebni deo, Zagreb, 1973.
10. Banasiak, K., Przedawnienie w Pravie Krnym w systemie kontynentalnym i anglosaksonskim, Lex, Walters Kluwer, Warszawa, 2013.
11. Beat Ackerman, J., Wiprahtiger, H., Strafrecht, Basler Kommentar, 2. Auflage, Basel, 2007.
12. Bejlinson, P., Ubiistva i ih kvalifikaciaia, Sociahrum gumbonj Institut, Tallinn, 2007.
13. Bernardini, R., Droit penal general, Paris, 2003.
14. Bernardini, R., Droit penal special, Paris, 2000.
15. Bogdašić, O. V., Ugolovnij kodeks Litovskoj Respubliki, Saint Petersburg, 2003.
16. Bojarski, T., Kodeks karny, Komentarz, Lexisnexis, Warszawa, 2007.
17. Buczkowski, K., Czarnecka Dzialuk, B., Klaus, W., Kossowska, A., Rzeplinska, I., Criminality and Criminal Justice in Contemporary Poland, Routlendge, London-New York, 2015.
18. Burkhard, J., Strafgesetzbuch: Leipziger Kommentar, 11. Auflage, Berlin, New York, 1995.
19. Caraccioli, I., Manuale di diritto penale, Padova, 2005.
20. Chalk, F., Jonassohn, K., The history and sociology of genocide: analyses and case studies, New Haven, London, 1990.
21. Cigar, N., Meštrović, S., Genocide in Bosnia: the politice of ethnic cleaning, Texas, 1995.
22. Clarita Pettai, E., Pettai, V., Transnational and Retrspective Justice in the Baltic States, Cambridge, 2015.
23. Code Penal France, Juillet 2012, Paris, Dalloz, 2013.
24. Colin, M., Le crime contre l' humanite, Eres, 1996.
25. Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2008.

26. Conte, P., *Droit penal special*, Paris, 2003.
27. Contento, G., *Corso di diritto penale*, Laterza, 2006.
28. Curtius, K., *Keysers Curtius*, H., *Rechtslexikon fur alle*, Heidelberg, 1955.
29. Čeđović, B., *Krivično pravo u sudskej praksi*, Posebni deo, Beograd, 1986.
30. Čeđović, B., *Krivično pravo*, Opšti deo, Beograd, 2002.
31. Čeđović, B., *Krivično pravo*, Posebni deo, Beograd, 1998.
32. Ćubinski, M., *Naučni i praktični komentar Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, 1934.
33. Degan, V. Đ., Pavišić, B., *Međunarodno kazneno pravo*, Zagreb, 2005.
34. Dijk, W. M. A., Hovens, J. I., *Arresting war criminals*, Hague, 2001.
35. Dimitrijević, V., Račić, O., Đerić, V., Papić, T., Petrović, V., Obradović, S., *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beograd, 2007.
36. Dlugosz, J., *Europaisierung des polnischen Strafrecht im Bereich*, Lang, Frankfurt am Main, 2007.
37. Donatsch, A., Tag, B., *Strafrecht*, 8. Auflage, Zurich, 2006.
38. Donatsch, A., Wohlers, W., *Strafrecht, Besonderer teil*, Zurich, 2004.
39. Dupuis, M., Moreillon, L., Piguet, C., Berger, S., Mazou, M., Rodigari, V., *Code penal*, Basel, 2017.
40. Džouns, Dž., Pauls, S., *Međunarodna krivična praksa*, Sarajevo, 2011.
41. Đurđić, V., Jovašević, D., *Krivično pravo*, Posebni deo, Beograd, 2010.
42. Ebert, U., *Strafrecht*, Heidelberg, 1993.
43. Fiorella, A., *Questioni Fondamentali della parte speciale del diritto penale*, Torino, 2013.
44. Frank, S., *Kazneno pravo*, Posebni deo, Beograd, 1934.
45. Frank, S., *Teorija kaznenog prava*, Zagreb, 1955.
46. Gattegno, P., *Droit penal special*, Paris, 2003.
47. Geninet, B., *L' indispensable du droit penal*, Paris, Studyrama, 2002.
48. Goyet, F., *Droit penal special*, Paris, Sirey, 1972.
49. Grozdanić, V., Škorić, M., *Uvod u kazneno pravo*, Opći dio, Rijeka, 2009.
50. grupa autora, *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije*, Beograd, 1995.
51. grupa autora, *Komentar Krivičnog zakona SRS, SAP Kosova i SAP Vojvodine*, Beograd, 1981.
52. Gutman, R., Rieff, D., *Crimes of war: what the public should know*, New York, London, 1999.
53. Himmetreich, K., Krumm, C., Staub, C., *Verkehrsunfallflucht Praxis der Strafverteidigung*, 6. Auflage, C. F. Muller, 2013.
54. Horvatić, Ž., *Kazneno pravo*, Opći dio, Zagreb, 2003.
55. Ilić, G., et al., *Krivični zakonik Republike Srbije sa napomenama*, Beograd, 2005.
56. Ivanišević, B., Ilić, G., Višnjić, T., Janjić, V., *Vodič kroz Haški tribunal*, Beograd, 2007.
57. Jackson, R. H., *The case the nazi war criminals*, New York, 1946.
58. Josipović, I., *Haško implementacijsko kazneno pravo*, Zagreb, 2000.
59. Josipović, I., *Ratni zločini – priručnik za praćenje suđenja*, Osijek, 2007.
60. Jovanović, Lj., Đurđić, V., Jovašević, D., *Krivično pravo*, Posebni deo, Beograd, 2004.

61. Jovanović, Lj., Jovašević, D., Krivično pravo II, Posebni deo, Beograd, 2002.
62. Jovanović, Lj., Jovašević, D., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2003.
63. Jovašević, D., Hašimbegović, T., Krivičnopravna zaštita pripadnika policije, Beograd, 2002.
64. Jovašević, D., Ikanović, V., Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo, Banja Luka, 2012.
65. Jovašević, D., Ikanović, V., Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo, Banja Luka, 2012.
66. Jovašević, D., Ikanović, V., Međunarodno krivično pravo, Banja Luka, 2015.
67. Jovašević, D., Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom, Beograd, 2003.
68. Jovašević, D., Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002.
69. Jovašević, D., Krivični zakonik Republike Srbije sa uvodnim komentarom, Beograd, 2007.
70. Jovašević, D., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2016.
71. Jovašević, D., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2017.
72. Jovašević, D., Međunarodna krivična dela – odgovornost i kažnjivost, Niš, 2010.
73. Jovašević, D., Međunarodno krivično pravo, Niš, 2011.
74. Jovašević, D., Prakrikum za krivično pravo, Opšti deo, Niš, 2013.
75. Jovašević, D., Praktikum za krivično pravo, Posebni deo, Niš, 2014.
76. Kambovski, V., Krivično pravo, Poseben del, Skoplje, 1982.
77. Kaseze, A., Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2005.
78. Keenen, J. B., Crimes against international law, Washington, 1950.
79. Kerrgandberg, E., Kriminaalmenetlus, Meris Sillaots, 2011.
80. Kokolj, M., Lazin, Đ., Imovinske krivične sankcije i druge imovinskopravne mere, Beograd, 1986.
81. Kovačević, R., Kecman, B., Ubistvo u porodici, Beograd, 2006.
82. Kriminaalmenetluse, Sladistik, Tallinn, 2001.
83. Lackner, K., Kuehl, K., Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 22. Auflage, München, 1997.
84. Laingui, A., La responsibilité penale dans l' ancien droit, Paris, 1997.
85. Lamrmich, S., Das Polnische Strafvollstreckungsgesetzbuch, Grynter, Berlin, 1981.
86. Larguier, J., Larguier, A. M., Droit penal spécial, Paris, 1996.
87. Laufhuette, H. W., Saan, R. R., Tiedemann, K., Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar: Grosskommentar, 12. Auflage, Berlin, 2007.
88. Lazarević, Lj., Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2006.
89. Lazarević, Lj., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1981.
90. Lazarević, Lj., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1993.
91. Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V., Komentar Krivičnog zakonika Republike Crne Gore, Cetinje, 2004.
92. Lewandowski, R., Die Geschichte der polnischen Lehre vom Irrtum im Strafrecht, Duncker, Berlin, 2001.
93. Lišvić, J., Nakazatelnoe pravo Estonii, Sistemnij kurs v slazdah, SHI, Tallinn, 2010.

94. Lišvić, J., Pravo i pravo čeloveka, Primerenie nakazania, Tallin, 2009.
95. Lopičić Jančić, J., Krivičnopravna zaštita ratnih zarobljenika u jugoslovenskom krivičnom pravu, Beograd, 2005.
96. Lopičić, Đ., Ubistvo na mah, Beograd, 1989.
97. Lukashov, A. I., Sarkisova, E. A., The Latvian Penal Code, Saint Petersburg, 2001.
98. Mantovani, F., Diritto penale, Parte generale, Padova, 2011.
99. Mantovani, F., Diritto penale, Parte speciale, Padova, 2011.
100. Maugham, V., UN and war crimes, London, 1951.
101. Merle, M., Le proces de Nuremberg et le chatiment des criminels de gurre, Paris, 1949.
102. Merusk, K., Pilving, I., Halduskohtu, Menetluse Seadustik Kommentaritüde valjaanne, Juura, Tallinn, 2013.
103. Mrvić Petrović, N., Krivično pravo, Beograd, 2005.
104. Mueller, G., The Penal Code of the Poland, Fred Rothman, Littleton, 1973.
105. Munda, A., Sistematika kaznivih dejanja zoper življenja in telo, Ljubljana, 1951.
106. Neave, A., Nuremberg: osobno svjedočanstvo o suđenju glavnim nacističkim ratnim zločincima 1945-1946., Zagreb, 1980.
107. Niggli, M., Wiprechtiger, H., Aleksander, M., Kommentar Strafrecht, Helbing Lichtenhalm, Basel, 2007.
108. Nirnberška presuda, Beograd, 1948.
109. Novoselec, P., Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004.
110. Padovani, T., Diritto penale, Parte speciale, Milano, 2012.
111. Pagliaro, A., Principi di diritto penale, Padova, 2007.
112. Pagliaro, A., Trattato di diritto penale, Milano, 2016.
113. Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007.
114. Peleš, A., Rasna diskriminacija i međunarodno pravo, Sarajevo, 1977.
115. Pelletier, H., Perfetti, J., Code penal, Paris, Litec, 2016.
116. Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A., Krivično pravo 1, Sarajevo, 2015.
117. Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A., Krivično pravo 2, Sarajevo, 2016.
118. Petrović, B., Jovašević, D., Krivično (kazneno) pravo 2, Sarajevo, 2005.
119. Petrović, B., Jovašević, D., Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005.
120. Petrović, B., Jovašević, D., Međunarodno krivično pravo, sarajevo, 2010.
121. Petrović, D., Eutanazija, Kragujevac, 2000.
122. Pettai, V., Ziekinka, J., The road to the European Union, Volume 2, Estonia, Latvia and Lithuania, Manchester University Press, 2003.
123. Piesliakas, V., Lietuvos baudžiamoji teise, Antroj knyga, Vilnius, 2008.
124. Pikamae, P., Sootak, J., Estonian Criminal law, Tallinn, 2011.
125. Poncela, P., Droit de la peine, Paris, 2005.
126. Prince, M., Prince, M. A., UN genocido impuni: L' Armenocide, Beirut, 1967.
127. Prljeta, Lj., Zločin protiv čovečnosti i međunarodnog prava, Beograd, 1992.
128. Pulitano, D., Diritto penale, Parte speciale, Torino, 2007.
129. Radovanović, M., Đorđević, M., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1974.

130. Radovanović, M., Đorđević, M., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1977.
131. Radovanović, M., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1975.
132. Radulović, D., Međunarodno krivično pravo, Podgorica, 1999.
133. Rammaci, F., Corso di diritto penale, Torino, 2007.
134. Reudiger, H., Die Gesinnung im Rahmen der vorsätzlichen Toetungsdelikte, insbesondere beim Mord, Basel, 1966.
135. Romano, B., Guida alla parte speciale del diritto penale, 4. edizione, Padova, 2009.
136. Rossat, M. L., Droit penal spécial, Paris, 2001.
137. Satzger, H., Internationales und Europäisches Strafrecht, Baden Baden, 2005.
138. Sauer, W., System des Strafrechts, Besonderer teil, Köln-Berlin, 1954.
139. Schabas, W., Genocide in International Law, Cambridge, 2000.
140. Schmidhaeuser, E., Strafrecht, Besonderer teil, 2. Auflage, Tübingen, 1983.
141. Schonke, A., Schroder, H., Strafgesetzbuch, Kommentar, 9. Auflage, Berlin, 1959.
142. Schonke, A., Schroder, H., Strafgesetzbuch, Kommentar, München, 1978.
143. Schonke, A., Schroeder, H., Lenckner, T. et al., Strafgesetzbuch, Kommentar, 28. Auflage, München, 2010.
144. Schubarth, M., Kommentar zum Schweizerischen Strafgesetzbuch, Bern, 2015.
145. Schwarzenegger, C., Hug, M., Jositsch, D., Strafrecht, 8. Auflage, Zürich, 2007.
146. Schwarzenegger, C., StGB, StPO, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Strafprozessordnung und Erlasse, 7. Auflage, Stand der Gesetzgebung 1. Septembre 2013., 2014.
147. Selinšek, Lj., Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela, Ljubljana, 2007.
148. Simić, I., Petrović, M., Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, Beograd, 1998.
149. Simić, I., Petrović, M., Krivični zakon Republike Srbije – Praktična primena, Beograd, 2002.
150. Simić, I., Trešnjev, A., Krivični zakonik sa kraćim komentarom, Beograd, 2010.
151. Simović, M., Blagojević, M., Međunarodno krivično pravo, Banja Luka, 2007.
152. Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Krivično pravo SFRJ, Opšti deo, Beograd, 1978.
153. Starčević, M., Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Beograd, 2002.
154. StGB, Schweizerisches Strafgesetzbuch, Aktuell geltende Fassung 2013., 7. Auflage, Zürich, 2013.
155. Stojanović, Z., Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002.
156. Stojanović, Z., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2005.
157. Stojanović, Z., Perić, O., Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije i Krivični zakon Republike Crne Gore sa objašnjenjima, Beograd, 1996.
158. Stojanović, Z., Perić, O., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 2000.
159. Subotić, M., Motiv i njegov značaj u krivičnom pravu, Beograd, 1938.
160. Šipraga, J., Teška ubistva, Niš, 1984.
161. Tahović, J., Komentar Krivičnog zakonika, Beograd, 1957.
162. Tahović, J., Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1961.
163. Tahović, J., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1953.
164. Tahović, J., Krivično pravo, Posebni deo, Beograd, 1962.

165. Tomić, Z., Krivično pravo, Krivično djelo, Sarajevo, 2007.
166. Veron, M., Droit penal spécial, Paris, 2002.
167. Vuković, Š., Krvni delicti u Srbiji, Beograd-Zaječar, 1984.
168. Watter, R., Strafgesetzbuch, Helbing Lichtenhalm, Basel, 2007.
169. Zbiorowe, O., Kodeks karny, 40. wydanie, C. H. Beck, 2015.
170. Zlatarić, B., Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Druga sveska, Zagreb, 1958.
171. Zlatarić, B., Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Prvi svezak, Druga sveska, Zagreb, 1956.
172. Zlatarić, B., Krivični zakonik u praktičnoj primjeni, Zagreb, 1979.
173. Žiniose, T., Kardomuji priemoniu skyrimo klaidos, Vilnius, 2006.
174. Živanović, T., Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije, Posebni deo, Knjiga prva, sveska 1, Beograd, 1938.
175. Živanović, T., Osnovi krivičnog prava, Posebni deo, Druga sveska, Beograd, 1938.
176. Živanović, T., Osnovi krivičnog prava, Posebni deo, Knjiga prva i druga, Beograd, 1933.
177. American Law Institute. Model Penal Code and Commentaries. Part II. 1980.
178. Галикабаров, Р. Р., Борба с групповыми преступлениями, Краснодар, 2000.
179. Головко, Л. В., Крылова, Н. Е., Уголовный кодекс Франции, Санкт Петербург, 2002.
180. Есаков, Г. А., Судебнаја практика по уголовним делам, Москва, 2005.
181. Журавлев, М. П., Наумов, А. В., Уголовное право России, Части обшаја и особеннаја, Москва, 2003.
182. Загородников, Н. И., Преступленија против жизни по советскому уголовному праву, Москва, 1961.
183. Запевалов, В. В., Манцев, Н. И., Уголовниј кодекс Естонској республики, Новие принципи и институти Уголовного кодекса Естонској республики, Санкт Петербург 2001.
184. Запевалов, В. В., Мацнев, Н. И., Уголовный кодекс Эстонской Республики, Санкт-Петербург, 2001.
185. Кондрашова, Т. В., Проблеми уголовној ответственности за преступленија против жизни, здорови, половој свободи и половој неприкосновенности, Екатеринбург, 2000.
186. Кругликов, Л. Л., Уголовное право России, Обшаја част, Москва, 1999.
187. Кругликов, Л. Л., Уголовное право России, Част особеннаја, Москва, 2004.
188. Лукашов, А. И., Кузнецова, Н. Ф., Уголовный кодекс Республики Польша, Санкт-Петербург, 2001.
189. Михаев, Р. И., Основи ученија овмењаемости и невмењаемости, Владивосток, 1980.
190. Парог, А. И., Есаков, Г. А., Чучаев, А. И., Степалин, В. П., Уголовное право России, Части обшаја и особеннаја, Курс лекциј, 2. издание, Москва, 2007.
191. Парог, А. И., Уголовное право России, Обшаја част, Москва, 2008.
192. Парог, А. И., Уголовное право России, Част особеннаја, Москва, 2008.
193. Серебренникова, А. В., Кузњецова, Н. Ф., Уголовниј кодекс Швејцарии,

Москва, 2000.

194. Ситковскаја, О. Д., Психологическиј комментариј к Уголовному кодексу РФ, Москва, 1999.
195. Сундурова, Ф. Р., Уголовное право России, Обшаја част, Казањ, 2003.
196. Таганцев, Н. С., Русское уголовное право, Част обшаја, Москва, 1994.
197. Федосова, И., Скуратова, Т., Уголовниј кодекс Россијској федерацији, Москва, 2005.
198. Шаргородскиј, М. Д., Курс советского уголовного права, Част особеннаја, Ленинград, 1973.

СИР - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

343.61

ЈОВАШЕВИЋ, Драган, 1958-

Krivična dela ubistva / Dragan Jovašević. - Beograd : Institut za
kriminološka i sociološka istraživanje, 2017 (Beograd : Pekograf). - 211
str. ; 21 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Bibliografija: str. 205-211.

ISBN 978-86-80756-02-8

а) Кривично дело убиства
COBISS.SR-ID 247531788